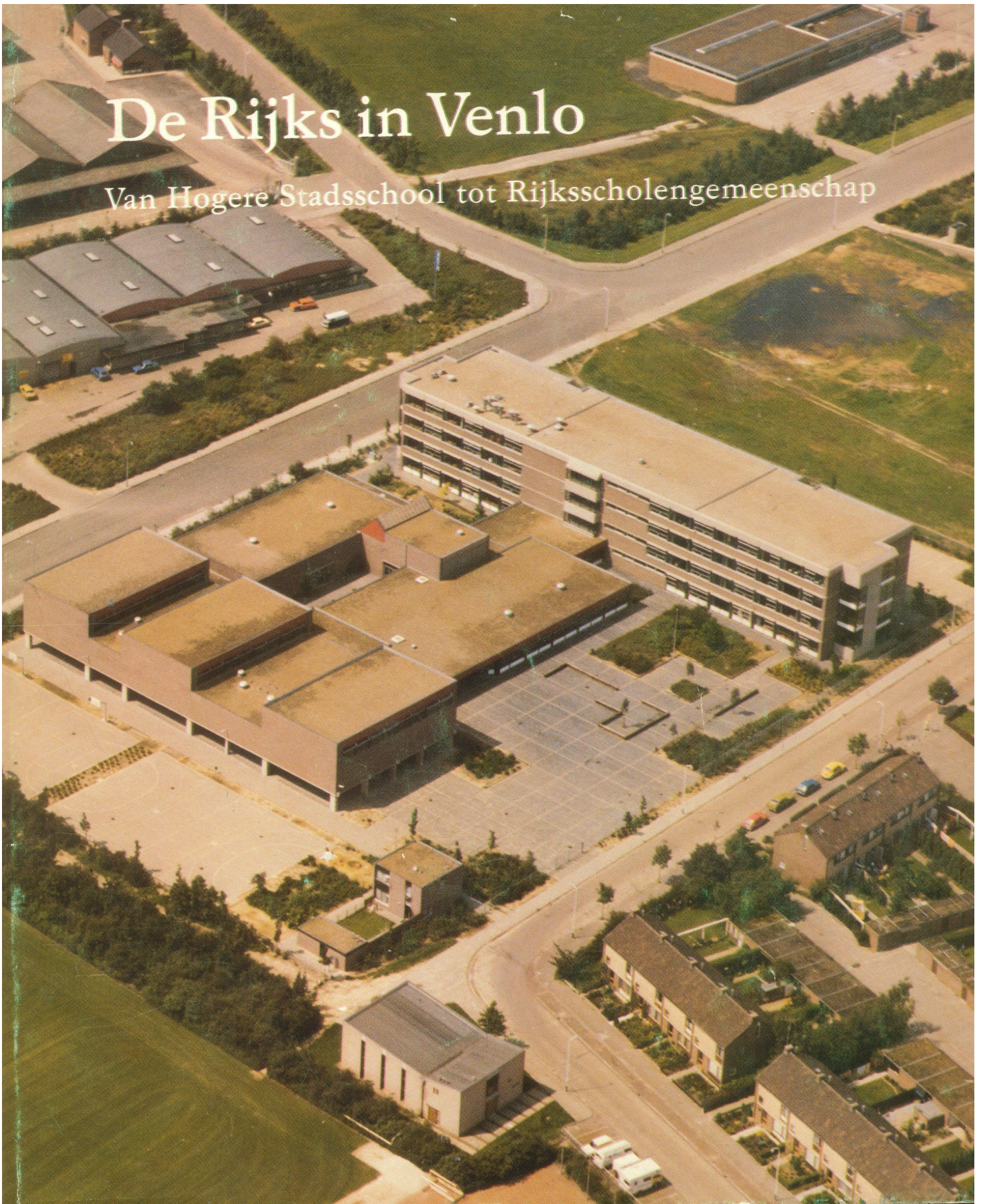

De Rijks in Venlo

Van Hogere Stadsschool tot Rijksscholengemeenschap

De Rijks in Venlo

Van Hogere Stadsschool
tot Rijksscholengemeenschap

met bijdragen van

J.C. Feller
P.H.J. Kempen
H.S.M. Korsten
J.H.J.M. Lamberts
A.J. Reijnders

Venlo, september 1980

verzameld en uitgegeven door Stichting Oud-Leerlingen
Rijksscholengemeenschap Den Hulster
(voorheen Rijks H.B.S.) ter gelegenheid van het
honderdjarig bestaan als Rijksschool in 1980

ISBN 90 9000161 1

© Stichting Oud-Leerlingen Rijksscholengemeenschap Den Hulster
(voorheen Rijks H.B.S.), Venlo, 1980, onverminderd de rechten van
de verschillende auteurs – ieder voor zich – op de door hen
geschreven hoofdstukken.

Inhoudsopgave

6	Ten geleide Rector Cooijmans
8	Voorwoord Stichting Oud-Leerlingen RSG Den Hulster, v.h. Rijks-H.B.S.
10	Verantwoording van de schrijvers
11	Drs. H.S.M. Korsten, De Hogere Stadsschool, 1834-1865
21	Drs. H.S.M. Korsten, De driejarige Stedelijke H.B.S., 1865-1880
33	Drs. P.H.J. Kempen, Drs. A.J. Reijnders, De driejarige Rijks-H.B.S., 1880-1914
46	Drs. A.J. Reijnders, De vijfjarige Rijks-H.B.S. in de jaren 1914-1940
58	Drs. J.C. Feller, Het onderwijs aan de Rijks-H.B.S. te Venlo tijdens de bezetting, 1940-1945
71	Drs. A.J. Reijnders, De na-oorlogse jaren, 1945-1968
80	J.H.J.M. Lamberts, Van Rijks-H.B.S. naar Rijksscholengemeenschap, 1968-1980
96	Drs. P.H.J. Kempen, De betekenis van de Rijks in Venlo en omgeving
107	J.H.J.M. Lamberts, Huisvesting van de Rijks-H.B.S. en haar voorlopers
111	J.H.J.M. Lamberts, Lijst van directeurs, leraren en beambten die langere tijd aan de Rijks-H.B.S./R.S.G. verbonden zijn (geweest)
115	Interviews
120	Noten

Ten geleide

De viering van een eeuwfeest is op zichzelf reeds reden genoeg om een gedenkboek uit te geven. Maar toch ben ik van mening, dat er meer en nog duidelijker argumenten kunnen worden aangevoerd, die de uitgave van een dergelijk boekwerk meer dan verantwoord maken. Een school voor voortgezet onderwijs is nooit een eiland; ze functioneert vóór en in de samenleving. Dat betekent, dat een historische beschrijving van een instituut als het onze kan bijdragen tot een verdieping van de geschiedkundige kennis over onze stad en onze streek. De schrijvers van dit werk zijn daarom niet blijven stilstaan bij een weergave van de geschiedenis van de laatste 100 jaar als Rijksschool, maar hebben ook de voorgeschiedenis van ons instituut gegeven.

Bovendien is het evident dat een openbare school als de onze, zeker gedurende tachtig van de honderd jaar van haar bestaan, als een wat vreemde eend in de bijt heeft moeten functioneren in Venlo en omgeving. In de traditioneel Rooms-Katholieke samenleving van weleer heeft zij veel weerstand ondervonden en mogelijk opgeroepen, ondanks het feit dat ze vaak toch ook enigermate de kleur van die samenleving heeft aangenomen.

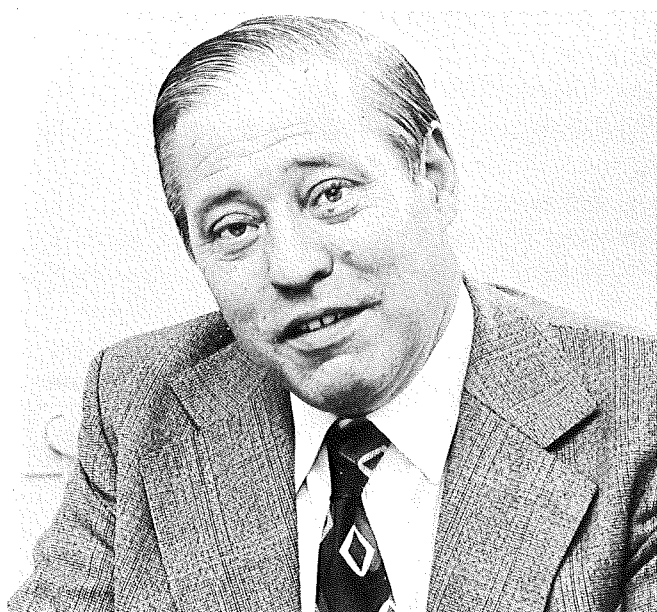
Terecht, naar mijn mening, hebben de samenstellers van dit gedenkboek veel aandacht geschonken aan deze beide aspecten uit het verleden van ons onderwijsinstituut. Het boek toont de huidige generatie hoe intolerant men zich van bepaalde zijde in de samenleving opstelde tegenover verschijnselen, die men er niet in vond thuishoren. Maar het is toch ook een hommage aan de bestuurders, schoolleiders en docenten uit het verleden, die ondanks alle weerstanden en teleurstellingen met hun werk zijn doorgegaan. Zij verdienen ons respect en onze dank bij de viering van dit eeuwfeest.

Er is nog een argument, dat de uitgave van dit gedenkboek zo uitermate verantwoord maakt. Zeker in de laatste decennia, maar toch ook al voor die tijd, is het onderwijs sterk aan vernieuwingen onderhevig. Ook binnen het onderwijs vragen sommigen zich de laatste tijd steeds meer af of elke vernieuwing wel zonder meer een verbetering is. In die situatie kan het beslist nuttig zijn nog eens te vernemen hoe het vroeger was. De auteurs van dit werk bieden ons daar de mogelijkheid toe.

Na deze verantwoording t.a.v. het verschijnen van dit gedenkboek heb ik er behoefte aan, enkele opmerkingen te maken over de huidige positie van, wat voluit heet, de Rijksscholengemeenschap 'Den Hulster' in onze goede stad Venlo en omgeving.

Op de allereerste plaats wil ik vaststellen, dat de school nu volledig is geaccepteerd in deze samenleving. Van weerstanden, van welke kant dan ook, is gelukkig geen sprake meer. De samenwerking tussen de schoolleiders van de vier scholen voor V.W.O. en HAVO is voortreffelijk te noemen. Hetzelfde kan ook gezegd worden t.a.v. de directeurs van de MAVO-scholen en de overige instituten voor voortgezet onderwijs. Ook met de hoofden van het basisonderwijs bestaan vele en goede betrekkingen. De medewerking van het

gemeentebestuur is voortreffelijk te noemen. Allemaal zaken, waarmee wij erg blij zijn. Sinds drie jaar zijn wij riant gehuisvest in onze nieuwbouw in het zuiden van de stad tegen de grens aan van de gemeente Tegelen. Het verlaten, met enige heimwee, van het bekende gebouw aan het Nolensplein, heeft tot gevolg gehad, dat onze leerlingen steeds meer uit het zuiden van de stad en uit Tegelen, Belfeld en Reuver afkomstig zijn. Het lerarencorps heeft in de laatste jaren een sterke verjonging ondergaan. Er is dan ook alle reden om de toekomstige periode met groot vertrouwen tegemoet te zien. Tot mijn collega's van de bijzondere scholen voor voortgezet onderwijs zou ik willen zeggen: 'Laten wij ons collegiaal blijven opstellen, ook in de wellicht wat moeilijkeren tijden in de naaste toekomst'. De betrokkenen weten wel, wat ik hiermee bedoel. Het is mij tenslotte een behoefte, al diegenen te bedanken, die aan dit gedenkboek actief hebben meegewerkt. Het moge met dezelfde vreugde worden ontvangen als waarmee het werd ontworpen en voltooid door alle samenstellers.

Drs. J.R.P.W. Cooijmans
Rector R.S.G. 'Den Hulster'

Ontmoeting van generaties.....

Het is nu ongeveer twee jaar geleden, dat op initiatief van rector Cooijmans een daartoe uitgenodigde groep oud-leerlingen van RSG Den Hulster en Rijks H.B.S. bijeen kwam met het oog op het naderende eeuwfeest van ons aller vroegere school.

De school waar we een belangrijk deel van onze jeugd hebben doorgebracht, maar veel meer nog waar we – en dat ervaar je altijd pas veel later in je leven – de eigenlijke basis legden voor ons verdere functioneren in de maatschappij.

Vanaf die eerste bijeenkomst werd nimmer aflatend enthousiasme aan de dag gelegd om van die viering van het 100-jarig bestaan iets groots te maken.

Bij allen stond daarbij van meet af aan voorop, dat een reünie van oud-leerlingen hoogtepunt van dit feest zou moeten worden.

Het heeft natuurlijk iets emotioneels, zo'n reünie.

Het heeft ongetwijfeld te maken met wat men vandaag de dag wel eens de 'Nostalgie-Welle' noemt, een term die onze nu reeds legendarische leraar Ansems toen wellicht nog niet kende.

Het heeft iets van een ontmoeting met je eigen jeugd, het nog eens terugzien op de tijd, waarvan je later zegt, dat je het allemaal anders, misschien beter zou hebben gedaan dan je in werkelijkheid deed.

Zo'n reünie is jezelf weer eens verplaatsen naar de groep jonge mensen, waarmee je samen op weg naar de volwassenheid toog. Het is ook de gezonde nieuwsgierigheid naar het wedervaren van die club van vrienden, waarmee je jarenlang de schoolbanken in het oude, statige gebouw aan de Goltziusstraat deelde en waarmee je samen de zo fel begeerde eindstreep haalde.

Zo'n reünie is vooral ook een ontmoeting van generaties.

Ook al is het uiteraard niet mogelijk die gehele eeuw aan oud-leerlingen bijeen te brengen, het is toch zeer verheugend, dat een enorm aantal oud-schoolgenoten zich heeft aangemeld en dat we daarbij zo om en nabij de laatste 70 jaar zien vertegenwoordigd.

Die eeuwfeest-viering is echter niet alleen een uiting van nostalgie.

Het is evenzeer het constateren van een grote verandering binnen de wereld van het Openbaar Voortgezet Onderwijs in de provincie, zeer in het bijzonder binnen onze eigen regio en vooral de goede stad Venlo.

In de voorbije twee jaar mochten we vaak gast zijn op 'Den Hulster' en wat we daarbij konden vaststellen was in ieder geval, dat deze scholengemeenschap een opmerkelijk frisse sfeer uitstraalt. De wijze waarop we zagen, dat staf, lerarenkorps én leerlingen met elkaar omgingen is zó anders dan wij uit onze eigen tijd gewend waren, dat wel eens een verholen gevoel van jaloersheid opkwam, maar dat ging dan toch direct weer gepaard met een gevoel van bewondering voor die eigentijdse aanpak, die vaak weldadig aandoet.

De Stichting Oud-leerlingen van onze school, die al bestaat vanaf de viering van het 75-jarig bestaan, heeft veel tijd en moeite besteed aan de organisatie van het eeuwfeest. Dat ging niet

altijd van een leien dak. Menig probleem moest worden opgelost, maar ook binnen het bestuur van deze Stichting en bij alle overige medewerkers constateerden we een verheugend prettige en vooral coöperatieve sfeer, die de noodzakelijke inspanning tot een zeer plezierige maakte. Zeer in het bijzonder hebben we daarbij ervaren hoe een vijftal leraren onder de bezielende leiding van drs. H. Korsten zich niet alleen bereid verklaarde de geschiedenis van 100 jaar Rijks H.B.S. en R.S.G. in een gedenkboek vast te leggen maar dat ook daadwerkelijk uitvoerde wat buitengewoon veel inzet, vindingrijkheid, teamgeest en onverdroten activiteit vergde. De Stichting geeft dan ook volgaarne onder haar auspiciën dit gedenkboek uit, zich daarbij vooral verheugend over de opzet van het geschrift, die in eerste aanleg is gericht op de opkomst en ontwikkeling van het Openbaar Voortgezet Onderwijs in een gebied waar dat in deze tijd tot de vanzelfsprekendheden behoort, maar waar het vele decennia lang een vechten om maatschappelijk begrip en erkenning voor deze vorm van onderwijs was. Dat onze oude Rijks H.B.S. daarbij een schoolvoorbeeld vormde voor het uiten van verantwoorde tolerantie is een gegeven waarop we trots mogen zijn. Met deze trots, maar ook met een gevoel van grote dankbaarheid zien we daarbij terug op 100 jaar vorming in vriendschap, onderling begrip en humane benadering. Met het lezen van dit gedenkboek wens ik ieder voor zich een plezierige ontmoeting toe met haar of zijn vertoeven op onze geliefde school.

Sjeng Derks
Voorzitter Stichting Oud-Leerlingen
RSG Den Hulster, v.h. Rijks H.B.S.

Verantwoording van de schrijvers

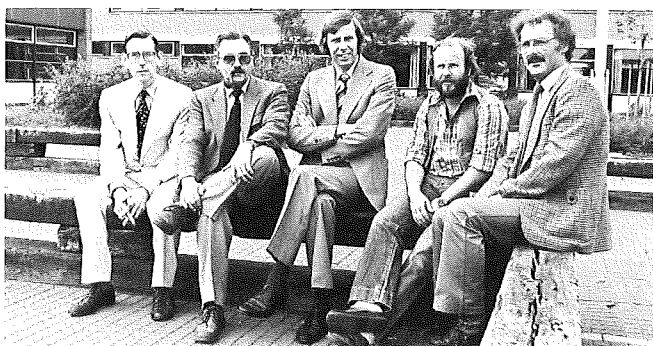
Dit gedenkboek is geschreven naar aanleiding van het feit dat honderd jaar geleden, in 1880, de Gemeentelijke H.B.S. te Venlo werd overgenomen door het Rijk. Bij bestudering van beschikbaar archiefmateriaal bleek dat er in de eerste vijftig jaar van het bestaan van de Rijks H.B.S. nogal wat problemen zijn geweest die niet alleen samenhangen met de natuurwetenschappelijke – en dus materialistische – aard van het schooltype, maar ook met de gebouwensituatie, gebeurtenissen met leraren en leerlingen, financiering, de schoolleiding, de onderwijssituatie in Venlo en omgeving en vooral: het neutrale karakter van de school. De tegenstanders van neutraal onderwijs grepen elke gelegenheid aan om de Rijks H.B.S. tegen te werken. Om deze oppositie, in al haar felheid, te verklaren, was het nodig om buiten het eigenlijk onderwerp, de geschiedenis van de Rijks, te gaan. De eerste twee hoofdstukken behandelen dan ook de periode 1834-1880.

Het vijfde hoofdstuk behandelt in mindere mate de geschiedenis van de Rijks H.B.S. te Venlo, maar schenkt meer aandacht aan de veranderingen binnen het onderwijsbeleid onder invloed van pro-Duitse topambtenaren van het ministerie. De schrijvers van deze drie hoofdstukken konden gebruik maken van door hen in een ander verband verricht onderzoek.

De hoofdstukken 3, 4, 6 en 7 zijn geschreven op basis van gegevens uit Rijks-, Gemeente- en schoolarchief, waarbij aangetekend moet worden dat deze archivalia verre van compleet zijn. Het materiaal bleek uitermate geschikt te zijn om een chronique scandaleuse te schrijven, minder om een historische verantwoord verslag op te stellen. De gegevens waren toereikend om tot een bescheiden reconstructie te komen van het beleid van de school en van bepaalde problemen, die overigens lang niet altijd van onderwijskundige aard waren. Het anecdotische is uiteraard niet vermeden.

In hoofdstuk 8 is getracht het functioneren van de Rijks in Venlo door kwantitatieve gegevens nader te omschrijven.

Het leek ons een goede gedachte om onze bevindingen te illustreren met mededelingen van oudleerlingen; vandaar de interviews achterin het boek.

*Van links naar rechts:
J. Lamberts,
H. Korsten,
A. Reijnders,
P. Kempen,
J. Feller.*

De Hogere Stadsschool, 1834-1865

I 11

drs. H.S.M. Korsten

In het begin van de 19e eeuw bestond er in Venlo een onduidelijke situatie omtrent de mogelijkheden tot vervolgonderwijs. Alvorens hierop nader in te gaan is het nodig een schets te geven van de voorgeschiedenis van deze Hogere Stadsschool. De latijnse school, die in 1621 op aanraden van Erycius Puteanus aan de orde der Kruisheren was overgedragen, werd in 1797, tegelijk met hun klooster door de Franse bezetters opgeheven. Van 1807 tot 1811 was er hier ter stede een Ecole Secondaire, die onder de jurisdictie viel van de plaatselijke overheid. Het onderwijs aan deze school werd gegeven door twee 'professoren', bijgestaan door twee assistenten.¹

In 1811 werd de naam gewijzigd in Stedelijk Collegie. De school werd onder het toezicht gesteld van de Luikse Akademie. Hubertus Thijssen, rector van deze school van 1810 tot 1816, bracht een voor Venlo vernietigend verslag uit. Hij stelde, in een brief van 20 augustus 1816 aan gouverneur H. de Brouckère, dat het schoolgebouw inferieur was, en bovendien in een erbarmelijke staat van onderhoud verkeerde. Bovendien had hij tijdens zijn bewind minstens 12.000 francs in het onderwijs gestoken, om de zaak draaiende te houden. En dat, terwijl hij en zijn 'regent provisoire', P. Janssen, nog achterstallig salaris te vorderen hadden. Hun salaris kon door Venlo niet uitbetaald worden, omdat de stad gebukt ging onder enorme schulden.²

Ca. 30 leerlingen volgden onderwijs in de vakken latijn, frans, reken- en tekenkunde. Op de leerlingenlijst treft men de namen aan van kinderen uit een aantal bekende Venlose families, zoals Florence Goossens, Louis en Thérèse Berger, Adolf en Pauline Custers, Leopold en Moritz Wiener, George en Herman van Wessem, Frans Canoy, Albert Verwins, August Janknecht, Anton en Augustus Verzijl, Louis Wolters en Dionysius en Laurens Schrijnen.

In 1817 werd het Collegie wegens geldgebrek opgeheven. In de behoefte aan vervolgonderwijs werd voorzien door particulieren.³

Op 1 januari 1834 werd de Hogere Stadsschool opgericht.⁴ Alvorens in te gaan op de geschiedenis van deze school is het noodzakelijk in het kort een tijdsbeeld te schetsen om zodoende tot een beter begrip van de situatie te komen in

verband met bepaalde problemen. De huidige provincie Limburg behoorde van 1814-1830 tot het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden (Nederland en België tezamen). Ondanks de krachtige bevordering van het economische leven door koning Willem I keerden de meeste inwoners van het huidige Nederlands Limburg zich in 1830 van het Noorden af, omdat zij zichzelf als Zuidnederlanders beschouwden. Dit was niet verwonderlijk, omdat Limburg in de periode 1814-1830 tot het Zuiden gerekend werd, want in godsdienstig, cultureel, economisch en bestuurlijk opzicht behoorde Limburg eerder bij België dan bij het Noorden.⁵

Toen in 1830 de Zuidelijke Nederlanden zich afsplitsten, rukten de Belgische troepen onder bevel van generaal Daine de tiende november op naar Venlo. Een deel van de Venlose burgerij zocht aansluiting bij België en op elf november drongen dan ook ongeveer 150 burgers, onder leiding van Frans Bontamps en Frans Messemackers, het stadhuis binnen, forceerden de toegang tot de wapenkamer en maakten zich meester van vierhonderd geweren en bijbehorende munitie. Vervolgens trok deze gewapende groep op naar de Gelderse Poort, ontwapende de daar gelegerde Nederlandse troepen en opende de poort voor de Belgen. Ditzelfde gebeurde even later bij de Maaspoort. De stad zou tot 21 juni 1839 in Belgische handen blijven, waarbij aangetekend mag worden, dat veel Venlonaren de 'bezetters' niet als vijanden zagen, maar als landgenoten. Venlo werd in het Belgisch parlement dan ook herhaalde malen geprezen voor de voorbeeldige houding tijdens en na de omwenteling. Toch mag men betwijfelen of de gehele bevolking pro-Belgisch geweest is. De Hollandsgezinde inwoners moeten we vooral zoeken onder de protestanten, de belastingambtenaren en oud-militairen. De protestantse gemeente van Venlo telde in 1830 ongeveer 300 leden, op een totale bevolking van 6.000 zielen. Was in de eerste jaren de publieke opinie grotendeels probelgisch, in de latere jaren, na 1834, werd deze sympathie getemperd door de grote politieke en economische onzekerheid, door de negen jaar durende staat van beleg waarin de vesting verkeerde en door allerlei religieuze tegenstellingen die juist een rol speelden bij de Hogere Stadsschool. Vooral in de steden Maastricht, Roermond en Venlo na-

men tijdens en na de Franse revolutie de liberale ideeën, waarin voor godsdienst weinig ruimte was, hand over hand toe. Daarbij kwam nog, dat de Limburgse geestelijkheid in het algemeen conservatief was en bovendien een geringe ontwikkeling had. Hierdoor ging in genoemde liberale kringen, die juist prat gingen op hun verstandelijke ontwikkeling en die streefden naar ontvoogding van de kerk, de invloed van de clerus verloren, ja kwam het soms, zoals in Venlo, tot heftige conflicten.

De hoofdrolspelers in deze strijd tussen clericalen en anticlericalen in Venlo waren enerzijds deken C. Schrijnen, die de voornaamste adviseur was van de conservatief-katholieke fractie in de gemeenteraad en anderzijds kolonel Brialmont, de Belgische vestigingscommandant, en de burgemeester Ch. Bontamps, respectievelijk eerste en tweede president van de Venlose vrijmetselaarsloge 'La Simplicité'. De vrijmetselaarsloges bestonden overwegend uit liberalen. Ze waren in hun loge a-religieus. De gemeenteraad was in die tijd in twee kampen verdeeld: aan de ene kant de aanhangers van deken Schrijnen, te weten de wethouders De Lom de Berg en Joiris en verder de raadsleden Wolters, Janknecht en Mulder, aan de andere kant burgemeester Bontamps met zijn liberale geestverwanten de heren Verwins, Goossens, Verzijl, Schaffers en Custers.

De tegenstellingen tussen beide groepen kwamen vooral tot uiting in conflicten over het toneel in Venlo, over de volksmissie (een veertiendaagse actie, waarin de geestelijkheid de gelovigen opriep tot intensivering van hun geloofsbeleving), over onregelmatigheden bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1836 en natuurlijk ook over het beleid ten aanzien van de Hogere Stadsschool.⁶

Eind 1833 besloot het stadsbestuur met ingang van 1 januari 1834 een school voor lager en 'middelbaar' onderwijs, de 'Hogere Stadsschool' op te richten, om zodoende te voorzien in de steeds dringender behoefte aan goed lager en 'middelbaar' onderwijs. Deze Hogere Stadsschool zou verdeeld worden in drie afdelingen. De eerste voor kinderen van zes tot tien jaar, zou lager onderwijs omvatten en de leerlingen zouden er onderricht worden in de beginselen van de Nederlandse, Franse en Duitse taal, in schrijven, tekenen, aardrijkskunde en geschiedenis; in de tweede afdeling, voor kinderen van tien tot dertien jaar, zouden naast de voortzetting van bovengenoemde vakken de beginselen van latijn en Grieks onderwezen worden; in de derde afdeling, het eigenlijke middelbaar onderwijs, zou, voor kinderen van dertien tot achttien jaar, de stof uitgebreid worden met een grondig onderricht in latijn en Grieks, terwijl ook (nog) boekhouden en Engels aan het programma toegevoegd zouden worden. Alle klassen zouden driemaal per week godsdienstonderricht krijgen. De 20e december 1833 werd ten gevolge van een resolutie

van het stadsbestuur een Commissie van Beheer en Toezicht ingesteld, bestaande uit burgemeester C.H.L. Bontamps, deken C.T. Schrijnen, schepenen J.J. Keuler en de raadsleden F.J. Wolters en F.A. de Gruyter.⁷

Omdat deken Schrijnen, die in 1833 ingestemd had met zijn benoeming tot lid van deze commissie, het al gauw niet eens was met de gang van zaken op school, meende hij begin maart 1835 te moeten protesteren. Op 7 maart van dat jaar berichtte hij aan Mgr. C. van Bommel, bisschop van Luik, onder wiens episcopaat Venlo toen ressorteerde, dat het stadsbestuur een nieuw reglement voor de Hogere Stadsschool had uitgevaardigd, waaronder ook zijn naam vermeld stond. Hij voelde zich weliswaar medeverantwoordelijk voor de toestand op de school, maar hij had het reglement niet ondertekend. Hij vond namelijk dat de

Eerste bladzijde van het reglement der Hogere Stadsschool uit 1835.

REGLEMENT

VOOR DE

HOOGERE STADS-SCHOOL TE VENLOO.

De commissie van beheer en toezicht over de hogere Stads-school alhier, heeft goedgevonden, het navolgende Reglement te bepalen, hetwelk bestaat: A. in *bijzondere verordeningen* betreffende de leerlingen, en B. in *algemeene verordeningen*.

A. BIJZONDERE VERORDENINGEN BETREFFENDE DE LEERLINGEN.

ART. 1.

De eerste plicht der leerlingen is onderdanigheid aan de wetten en verordeningen der school, en gehoorzaamheid aan hunne onderwijzers.

ART. 2.

De leerlingen zijn gehouden, op den bepaalden tijd in de school te zijn, en mogen zonder verlof der ouders en voorkennis der onderwijzers geenen schooltijd verzuimen.

ART. 3.

Zoodra de leerlingen ter schole komen, moeten zij op hunne plaats gaan zitten, en mogen dezelve niet zonder verlof van den onderwijzer verlaten.

officieren van het garnizoen het onderwijs trachtten te beïnvloeden met hun geest van onverschilligheid op godsdienstig gebied. Zo werd bijvoorbeeld voor en na de lessen niet meer gebeden. Deken Schrijnen besloot het bovengenoemde reglement onder deze omstandigheden niet te ondertekenen.⁸

Op 11 november 1837 drong Schrijnen in een brief aan het stadsbestuur aan op het ontslag van Jean Baptist Hugenwils, leraar aan de Hogere Stadsschool, omdat deze door de verwaarlozing van zijn godsdienstplichten de Venlose jeugd een slecht voorbeeld gaf. Daarom stelde de deken voor in diens plaats twee priester-leraren aan te stellen. Diezelfde dag nog antwoordde de waarnemende burgemeester De Lom de Berg hem, dat het stadsbestuur zijn voorstel accepteerde, mits de betrokken geestelijken de vereiste bevoegdheden bezaten om onderricht te geven aan de Hogere Stadsschool. Hij verzocht Schrijnen zo snel mogelijk zijn twee kandidaten voor te dragen.⁹

Het schijnt, dat alle liberale raadsleden, met uitzondering van ene Schaffers, zich uitspraken vóór het ontslag van Hugenwils. Een merkwaardig staaltje van religieuze onverdraagzaamheid, waaraan zelfs liberalen zich schuldig maakten.

Tijdens de raadsvergadering van 25 november 1837 waar schuwde alleen Schaffers tegen de benoeming van katholieke geestelijken aan de Hogere Stadsschool, omdat 'er in de publieke lessen gene reden van godsdienst kan zijn en er bij het geven van publiek onderricht geen verschil tussen de kinderen, van welke gezindte zij ook zijn mogen, kan worden gemaakt'.¹⁰ Desondanks werd het voorstel van Schrijnen aanvaard.

Na overleg met bisschop Van Bommel droeg hij op 3 december 1837 de kapelaans A. Peerboom uit Venlo en J. Janné uit Cortessem als leraren voor, maar het stadsbestuur wees hun kandidatuur af, omdat geen van beiden de vereiste bevoegdheden bezat. Aangezien het nieuwe schooljaar binnen enkele weken zou beginnen, verzocht de burgemeester aan Schrijnen met spoed twee andere kandidaten voor te dragen. Daarop stelde deze op 25 december daaropvolgend een zekere J. Theunissen, tot dan toe priester-leraar aan het Bisschoppelijk College te Weert, voor. Deze werd inderdaad twee dagen later benoemd, op voorwaarde, dat hij zich minstens voor één jaar zou verbinden.

Schrijnen maakte bij zijn voorstellen duidelijk gebruik van de afwezigheid van Bontamps. De Commissie van Beheer en Toezicht, die de kandidaten moest voordragen aan de gemeenteraad, bestond in die tijd overwegend uit liberalen, te weten Bontamps, Custers en Goossens, drie van de vijf dus. Omdat Bontamps gedurende verschillende weken uitstедig was, slaagde de deken er kennelijk in Custers en Goossens om te praten. Toen Bontamps echter eind de-

cember weer in Venlo terugkeerde en van Schrijnens plan tot benoeming van priester-leraren hoorde, ontstak hij in hevige woede en riep eerder ontslag als lid van de Commissie van Beheer en Toezicht te zullen nemen, dan dit plan te aanvaarden.

Toen het voorstel van de deken toch werd aanvaard, koelde hij zijn woede door het uitgeven van een pamflet, waarop drie karikaturen afgebeeld stonden met de volgende onderschriften 'De Lom de Berg, notaire apostolique (De Lom de Berg was, naast waarnemend burgemeester notaris van professie) en 'de heren Custers en Goossens tonsurés'.¹¹

Deze beide laatsten waren duidelijk bang voor de intriges van Bontamps en geraakten weer spoedig onder zijn invloed.

Op 31 december 1837 verscheen Theunissen in Venlo, bezichtigde de Hogere Stadsschool en voerde een gesprek met de Commissie van Beheer en Toezicht over het te volgen programma. Tevens werd een afspraak gemaakt omtrent zijn installatie en voorlopige huisvesting. Aangezien hij echter in Weert nog enkele lopende zaken moest afhandelen, vroeg hij de burgemeester hiervoor enkele dagen verlof. Dit werd hem terstond verleend en diezelfde dag nog vertrok hij, echter niet naar Weert, zoals hij voorgewend had, maar naar Luik om aan de bisschop verslag uit te brengen. Na dit onderhoud keerde hij terug naar Weert, vanwaar hij de vijfde januari 1838 een brief schreef aan het stadsbestuur. Hierin bedankte hij voor de in feite toch al geaccepteerde post, tenzij men de directie, de zorg voor discipline en leerplan volledig aan hem zou overlaten. Verder had hij er bezwaar tegen les te geven aan meisjes tussen 14 en 18 jaar, vond hij zes lessen per dag te veel en drie weken vakantie per jaar te weinig. Naar zijn mening behoorde dus niet het stadsbestuur, maar hij zelf de leiding van de school in handen te hebben, want het onderwijs moest echt katholiek zijn. Hij kon in geweten niet aanvaarden, dat de lessen in Sociniaanse¹² zin gegeven werden.

Dit schrijven verwekte uiteraard grote opschudding in Venlo. Schrijnen wendde zich terstond tot de bisschop en liet hem weten, dat er een onbeschrijfelijke opwinding in de stad was ontstaan, vooral naar aanleiding van de toespeling op de Sociniaanse geest op de Hogere Stadsschool. De deken noemde het gedrag van Theunissen 'onwaardig' en het rapport aan de bisschop volkomen onjuist. Wat betreft Theunissens eisen stelde Schrijnen, dat Theunissen geheel de vrije hand in deze zaken gelaten was en dat de burgemeester hem zelfs gevraagd had een nieuw reglement samen te stellen. Ook zou hij tijdens zijn verblijf in Venlo geen bezwaar gemaakt hebben tegen het lesgeven aan meisjes.

Schrijnen reisde spoorlags, 'glacé de froid', naar Weert,

14 maar slaagde er niet in Theunissen tot andere gedachten te brengen. Hij wilde de kans om invloed te krijgen op de Hogere Stadsschool niet laten schieten. Teleurgesteld arriveerde de deken daarna in Venlo en hij liet de bisschop per brief weten, dat de conservatieve raadsleden, burgemeester De Lom de Berg en hij zelf het mikpunt waren van de spot der liberalen. De vijf liberale raadsleden (Bontamps was sinds begin december 1837 in een ontslagprocedure als burgemeester gewikkeld) riepen daarop de raad bijeen en stelden voor om Hugenwils opnieuw te benoemen. Dit gebeurde inderdaad, want de conservatieve raadsleden stonden, aldus Schrijnen, voor de keus te zwichten voor de herbenoeming of over te gaan tot sluiting van de Hogere Stadsschool.¹³

Zo werd op last van het stadsbestuur op 12 januari 1838 aan de heer Hugenwils megedeeld, dat hij met ingang van die datum weer was aangesteld voor het geven van onderwijs in Frans, rekenen, geschiedenis en aardrijkskunde, tegen hetzelfde salaris als voorheen.¹⁴

Eerste bladzijde van het programma van de Hogere Stadsschool uit 1837.

PROGRAMMA

*der werkzaamheden bij de HOOGERE-STADS-SCHOOL
te VENLO, gedurende het schooljaar 1836—1837,
en der openbare examens op den 11, 12 en 13
September 1837, telkens des voormiddags
ten 8½ en des namiddags ten 2 ure.*

Voor de onderscheidene Klassen.

- I. GODSDIENSTIG ONDERWIJS, aan de leerlingen van de Roomsche-Catholieke Godsdienst boven de 10 jaren. (1 uur wekelijks.)
Verklaring van den *Mechelschen* Catechismus; gewijde geschiedenis.

De vikaris PEERBOOM.

- II. TEEKENEN, (4½ uur wekelijks.)
Lijntekenen, handteekenen en bouwkundig teekenen.

De onderwijzer SAX.

Laagste Klasse.

(Maandag, den 11 September.)

A. TALEN.

- I. NEDERDUITSCH, in drie afdeelingen. (18 uren wekelijks.)
3. Lezen geleerd volgens de leerwijze van *Prinsen*, op de leesmachine en tabellen, en gelezen de 4 stukjes, Nieuw spel- en leesboekje door *Anslijn*.
 2. Spelling; gelezen de *brave Hendrik*; Raadgevingen en onderrichtingen door *Anslijn 1* en 2 leesboek; *Vader Jakob*.

De burgemeester richtte zich op 26 januari 1838 in een schrijven tot de heer Theunissen en verweet hem contractbreuk en onwaardig gedrag. Verder liet hij hem duidelijk weten, dat de Venlose katholieken, waaronder ook hij zelf, de Sociniaanse beginselen pertinent niet aanhingen.¹⁵ Een afdoende verklaring voor de houding van Theunissen is niet te geven. Gezien het voorgaande lijkt het niet onwaarschijnlijk, dat Theunissen op 31 december 1837 tijdens zijn onderhoud met de Commissie van Beheer en Toezicht opzettelijk verkeerd is 'voorgelicht' door de liberale leden en dat hij toen terstond de bisschop verslag ging uitbrengen. Deze adviseerde hem toen waarschijnlijk zijn benoeming alsnog ongedaan te maken, tenzij onder de stringente voorwaarde, dat het onderwijs aan hem, Theunissen, alleen zou worden opgedragen.

Hoe het ook zij, ditmaal had deken Schrijnen het ongespit gedolven. Hij zou evenwel niet lang meer last hebben van zijn liberale tegenstanders. Bij de gemeenteraadsverkiezingen op 7 en 8 februari 1838 werden de vijf liberale raadsleden door vijf conservatieve katholieken vervangen en 15 maart daaropvolgend traden Bontamps, Custers en Goossens af als lid van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Hogere Stadsschool.¹⁶

Hiermee was er een eind gekomen aan de openlijke strijd tussen clericalen en anti-clericalen in Venlo en leek de sfeer rond de Hogere Stadsschool iets rustiger te worden.

De 21e juli 1838 ontving deken Schrijnen een brief van de pastoor van Gemmenich in de provincie Luik, waarin deze laatste een zekere Jean Hueber aanbeval als kandidaat voor de post van directeur-leraar aan de Hogere Stadsschool. De pastoor liet zich zeer lovend over Hueber uit, dit in tegenstelling tot latere berichten van de burgemeester van Gemmenich, een zekere Dobbelsstein. Hueber was, voordat hij in Venlo werd aangesteld, als onderwijzer werkzaam geweest in Gemmenich, Teuwen en Fumal, dorpen in de buurt van Luik. Hij was in deze plaatsen, naar aanleiding van conflicten, vertrokken.

Ook in Venlo verging het hem niet veel beter want, nadat hij op 15 april 1839 benoemd was aan de Hogere Stadsschool, kreeg hij reeds op 10 september van hetzelfde jaar ontslag. Het regende klachten van ouders over de grote wanorde, waardoor geregeld onderwijs onmogelijk was gebleken. De leerlingen zouden zelfs over de banken gelopen hebben, zonder dat dit verboden werd.

Op dit ontslag volgde echter een proces, dat diende voor de rechtbank te Roermond en dat door Hueber gewonnen werd. Bij vonnis van 3 juni 1840 werd de gemeente Venlo veroordeeld tot betaling van een schadeloosstelling van 800 francs aan Hueber. Na deze verwikkelingen verdween deze laatste uit Venlo.

Op 16 en 26 september 1839 richtte Schrijnen zich tot het stadsbestuur met een protest over de herhaalde geruchten,

dat als opvolger van Hueber een protestantse leraar zou worden benoemd. Dit was, aldus de deken, in strijd met elk katholiek principe waarvoor hij als 'bedienaar Gods' pal moest staan.

'Terwille van het zieleheil en het geluk van Venlo's ingezetenen' drong hij aan op de benoeming van een R.K. regent (een niet academisch gevormde leraar aan een middelbare school). Schrijnen sprak voorts de vrees uit, dat er van bepaalde zijde, bedoeld zijn hier natuurlijk Bontamps c.s., een campagne gevoerd werd tegen de Hogere Stadsschool en tegen het zittend stadsbestuur, waardoor het voortbestaan van de school gevaar liep.¹⁷

De raad nam het protest ter harte, want in de vergadering van 14 oktober 1839 werd tot regent met de rang van directeur de weleerwaarde heer Heuvels benoemd, tot dusverre directeur van de normaalschool te Rolduc. Zijn salaris werd vastgesteld op 1500 francs (notabene de Belgische tijd was officieel voorbij!).

Ruim zes jaar lang, tot eind 1846, bleef Heuvels als directeur verbonden aan de Hogere Stadsschool en dat zijn weg niet geheel en al over rozen ging, blijkt uit de door hem gevoerde correspondentie met het stadsbestuur.

In een aantal brieven, van 12 en 18 november 1839, 14 maart en 13 mei 1840, ontvouwde hij zijn ideeën over de toekomst van de school. Hij signaleerde, dat hij en zijn leraren zich in een zeer moeilijk parket bevonden, doordat zij niet alle lessen konden geven. Elke dag kwamen er ouders klagen en vragen wanneer de lessen volgens het lesrooster gegeven zouden kunnen worden, maar aldus Heuvels, 'ik heb niet de gave van de alomtegenwoordigheid. Dus zal het onderwijs er onder lijden. Hoewel tegen mijn principes in heb ik les gegeven aan meisjes, enkel en alleen om te verhinderen, dat zij de school zouden verlaten. Ik heb van twee kwaden het minste gekozen, maar ook het minst dragelijke voor mij. Laten we vaststellen, dat de huidige situatie aan de Hogere Stadsschool abnormaal is. Zij is schadelijk voor het onderwijs en de opvoeding en gunstig voor de vijanden van de school'.¹⁸

Indien de situatie niet veranderde, zou hij met ingang van 1 september 1840 ontslag nemen. Dit ging niet door, maar desondanks bleef het klachten regenen van zijn kant. Op 14 maart 1840 deelde hij burgemeester De Lom de Berg mee, dat hij niet kon voldoen aan de vraag om nog meer lessen te geven. Hij vond 25 lessen het maximum, temeer omdat bij zijn benoeming was uitgegaan van 10 à 12 uur per week.¹⁹

Uit de toon van de brieven lijkt het alsof Heuvels geen makkelijk man was. De gemeenteraad moest hem, na ettelijke brieven, dwingen om een nieuw leerplan in te dienen. Ook burgemeester De Lom de Berg was niet erg gelukkig met hem, zoals blijkt uit een vertrouwelijke brief aan de inspecteur van het middelbaar onderwijs in Limburg, de

heer Schreuder d.d. 17 november 1839 (dus al een maand na de benoeming van Heuvels).

De burgemeester erkende in zijn schrijven, dat de toestemming van de staatsraden Gericke en Herwijnen en Borret (de waarnemende commissarissen na de terugkeer onder het Nederlands bewind in 1839) om een priester tot directeur van de Hogere Stadsschool te benoemen niet betekende, dat deze inrichting een 'geestelijke' school zou moeten worden. Hij verdacht Heuvels ervan, dat deze hoe langer hoe meer voorwaarden in die richting wilde gaan stellen en zelfs, indien hij zijn zin niet zou krijgen, met ontslag zou gaan dreigen (zie boven).

De Lom de Berg stelde in zijn schrijven verder, dat, naar zijn persoonlijke mening, aan de Hogere Stadsschool evenzeer plaats moest ingeruimd kunnen worden voor een protestantse leraar als voor een katholieke, maar dat dit op het moment niet verstandig was, omdat zo'n benoeming te grote tegenwerking van de R.K. geestelijkheid, en met name van deken Schrijnen, zou oproepen. Om de gesignaleerde problemen op te lossen stelde hij de inspecteur voor de Rijks Lagere School, die in 1830 bij de Belgische omwenteling was opgeheven, weer op te richten en samen te voegen met de Hogere Stadsschool.

De inspecteur beantwoordde de brief van de burgemeester op 10 december 1839. Hij merkte op, dat sinds zijn laatste bezoek aan Venlo de raad zich kennelijk had bezig gehouden met de opstelling van een nieuw programma voor de Hogere Stadsschool, een programma dat, aldus de inspecteur, 'uit hoofde van het alleszins onbepaalde, dat van die inrigting viel op te merken, als gepast en nodig moet worden opgemerkt'. De inspecteur bedoelde waarschijnlijk, dat er van het onderwijs tot nog toe niet veel deugde. Hij vermeldde verder, dat hij een eventuele benoeming van een R.K. geestelijke als directeur aan een school 'die voor verschillende gezindten dienen moet' zou hebben afgeraden, indien hem dat gevraagd zou zijn. Enkel de kwaliteit moest volgens hem de doorslag geven. Overigens moet gezegd worden, dat hij positief oordeelde over de bekwaamheid van Heuvels, met andere woorden het feit dat men niet gelukkig was met Heuvels, had niets te maken met diens onderwijskundige capaciteiten.

Hij vond de door Heuvels gewenste uitbreiding van het aantal leerkrachten op dat ogenblik niet noodzakelijk en verwierp ook het idee van de burgemeester om te komen tot een fusie van de op te richten Rijks Lagere School met de Hogere Stadsschool. Hij toonde zich duidelijk voorstander van een scheiding tussen lager en middelbaar onderwijs en stelde, dat het onderwijskundig niet juist was, dat er aan de Hogere Stadsschool latijn en Grieks onderwezen werd.²⁰

Het oordeel van de inspecteur over het onderwijs aan de Hogere Stadsschool tot aan het tijdstip dat het nieuwe

leerplan zou ingaan en over de wenselijkheid van de combinatie priester-directeur aan deze school was dus niet positief. Toch moet bij dit alles terdege rekening gehouden worden met de politieke, economische en religieuze situatie, waarin Limburg en dus ook Venlo, verkeerde.

De gebeurtenissen rond de afscheiding plaatste Limburg voor grote moeilijkheden. Het is wel zeker, dat men in grote delen van Limburg in 1830 pro-Belgisch was. Desondanks nam deze gezindheid in de jaren na 1830 af door de onzekere politieke en economische situatie, waarin de provincie negen jaar lang verkeerde. In 1839 werd op de Conferentie van Londen door de grote mogendheden besloten, dat het huidige Nederlands Limburg deels bij Nederland behoorde, deels kwam te vallen onder het gezag van de Duitse Bond. Limburg werd dus tweeëhrig, een toestand, die tot 1867 bestendig bleef.

De meerderheid van de Nederlandse Limburgers is in 1839 met tegenzin onder het Nederlands bewind teruggekeerd. Velen uit de gegoede burgerij en de z.g. hogere kringen namen in die tijd de wijk naar België.²¹

De aansluiting bij Noord-Nederland verliep moeizaam doordat Limburg nogal geïsoleerd van de rest van Nederland lag. De verbindingen waren namelijk bijzonder slecht. De Maas was in de zomer nagenoeg onbevaarbaar en de scheepvaart op die rivier was sinds de opening van de Zuid-Willemsvaart in 1827 sterk in betekenis achteruit gegaan.

Dit isolement, de tweeëhrigheid en het gebrek aan hulp van de kant van het Noorden traden duidelijk aan de dag bij het onderwijs. Dit stond tot ongeveer 1908 meestal op een laag peil. Knuvelder spreekt in zijn studie zelfs over 'fabelachtige toestanden'. Hij constateerde, dat er nog rond 1908 totaal niets van klopte. Aan onderhoud van de schoolgebouwen werd niets gedaan, de klassen waren te groot, de salarissen veel te laag. Gemeentebesturen overtraden alle rijks- en provinciale voorschriften. Veel ouders waren te arm om hun kinderen regelmatig naar school te sturen en ook de gemeentebesturen ontbrak het dikwijls aan de nodige financiële middelen.²²

De voortdurende bemoeienis van de R.K. geestelijkheid met het onderwijs moet geplaatst worden tegen de achtergrond van de betrokken periode. De overheid in Den Haag spande zich niet alleen om politieke, maar ook om religieuze redenen niet al te zeer in om Limburg de helpende hand te bieden. De Nederlandse natie bezat in feite nog altijd 'een zuiver protestantse' kleur wat leidde tot antipapisme²³ en de daaruit soms voortvloeiende achterstelling op maatschappelijk gebied. Men denke aan de gebeurtenissen in 1853 bij de herinvoering van de bisschoppelijke hiërarchie in ons land, de z.g. aprilbeweging. Uit angst voor en onder invloed van de felle reacties uit de protestantse hoek zagen vele R.K. geestelijken in het Zui-

den het als hun voornaamste taak de hun toevertrouwde gelovigen af te schermen van elke anti-katholieke invloed, met name in het onderwijs, wetend dat de katholieken het in alle opzichten moesten verliezen in een confrontatie met protestanten.

Paredis, de latere bisschop van Roermond, begreep dan ook zeer goed de rol, die het onderwijs kon spelen. 'Zijn hoofddoel inzake het onderwijs was het doen doordringen van een uitgesproken katholieke, sterk-kerkgebonden geest in de toekomstige 'intelligentia' van Limburg'.²⁴ Om iets te proeven van de sfeer, waarin aan dit hoofddoel gewerkt werd geven we een citaat uit een vastenbrief van Paredis van 10 februari 1849:

'Wilt gij met God's hulp, betere tijden tegemoet zien? dan moet gij thans meer als ooit, eene bijzondere zorg dragen voor die dierbare jeugd – voor Uwe kinderen, en dan niet alleen, met hun door woorden en daden voor te lichten in het goede, niet alleen met hun af te houden van ongodsdienstige personen en gelegenheden, met hun af te houden van die vergaderingen van weelde en gevaarlijke vermaakelijkheden, welke, helaas niet tegenstaande ongelukkige tijdsomstandigheden, niettegenstaande de dreigende gevaren van Oorlog en Cholera-ziekte, in sommige Steden en Dorpen nog altijd worden voortgezet, en welke juist het middel zijn, om het hart en den geest der Jeugd te bederven; maar voornamelijk met hun, vanaf hun prille jeugd een goed en christelijk onderwijs te verschaffen; dan lieve Catholijken, gelijk het slecht, het onverschillig onderwijs, welk men, sedert jaren, aan de Jeugd heeft opgedrongen, de oorzaak is van alle wanordes die thans door geheel Europa woeden: zoo ook is het goed het Christelijk onderwijs der Jeugd het voornaamste middel om Geloof en Godsdienst en bij gevolg, rust, vrede en geluk in de maatschappij en familien te doen herleven, blijft gij dit verwaarlozen? Nu dan, wij kunnen het niet genoeg herhalen, dan zult gij het U zelve in den tijd, in den dood en in de eeuwigheid beklagen'.²⁵

Gijsen voegt er in zijn boek aan toe 'Deze straffe taal maakt het begrijpelijk, dat Paredis zich hoge kosten en ook veel mankracht getroostte om het middelbaar onderwijs in zijn vicariaat, in – volgens hem – veilige banen te leiden. Zijn grootste probleem hierbij was ongetwijfeld de geschikte leraren te vinden. Hoe vaak hij zich hierbij vergiste, bewijst het feit, dat hij in Roermond in de jaren 1851 - 1857 in het geheel 21 priesters aanstelde, van wie er 12 vertrokken. Te weinig zorg had hij voor het aanstellen van bevoegde docenten, die als zodanig van staatswege erkend werden. Eerst in later jaren zou hij het aandurven zijn priesters naar Nederlandse universiteiten te sturen om daar een profaan vak te gaan studeren'.²⁶

Het was niet zo, dat Paredis niet wenste, dat zijn priesters universitair gevormd werden; hij zag de Nederlandse uni-

versiteiten als 'bolwerken van liberalisme en dus als gevaarlijk voor zijn geestelijken'.²⁷

We begrijpen nu de hopeloosheid van de zaak waarvoor Schrijnen zich inzette, maar ook de sfeer waarin de katholieke leiders toen en nog tientallen jaren later hun beleid bepaalden.

Dit alles betekende overigens niet, dat het optreden van iemand als deken Schrijnen niet verregaand onverdraagzaam moet worden genoemd. Men kan rustig stellen, dat hij in velerlei opzicht de maatschappelijke en politieke situatie in Venlo in de jaren 1826 - 1860 naar zijn hand probeerde te zetten. Overigens was Venlo niet de enige plaats waar de clerus in zo grote mate het maatschappelijk leven beïnvloedde. We weten bijvoorbeeld, dat de onderwijspolitiek van de clerus zoveel succes had dat alleen Maastricht en Venlo hun (onafhankelijke?) stadsscholen behielden.²⁸ Maar bij dit alles moet men toch de omstandigheden van dat tijdperk in beschouwing nemen. De emancipatie van het katholieke volksdeel moest nog beginnen.

Het is ook duidelijk, dat, ondanks de steeds grotere inpassing binnen het Nederlands staatsbestel na 1867, de grieven uit het verleden tot in de twintigste eeuw bleven doorwerken. Terecht voelden de Limburgers zich in de 19e eeuw achtergesteld. Zij verzetten en beschermden zich ertegen en het is inderdaad waarschijnlijk, dat, zoals Vellenga het stelt: 'een deel van het specifieke eigene van Limburg, ook het chauvinisme, er mede het gevolg van is'.²⁹

Na deze noodzakelijke uitweiding terug naar de heer Heuvels en de Hogere Stadsschool. Op 30 december 1843 liet hij de burgemeester weten, dat hij in maart daaropvolgend zijn functie als directeur van de Hogere Stadsschool wenste neer te leggen, omdat hij 'een onoverwinnelijke tegenzin voor het onderwijs had opgedaan door de langdurige onzekerheid over het voortbestaan van de school'.³⁰

Ook nu weer was er sprake van een loos dreigement en duurde het nog tot de zomer van 1845, voordat Heuvels definitief zijn directeurschap neerlegde. Vermeldenswaard is ook nog, dat deken Schrijnen tot driemaal toe, in juli 1840, in september 1842 en in februari 1844 pogingen in het werk stelde de Hogere Stadsschool aan zich te trekken of aan het bisdom te doen overdragen. Hij had al een heel plan uitgewerkt tot en met de begroting. Hij schreef letterlijk in 1842: 'Deze school zal nooit tot bloei komen, zolang zij een stedelijk college is en het Edelachtbaar College zal altijd de wrijfpaal blijven van de Partijen'. Hij stelde dan ook de plaatsen Weert, Venray en Sittard ten voorbeeld, waar de scholen in handen waren van het bisdom of van een kloosterorde.³¹

Directeur Heuvels wachtte niet op een mogelijke realise-

ring van deze plannen en nam eindelijk in de zomer van 1845 ontslag. Ook de leraar Steckler, die op 31 maart 1846 een onthullende brief aan het stadsbestuur richtte, bood zijn ontslag aan. Hij schreef, dat hij sinds 1838 zes van zijn collega's 'het worstelperk' van Venloos Hogere Stadsschool had zien verlaten. 'Acht schone jaren wisselvalligheid, onaangenaamheden en afwisseling van het personeel der leeraars aan voornoemde school, thans omgedoopt in handelsschool. Ik scheid, de waarheid van het Nederlandsch spreekwoord - Praatjes vullen geen gaatjes - aan mijn persoon ondervonden hebbend. Doch wanneer dit aan het groene hout geschiedt, wat zal dan aan het drooge hout geschieden?' Het aantal leerlingen was naar zijn zeggen sinds 1838 met een derde teruggelopen en de school had zijns inziens nooit aan de verwachtingen voldaan. Teleurgesteld zou hij naar zijn vaderland (Duitsland) terugkeren.³²

Het aantal leerlingen was naar zijn zeggen sinds 1838 met een derde teruggelopen en de school had zijns inziens nooit aan de verwachtingen voldaan.

Teleurgesteld zou hij naar zijn vaderland (Duitsland) terugkeren.³²

Mededeling dat er een Handelsschool zal worden opgericht 1845.

HANDELS INSTITUUT TE VENLOO.

De Stedelijke Regering van VENLOO, inziende dat de jeugd dezer stad en van derzelver omstreken, meer verlangt tot den handel te worden opgeleid en willende onder dit opzigt aan de behoefte der bevolking voldoen heeft onder de Directie van den Heer F. H. E. WOLTERS, Phil: Theor: et litt. Hum: Cand: der acadie van UTRECHT, welke tot dus verre in eene der voornaamste handelsscholen van België is werkzaam geweest het thans alhier bestaende Kollegie van onderwijs meer bepaaldelijk ingerigt tot een instituut, alwaar de leerlingen eene grondige kennis in elk vak van onderwijs, tot eene goede opvoeding behoorende, verschaft wordt, en tevens hun karakter en hunne zeden worden gevormd.

De vakken welke voortaan in dit instituut zullen worden onderwezen, zijn die welke voor den hand geveerd worden, en bestaande in:

De Nederduitsche taal	De Hoogduitsche taal
De Fransche »	En de Engelsche »
Wiskunde.	Aardrijkskunde.
Natuurkunde.	Teekenen en vooral lijnteekenen.
Geschiedenis.	Calligraphie.

Voor de leerlingen welke verlangen tot hogere studien te worden opgeleid, bestaat ook de gelegenheid zich in de oude talen te bekwaamen, om na afgeleopen Cursussen een hooger onderwijs te kunnen bijwonen.

Het onderwijs in het teekenen wordt op buitengewone uren gegeven, te weten: des maandags, diensdags en woensdags van elf tot twaalf ure.

Het godsdienstig onderwijs aan de leerlingen van R. K. Gezindheid, wordt ook op buitengewone uren, twee maal in de week gegeven door een der WelEerwaarde Heeren Vicarissen der Parochie.

Alle leerlingen zijn verpligt 's avonds van 6 tot 8 ure onder toezigt van een studiemeester werkzaam te zijn.

De leerlingen welke verlangen, de lessen aan voormeld instituut bij te wonen, zijn verzocht, zich den 1. en 2. October aanstaande bij den Heer Directeur te melden, ten einde te worden onderzocht of zij vereischte bekwaamheid, ter admisse bezitten.

De Cursussen zullen een aanvang nemen op den 3 October 1845.

De schoolgelden zijn bepaald op twee Gulden per maand, welke telkens vooruit moeten worden voldaan.

Venloo, den 12. September 1845.

DE COMMISSIE OVER HET STEDELIJK
ONDERWIJS TE VENLOO.

(get.) P. L. DE LOH DE BERG, V.
C. T. SCHALKEN.
F. A. DE GRUYTER.
M. J. A. MULDER.
H. JOHNS.
GALLOT, Secr.

Op twaalf september 1845 werd de Hogere Stadsschool omgezet in een Handelsinstituut, officieel geheten: De Industriële en Commerciële Stadsschool. Deze heeft bestaan van 3 oktober 1845 tot 1 oktober 1848 en de leiding was in handen van een zekere F. Wolters, candidaat aan de academie van Utrecht.

Het stadsbestuur besloot tot deze omzetting, omdat het van mening was, 'dat de jeugd dezer Stad en van derzelver omstreken meestal verlangt tot den handel te worden opgeleid en willende onder dat opzicht aan de behoefte der bevolking voldoen'.³³ Ook dit was echter kennelijk geen succes, want op 1 oktober 1848 werd het handelsinstituut weer omgevormd in een Hogere Stadsschool en werd de eerwaarde heer F. Savelberg, weer een priester, tot directeur benoemd.³⁴

De provinciale onderwijsinspecteur Schreuder maakte op 11 december 1847 met het stadsbestuur ten aanzien van de nieuw op te richten Hogere Stadsschool de afspraak dat:

1. enkel leerlingen van twaalf jaar en ouder toegelaten zouden worden tot de school;
2. de bestaande elementaire (voorbereidende) klas van de onderwijzer Van der Sloot zou komen te vervallen.
3. op de Rijks Lagere School geen leerlingen boven twaalf jaar plaats zouden mogen nemen.³⁵

Een en ander om een voldoende toeloop van leerlingen te garanderen, maar tevens om een afbakening naar de Rijks Lagere School duidelijk te maken. Het stadsbestuur hield zich kennelijk niet aan de gemaakte afspraak, want uit een opgave van de Hogere Stadsschool uit 1859 bleek, dat de elementaire of voorbereidende klas in dat jaar 42 leerlingen telde. Het al dan niet handhaven van deze klas bleef een voortdurend probleem in de jaren 1847-1860.

Op 27 januari 1859 deed de Plaatselijke Commissie van Beheer en Toezicht het voorstel tot een reorganisatie, waarbij de voorbereidende klas definitief zou worden afgeschaft. Met name ging het erom kinderen de toegang tot die klas te ontzeggen, die onvoldoende kennis hadden van de Nederlandse taal. Dit lot zou, naar de stand van zaken op dat ogenblik, 13 leerlingen treffen.³⁶ De gemeenteraad nam na enkele maanden dit voorstel in principe aan, totdat 17 ouders protesteerden, waarna het voorstel weer van het toneel verdween. Zij wensten niet, dat hun kinderen in een gewone burgerschool terecht zouden komen 'omdat het zich niet laat verheelen, dat het steeds tezamen zijn met kinderen van eene geringere maatschappelijke positie, wier opvoeding niet met de hunne overeenkomt, een minder gunstig gevolg op hunne ontwikkeling en hun gedrag hebben zal'.³⁷ Hier zijn de Venlose notabelen van die tijd aan het woord met al hun standsbewustzijn.

Al met al blijkt hieruit, dat de voorbereidende klas van de

HOOGERE STADS SCHOOL TE VENLO.

De plaatselijke Schoolcommissie alhier, heeft de eer te berigten dat de examens voor de leerlingen der Hoogere Stads School op Maandag den 22 der loopende maand Augustus van 's morgens 9 tot 11 $\frac{1}{2}$ ure en 's namiddags van 2 $\frac{1}{2}$ tot 4 $\frac{1}{2}$ ure, alsmede des anderen daags (dingsdag) van 's morgens 9 tot 11 $\frac{1}{2}$ ure in het lokaal der gemelde school zullen plaats hebben. En de prijsuitdeeling, aldaar op laatsgenoemden dag, 's namiddags ten 4 ure.

Men gelieve deze plegtigheid bij te wonen om daardoor de leerlingen aan te moedigen.

Burgemeester en Wethouders VAN VENLO,

zullen op dingsdag den 30 Augustus 1859 's morgens ten elf ure, ten Raadhuijs aldaar onder voorbehoud van nadere goedkeuring, overgaan tot de publieke aanbesteding bij minste inschrijving, van de levering van 5500 roode dakpannen grootste soort voor het nieuwe schoolgebouw te Venlo, vrachtfrij ter plaatse geleverd.

Gegadigden leggen met hun inschrijvingsbiljet een monster der te leveren pannen over.

Nadere inlichtingen te bekomen ter gemeente Secretarie.

Het slijk voortkomende uit de stadshaven is voor een ieder verkrijgbaar mits betaling aan den gemeentekas van zes cents per kar.

Men vraagt een kindermisje niet beneden de 18 jaren, welke goed naaijen en strijken kan, om dadelijk in dienst te treden.

Adres bij de drukster.

Hogere Stadsschool niet bezocht werd door kinderen uit minder goeie milieus.

Het schoolgeld bedroeg in die tijd 22 gulden per jaar voor de jongens en 18 gulden voor de meisjes. Dit waren bedragen, die zeker niet door iedereen opgebracht konden worden. Immers het gemiddeld loon van een gewone werkmans in die tijd bedroeg één gulden per dag.

In 1860 ontstonden er nieuwe problemen. Op 20 juni van dat jaar dienden de eerwaarde heren Savelberg en Wijnands, respectievelijk directeur en regent aan de Hogere Stadsschool, hun ontslag in. Zij weigerden een besluit van de gemeenteraad uit te voeren, waarbij bepaald werd, dat er voortaan op bepaalde kerkelijke feestdagen, welke men in de volksmond 'afgezette Heiligendagen' noemde, les gegeven moest worden. De beide heren kregen steun, hoe kan het ook anders, van deken Schrijnen, die als Geheime Kamerheer en Proost van het Kathedraal Kapittel per brief aan de raad meedeelde, dat het priesters verboden was om op 2 februari (Maria Lichtmis), 25 maart (Maria Boodschap), 29 juni (Petrus en Paulus) en 11 november (Sint

Raadsbesluit van 23 augustus 1865, waarin de Hogere Stadsschool omgezet wordt in een H.B.S. met drie-jarige cursus.

Martinus) les te geven. De vijfde september daaropvolgend ging het stadsbestuur door de knieën en gaf de beide geestelijken ontheffing van de verplichting op de genoemde dagen les te geven. Dit was echter naar de mening van Savelberg onvoldoende. Op 24 september vroeg hij aan burgemeester en wethouders om ontheffing, niet enkel voor zichzelf en Wijnands, maar voor alle leraren die aan school verbonden waren. Zou dit niet toegestaan worden, dan zouden hij en Wijnands alsnog hun ontslag indienen. Dit ging de gemeenteraad echter duidelijk te ver en reeds één dag later, op 25 september 1860 werd aan de beide geestelijken eervol ontslag verleend, omdat zoals de raad het formuleerde 'De Hogere Stadsschool een openbare instelling is voor alle gezindten' en men andersdenkenden niet de dupe wilde laten worden van door de geestelijkheid afgedwongen maatregelen. Voorwaar een voor die tijd opmerkelijk geluid voor een stadsbestuur in deze streken!

Mededeling van reorganisatie van de Hogere Stadsschool van 1 oktober 1861.

HOOGERE STADSSCHOOL TE VENLO.

De Gemeenteraad van Venlo doordrongen van het belang om het onderwijs in de Hoogere Stadsschool alhier op eenen geregelden en vasten voet te brengen, en diensvolgens het onderwijzend personeel naar behooren te completeren, brengt bij deze ter algemeene kennis, dat zoodanige reorganisatie althans tot stand is gekomen en de cursussen dier school op den 1^{en} October 1861, zullen worden geopend.

In deze school alwaar den leerlingen eene grondige kennis in elk vak van onderwijs, tot eene goede opvoeding behoorende, verschaft wordt, en tevens hun karakter en hunne zeden worden gevormd, zal voortaan onderwijs worden gegeven in de volgende vakken:

De Nederduitsche, Hoogduitsche, Fransche en Engelsche talen, Rekenkunde, Algebra, Meetkunde, Vormleer, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Natuurkunde, inleiding tot den handel, boekhouden, wisselregt en dat wat bijzonder in den handel voorkomt, Calligraphie, enz.

Voor de leerlingen welke verlangen tot hogere Studiën te worden opgeleid, bestaat ook de gelegenheid zich in de oude talen te bekwamen.

Het onderwijs wordt gegeven door de Heeren J. G. Rijken Directeur, Ch. Gibbels en A. H. Gamboon Regenten, terwijl de voorbereidende klasse voortdurend wordt toevertrouwd aan den Heer W. van der Sloot en de noodige assistenten.

Voor de opnemng der leerlingen verwoege men zich tot den 28 September aanstaande van 's morgens 10 tot 12 ure ter gemeente Secretarie alhier.

Venlo den 30 Augustus 1861.

De Plaatselijke Schoolcommissie
De Voorzitter A. VAN LIEBERGEN
De Secretaris GALLOT.

De Raad der gemeente Venlo.

Overwegende dat het bevestiging van het openbaar onderwijs in deze gemeente het noodzakelijk is om een verandering aan de thans hier bestaande Hogere Stadsschool te doen, en dus een reorganisatie met de bepalingen des wet van den 2^{den} Mei 1863 (Ned. St. 10) houdende regeling van het openbaar onderwijs, te verzoeken.

Wat het bevestiging van dit deel der Hogere Stadsschool zal dienen te behouden over van de te worden door de Hogere Burger-school van driejarige cursus.

Dat de Gemeenteraad, stand van zaken in de school alhier is, niet behoeft in de behoefte van zoodanige school, en dat de reorganisatie van de gemeentelijke school van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan.

De Hogere Stadsschool, alhier te plaatsen, zal voortaan worden overgenomen door de Hogere Burger-school van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan.

Wat de Hogere Burger-school te verzoeken, om de gemeentelijke school van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan, te bevestigen, met een jaar, te betalen subsidie van vier duizend gouden, te nemen en worden overgenomen.

De Raad heeft in aanmerking genomen dat het noodzakelijk is om te zorgen voor de bestaande school van driejarige cursus, en dat de Gemeenteraad, stand van zaken in de school alhier is, niet behoeft in de behoefte van zoodanige school, en dat de reorganisatie van de gemeentelijke school van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan.

Dat, om op te maken de thans in de Gemeenteraad van Venlo bestaande school van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan, te bevestigen, met een jaar, te betalen subsidie van vier duizend gouden, te nemen en worden overgenomen.

Attestatie van de gemeentelijke reorganisatie van de Hogere Stadsschool van driejarige cursus, inderdaad volgens het hierbij overgemaakt plan.

De Raad der gemeente Venlo.

De Voorzitter.

De Secretaris.

Op 5 oktober daaropvolgend werd de heer J.G. Rijcken uit Broek-Sittard voorwaardelijk tot directeur benoemd. Hij zou dit blijven tot 1865.

De 25e november 1864 ontving het stadsbestuur een brief van het college van Gedeputeerde Staten van Limburg, waarin werd meegedeeld, dat ingevolge een beslissing van de Minister van Binnenlandse Zaken, tengevolge van de wet van 2 mei 1863, de raad van Venlo het verzoek kon indienen om de Hogere Stadsschool om te vormen tot een instelling van middelbaar onderwijs.³⁸ Hieraan werd in-

derdaad gevolg gegeven, en bij raadsbesluit van 23 augustus 1865 werd besloten tot opheffing van de Hogere Stadsschool en oprichting van een Hogere Burgerschool met driejarige cursus.

Omdat de financiële toestand van de stad het niet toeliet dit alles te betalen vroeg de gemeenteraad aan het Rijk een jaarlijkse subsidie van f 4.000,—.³⁹

Hiermee is het tijdperk van de Hogere Stadsschool met (al) haar wel en wee afgesloten.

De driejarige stedelijke H.B.S., 1865-1880

II 21

drs. H.S.M. Korsten

In de jaren 1860-1870 kwam er in ons land een eind aan de beruchte Jan Saliegeest uit de eerste helft van de 19e eeuw. Er kwam een kentering in het duffe bestaan van ons volk. Nederland lag op velerlei gebied achter bij de ons omringende landen. Er was in de 17e eeuw weliswaar flink wat kapitaal vergaard, maar men had niet de durf en ook niet de interesse om dit geld te beleggen in nieuwe ondernemingen in eigen land. De grote bedrijven, die gesticht werden, ontstonden dan ook veelal dank zij buitenlands kapitaal en uitvindingen en met behulp van geschoold personeel, dat vooral uit Engeland afkomstig was.¹

Er was hier een groot gebrek aan technisch en administratief kader, omdat er geen vorm van onderwijs bestond, die opleidde tot dergelijke functies in handel en bedrijf. 'Er was dringend behoefte aan een op de maatschappij ingestelde school, die aan de vraag naar geschoolde arbeidskrachten voor industrie en handel kon voldoen. Nodig was een onderwijs, waarvan het zwaartepunt geplaatst is in de wis- en natuurkundige vakken, dat leert opmerken, waarnemen en onderzoeken, dat belangstelling wekt voor de duizenden vraagstukken om ons heen en daarnaast de levende talen' aldus Bartels.²

De nieuwe tijd kwam en stelde zijn eisen. De toepassing van de stoommachine, het gebruik van ijzer en cokes, de aanleg van een goed spoorwegnet, de uitvinding van het lichtgas, om maar enkele voorbeelden te noemen, veranderden de samenleving snel en drastisch. Of om met Rogier te spreken 'De ingenieur werd heer en meester van een wereld, die verrukt opzag naar de wonderen van zijn techniek'.

'Dankte Tollens elke dag God, omdat deze hem als Nederlander had doen geboren worden, zijn jongere tijdgenoten deden het – voor zover zij nog geloof genoeg hadden overgehouden – op grond van hun geboorte in het midden van de geestdriftig vergode eeuw van stoom en ijzer en hogereburgerscholen'.³

Het moet de verdienste van Thorbecke genoemd worden, dat hij met zijn wet op het Middelbaar Onderwijs ons land die onderwijsorganisatie gaf, waaraan op dat ogenblik zulk een grote behoefte gevoeld werd.⁴

Bij de indiening van zijn wetsontwerp op 6 juni 1862 bleef de minister uitermate vaag in zijn omschrijving van het

soort onderwijs, wat hem voor ogen stond. Het moeilijkste punt was de omlijning en begrenzing van het begrip middelbaar onderwijs. De memorie van Antwoord begon dan ook als volgt 'De benaming middelbaar onderwijs heeft niet op zich zelve eene vaste betekenis, zij erlangt die eerst door de wet of eene bepaalde inrigting'.⁵

Thorbecke was echter wel van mening, dat er een duidelijke scheiding behoorde te zijn tussen enerzijds het middelbaar onderwijs als 'beschaafde opvoeding', dus een algemene voorbereiding op maatschappelijke beroepen in handel en industrie, en anderzijds de gymnasiale opleiding – Hoger Onderwijs – tot academische studies. De middelbare scholen moesten in zijn conceptie eindonderwijs geven met de nadruk op wis- en natuurkunde.⁶ De minister was principieel – want liberaal – voorstander van de vrijheid van richting én inrichting van het onderwijs. Het leerplan aan Rijksscholen omvatte dan ook niets anders dan een opsomming van de te geven vakken en de leerlingen waren niet verplicht alle lessen te volgen. Van de Rijks Hogereburgerscholen met 3-jarige cursus schreef artikel 16 van de wet voor, dat in de volgende vakken onderwijs zou moeten worden gegeven 'a. wiskunde, b. de eerste beginselen van de natuur- en scheikunde, c. de beginselen van plant- en dierkunde, d. die der staathuishoudkunde, e. die van het boekhouden, f. aardrijkskunde, g. geschiedenis, h. de Nederlandse taal, i. de Franse taal, k. de Engelse taal, l. de Hoogduitse taal, m. het schoonschrijven, n. het hand- en rechtlijnig tekenen, o. de gymnastiek'.

Van een algemeen leerplan was geen sprake. De minister was van mening, dat elke hogereburgerschool haar eigen programma moest vaststellen in overeenstemming met de plaatselijke of regionale behoeften. Bij de gemeentelijke scholen werd in de regel het leerplan door directeur en leraren opgesteld en ter goedkeuring en vaststelling voorgelegd aan Burgemeester en Wethouders.⁷

Op 1 juli 1863 trad de wet in werking. Volgens artikel 2 werd er bij de scholen voor middelbaar onderwijs onderscheid gemaakt in openbare en bijzondere instellingen. Openbare scholen waren die, welke opgericht en onderhouden werden door een gemeente, een provincie of het

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE

Hoogere Burgerschool te Venlo,*in het jaar 1876—1877.***EERSTE KLASSE. - Afdeling A.****NEDERLANDSCHE TAAL:** 5 uren 's weeks.

Beginnelen der spraakkunst. De eenvoudige volzin. Lezen en verklaren van gedichten en prozastukken. Oefeningen in de voordracht. Oefeningen in de spelling. Alle 14 dagen schriftelijk een klein opstel, door den leeraar te huis te verbeteren.

Leerboek: *L. Leopold, Stofgoud.*

De Heer SCHRAM.

FRANSCHES TAAL: 6 uren 's weeks.

De eerste beginnelen. Oefeningen in het lezen en het vertalen. Na Kerstmis alle 14 dagen eene schriftelijke vertaling door den leeraar te huis te verbeteren.

Leerboeken: *Dubois, Cours gradué de la grammaire française, 1ère année.**Idem, Recueil de thèmes et d'exercices, 1ère année.**Valkhoff, Premières lectures françaises.*

De Heer GAMBON.

HOOGDUITSCHES TAAL: 4 uren 's weeks.

SPRAAKKUNST: Oefeningen in het lezen en het vertalen. Van buiten leeren van woorden en gemakkelijke stukken. Na Kerstmis alle 14 dagen eene schriftelijke vertaling, door den leeraar te huis te verbeteren.

Leerboek: *Spruyt, Theoretisch-practische inleiding tot de Hoogduitsche taal.*

De Heer SCHRAM.

Programma van het onderwijs te geven aan de H.B.S. te Venlo in 1876/77.

Rijk, afzonderlijk of gezamenlijk; de overige golden als bijzonder. ⁸ Thorbecke huldigde de opvatting, dat het initiatief tot oprichting van de hogereburgerscholen van het Rijk moest uitgaan, waarbij hij er echter van uitging dat provincies, gemeenten en particuliere instellingen dit voorbeeld zouden volgen. De regering zou naar zijn mening enkel een duidelijk begin moeten maken door op een aantal geschikte plaatsen vijf hogereburgerscholen met 5-jarige cursus en tien met een 3-jarige cursus te stichten. ⁹

De minister richtte zich in juli 1863 tot die gemeenten, welke voor vestiging van een hogereburgerschool in aanmerking kwamen, met de vraag of zij tot de oprichting van een dergelijke school wensten over te gaan. Volledig in overeenstemming met zijn liberale opvattingen, wilde hij de gemeenten zelf in de gelegenheid stellen het initiatief te nemen. Indien gemeente en Rijk tot een positief besluit gekomen waren, werd aan het betreffende gemeentebestuur gevraagd welk gebouw, materiaal en/of eventuele verzamelingen beschikbaar gesteld konden worden.

REKENKUNDE: 4 uren 's weeks.

De hoofdbewerkingen met geheele getallen, gewone en tiendeelige breuken. Deelbaarheid der getallen. De grootste gemeene deeler, het kleinste gemeene veelvoud. De gebruikelijke stelsels van maten, munten en gewichten. Regel van drieën volgens de methode der herleidingen.

Leerboek: *Boeser, Rekenkunde, 3., 4., 5. stukje.*

De Heer GOVERS.

GESCHIEDENIS: 1 uur 's weeks.

Verhalen uit de oude geschiedenis. Hoofdzaken uit de geschiedenis des vaderlands.

De Heer GAMBON.

AARDRIJKSKUNDE: 2 uren 's weeks.

Eerste beginnelen der wiskundige en natuurkundige aardrijkskunde. Aardrijkskunde van Nederland.

Leerboek: *P. Bruins, Driemaal den Aardbol om, 1. deel.*

De Heer SCHRAM.

SCHOONSCHRIJVEN: 2 uren 's weeks.

Oefeningen tot het verkrijgen van een goed, loopend schrift. Duitsch schrift.

De Heer GAMBON.

GYMNASTIEK: 2 uren 's weeks.

Vrije oefeningen. Eerste oefeningen aan de toestellen.

De Heer VAN DER MAAS.

TEEKENEN: 2 uren 's weeks.

Eerste beginnelen van het handteekenen en rechtlijnig teekenen.

De Heer KAYSER.

Bij de aanvang van de cursus 1864-1865 werd in Groningen en Roermond gestart met de eerste twee Rijks Hogereburgerscholen met 5-jarige cursus. In de daarop volgende jaren volgde de bouw van een Rijks- of gemeentelijke H.B.S. op diverse plaatsen in ons land in een snel tempo. Zo werd in april 1866 een Rijks-H.B.S. met 5-jarige cursus geopend te Tilburg en een gemeentelijke met 5-jarige cursus te Zaandam. In september van dat jaar volgden een Rijks-H.B.S. met 5-jarige cursus te Utrecht, een 3-jarige Rijks H.B.S. te Helmond, gemeentelijke scholen met een 5-jarige cursus in Arnhem en Veendam en een gemeentelijke 3-jarige H.B.S. in Venlo.¹⁰

De gemeente Maastricht, die als eerste in Limburg gevraagd was een Rijks-H.B.S. met 5-jarige cursus te stichten, weigerde dit en ging over tot de stichting van een stedelijke H.B.S. 'omdat men in een volledig aan het gezag van de gemeente onttrokken Rijks-H.B.S. een gevaar zag voor de katholieke levenssfeer in de stad en voor de opvoeding van de jeugd. Juist tegen het middelbaar onderwijs bestond destijds in katholieke en orthodox-pro-

testantse kringen een algemeen verbreid wantrouwen, daar dit de meeste aandacht schonk aan de wiskunde en de destijds inderdaad overschatte natuurwetenschappen en bovendien niet zelden godsdienstig-onverschillige of atheïstische docenten de toon aangaven'.¹¹ Toen bleek, dat Maastricht de voorkeur gaf aan een gemeentelijke H.B.S., drong het gemeentebestuur van Roermond onder leiding van burgemeester L. Beerenbroek bij de regering sterk aan op de vestiging van een rijks hogereburgerschool in die plaats. Als onderkomen werden de gebouwen, die tot dan toe bij het Bisschoppelijk College in gebruik waren, door de gemeente, zeer tegen de zin van Mgr. Paredis, aangeboden. De aanvraag had succes en Roermond kreeg haar Rijks H.B.S. met 5-jarige cursus.¹² Kennelijk hield men er dus in Roermond vrijere opvattingen op na dan in Maastricht. Het gevolg was echter wel, dat er in de eerstgenoemde stad een felle strijd tussen liberalen en clericalen ontstond rond het onderwijs.¹³ Vooral bisschop Paredis trok ten strijde tegen de godsdienstloze school en tegen ongelooft en materialisme. Hij eiste zonder meer van de Limburgse openbare school, dat zij katholiek zou zijn. Wat hem betreft mocht alles bij het oude blijven. Immers dank zij de invloed van de geestelijkheid en de praktisch homogeen-katholieke en pro-kerkelijke samenstelling van de meeste gemeentebesturen had hij een vaste greep op het onderwijs.¹⁴

Wat bij de oprichting van een aantal hogereburgerscholen in het zuiden van ons land bijzonder opvalt is het feit, dat de eerste twee directeurs van zowel de stedelijke H.B.S.-en in Maastricht en Venlo, als van de Rijks-H.B.S. in Breda – Duitsers van katholieke huizen waren, die allen een opleiding genoten hadden in één van de exacte vakken, wis-, schei- of natuurkunde.¹⁵ Duidelijk was hierbij, dat de voorkeur van de onderwijsinspectie voor de functie van directeur van een hogereburgerschool uitging naar personen met een exacte opleiding.¹⁶

Wouters zegt in zijn gedenkboek over de gemeentelijke H.B.S. in Maastricht, dat de aanwezigheid van Duitse leraren in het middelbaar onderwijs in Nederland en België niet abnormaal te noemen was, omdat de Duitse wetenschap in de tweede helft van de 19e eeuw in Europa de toon aangaf en met name in bovengenoemde landen een overheersende invloed had.¹⁷ Ook Van der Meer doelde waarschijnlijk hierop in zijn toespraak bij het vijftigjarig bestaan van de Rijks-H.B.S. in Venlo, toen hij stelde, dat door gebrek aan bevoegde Nederlandse krachten 'als eerste twee directeurs Duitsers benoemd werden'.¹⁸

Deze verklaringen lijken ons echter niet afdoende want onvolledig. Uit het Gedenkboek van de Rijks Hogere Burgerschool te Groningen blijkt bijvoorbeeld, dat aldaar tussen 1864 en 1956 alle directeurs van Nederlandse origine waren en allen waren gepromoveerd in een van de

exacte vakken.¹⁹ Hier was dus kennelijk geen gebrek aan bevoegde Nederlandse krachten. Het is bekend, dat gedurende de hele 19e eeuw in katholieke kringen in ons land de bemoeienis met de exacte vakken 'angstwekkend klein'²⁰ genoemd moet worden. Ook is duidelijk, dat de scherpste aanvallen op de hogereburgerscholen afkomstig waren uit kringen van orthodox-protestanten en rooms-katholieken, omdat juist zij in het overwegend wiskundig en natuurwetenschappelijk karakter van deze scholen een gevaar zagen voor het afglijden naar het materialisme.²¹ Het verschijnen van de encycliek 'Quanta Cura' gevolgd door de 'Syllabus Errorum' in 1864, waarin het politieke en religieuze liberalisme scherp veroordeeld werden, leidde in 1868 in ons land tot het eerste bisschoppelijk mandement, waarin de ouders gewezen werden op hun rechten en plichten inzake het onderwijs en de opvoeding van hun kinderen. Het was de eerste aanloop tot 'n langdurige schoolstrijd'.²² In Duitsland had, evenals in ons land, de katholieke minderheid te kampen met de geest van ongelooft in de 19e eeuw. Veel Duitse katholieken hadden echter een werkzaam aandeel in de totstandkoming van de Duitse eenheidsstaat en in de opkomst van hun land als moderne industriestaat. Er werden daar in de zeventiger jaren van de vorige eeuw door geleerden als Dollinger pogingen in het werk gesteld om de katholieke filosofie en theologie in overeenstemming te brengen met de resultaten van het moderne denken.²³ In ons land daarentegen werd het bezoeken van de universiteiten niet aangemoedigd. De studie in de exacte vakken werd door de meeste katholieken tot het eind van de 19e eeuw zelfs zo sterk gemeden, als waren ze de pest.

Gezien tegen deze achtergrond lijkt het niet al te gewaagd om te veronderstellen, dat het aantrekken van katholieke Duitsers als directeur aan de genoemde scholen, naast een kwestie van gebrek aan bevoegde krachten ook te maken had met het feit, dat men in het katholieke zuiden van ons land eerder opteerde voor een katholieke Duitser dan voor een niet-katholieke Nederlander. Nog in 1911 was de alom gerespecteerde leraar J. Ising, die tijdens de ziekte van directeur Steijns geruime tijd de school als waarnemend directeur geleid had, niet acceptabel voor de opvolging als directeur van de Venlose Rijks-H.B.S., omdat hij protestant was.²⁴

Op 23 augustus 1865 besloot de gemeenteraad van Venlo tot het oprichten van een driejarige H.B.S. – waarvoor een rijkssubsidie verkregen werd van 4.000 gulden per jaar – en verder tot 'het totstandbrengen van een school voor Ulo tot het verkrijgen der nodige kundigheden om in de H.B.S. te kunnen worden opgenomen'.²⁵ De Hogere Burgerschool werd gevestigd op de Markt aan de westkant van het stadhuis (in het latere administratiegebouw). Een gebouw nauwelijks geschikt voor het geven van onderwijs

door zijn te kleine lokalen, zonder speelplaats of conciergewoning en met bijzonder veel andere tekortkomingen. Het beheer over de school lag in handen van burgemeester en wethouders. ²⁶ Bevoegdheid tot het geven van lessen aan een hogereburgerschool met 3-jarige cursus hadden zij, die een kandidaatsexamen hadden behaald in een van de volgende vakken: wis- en natuurkunde, kosmografie, scheikunde, plant- en dierkunde, Nederlands, geschiedenis en aardrijkskunde. ²⁷ Bij de opstelling van het reglement voor de school vroeg het college van B en W advies en inzage in de reglementen bij bestaande H.B.S.-en in Nijmegen, Deventer en Breda. De school telde drie leerjaren maar gezien 't peil van de lagere scholen achtte men 't raadzaam om 'n voorbereidend jaar aan de 3-jarige cursus vooraf te doen gaan. De voorbereidende klas werd 1A genoemd. Om toegelaten te kunnen worden was 't afleggen van een examen vereist, daar volgens de directeur 'op dit oogenblik hier ter stede nog geen voldoende lagere school voor kinderen uit den beteren stand zij opgericht, zodat de ouders niet zouden weten, waar en hoe hunne kinderen beter voor te bereiden op de Hoogere Burgerschool'. ²⁸

Inspecteur Bosscha deelde op 1 oktober 1866 aan het gemeentebestuur mee, dat naar zijn mening de instelling van een voorbereidende klas aan de H.B.S. noodzakelijk was voor een goede overgang van lager naar middelbaar onderwijs. Hij drong er daarom bij het college op aan om in Venlo te beginnen met een dergelijke klas en wel onder leiding van een goede hoofdonderwijzer. Gesteund door deze brief stelde de directeur drie dagen later aan B en W voor om een hoofdonderwijzer met de voorbereidende klas te belasten. Deze zou hieraan echter een volledige dagtaak moeten hebben en niet ook nog eens belast moeten zijn met de leiding van een andere school. Dit laatste mocht dan wellicht financieel aantrekkelijk zijn voor de gemeente, het zou volgens directeur dr. H.W. Fenger echter funest zijn voor het niveau van het onderwijs. Verder zou deze voorbereidende klas onder zijn eigen supervisie moeten staan om zo de aansluiting te kunnen bewaken. ²⁹

In de veertien jaar van de driejarige stedelijke H.B.S. bezochten 753 leerlingen de school. In het eerste schooljaar 1866-67 bedroeg het aantal leerlingen 29. Het hoogste aantal werd bereikt in het jaar 1870-71 nl. 83 leerlingen. In het schooljaar 1879 was het aantal gedaald tot 52. Dr. H.W. Fenger, afkomstig uit Keulen, was directeur van 31 maart 1866 tot 1 januari 1868, waarna hij tot directeur van

Programma van het Openbaar examen en de slotplechtigheid aan de H.B.S., 1868.

MAANDAG, den 13. Juli 1868.

Des morgens.

8 1/2 - 9 u.	1 ^o cursus	Rekenen.	Gambon.
9 - 9 1/2 "	2 ^o "	Stelkunst.	Hedick.
9 1/2 - 10 "	3 ^o "	Aardrijkskunde.	de Sain.
10 - 10 1/2 "	2 ^o "	Meetkunde.	Hedick.
11 - 11 1/2 "	5 ^o "	Meetkunde.	Hedick.
11 1/2 - 12 "	2 ^o "	Nederlandsch.	de Sain.
12 - 12 1/2 "	5 ^o "	Engelsch.	de Sévaux.

Des namiddags.

3 - 3 1/2 "	1 ^o "	Geschiedenis.	de Sain.
3 1/2 - 4 "	2 ^o "	Engelsch.	de Sévaux.
4 - 4 1/2 "	3 ^o "	Natuurlijke Geschiedenis.	Hedick.
4 1/2 - 5 "	2 ^o "	Duitsch.	de Sévaux.
5 - 5 1/2 "	1 ^o "	Aardrijkskunde.	Gambon.
5 1/2 - 6 "	3 ^o "	Stelkunst.	Hedick.

DINGSDAG den 14. Juli.

Des morgens.

8 1/2 - 9 u.	2 ^o cursus	Rekenen.	Gambon.
9 - 9 1/2 "	1 ^o "	Stelkunst.	Hedick.
9 1/2 - 10 "	2 ^o "	Fransch.	de Sévaux.
10 - 10 1/2 "	3 ^o "	Scheikunde.	Hedick.
11 - 11 1/2 "	3 ^o "	Duitsch.	de Sévaux.
11 1/2 - 12 "	1 ^o "	Nederlandsch.	de Sain.
12 - 12 1/2 "	3 ^o "	Natuurkunde.	Hedick.

Des namiddags.

3 - 3 1/2 u.	2 ^o cursus	Natuurlijke Geschiedenis.	Hedick.
3 1/2 - 4 "	1 ^o "	Engelsch.	de Sévaux.
4 - 4 1/2 "	3 ^o "	Staatshoudkunde.	de Sain.
4 1/2 - 5 "	1 ^o "	Meetkunde.	Hedick.
5 - 5 1/2 "	2 ^o "	Aardrijkskunde.	de Sain.
5 1/2 - 6 "	3 ^o "	Boekhouden.	Gambon.

WOENSDAG den 15. Juli.

Des morgens.

9 - 9 1/2 "	3 ^o cursus	Geschiedenis.	de Sain.
9 1/2 - 10 "	1 ^o "	Fransch.	Gambon.
10 - 10 1/2 "	3 ^o "	Nederlandsch.	de Sain.
10 1/2 - 11 "	1 ^o "	Duitsch.	de Sévaux.
11 - 11 1/2 "	2 ^o "	Geschiedenis.	de Sain.
11 1/2 - 12 "	3 ^o "	Fransch.	de Sévaux.

Des namiddags.

SLOTPLECHTIGHEID.

Aanvang te 3 uren.

Muziek.

Voordracht:

Keuller, Jules,	uit den 1. curs.	Afscheid en terugkomst.	Heije.
Bocken, Alexander,	" 1. "	Der abgetrigte Lügner.	A. Wilke.
Tillemans, Lodewijk,	" 1. "	A mon habit.	Sedaine.
van Wessum, Joseph,	" 1. "	Die Katzen und der Hausherr.	M. G. Lichtwehr.
Pollen, Karel,	" 1. "	De denneboom.	Heije.

Muziek.

Cranen, Louis,	" 1. "	La rose et le huiisson.	Le Bailli.
Rudolph, Ernest,	" 2. "	The discontented ass.	
Etikan, Gustaaf,	" 1. "	Les châteaux en Espagne.	Collin-d'Harleville.
Keuller, Lodewijk,	" 2. "	Der Löwe von Florenz.	Berghardi.
Meijer, Jean,	" 2. "	Ons vaderland.	Gisius - Nanning.

Muziek.

Keuller, Albert,	" 5. "	A Parental Ode to my Son.	Th. Hood.
Uijterbroeck, Hendrik,	" 5. "	Baour - Lormian.	
Trosée, Edouard,	" 2. "	Les deux Voyageurs.	Viennet.
Bocken, Karel,	" 5. "	Die Kraniche des Ilykus.	Schiller.

Muziek.

Feestrede des Directeurs en uitdeeling der getuigschriften.

Muziek.

N.B. Het examen en de slotplechtigheid worden gehouden in de aula der Hoogere Burgerschool.

De Commissie: M. J. A. MULDER, V.
J. W. CALTEN.
HEDICK, Directeur.

Venlo den 2. Juli 1868.

de vijfjarige H.B.S. in Tilburg benoemd werd. Zijn opvolger was Dr. Willem Hedick, wederom een Duitser en tot dan toe leraar aan een Realschule van de eerste categorie in Keulen. Hij was directeur van 4 april 1868 tot 1 september 1873 en werd daarna als zodanig benoemd in Breda. Van 9 september 1873 tot 16 juli 1879 was H. Eymael, kandidaat in de letteren, directeur en hij werd met ingang van 1 september 1879 als leraar benoemd aan de vijfjarige stedelijke H.B.S. in Maastricht.³⁰

De benoemingsprocedure van de eerste directeur verliep als volgt: in september 1865 werd er in een aantal Nederlandse en Duitse kranten, waaronder de *Kölnische Zeitung*, een oproep geplaatst voor de post van directeur van de driejarige stedelijke H.B.S. te Venlo. Daarop kwamen er alleen al uit Duitsland veertien sollicitatiebrieven binnen o.a. uit Keulen, Wevelinghoven, Koblenz, Paderborn, Düsseldorf en zelfs uit Saarlouis. Uit Düsseldorf kwam er een sollicitatie binnen van een zekere Dr. Joseph Krebs, lid van de Pruisische Kamer van Afgevaardigden. Uit eigen land waren er slechts twee kandidaten. De eerste, een zekere Dr. J. Zeegelaar, afkomstig uit Maastricht, was volgens inspecteur Bosscha ongeschikt, over de andere, W. Visser, leraar aan het gymnasium in Brielle wordt niets naders vermeld.³¹

Bosscha liet 12 maart 1866 aan het college van B en W weten, dat hij na een onderhoud met Dr. H.W. Fenger uit Keulen accoord kon gaan met diens voordracht als directeur. Op 2 augustus daaropvolgend liet de burgemeester van Venlo Fenger weten, dat hij van zijn verplichtingen als Pruisisch onderdaan ontslagen was en met terugwerkende kracht vanaf 30 april 1866 als Nederlands ambtenaar in de functie van directeur aan de driejarige stedelijke H.B.S. was aangesteld.³²

De vijfde augustus van dat jaar deelde Bosscha het gemeentebestuur mee het niet juist te vinden 'zonder volstreekte noodzakelijkheid voor andere vakken dan de Duitse taal meer Duitsers in het leraarspersoneel op te nemen, terwijl reeds een Duitser als directeur is aangesteld'. De inspecteur meende dat dit in verband met een goede uitspraak van de moedertaal minder wenselijk was.³³

Het is duidelijk, dat volgens Bosscha het aantrekken van Duitsers als directeur of leraar aan een middelbare school in ons land beperkt moest blijven tot een noodzakelijk minimum.

Bij de opheffing van de Hogere Stadsschool werden de toenmalige directeur Rijcken alsmede de leraren Gibbels en Gambon eerst ontslagen en vervolgens voor de tijd van één jaar voorwaardelijk als leraar aan de driejarige H.B.S. aangesteld. Dit verliep niet zonder strubbelingen. Zowel Rijcken als Gibbels protesteerden tegen hun ontslag en staakten op een gegeven ogenblik zelfs hun lessen. De

samenwerking van de drie heren, vooral van Rijcken, met de nieuwe directeur, verliep begrijpelijkerwijze het eerste jaar uiterst moeizaam.

Begin 1867 barstte de bom. De vijfde februari van dat jaar stuurde Fenger een vernietigend rapport van negen kantjes over Rijcken aan de gemeenteraad. De aanleiding hiervoor was het voorstel van B en W om met ingang van 1 februari 1867 Rijcken definitief te benoemen. Fenger gaf echter, hierin gesteund door Bosscha, de voorkeur aan Dr. A. de Sévaux, die bevoegd was voor Duits, Frans, Engels en Italiaans, en hij noemde 't college-voorstel onbegrijpelijk. Hij somde in zijn rapport een litanie van klachten over Rijcken op en zijn oordeel over de kwaliteiten van zijn voorganger als directeur van de Hogere Stadsschool loog er niet om. Zo liet hij de gemeenteraad het volgende weten: 'Rijcken heeft door een gebrekkig onderwijs, door nalatige plichtsvervulling, door verkeerdheden tegenover leer-aars en door het achteraan stellen van tucht en orde, zijne school in zoodanige slechten roep gebracht, dat men nog hedendaags dikwijls kan hooren, zoolang hij met de school verbonden zij, zouden verscheidene ouders hunne kinderen niet meer daar naar toe sturen'.³⁴

Bij zijn komst in Venlo constateerde Fenger naar zijn zeggen een grote achterstand in de kennis van alle vakken. Hij somde verder de volgende gebreken op: 'geene orde, geen samenhang in het geleerde, geene regelmatigheid in het onderricht, geene zindelijkheid, geene nauwkeurigheid in het werken der kinderen'.

Van de negen kinderen van de hoogste klas kon aldus Fenger er geen één 'n loodlijn op het bord tekenen, zó gebrekkig was het onderricht geweest in meet- en stelskunde. Niemand van hen kon vertellen wat men onder de hoogte van een driehoek verstond en toch hadden zij de stelling van Pythagoras al behandeld. In de stelskunde kenden zij de beginselen niet eens van de meest gewone herleidingen van producten, hadden niets van machten en wortels gehad, maar wel over logarithmen en reeksen gesproken. Alles moest opnieuw geleerd worden aldus Fenger. Ook tijdens het eerste jaar van de driejarige stedelijke H.B.S. – 1866-67 – viel er niets van een verbetering in Rijckens onderwijs te melden. Integendeel! Wat betreft zijn pedagogische kwaliteiten meldt Fenger, dat Rijcken de leerlingen met zijn boeken naar hun hoofd gooide en de aanwijfsstok, die hij nodig had voor het aardrijkskunde-onderwijs, gebruikte om de kinderen een pak slaag te geven, zodat sommigen op den duur zelfs weigerden zijn lessen bij te wonen. Bijna elke dag liet hij kinderen op school blijven, omdat zij zijn ondeskundig onderricht niet konden volgen. Daar hij echter geen toezicht uitoefende, ontsnapten de leerlingen via het raam en langs de regenpijp naar huis. Ook bevooroordeelde hij bepaalde kinderen aldus Fenger.

Hogereburgerschool

1. Benaming van de Fenger tot
Directeur en leraar - 31 Maart 1866
2. - 29 October 1866 - aanvankelijk
Slecht tijdelijk tot 1° September 1868 tot
leraar te benoemen de de Saen.
3. Benaming van de de Saen
tot leraar 9 Februarij 1867.
4. Benaming van de heer Gambon
als leraar tot 1° September 1868 - besluit
van 11 Maart 1867.
5. Benaming van de heer Dierckx
als leraar in het teekenen voor een
bepaalden tijd, op - 5 October 1867.
6. Benaming van de heer Hadick
tot leraar 28 Maart 1868.
7. de heer van der Meer, benoemd tot leraar
in de Gymnastiek - 29 April 1868.
8. de heer de Saen en Gambon,
tijdelijk voor een jaar in hunne
betrekking als leraren te
continuëren - 14 November 1868.
(- zie ook besluit van 12 September
1868) -
9. Benaming van de heer Schram
tot leraar - 28 Augustus 1869.
10. Benaming van de heer van Oppen
tot leraar 5 September 1871.
11. idem van de heer Eysmael, den
20 September 1872.

Lijst van directeur en leraren aan de H.B.S. ca. 1870.

Tegenover zijn collega's handelde hij volgens het rapport ook niet correct door zonder hun medeweten bepaalde leerlingen in de hoogste klas te plaatsen, die er echter het onderwijs niet konden volgen. Hij lag dan ook constant met zijn mede-leraren overhoop. Fenger vertelt hierover het volgende verhaal.

Aangezien hij bij zijn lessen in het Latijn geen leerlingen kreeg, omdat zij zoveel straf kregen, haalde hij willekeurig een aantal leerlingen uit de les bij zijn collega's. Dit gebeurde op een keer ook bij Dhr. Gibbels, die echter weigerde leerlingen af te staan. Daarop werd Rijcken kwaad en vroeg: 'Wie heeft dan hier te bevelen?' Gibbels antwoordde hierop nogal gevat 'Het Reglement'.

Vervolgens greep Rijcken een leerling bij zijn arm en maakte Gibbels zich meester van de andere arm. Beiden trokken en de sterkste - in casu Gibbels - won. Dergelijke taferelen speelden zich volgens Fenger meerdere malen af.³⁵

De commissie van toezicht riep na de ontvangst van deze klachten Rijcken terstond ter verantwoording, hetgeen na enkele weken tot zijn ontslagname leidde.

Hij vertrok daarop uit Venlo en ging naar Melun in Frankrijk waar hij een post aanvaardde als leraar aan een lyceum.³⁶ Ook Gibbels nam enige tijd later ontslag, zodat van de drie leraren, die van de Hogere Stadsschool overgekomen waren, alleen Gambon overbleef. De laatstgenoemde had het in het begin eveneens niet makkelijk en werd uiteindelijk pas na een proefperiode van twee jaar in 1868 definitief aan de stedelijke H.B.S. benoemd. Fenger was bijzonder tevreden over zijn vlijt, nauwkeurigheid en inzet, maar het ontbrak hem, aldus de directeur, aan de noodzakelijke bevoegdheid.³⁷ Hij was in het bezit van de akte van hoofdonderwijzer tweede rang, maar dit was niet voldoende.

In de korte tijd, die Fenger in Venlo doorbracht, heeft hij veel moeite gedaan om het onderwijs aan zijn school op een behoorlijk peil te brengen. Zo verzocht hij op 11 januari 1867 het gemeentebestuur om 'het kabinet van natuurlijk historie, hetwelk als eigendom der stad ten raadhuize was geplaatst' naar de school te mogen laten overbrengen, zodat hij er voor zijn leerlingen gebruik van kan maken. De gemeenteraad willigde weliswaar Fengers verzoek in, maar het genootschap Puteanus protesteerde verontwaardigd, omdat het in dit besluit niet gekend was. Immers een aantal voorwerpen, die tot het kabinet behoorden, zoals een uitgebreide insectenverzameling, waren door het gezelschap in bruikleen aan het gemeentebestuur afgestaan.

Fenger, die natuurwetenschappen doceerde, had enkele maanden tevoren geweigerd om lid te worden van de commissie van toezicht op het kabinet. Hierover was het bestuur van het gezelschap erg gebelgd. Na een onderhoud

[illegible]

Tabel der lesuren voor het schooljaar 1870-1871, met de namen der leraren en de door hen gegeven vakken.

tussen dit bestuur, Fenger en het college van B en W werd de kwestie in der minne geschikt en mocht de H.B.S. de verzameling in gebruik nemen.³⁸

Het letterlievend gezelschap Puteanus was opgericht op 28 januari 1863 en had ten doel het houden van voordrachten en lezingen en het behandelen van vraagstukken over wetenschappelijke onderwerpen, waarvan echter 'punten van godsdienst en staatkunde' volgens artikel 2 van de statuten uitgesloten waren. De gewone of werkende leden waren verplicht tot het houden van voordrachten, wanneer het bestuur hen daartoe aanwees. Tot de oprichters van het genootschap behoorden G. Hamm, stadsmuziekdirecteur, L. van der Grinten, apotheker, F. Muysers, sociëteitshouder, A. van den Brandt, leerlooier en H. Uyttenbroeck, boekdrukker.

In de 25 jaar van zijn bestaan werden er ruim zeshonderd lezingen gehouden over alle mogelijke onderwerpen. Zo hield August Mostart in 1870 een inleiding over 'Apen, evolutie en emancipatie'. De daarop volgende discussie moest door de voorzitter, Mr. L. Haffmans, afgebroken worden, omdat artikel 2 van het reglement (punten van godsdienst zijn uitgesloten), niet in acht werd genomen. Gezien sommige behandelde onderwerpen o.a. van G. Hamm over het Darwinisme en van Le Cocq d'Armandville over het Atheïsme zal het in acht nemen van het reglement wel vaker moeilijkheden opgeleverd hebben. Desalniettemin komt het houden van lezingen over dergelijke onderwerpen voor die tijd in katholieke kring bijzonder vooruitstrevend over.

Met name over Lodewijk van der Grinten is het oordeel

van zijn kleinzoon 'dat grootvader in zijn latere leven steeds meer overtuigd raakte van de juistheid der toenmaals revolutionaire denkbeelden van Darwin'.³⁹ Gezien het voorgaande is het zeker interessant te vermelden, dat Lodewijk van der Grinten jarenlang, van 1879 tot 1885, voorzitter was van de commissie van toezicht op het middelbaar onderwijs in Venlo.⁴⁰

De gelijktijdige oprichting in 1865 van een Ulo als voorbereiding op het onderwijs aan de H.B.S. en van een voorbereidende klas aan dezelfde H.B.S. leidde in de daaropvolgende jaren tot moeilijkheden. Eind 1869 vroegen Gedeputeerde Staten van Limburg, naar aanleiding van een klacht door de inspecteur voor het Lager Onderwijs in de provincie, Dr. Robbé, inlichtingen over de onderwijssituatie in Venlo. De inspecteur was het niet eens met de onderwijspolitiek in het gemeentebestuur. Hij noemde de Hogere Burgerschool een kwijnende instelling en meende, dat de Ulo enkel gezien moest worden als redmiddel voor de instandhouding van de H.B.S.

Het college van B en W gaf in zijn antwoord op 7 februari 1870 toe, dat het moeilijk was om precies de grens te trekken tussen uitgebreid lager en middelbaar onderwijs, maar het meende, dat de voorbereidende klas aan de H.B.S. de beste voorbereiding was op het middelbaar onderwijs. B en W pleitten dan ook voor opheffing van het Ulo. Robbé daarentegen was voor handhaving, omdat 'ook voor de minst gegoeden stand, voor den zoogenaamden arbeidsstand gelegenheid tot het leeren der vreemde talen moet bestaan'. Het College trok uiteindelijk aan het langste eind want in datzelfde jaar nog werd het Ulo opgeheven en bleef de voorbereidende klas gehandhaafd.⁴¹

Toch bleef de situatie van het middelbaar onderwijs in Venlo zorgelijk. Op 15 oktober 1873 beklagde de eerste-aanwezende Officier van Gezondheid van het Venloos garnizoen, Dr. van Minden, zich bij de Minister van Oorlog over het feit, dat zijn zoon niet toegelaten was tot de voorbereidende klas van de H.B.S. Van Minden schreef, dat de H.B.S. in feite niet meer voorstelde dan Uitgebreid Lager Onderwijs (Ulo) en hij betichtte het Venlose College van partijzucht en van een anti-militaire geest. Op 31 december 1873 reageerde de minister van Binnenlandse Zaken hierop met een brief, waarin hij bij het Venlose gemeentebestuur er op aandrong het reglement strikt toe te passen. Hij wees verder op de 'verre-gaande achterlijkheid' van het lager onderwijs in Venlo en stelde dat 'het schriftelijk werk, niet alleen van de afgewezenen maar ook van de toegelaten leerlingen verre beneden het middelmatige was en zelfs niet beantwoordde aan de meest bescheiden eischen. Bij zulke resultaten als dat examen opleverde kan er onmogelijk sprake wezen van een

behoorlijke aansluiting van het Middelbaar Onderwijs aan het Lagere'.

B en W van Venlo antwoordden op 7 februari 1874 hierop nogal cryptisch, dat het Lager Onderwijs in hun gemeente niet slecht was, maar wel minder goed geregeld! Minister van Heemskerk van Binnenlandse Zaken richtte daarop op 24 juli 1875 een brief aan burgemeester en wethouders waarin hij stelde, dat 'verbetering van het voorbereidend onderwijs tot de hogere burgerschool dringend wordt gevorderd'.

Hij stelde daarom voor aan hoofdonderwijzer Adams van de voorbereidende klas een hulponderwijzer toe te voegen, die in bezit moest zijn van de akte hoofdonderwijzer met een aantekening voor het vak Frans. Het college van B en W stemde hiermee in en na advies ingewonnen te hebben van de inspecteurs van het L.O. en M.O., Dr. Robbé en Dr. Salverda, werd de kwestie definitief geregeld.⁴²

Een van de grootste problemen in de jaren 1865-1880 was de continuïteit van het lerarencorps. Een belangrijke oorzaak voor het herhaaldelijk wisselen van het lerarenbestand was de slechte salariëring door de stedelijke overheid. Herhaaldelijk werd er in de jaren 1868-1879 door leraren o.a. door A. Gambon, De Sain, Zichwolff, De Sévaux en Govers, maar ook door de inspecteurs Bosscha en Salverda gevraagd om salarisverhoging. Enkele voorbeelden ter verduidelijking. Op 30 september 1868 deelde inspecteur Bosscha het Venlose College mee, dat zijns inziens het salaris van de leraar De Sain - f 1200,- per jaar - volstrekt ontoereikend was. Zeven jaar later, op 9 januari 1875 liet inspecteur Salverda weten, dat de voortdurende wisseling van het personeel aan de H.B.S. reeds diverse malen aanleiding tot klachten had gegeven, maar dat de hoofdoorzaak gelegen was in de slechte salariëring. Dr. A. de Sévaux, leraar Frans, Duits, Engels en Italiaans, stuurde op 1 maart 1876 een noodkreet aan B en W. Hij schreef, dat hij al negen jaar hetzelfde salaris ontving en hij motiveerde zijn verzoek om verhoging als volgt: 'Ik zal Ued. niet herhalen, dat ik misschien de eenige leeraar aan een openbare school van het middelbaar onderwijs in geheel Nederland ben, die zulk een gering tractement geniet'. Hij verklaarde verder, dat zijn huisgezin in bekrompen omstandigheden verkeerde 'ten gevolge van de duurte van den tegenwoordigen tijd'.⁴³ De slechte salariëring aan de school zal ook later in de jaren 1879-1880 nog een belangrijke rol spelen bij de overgang van de driejarige stedelijke naar de driejarige Rijks H.B.S. Men zou de vraag kunnen stellen of het Venlose gemeentebestuur het middelbaar onderwijs financieel, niet voldoende kón óf wilde ondersteunen. Dit is niet duidelijk. We krijgen de indruk dat het college van B en W al het mogelijke deed.

In dit verband moeten we verwijzen naar de situatie bij de

oprichting van de driejarige stedelijke H.B.S. in 1865, toen de gemeenteraad het Rijk een jaarlijkse subsidie vroeg van f 4000,— omdat de financiële toestand van de stad niet toeliet alle lasten op zich te nemen.⁴⁴

In 1866 ontving de gemeente Venlo voor haar Hogere Burgerschool aan subsidie f 3.750,— over het tweede, derde en vierde kwartaal. Zij hoefde zelf slechts een aanvulling te geven van f 1476,76. Aan schoolgelden ontving men in diezelfde periode f 430,— De totale uitgaven voor de H.B.S. bedroegen in 1866 f 5618,96 en de inkomsten f 5665,96. Een batig saldo derhalve van f 47,—. In 1875 bedroeg de Rijks-subsidie f 5000,— per jaar. Aan schoolgeld werd in de jaren 1875, 76, 77 en 78 resp. f 1088,52, f 1179,50, f 1366,50 en f 1679,— geïnd. In 1878 werd er aan Rijks-subsidie en aan schoolgelden f 6679,— ontvangen, terwijl de uitgaven f 9850,86 beliepen. Dit betekent dus dat de stedelijke overheid in dat jaar voor haar eigen school slechts f 3171,86 moest bijpassen. De hele onderwijsbegroting van de gemeente bedroeg in dat jaar f 8000,— en daarvan slokte de H.B.S. dus bijna 40% op.⁴⁵ De gemeente deed dus waarschijnlijk toch datgene wat binnen haar vermogen lag.

B en W probeerden het nadelig saldo op de uitgaven voor de stedelijke H.B.S. te verkleinen door een verhoging van het schoolgeld voor te stellen en wel van f 24,— naar f 33,— per jaar. De toenmalige directeur Eymael protesteerde hiertegen in een brief aan de gemeenteraad. Hij noemde de vermeerdering absurd hoog in vergelijking met de bestaande situatie in Roermond en Maastricht, waar voor een vijfjarige cursus een bijdrage van f 30,— per jaar gevraagd werd. Hij vermeldde verder dat 'de leerlingen aldaar bijna uitsluitend tot den gegoeden stand behoorden, terwijl het grootste gedeelte onzer jongelui tot de minder gegoeden mogen gerekend worden'. Veel ouders hadden volgens hem reeds het voornemen te kennen gegeven om hun kinderen van school te nemen vanwege deze verhoging. Met klem drong Eymael daarom bij de gemeenteraad er op aan het voorstel tot verhoging te verwerpen, hetgeen inderdaad gebeurde.⁴⁶

Interessant is het wellicht om de mening van een tijdgenoot over de driejarige stedelijke H.B.S. te vermelden. Prof. Dr. W.H. Nolens was leerling van de school tussen 1870-1874 tijdens het directeurschap van W. Hedick, 'eine Prusus', zoals de leerlingen het uitdrukten. Hij sprak nauwelijks één woord Nederlands en was kennelijk een typische representant van het ouderwets Duits opvoedingssysteem. Zo placht hij elke morgen bij het betreden van het leslokaal tegen een van de leerlingen te zeggen: 'Geh, und hol mal welche Strafberrichte. Ich werde sie heute morgen wohl los werden'. Ook gebruikte hij dikwijls Duitse die-re-namen als scheldwoord voor zijn leerlingen.

1. Berisping door den leeraar.
2. Opteekening onder de rubriek „kwade teekens" in het aantekenboek, hetwelk voor elke klasse ter inschrijving van bijzondere bewijzen van vlijt en goed gedrag alsook van traagheid en slecht gedrag der leerlingen, voor de leeraars open ligt.
3. Berisping door den Directeur.
4. Verwijdering uit de leszaal voor eenige minuten tot hoogstens een half uur.
5. Strafberricht aan de ouders.
6. Een uur arrest in de leszaal in het bijzijn van den betrokken leeraar.
7. Berisping door den Directeur vóór al de leerlingen der klasse bij de maandelijksche revisie van het aantekenboek.
8. Strenger berisping in de conferentie der leeraren, naar omstandigheid verbonden met meerdere arreststraf.
9. 1° graad van uitsluiting (stille uitsluiting), welke daarin bestaat, dat door den Directeur den ouders schriftelijk de raad wordt medegedeeld, hun zoon van de school terug te houden. Wordt deze raad door de ouders niet opgevolgd, dan wordt hun zoon, ingeval hij nogmaals een zwaren misstap mocht begaan, onmiddellijk van de school verwijderd.
10. 2° graad van uitsluiting, of uitsluiting der school.

AANMERK. De straffen van 9 en 10 kunnen slechts na eindbesluit eener conferentie der leeraren gegeven worden.

Straffen die volgens het reglement van 1866 konden worden opgelegd aan de leerlingen.

De leraar wiskunde was naar verluidt een stevig drinker. 'Hij kwam met een hoge hoed de klassen binnen, plofte als een meelzak op een stoel neer en begon zijn lessen met op de onbegrijpelijke domheid der ouders te wijzen, die het in hun hoofd kregen om zulk een troep uilskuikens als zijn leerlingen waren, de wiskunde te willen inprenten'. Na deze toespraak begon hij met de les, als hij tenminste niet in slaap viel. Duits en Engels werden gegeven door een Fransman, die geen woord Nederlands sprak en het Engels maar matig beheerste. Het een en ander zal ongetwijfeld

van invloed geweest zijn op het niveau van de leerlingen in de moderne talen. Grote bewondering daarentegen had Nolens voor directeur H. Eymael, de opvolger van Hedick. De latere priester-staatsman noemde hem 'een nobel leraar' en 'een lichtend voorbeeld'.⁴⁷

Zoals eerder vermeld had de gemeente Venlo moeite met de financiering van de stedelijke H.B.S., getuige een noodkreet van directeur Eymael van begin maart 1879. Doordat het Rijk geen uniforme regeling kende voor de salarissen der leraren konden zowel het Rijk als de gemeente naar eigen inzicht uitbetalen. Het gevolg hiervan was, dat, toen de gemeente Venlo te lage salarissen uitbetaalde, zoveel leraren naar elders vertrokken, dat Eymael sprak van 'een duiventil'.⁴⁸

Er was vanaf 1868 regelmatig om verhoging van de jaarwedden gevraagd, maar telkens zonder succes. De leraren, die nieuw kwamen, moesten met weinig tevreden zijn en dat kwam de kwaliteit van het lerarencorps en dus van het onderwijs niet ten goede.

Op 15 juli 1879 vroeg H. Eymael in een brief aan de gemeenteraad ontslag, omdat hij een benoeming als leraar kon aanvaarden aan de vijfjarige H.B.S. in Maastricht. Dat hij wilde vertrekken uit Venlo had vooral te maken met het feit, dat hij een kwalitatief slecht bemande school moest leiden. Daar kwam nog bij, dat hij in Maastricht als leraar een hoger salaris zou krijgen dan hij in Venlo als directeur ontving. De toenmalige inspecteur Salverda, had in voorafgaande maanden meerdere malen geprobeerd Eymael voor Venlo te behouden, omdat hij vond dat diens vertrek een groot verlies zou zijn. Salverda trok daarom op 5 maart 1879 bij de minister aan de bel en vroeg hem het verzoek van Eymael om de rijkssubsidie voor de post salarissen met f 1000,- te verhogen, in te willigen. Hierdoor zou het

totaal aan salarissen ten laste van het Rijk f 6000,- bedragen.⁴⁹

Ook de gemeente Venlo werd door de inspecteur in een drietal brieven van 17 maart, 2 april en 18 juni 1879 gemaand haar bijdrage te verhogen met f 500,-.⁵⁰ Het gevraagde bedrag was zeer bescheiden te noemen; zo ontving de driejarige H.B.S. te Enkhuizen, bezocht door twaalf leerlingen, een rijksbijdrage in de post salarissen van f 5000,-; Almelo met 46 leerlingen kreeg f 7000,- en Venlo met 60 leerlingen kreeg tot dan toe slechts f 5000,-. Venlo kreeg dus duidelijk te weinig. Het is echter (nog maar) de vraag of deze financiële ongelijkheid te wijten was aan het feit, dat men hier dacht dat de stad toch maar ergens in het donkere zuiden lag. Toen het gemeentebestuur namelijk eindelijk meer vroeg, werd dit verzoek door het Rijk direct ingewilligd.⁵¹ Men mag hier toch beslist wel denken aan de mogelijkheid dat Venlo gewoon te bescheiden bleef en niet datgene gevraagd had, waar het, in termen van redelijkheid, recht op had. Men kan moeilijk verwachten, dat de minister geld gaat uitdelen, waar niet om verzocht is.

Hoewel Eymael zijn gevraagde gelden kreeg, vertrok hij toch per 1 september 1879 naar Maastricht. De gemeente moest dus een nieuwe directeur benoemen. Voorgedragen werd Dr. F. Eick, tot dan leraar wis- en natuurkunde. Inspecteur Salverda was in 1875 al tegens diens benoeming als leraar in Venlo geweest, omdat zijn privéleven in een kwade reuk stond. Vier jaar later, was hij natuurlijk mordicus tegen de benoeming van Eick tot directeur, maar het College van B en W antwoordde op zijn bezwaren, dat de geruchten over de betrokkene wel wat overdreven waren voorgesteld.⁵² De inspecteur bracht desalniettemin een negatief advies uit aan de minister. Hij droeg zelf als kandidaat een zekere heer Steijns voor. De Venlose gemeenteraad legde zich na ettelijke vergaderingen eind 1879

Lijst van directeur en leraren van de Hogere Stadsschool, met de door hen gegeven lessen en omschrijving van hun onderwijsacten.

Namen	Beroeptheid	Onderwerpen Vakken	Santal lessen
H. J. Eymael, Directeur	Candidaat in de Letteren, bevoegd voor Hogedebat Onderwijs, volgens art. 86 alinea 4.	Nederlandsch. Geschiedenis. Natuurkunde?	18
Dr. F. Eick,	Doctor in de Wet en Natuurkunde, bevoegd voor H.O., volgens art. 86, al. 1.	Natuurkunde, Natuur en Schei- kunde Natuurh. historie	18
J. C. Huylaars,	Acte hoofdonderwijzer met aantekening voor Fransch, Engelsch en Duitsch bevoegd volgens art. 83, al. 2.	Fransch. Engelsch.	20
D. Schram,	Acte hoofdonderwijzer 2 ^{de} Rang, bevoegd volgens verklaring van Inspe- teur Boffen, bevestigd door Salverda, en naar de brief op het Ministerie.	Hooftduitsch Nederlandsch Aardrijksk.	24
A. H. Ganssens,	Acte hoofdonderwijzer, 2 ^{de} Rang, bevoegd volgens art. 83, al. 1	Fransch Schoonheids- Boekhouden, Geschiedenis	14 uren lessen 8 uren avondlessen
M. C. Govers	Acte Hagedeb. Onderwijs K.T.	Scheikunde, Rekenen.	15
J. Kayser	Acte " " M. L.	Hand en Rechthoekig Teekenen.	8
H. D. v. d. Maas	Acte " " P.	Gymnastiek	4.

's Gravenhage, 3 December 1879.

Interviu

*Men gelieve bij het ontvullen van de enquête de volgende
waarschuwende afzetting, het noodzaak, en de afzetting
van dit schrijven te streken.*

*Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 3 december 1879
waarin wordt medegedeeld dat overwogen wordt per 1 januari 1880 de
Rijkssubsidie voor de H.B.S. in te trekken.*

De overzending van twee nuntius-
nuntiusen heeft de myn vader door den
Inspecteur-Generaal der voorlichting.

1) Het hiel thans de w. 16 meest gedeeltens:
d.w. van de veruorping van de denksleden
ontrent de veruorping van het decefferaat
Hoor Gergoe burgerschool, door den ambte.
naar met myn instemming aan 16 me.
geduilde, om my met burgeren geboude aetl
aan de burgerijde veruorping van het Propt
Gubnied, die in elke geest aetlde Tw. - door
bedraggen in me 1600 - gelyke door 16 w.
veruorpe:

dat de vrede of, en in Januarij tot de
verkoeping schone blijven bestaan, door
my eerst naar worden aangezien, want
ik in Januarij dat zijn gesteld met de be-
sluiten, met de de Reclame in sake de een.

pulling

Haus: *Struten, mellem de 2*
Burgemeister, en Hestvogn
Den 1ste.

ogenschoonlijk bij de nederlaag neer en stelde toen een nieuwe sollicitatieprocedure voor.

De inspecteur kreeg de vraag voorgelegd of hij, bij de benoeming van iemand anders dan Steijns, de minister toch zou adviseren de reeds toegezegde, maar door de benoemingsperikelen weer opgeschorte subsidieverhoging, toe te kennen.⁵³ De Venlose gemeenteraad begreep kennelijk helemaal niet wat nu eigenlijk zijn rechten waren ten aanzien van de eigen stedelijke H.B.S. Immers als werkgever had men het volste recht een directeur te benoemen naar eigen keuze, mits die kandidaat maar over de vereiste bevoegdheid beschikte. Een advies of voordracht van de inspecteur legde uiteraard wel gewicht in de schaal, maar hoefde niet doorslaggevend te zijn. Door nu de directeursbenoeming te koppelen aan de gevraagde subsidieverhoging gaf men de inspecteur een machtig wapen in handen om zijn zin door te drijven. Bovendien beging de gemeenteraad ook nog de blunder om het directoraat over de school tijdelijk aan het College van B en W op te dragen in afwachting van de nieuwe directeur. Dit alles geeft toch ernstig te denken over de bekwaamheid van de toenmalige gemeenteraad en van het College van B en W, althans met betrekking tot het Middelbaar Onderwijs.

Salverda begreep uit dit gestoethaspel dat hij gemakkelijk

verdeling van het deelskrand en de verdeling
der beestsoorten zal nemen.

daß es nicht länger mag dauern in
einer beständigung von dem beständigen cure,
gewöhnlichen beständ, in

Wat, indien met het einde der aanschou-
werstravanten het dijnslorwete der school niet
definitief en op voldoende wijze mochte zijn
vervuld, dat dooreltien kon mij gun omeve-
gende bedenking teoretiek, met riging van
1 Januarij 1880 zal worden overgenomen tot
inbrekking van het gehele Rijksbuisdijg ter
betreffe, meer Hogere luygenschol G.

De Ministere
van
Binnenlandsche Zaken.

zijn zin door kon drijven. Hij was bovendien iemand met wie rekening gehouden werd. Bartels kenschetst hem als een gewaardeerd hoogleraar aan de Universiteit van Groningen. Hij had zijn functie opgegeven, omdat hij 'een meer praktische werkkring bij het onderwijs verlangde, om daar verbeteringen te kunnen aanbrengen'.⁵⁴ Vanuit dit gezichtspunt bekeken is Salverda's doordrijven van Steijns benoeming verklaarbaar: hij zag Steijns als de bewaamste man voor die post. Hij adviseerde de minister dan ook negatief inzake de gevraagde subsidieverhoging en gaf daarvoor de volgende argumentatie: er waren verschillende goede sollicitanten, maar de mogelijkheid bestond, dat de gemeenteraad Dr. Eick tot directeur zou benoemen. Deze had namelijk, volgens Salverda, nogal wat medestanders binnen de gemeenteraad. De inspecteur wees daarom nogmaals op het niet zo fraai bekend staande gedrag van Dr. F. Eick. Niet diens onderwijskwaliteiten waren in het geding, maar zijn minder goede naam en dit kon negatieve gevolgen voor de school hebben.

Bovendien zouden de lessen, die Eymael gegeven had, niet door een van de andere sollicitanten gegeven kunnen worden. Daarvoor moest dan weer iemand anders benoemd worden. Het ging daarbij echter om zo weinig uren, dat een ander leraar waarschijnlijk moeilijk te vinden was.⁵⁵

De driejarige Rijks-H.B.S. 1880-1914

III

33

drs. P.H.J. Kempen en drs. A.J. Reijnders

Steijns speelde het klaar om in een volkomen ongeschikt gebouw onderwijs te geven en een docentencorps te leiden. In een maand tijd regelde hij alle ambtelijke beslommeringen betreffende de overdracht van Gemeentelijke H.B.S. naar Rijks H.B.S. Het leerlingenaantal, dat in het 'rampjaar 1879' gedaald was tot 44, steeg weer tot 70 in 1881.

Directeur P.M.J. Steijns, 1880-1910.

Al gauw echter ondervond de 'Rijks' nieuwe tegenslagen: Op 15 augustus 1882 werd de school 'opgescheept' met de in Winterswijk wegens negatief gedrag ontslagen leraar Frans, Péan. Deze Péan, Fransman, in bezit van een buitenlandse onderwijsbevoegdheid die echter in Nederland erkend werd, sprak, hoewel hij reeds enige jaren in Nederland les gaf, nauwelijks Nederlands. Zijn leerlingen, waarvan de jongsten pas 12 jaar waren, spraken uiteraard, zeker aanvankelijk, geen woord Frans. Niettemin gaf hij, wat de kwaliteit van zijn lesgeven betrof, geen aanleiding tot klachten.

Péan bleek er - en dat was heel ernstig - voor Venlo nogal eigenaardige opvattingen op na te houden en kwam daar rond voor uit. Hij kreeg dan ook ruzie met vrijwel alle partijen waarmee hij maar ruzie kon krijgen: directeur,

leraren, ouders, Commissie van Toezicht en ook de inspecteur. Péan maakte het Steijns ook in andere opzichten bepaald moeilijk: wanneer de directeur bijvoorbeeld eens bij hem in de les kwam kijken en na de les enkele goedbedoelde adviezen gaf, vatte Péan dit op als kwalificaties van onbekwaamheid. Mogelijk was de taalbarrière hier debet aan; Péan beklagde zich in zijn brieven aan de minister tenminste herhaaldelijk hierover en gaf dan, uiteraard in het Frans, een verslag van zijn visie op de zaak, als correctie, aanvulling en/of weerlegging.

De goegemeente, aangevuurd door de Commissie van Toezicht en door leraren en directeur, ging helemaal over haar toeren toen Péan een overtreding maakte tegen artikel 23 van de onderwijswet van 1863. De leraar diende zich, volgens dit artikel, te onthouden van 'iets te leren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met een eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden'. Péan had namelijk aan een leerling gevraagd: 'De qui vient la pluie?', waarop de leerling antwoordde: 'De Dieu'. Waarop Péan weer antwoordde: 'S'il y en a un'. Gevolg: enorme rel, waarna twee maanden schorsing van Péan, overigens met behoud van salaris. Hij bleef echter normaal in 'koffiehuizen' komen, met leerlingen praten etc. Kortom, hij was niet de boetvaardige zondaar die men zo graag gezien had. Toen hij bovendien uit de lerarenvergaderingen tegen betrokken leerlingen klapte (Péan ontkende dit in een 'brief aan de minister. Mogelijk terecht, want hij bezocht, blijkens officiële beschuldigingen de lerarenvergaderingen niet meer!) en zich bovendien onbeleefd gedroeg ten opzichte van directeur en collega's, was de maat vol. Péan ontkende dat hij beledigende opmerkingen over zijn collega's en directeur had gemaakt. Echter, volgens een ingezonden brief in Het Venloosch Weekblad had hij tijdens een bezoek aan een 'koffiehuis' zelfs over zijn collega's gezegd: 'Mettez S. et S. et tous les autres dans un sac, et vous n'en tirerez qu'un canaille!' ¹ Deze klacht werd officieel tegen Péan gebruikt, door de betrokkene ontkend, en verder nooit bewezen aan de hand van een getuigenverhoor. De minister gaf in alle eerlijkheid toe, dat er onvoldoende redenen waren om meer te doen dan Péan te berispen. ² Men vond in Venlo echter, dat de situatie op de school onhoudbaar was geworden: de Commissie van

Toezicht bood in de gemeenteraadsvergadering van 4 april 1883 collectief haar ontslag aan.³ Veel ouders verboden hun kinderen de lessen van Péan bij te wonen. Om die leerlingen, in totaal 36,⁴ niet de dupe te laten worden, gaf een andere leraar, onbezoldigd en onbevoegd, les in de Franse taal op die uren, dat Péan ze aan enkele hem trouw gebleven leerlingen gaf, in een ander lokaal. Contacten van Péan met andere leraren waren er niet meer.

Omdat dit plaatselijke conflict tot bij de minister (het bevoegd gezag) werd uitgevochten en dit bovendien in het Venloosch Weekblad breed werd uitgesponnen, kon publicatie in de landelijke pers niet uitblijven. Lodewijk van der Grinten⁵ vermeldt, dat De Maas- en Roerbode, De Volksvriend, De Katholieke Limburger, Het Huisgezin, De Courier de la Meuse, De Gelderlander, De Tijd en vele andere bladen er een aantal kolommen mee vulden. 'Uiteraard kritiseerden de confessionele bladen Zijne Excellentie (Heemskerk) om de wijze waarop hij de wet op het onderwijs hanteerde; zelfs stelden enkele van de bladen, dat die wet niet deugde.'

De 'Volksvriend' van 13 oktober 1883 daarentegen sprak van 'ouders die te weinig ontwikkeld zijn om pastoor en kapelaan aan te durven', en van 'al die lage intriges den Heer Péan in het vrome Venlo door oh zo vrome lui gespannen'. Voorts stelde dit blad dat 'De jongens van de vrome zielen allengs de een na de ander tot de lessen van Péan zouden terugkeren, als het pastoors- en kapelaanskabaaltje was uitgeraasd'.⁶ Volgens een ingezonden brief in het Venloosch Weekblad was een dergelijk optreden tegen Péan terecht, vanwege het belang van de godsdienst. De schrijver wenste dat overal in het land zo flink zou worden opgetreden, 'dan zouden weldra de leraren zonder God en godsdienst naar die oorden verhuizen waar zij enkel confraters' aantreffen'.⁷

Péan kreeg van hogerhand het advies om maar een andere baan te zoeken; als beloning zou hij dan eervol ontslag krijgen en een half jaar doorbetaling van salaris. Vanzelfsprekend zou hij in Nederland niet meer als leraar terecht kunnen. Péan keerde dan ook terug naar Parijs. De goeie gemeente had haar gram gehaald: Péans hoofd was gevallen, maar de naam van de school was in discrediet geraakt! De volgende affaire diende zich vrij kort daarna aan. In een brief aan de minister meldde inspecteur Salverda dat tijdens de lessen van de oude Gambon en van Govers onttucht was gepleegd.⁸ Dit was in 1883 ook al eens bij Govers gebeurd, toen werd de affaire afgedaan met een berisping, nu stelde men ontslag voor.

Wat was er gebeurd: blijkens een verslag van Steijns d.d. 5-12-1885 hadden enkele leerlingen in de laagste klas (twaalfjarigen) gegrepen naar elkaars geslachtsdelen en deze zelfs ontbloot tijdens de lessen van genoemde leraren. Bij nogal wat andere leraren was het gebleven bij betasten.

Op dit laatste ging niemand in, mogelijk omdat Steijns zelf bij die 'andere leraren' hoorde. Govers verweerde zich in een brief aan de minister door te wijzen op het feit dat de leerlingen dit, naar hun eigen zeggen, deden, wanneer hij iets op het bord schreef en hij dus zijn rug gedraaid had. Bovendien waren volgens hem de leerlingen te jong om te beseffen waar ze mee bezig waren of om 'tot erger te vervallen' (overigens hadden leerlingen zich vaker met dit soort praktijken buiten de school, namelijk in Fort Ginckel, beziggehouden). Steijns formuleerde het aldus: 'Ook in school hebben zij in enkele lessen niet alleen naar elkaar gegrepen, maar daar zelfs zeker lichaamsdeel ontbloot en er op gewezen'.⁹

Hoewel Govers reeds 16 jaar bij het openbaar onderwijs werkte, werd hij gedwongen - zelfs voor overplaatsing werd hij niet meer voorgedragen - eervol ontslag aan te vragen. Zijn toekomst in het onderwijs was naar de maan, want hij werd per 1 september 1886 ontslagen. Per 16 augustus had hij nog geen andere betrekking gevonden, en dus ook geen salaris meer in het vooruitzicht.

De affaires Péan en Govers deden de naam van de school geen goed, waardoor het leerlingenaantal daalde.

De ellende was evenwel nog niet afgelopen. Op 25 augustus 1886 kwamen er klachten van een commissie van ouders over de inhoud van het onderwijs.¹⁰ Deze ouders hadden hierover een onderhoud met directeur Steijns aangevraagd; dit werd hun geweigerd. Ze wendden zich toen met een officieel rapport tot de inspecteur, terwijl de Commissie van Toezicht een afschrift ontving. Dat de ouders hun zaak zo hoog durfden spelen - immers, dit soort klachten is zeer moeilijk met bewijzen te staven, terwijl het gevaar van ongegrond beschuldigen erg groot is - mag misschien verklaard worden uit de omstandigheid dat genoemde ouders zelf hun middelbaar onderwijs buiten Venlo genoten hadden. De commissie van 'verontrusten' bestond uit: drie ritmeesters der huzaren, twee ingenieurs, een belastingcontroleur, de chef van het stationstaatsspoor en enige zelfstandigen.

De klachten waren:

1. er is te weinig toezicht op de leerlingen;
 2. er zijn hoogstens 220 schooldagen, dat zijn er te weinig;
 3. bij meetkunde en gymnastiek houdt men zich niet aan het programma;
 4. bij één vak wordt geen leerplan gebruikt;
 5. er zijn leraren die roken in de klas;
 6. het huiswerk is slecht verdeeld over de lesdagen.
- Dat het onderwijs onvoldoende kwaliteit had, werd bewezen door een overzicht van de overgangsresultaten: Bij de overgang van 1A (het voorbereidende jaar) werden 3 van de 18 leerlingen bevorderd;
- 1B naar II B - 6 van de 24,
- II B naar III B - 2 van de 10 leerlingen.

De niet bevorderde leerlingen kregen nog herexamens, voor zover daartoe aanleiding bestond. De inspecteur verzocht Steijns om opheldering. Diens verweer luidde:

- ad 1. De leraren zijn niet in staat om de leerlingen te controleren buiten de schooluren;
- ad 2. er waren in het afgelopen jaar 242 lesdagen;
- ad 3. het afwijken van het leerprogramma werd veroorzaakt door bepaalde omstandigheden;
- ad 4. er moest een boek vervangen worden;
- ad 5. roken door leraren in de klas is verboden, het gebeurt dus niet;
- ad 6. men moet dit bespreken met de betreffende leraren. Er zijn echter geen klachten binnengekomen. Alleen de leraar Govers maakte zich hieraan schuldig, on-

Zo zag een rapport in 1882 eruit.

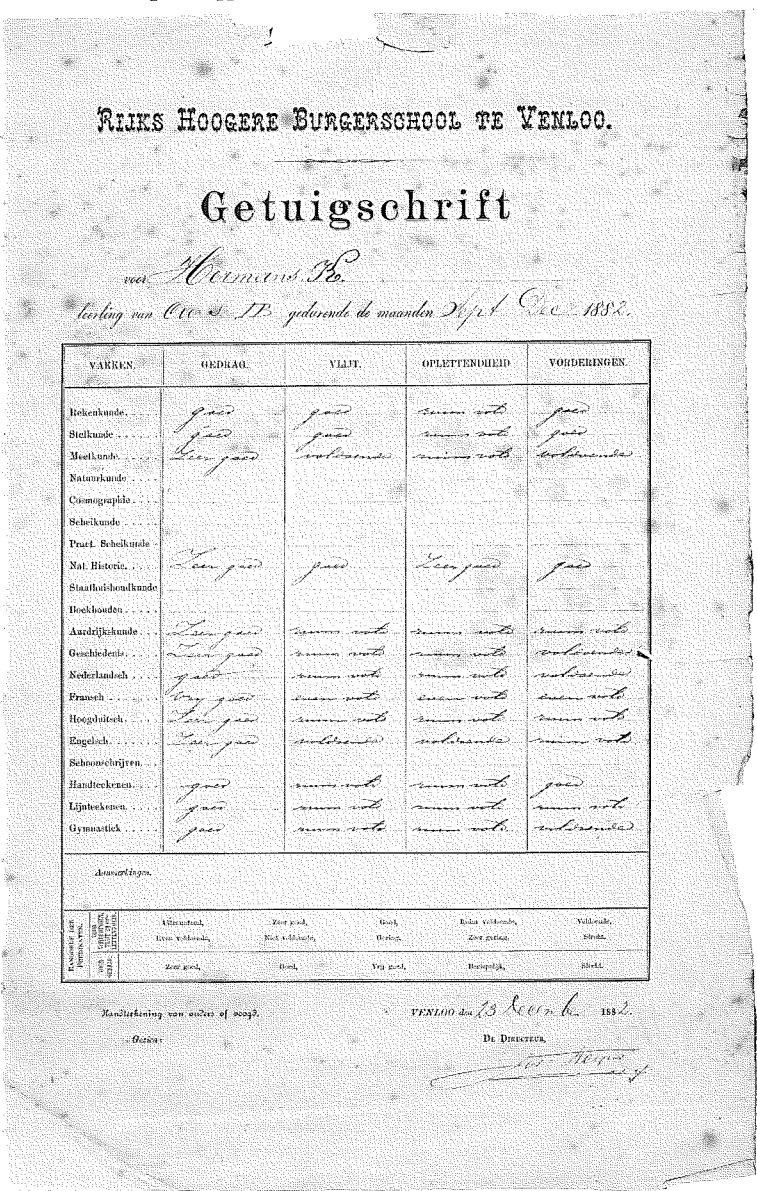
danks herhaalde waarschuwingen. Inmiddels is Govers ontslagen.

Wat betreft het aantal bevorderde leerlingen was het verweer dat na de herexamens de resultaten geheel anders waren:

Bij de overgang van I A naar 1 B werden 5 leerlingen niet bevorderd; van 1 B naar II B: 3, van II B naar III B: 4. Steijns meende dat herexamens in het belang van de leerlingen werkten, immers zonder herexamens zouden zij de hele vakantie lang niets aan studie doen. En dat zou weinig bevorderlijk zijn..... Het verweer van Steijns dateert van na de herexamens, namelijk van 29 september 1886. ¹¹ In hoeverre het resultaat van die herexamens te maken had met Steijns weerlegging van de beschuldigingen is niet meer vast te stellen. Of hij zich überhaupt iets aantrok van die aantijgingen is eveneens niet meer na te gaan. Wel kan men vaststellen, dat de plaatselijke pers zweeg over deze affaire. Vond men misschien dat men de 'Rijks' niet nóg verder de grond in moest boren? Er was immers geen alternatief! Niettemin daalde het leerlingenaantal van 66 in 1886 naar 56 in 1887.

Bij al deze negatieve geluiden rond de 'Rijks' kwam nog de bouwvallige staat van de school. Het oude gebouw aan de westzijde van het stadhuis verkeerde in een erbarmelijke toestand. Reeds bij de overname door het Rijk in 1880, werd toegegeven 'dat er wel een en ander aan mankeerde', waarmee echter waarschijnlijk ook de inrichting en kwaliteit van het onderwijs bedoeld is geweest. Het verbeteren van die kwaliteit was een van de motieven van de Tweede Kamer de H.B.S. door het Rijk te laten overnemen. ¹² Reeds in een brief van 4 maart 1882 berichtte de minister aan B. en W. te Venlo, dat hij tot de overtuiging was gekomen dat 'voor de Rijks Hoogere Burgerschool de thans aangewezen lokalen ongeschikt zijn'. ¹³ Hij vroeg de gemeente als eigenares hem voorstellen ter verbetering te doen toekomen en een plan tot dekking van de kosten. In datzelfde jaar moesten er veranderingen in het eindexamen worden aangebracht omdat de school net in die periode ontsmet (!) moest worden. ¹⁴ Het Ministerie van Binnenlandse Zaken - waaronder Onderwijs toen ressorteerde - was wel zeer lichtvaardig ingegaan op Venlo's ogenschijnlijk zo royale aanbod om het gebouw voor de Rijksschool in bruikleen te geven.

Een aanvullend bezwaar was, dat in hetzelfde gebouw een (gemeentelijke) school voor uitgebreid lager onderwijs was gevestigd: de z.g. 3e school van Adams. Bovendien had de gemeente een aantal kelders in gebruik als opslagplaats. Later werden ze zelfs aan de wijnhandelaren Mulder en Schrijnen verhuurd. ¹⁵ De school van Adams ging in 1883 'uit het lokaal links naar de later genoemde Goltziusstraat'. ¹⁶ De inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezicht keurde het gebouw op 15 mei 1883 definitief af.

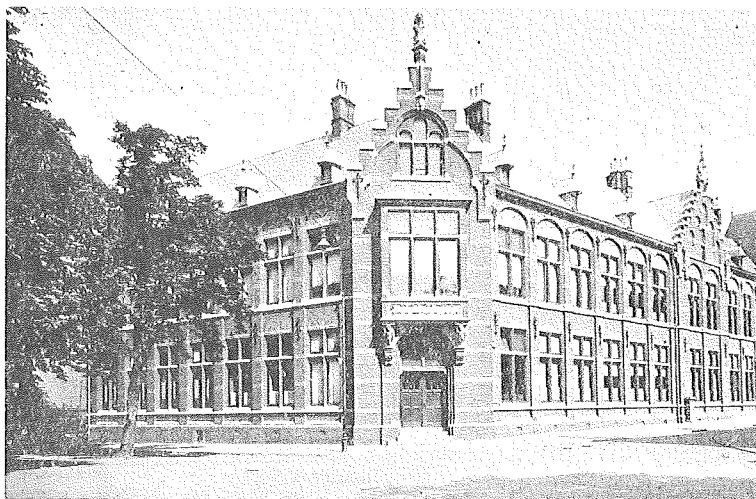
In 1884 mocht de Rijks zelfs enkele klassen in een *dépendance* vestigen. De gemeente stelde daartoe enkele lokalen van de school van Adams ter beschikking. Toen er in 1886 een nieuwe inspecteur kwam, Van Eyk, vond die de toestand zo onrustbarend dat hij, na dit bezoek aan Venlo, een spoedbericht naar de minister stuurde waaruit we citeren:

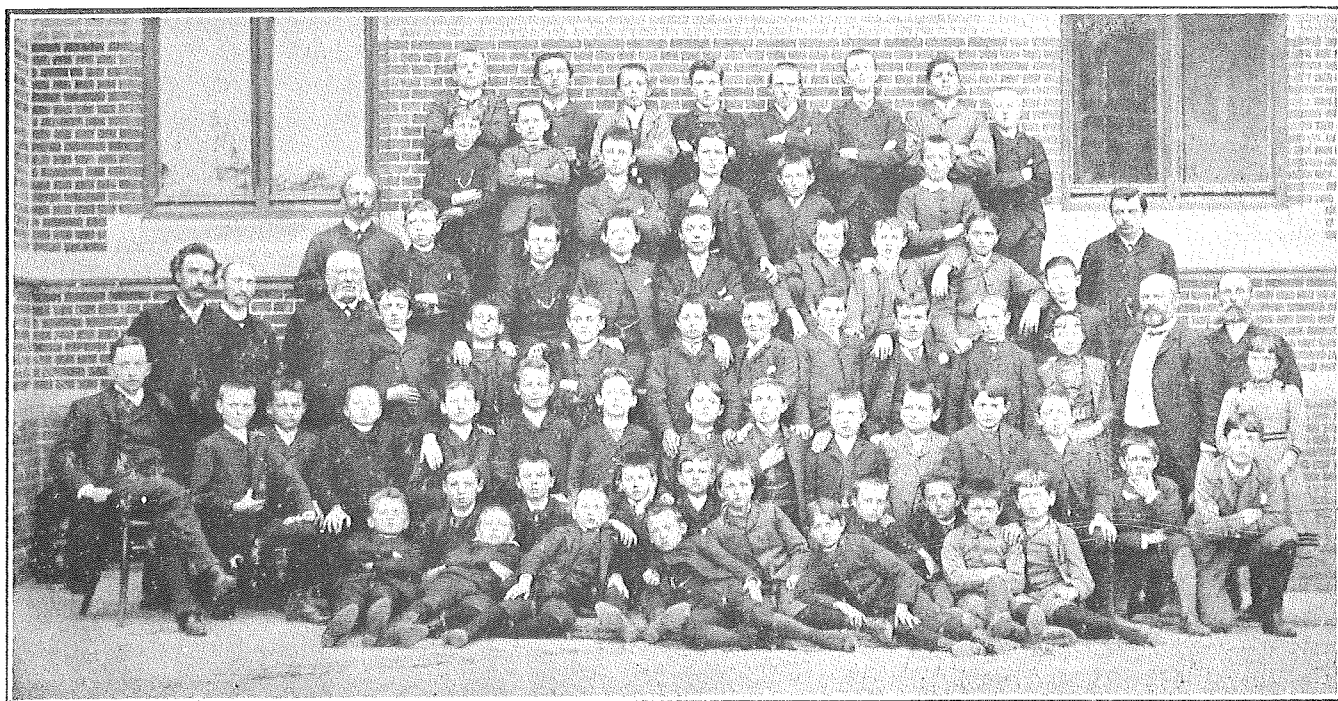
'Ik zeg waarlijk niet te veel, door te verklaren, dat, wat bouwvalligheid betreft, het uiterlijk aanzien van het gebouw wedijvert met het inwendige gedeelte'.¹⁷ Er volgt nog een opsomming van vier dichtbeschreven pagina's vol wantoestanden, de ene nog belachelijker dan de andere. Bijvoorbeeld: 'Eene teekenzaal ontbreekt. Ten einde in den nood van het oogenblik te voorzien, heeft de gemeente tot dit doel een klein vertrek voor den tijd van één jaar afgestaan. Wat moet er geschieden, indien deze aanstaande jaar het gebruik van dit lokaaltje terugverlangt? En dat dit hoogstwaarschijnlijk is, mag niet worden voorbij gezien. Maar zelfs al gebeurde dit niet, ook dán nog is de toestand gebrekkig. Het hulplokaal is te klein. Met het oog hierop heeft men in 1885 de leerlingen derzelfde klasse gesplitst. Ook dit kon niet baten. Men heeft voorts beproefd, het teekenonderwijs te doen geven in één en hetzelfde lokaal, waar tegelijkertijd eene andere klasse de lessen in een ander vak werden verstrekt. Ook deze weg moest worden verlaten. Ten slotte is men ertoe overgegaan, zich te behelpen met eene kamer, waar licht en ruimte ver te zoeken zijn, terwijl de hulpmiddelen worden geborgen in een gang, waarop ook het kantoor van den Gemeente-Ontvanger uitkomt, en waar het publiek den ganschen dag dóór af- en aanloopt'.¹⁸ Gymnastiek werd gegeven in een theorielokaal; de banken stapelde men zo lang tegen de wanden op. 'Geen woorden zijn te vinden, om den afzichtelijken toestand der z.g. privaten enz. te beschrijven'. Maar bij deze opmerking mag aangetekend worden dat de algehele toestand dienaangaande in Venlo ellendig was. Zo concludeerde Van den Berg naar aanleiding van gegevens die het toenmalige raadslid Van Rijn verstrekke over de toestand in 1888: 'Er is geen riolering. De afvoer van huis- en hemelwater, de zindelijkheid der stad en het ophalen van huisvuil laten alles te wensen over. Verzameling en afvoer van faecaliën is zeer gebrekkig. De beerputten leveren in verschillende opzichten gevaren op'.¹⁹ Tijdens de wintermaanden was de stadsvuilnisbelt op de Groenmarkt. Alle vuilnis werd er, tot de zomer, verzameld. Die belt lag practisch voor de ingang van de school.²⁰ De concierge moest verblijf houden op de gang. In de winter mocht hij af en toe 'bijwarmen' in de directeurskamer. Wat betreft de lokalen zelf tekent inspecteur Van Eyk aan dat ze zo donker zijn dat de leerlingen 's winters na drie uur niet meer kunnen lezen wat er op het bord geschreven staat. 'Buitendien zijn zij zóó gelegen of zóó licht gebouwd, dat

het geluid van hetgeen in de verschillende deelen van het gebouw plaats heeft, zelfs het pianospel van den naburigen bewoner, duidelijk hoorbaar is'. Het dak was 'zijn naam ten eenenmale onwaard'. De inspecteur dringt dan ook aan op nieuwbouw, want voor uitbreiding van het bestaande gebouw is geen plaats, verbetering is onmogelijk: 'Mijne slotsom is alzoo deze: dat de toestand niet langer zoo blijven kan, en dat het naar mijne zienswijze beter zou wezen, de Rijks Hoogere Burgerschool te Venlo op te heffen, dan haar blijvend te huisvesten in een gebouw, dat zóó ondoelmatig en voor afkeuring meer dan rijp is'.²¹ Dat het alternatief, sluiting van de school, moeilijk geaccepteerd kon worden, toont Van Eyk aan door te scherpen met de leerlingenaantallen: in het tweede cursusjaar van de Rijks telde de school 70 leerlingen (in het laatste jaar dat de H.B.S. gemeentelijk was 46). Tijdens en na de affaires rond Péan en Govers zakte het aantal naar 55 leerlingen, maar in 1885 was het alweer 65. De burgerij had volgens hem alle vertrouwen in de Rijks.

De minister had trouwens al voorbereidingsplannen in portefeuille; de noodtoestand was hem niet onbekend. Hij liet namelijk in 1883 al weten dat het gebruikelijk was dat de gemeente de hele nieuwbouw betaalde.²² De gemeente Venlo was echter armlastig. Dat was hem welbekend. Hij was bereid tot een afwijkende regeling, omdat Venlo in het verleden toch altijd 'genereus' was geweest t.a.v. de H.B.S. Minister Van Heemskerk stelde voor dat het Rijk twee derde deel van de kosten zou dragen, de gemeente het restant, zijnde f 15.900,-.²³ De gemeenteraad machtigde op 8 februari 1886, na de uitvoerige correspondentie tussen B. en W. en de minister bestudeerd te hebben, het

Gebouw Rijks-H.B.S. dat betrokken werd in 1889, en waar tot augustus 1977 generaties van leerlingen hun diploma verwierven.

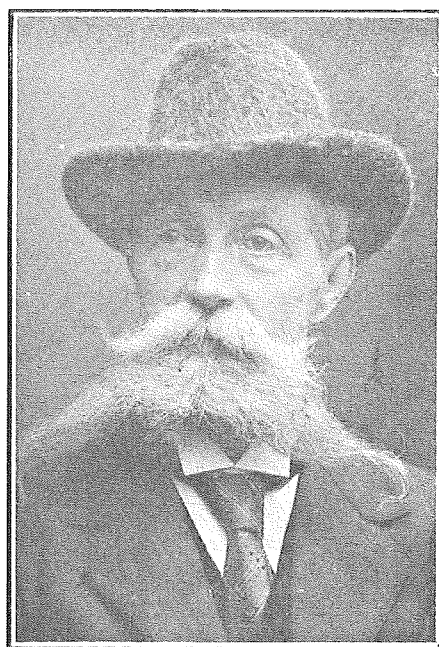

college tot het aangaan van een overeenkomst met het Rijk om een nieuwe school te bouwen, conform het aanbod. Op 19 februari kwam de goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Het contract met de minister is gedateerd op 18 maart 1886. Op de Rijksbegroting van 1888 stond reeds een bedrag van f 20.000,— vermeld. Met de nieuwbouw werd dan ook spoedig begonnen. De Venlose aannemer J. Bosman bouwde de school naar de plannen van architect Lokhorst. Per 1 september 1889 werd het nieuwe gebouw betrokken. Bij de nieuwbouw werd reeds rekening gehouden met een mogelijke uitbreiding van een driejarige tot een vijfjarige cursus.²⁴

Traagheid in het opheffen van wantoestanden kan de toenmalige minister en de inspecteur van het MO niet verweten worden. Men mag zich afvragen waarom het Rijk bij de overname van de school niet meteen overging tot sanering. Is die nalatigheid te wijten aan ongeïnteresseerdheid bij de overheid in Den Haag, of hadden de lokale betrokkenen zo weinig verstand van schoolinrichting dat het doodeenvoudig niet in hen op kwam om te klagen? Het feit dat het Pro-gymnasium, door particulieren gesticht, zonder enige aarzeling het enigszins verbouwde pand betrok, een pand waarvan inspecteur Van Eyk opgemerkt had dat de noodzakelijke verbouwing net zo veel zou kosten, zo niet meer, dan nieuwbouw, kan erop wijzen dat vele betrokkenen te Venlo inderdaad niet beseften dat het oude gebouw niet deugde.

In het schooljaar 1889–1890 was de toestand van de Rijks

Foto genomen ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw aan de Goltziusstraat - hoek Moerdijkstraat in september 1889.

Conciërge-amanuensis F. Mans 1880-1907.

H.B.S. te Venlo florissant: er was een nieuw gebouw, de school werd, getuige het aantal leerlingen (juli 1890: 64.) door de burgerij geaccepteerd. In 1891 echter daalde dit aantal plotseling tot 38. Die daling vond haar oorzaak in de stichting van het z.g. Pro-gymnasium. Op 23 mei 1890 liet de deken van Venlo, dr. L. van de Winkel, aan het gemeentebestuur van Venlo weten dat hij, als voorzitter van het bestuur van de St. Martinuskerk, voornemens was een Pro-gymnasium te stichten. Hij vroeg daartoe een subsidie van f 500,-. Hij zou die school graag vestigen in het door de Rijks verlaten gebouw aan de Markt.

Van de Winkel wilde 'den treurigen toestand onzer gemeente in zake hooger onderwijs' verhelpen.²⁵ Er was sinds dertig jaar geen latijn en grieks meer gedoceerd in Venlo, volgens de deken, behoudens op het bestaande Collegium Albertinum van de Duitse Dominicanen dat echter leerlingen opleidde voor de geestelijke stand. Het Pro-gymnasium werd gerund door priesters; dit boezemde de bevolking zoveel vertrouwen in dat het aantal leerlingen in de cursus 1890-1891 reeds 75 bedroeg, in het jaar daarop volgend reeds 87. In 1899 telde het 'Pro' 79 leerlingen, waarvan 55 uit Venlo, terwijl de Rijks weer 'terrein' gewonnen had: 77 leerlingen. In het kader van wat we nu zouden noemen de 'democratisering van kennis' was er ongetwijfeld winst geboekt; het voortgezet onderwijs werd in het stichtingsjaar van de Rijks-H.B.S. bezocht door 44 leerlingen, in 1899 door 156 leerlingen (Rijks en Pro samen).

De berichten over het Pro waren evenwel niet gunstig te noemen: de instelling was van twijfelachtig intellectueel gehalte. Er was bijvoorbeeld geen enkele bevoegde docent. De inspecteur schrijft in zijn jaarverslag van.... 'In Venlo geeft het 'Pro' eindonderwijs; jongens, die daar 3 jaar geweest zijn, brengen het wel eens tot de 2e klasse van de Rijksschool, tot de 3e, voor zoover mij bekend, nooit'.²⁶ Het Pro-gymnasium werd gevestigd in, we vermeldde het reeds, de opgelapte door de Rijks verlaten bouwval. Het Pro kreeg alle steun van de stichters: de geestelijkheid. Bezwaren tegen het neutrale, lees openbare onderwijs werden manifest.

Uit brieven van de inspecteur en directeur Steijns blijkt telkens weer in welke mate de geestelijkheid tegen de concurrent te keer ging. Maar ook de eigen Commissie van Toezicht liet zich niet onbetuigd in het actievoeren tegen de school waarover ze toezicht uitoefende.²⁷ Dat 'toezicht' ging overigens vaak veel verder dan eigenlijk door de wetgever bedoeld was, maar het mocht zeker niet inhouden dat de belangen van de school geschaad werden! Niettemin... Een staaltje van het 'toezicht' door de Commissie:

In maart 1903 schreef de heer Zonneville, inspecteur der belastingen, lid van de Commissie van Toezicht, dat hij de

tijd gekomen achtte voor Dr. L. Stijns, leraar - niet te verwarren met directeur Steijns - aan de Rijks-H.B.S., om ontslag te nemen. Hij meende echter dat de andere Commissieleden niet op zijn aanvraag in zouden gaan vanwege het feit dat genoemde heer Stijns katholiek was. 'De samenstelling toch van de Commissie uit katholieke leden (behalve mijn persoon) zou reeds alleen oorzaak zijn, dat dit niet geschiedde, omdat men de vrees koestert dat een andersdenkende op godsdienstig gebied de plaats van de heer Stijns zou vervullen'.²⁸ Naar zijn mening was de heer Stijns te oud voor het onderwijs: 'Hij is hardhorend (...) iedereen kan het antwoord geven op een vraag en de boeken liggen op de bank. Nu worden de ogen ook nog slechter, dus verbeteren zal het niet'.²⁹ De directeur schreef toen de inspecteur en deelde die mede dat het uiterst moeilijk was 'iemand te dwingen ontslag te nemen of zijn pensioen te vragen'.³⁰ Bij wijze van geruststelling voegde hij er aan toe dat de heer Stijns het wel niet lang meer vol zou houden; hij zou toch spoedig weer kouvatten. In een andere brief had directeur Steijns geschreven dat het voor de leraar Stijns geen enkel probleem was met pensioen te gaan: Stijns was een gefortuneerd man.³¹ Uiteindelijk vroeg Stijns dan toch een medische keuring aan en gaf zelf te kennen dat hij betwijfelde of hij nog ooit in staat zou zijn om te werken. Hij werd afgekeurd en ging dus met pensioen.³² De Commissie hield de vinger aan de pols, ook in andere zaken. Het was echter niet uitsluitend bezorgdheid voor het wel en wee van de school, dat de leden bezielde: er was bepaald sprake van wantrouwen. Hieruit kwam in 1903 de kwestie Schrijnen voort.

D. Schrijnen was lid van de Commissie en kon dus inderdaad toezicht uitoefenen, maar volgens Steijns „bespiedde hij in alle mogelijke bijzonderheden de school en werd geholpen door een persoon, die aan de school verbonden was". Schrijnen was eens, al 'toezichthoudend', de school binnengestapt en had geconstateerd dat de directeur afwezig was. Hij had niettemin inzage verlangd in het lesprogramma en daarop had de concierge hem het register van de behandelde stof overhandigd. Schrijnen had dat toen nauwgezet bekeken. Toezicht zonder uitleg dus. Als niet-vakman voelde hij zich dus best in staat om toezicht uit te oefenen op vakmensen en had daarbij hun uitleg niet van node. Leraren en directie oordeelden echter anders, en protesteerden, blijkens een brief van Steijns. Ook de andere commissieleden betreurden Schrijnens handelwijze.³³ De Commissie, in vergadering bijeen, oordeelde dat, hoewel Schrijnen inderdaad te ver was gegaan, de protestbrief van Steijns te hard was gesteld.³⁴ De voorzitter deelde aan Steijns mee dat de Commissie niet van plan was om Schrijnen te laten vallen, maar hij verwachtte dat de man zelf wel zou opstappen.³⁵ Steijns liet de inspecteur weten dat hij, dit soort zaken voorzien hebbend, reeds ge-

ruime tijd geleden met twee andere leraren had afgesproken steeds nauwkeurig zijn afwezigheid te noteren opdat de Commissie hem nooit op ongeoorloofd verzuim zou kunnen betrappen.

Deze ronde had Steijns gewonnen; Schrijnen bedankte echter niet maar ging enkele maanden later, (in oktober 1903) nader in op klachten tegen hem geuit. Bovendien, zo voegde hij er in zijn brief aan de inspecteur aan toe, beschikte hij over de bewijzen dat gegronde klachten over de school gewoon door Steijns in de doofpot werden gestopt. Verder vond hij het verdacht dat juist de burgemeester van Venlo, Van Rijn, een voor Steijns lovende brief aan de inspectie had gestuurd. Als je het Schrijnen vroeg, spande dit tweetal samen in de schoolstrijd Pro contra Rijks.³⁶ Hij verwees nog eens naar eerder geuite klachten van het genoemde comité van verontruste ouders, die onder andere inhielden dat er te veel vrije dagen waren. De inspecteur, sinds 1899 was dit Ten Bruggencate, vond het maar een moeilijk geval: hij had eerder een vergadering met de Commissie van Toezicht bijgewoond om dit soort problemen eens door te spreken, maar toen had niemand de mond open gedaan.³⁷ De affaire rommelt, zoals het dorpsruziez betaamt, nog lang door: nog in 1905 werd er een vergadering bijeengeroepen van de Commissies van Toezicht uit die jaren³⁸ maar de hoofdpersonen, de Zonneville, Schrijnen en le Cocq d'Armandville, plus de spionerende leraar De Sévaux weigerden medewerking. Wel besloot men alles wat deze kwestie aanging uit het jaarverslag en de notulen van de Commissie van Toezicht te schrappen.³⁹ Een volledig verslag over deze zaak, waaruit de activiteiten der commissieleden soms teruggebracht blijken te kunnen worden tot het niveau van de kuiperij, kan dus niet gegeven worden. Het gedrag van de betrokken notabelen was zo weinig belangwekkend, en zo onbeduidend, dat de anders zeer alerte Ten Bruggencate de kwestie voor zijn doen ongebruikelijk snel liet rusten. Echter binnen de Venlose verhoudingen bleek Schrijnen rancuneus en dus was de kwestie nog niet ten einde. Directeur Steijns schreef in een brief van 20 juli 1906 aan Ten Bruggencate. 'De heeren Schrijnen en Zonneville hebben wederom van zich doen spreken. De gewone campagne tegen de school, die ieder jaar gehouden wordt tegen den tijd, dat nieuwe leerlingen worden aangenomen, was wederom in vollen gang'.⁴⁰ Schrijnen had namelijk de vader van een bij Steijns aangemelde leerling uitgenodigd om bij hem een voor de Rijks minder gunstige brief van Zonneville te komen lezen en de vader uiteraard aangeraden zijn zoon niet naar de Rijks te sturen. Zonneville, die inmiddels in Almelo woonde, verklaarde bij navraag dat de door Schrijnen gebruikte brief beslist geen bewijzen bevatte voor de stelling dat de school slecht was. Hij betreurde het dat de brief zo gebruikt was. Hij zei wel in die brief dat zijn

kinderen het op de vervolgscholen moeilijk hadden.⁴¹ Maar dit lag niet aan het niveau van de Venlose H.B.S., want de directeur van de H.B.S. te Tilburg deelde op verzoek van Steijns mee, dat kinderen, afkomstig van de Venlose H.B.S. in Tilburg zonder enige moeite tot de 4e klas konden worden toegelaten.⁴² Dit in tegenstelling tot Schrijnens suggesties, aan de bewuste vader gedaan.

Inspecteur Ten Bruggencate stuurde verslagen naar het ministerie, waarin hij schrijft 'het moge blijken hoe het openbaar middelbaar onderwijs door de geestelijkheid wordt tegengewerkt en verdacht gemaakt. Het is een nieuw geval bij de vele, die ik in de laatste, nu bijna 9, jaren ondervond'. Hij voegde er aan toe dat, naar zijn mening, de Rijks-H.B.S. de concurrentiestrijd met het Pro zou gaan winnen. Er waren bijvoorbeeld 6 leerlingen van het Pro overgestapt naar de Rijks.⁴³ Niettemin, zo schreef hij, was voorzichtigheid geboden 'daar minder welwillende beoordelaars der inrichting, en die zijn er vele, de geringste kleinigheden aangrijpen om aanmerkingen te maken'.⁴⁴ De strijd ging verder. Op 16 mei 1906 schreef een vader aan directeur Steijns het volgende: 'Om eene catechismuszaak moest mijne vrouw gisteren bij den Pastoor van Tegelen zijn om daar de grofste verwijtingen aan te horen, dat wij aan de gemeente van Tegelen een slecht voorbeeld gaven omdat wij onze jongen bij U naar school zonden, hij zei dat het onderwijs daar niet deugt en toen mijne vrouw antwoordde dat tog op zijn tijd Godsdiensstoefeningen gegeven werden, al word er honderd maal godsdiensstoefening gegeven, ze deugt niet en dat wij verplicht waren onze jongens naar het gymnasium te zenden. Toen mijne vrouw zich verdedigde joeg hij haar de deur uit'.⁴⁵ De burgerij werd, gezien het feit dat de daling van het aantal leerlingen aan de Rijks parallel ging aan de stijging van het aantal op het Pro-gymnasium, nogal beïnvloed. Geleidelijk aan echter won de Rijks het verloren terrein weer terug, ondanks de voortdurende lastercampagnes.

Hoe voorzichtig men op de Rijks moest zijn, blijkt uit het volgende voorval:

Aan de protestantse geschiedenisleraar Verduyn werd door een leerling gevraagd n.a.v. een passage uit een algemeen aanvaard geschiedenisboek: 'Wat is nu het celibaat der geestelijken?'. Steijns schrijft in zijn verslag aan de inspecteur, dat 'Verduyn er ene omschrijving van gaf. Op de nieuwe vraag van den leerling of de geestelijken dan vroeger gehuwd waren, antwoordde de leeraar: In dien tijd trouwden vele geestelijken, waaraan hij niet zeer voorzichtig toevoegde: dat blijkt o.a. uit het verhaal voorkomende in een populair gedicht van dien tijd, waarin verhaald wordt, dat de vrouw van den pastoor in 't water was gevallen en dat de pastoor toen uitriep: 100 dagen, 200 dagen aflat voor hem die mijne vrouw uit 't water haalt!'⁴⁶

Dr. W.D. Verduyn, docent Nederlands en geschiedenis 1907-1941.

Door de leerlingen werd dit verhaal als een aardigheidje opgevat.

Vijf maanden later echter werd dit verhaal weer opgekeld n.a.v. een actie van een zekere pater Hyacint Hermans, directeur van de 'Vereeniging van Eer en Deugd'. Pater Hermans schreef dat in Venlo 'het gesprek van den dag is, dat een leeraar der R.H.B.S. aan een leerling dier inrichting opdracht heeft gegeven tot het koopen van een exemplaar van het blad 'De Voorvechter'.⁴⁷ Dit was een propagandablade van de S.D.A.P., geredigeerd door de uitgetreden priester-capucijn Van Vorst. Zowel Verduyn, die de opdracht gegeven zou hebben, als de leerling ontkenden. Niettemin werden deze voorvallen rond Dr. Verduyn, en dus rond de Rijks, handig met elkaar verbonden en gebruikt als antipropaganda.

Het moge de lezer van nu vreemd voorkomen dat geestelijken zo verschrikkelijk onverdraagzaam waren t.a.v. het politieke socialisme. Hoewel 'n aantal leden van de geestelijkheid uiterst sociaal bewogen waren en zich dan ook daadwerkelijk inzetten voor het lot van de arbeider (Nolens, Ariëns, Van Elsen, Poels e.a. hebben veel weten te bereiken), wilden ze toch niets weten van de S.D.A.P. Deze partij had, volgens hen, een te materialistische, want a-religieuze, levensvisie als programma en diende daarom door elke katholiek gemeden te worden.

Steijns schreef aan Ten Bruggencate: 'Het door mij ingestelde onderzoek heeft op mij den indruk gemaakt, dat de Katholieke actiepropagandisten nu eene geschikte gelegenheid meenen gevonden te hebben om tegen de

R.H.B.S. te ageeren'.⁴⁸ Om de lastercampagnes in de kiem te smoren werd, met instemming van de minister, besloten de lessen van de historicus Verduyn te laten geven door de katholieke neerlandicus Knippenberg, en omgekeerd. Een katholiek zou beter een voor katholieken aangepaste versie van de geschiedenis kunnen geven, dan een protestant. Gelukkig voor de driejarige H.B.S. stond literatuur niet op het programma, want de toenmalige moderne literatuur zou bepaald niet met de denkbeelden der katholieken gestrookt hebben! De ruil was inderdaad een afdoende oplossing. Overigens nam de Rijks een beetje wraak: het werd de sportleraar Munnich verboden nog langer gymnastieklessen te geven aan een aantal leerlingen van het Pro in het gymlokaal van de Rijks.⁴⁹

Hoe machtig de invloed van de katholieken kon zijn, blijkt uit de machinaties rond de benoeming van Steijns' opvolger. Toen directeur Steijns twee jaar op ziekteverlof was, nam de leraar J.C.W. Ising, een protestant, het directoraat waar. Na Steijns' dood, 21 november 1910, leek hij dan ook de aangewezen persoon om de vacante post te bezetten. Hij kreeg aanbevelingsbrieven mee van de burgemeester Van Rijn en van inspecteur Ten Bruggencate. Naar hun zeggen zou niemand zich tegen de benoeming van de zeer sympathieke en bekwame Ising verzetten. Niettemin kreeg Ising, die van de katholieke Commissie van Toezicht in de jaren 1888, 1889 en 1900 kritiek had gekregen op zijn wijze van lesgeven, de functie niet. Benoemd werd, de overigens ook zeer capabele S. Van der Meer, hoewel laatstgenoemde formeel niet eens tot de sollicitanten gerekend mocht worden.

J.C.W. Ising, leraar wiskunde van 1886-1911, waarnemend directeur van 1909-1911.

Van der Meers kwaliteiten waren in Venlo bekend, want hij was van 1904 tot 1907 leraar geweest van de Rijks. Slechts weinigen zullen de reden gekend hebben, waarom hij uit Venlo wegging; want hij schreef in zijn ontslag aanvraag van 1907 'Ik moet uit Venlo weg, zal ik mijn respect voor de geestelijkheid behouden en een trouw Katholiek blijven. Er wordt daar door de geestelijken zóó tegen de school geageerd en op zóó onverantwoordelijke wijze wordt ze belast, dat ik er genoeg van heb'.⁵⁰

Het eigenaardige verschijnsel - en daaruit blijkt al hoe complex de schoolstrijd was, en vooral, hoe kleingeestig die soms gevoerd werd - deed zich dus voor dat een goed katholiek, benoemd aan een neutrale school, wegging omdat de geestelijkheid er onwaardige praktijken jegens die school op nahield. Omdat de geestelijkheid ernstige fouten maakte in moreel opzicht, dreigde hij een afvallige te worden. Dat wilde Van der Meer niet, dus vertrok hij. Een wel erg naïeve verwarring van personen en geloof! Van der Meer accepteerde niettemin enkele jaren later, per 1 augustus 1911, de benoeming tot directeur en liep eigenlijk weer gevaar 'zijn respect voor de geestelijkheid' te verliezen en 'geen trouw katholiek' meer te blijven. Een man dus die erg oprecht was en de consequenties van zijn overtuigingen ook wilde dragen... tot er een directeurspost in het geding was.

Overigens blijft het natuurlijk een vreemde zaak dat voor iemand die solliciteerde naar een directeursfunctie aan een neutrale school, het katholiek zijn door hem zelf als een pré wordt aangevoerd.⁵¹

De geestelijkheid kon enerzijds blij zijn dat er een katholiek benoemd was als directeur aan een openbare school, waarmee enige invloed op de inhoud van het onderwijs gegarandeerd was; anderzijds zou de capabele Van der Meer de naam van de Rijks ongetwijfeld erg veel goed doen, en daarmee zou de positie van het Pro nog verder in het gedrang komen. Hoe ernstig Van der Meer het meende met 'katholieke invloed' op het onderwijs, blijkt wel uit het feit dat hij zijn sollicitanten reeds bij de opening van het sollicitatiegesprek vroeg: 'U bent toch praktiserend katholiek?' Men mag nu terecht de vraag stellen: wat betekende toen nog de neutraliteit van het openbare onderwijs? Van der Meer beperkte zo het aantal niet-katholieke leraren. Hij rechtvaardigde dit benoemingsbeleid door te verwijzen naar het feit dat het percentage niet-katholieke leerlingen 14 bedroeg, bij de docenten lag dat percentage op 25.⁵²

In ieder geval, Ising met al zijn kwaliteiten, na al zijn verdiensten voor de Rijks-H.B.S. als onbezoldigd waarnemend directeur naast zijn normaal leraarschap, was bedankt. Omdat zelfs het ministerie dit wat al te grof vond, werd hem een troostprijs van f 500,- gegund. Het Rijkse Roomse Leven eiste wel zijn tol!

Van der Meer was erop gebrand zijn kwaliteiten als directeur te bewijzen. Reeds op 5 december 1911 - hij was toen 4 maanden in functie - schreef hij een brief aan de minister, waarin hij vermeldde wat hij al allemaal had verbeterd, daarmee Ising nog verder wegdukkend en daarmee ook de zeer positieve rapporten van burgemeester Van Rijn en inspecteur Ten Bruggencate over Ising weerleggend, zelfs logenstraffend. 'Het getuigenis door den heer inspecteur gegeven aan den heer Ising, waarnemend directeur, deed ondergetekende veronderstellen, dat er te Venlo aan de R.H.B.S. niets te verbeteren viel. Dat is gelukkig zoo niet'.⁵³ Misschien waren Van Rijn en Ten Bruggencate inderdaad iets te lovend geweest; Van der Meer gedroeg zich hier weinig elegant. Overigens heeft Van der Meer zich met deze handelwijze waarschijnlijk niet die grote dienst bewezen die hij verwachtte: Ten Bruggencate, (overigens: hij is de beroemde samensteller van het gerenommeerde 'Engels Woordenboek') was een man met veel gezag. Hij stond bekend als iemand met een enorme werkkraft, scherp opmerkingsvermogen en een 'krachtige overtuiging'.⁵⁴ Hij bezocht zoveel mogelijk - en dat was inderdaad veel - de scholen, zodat hij wel de aangewezen man was om een directeur, al dan niet waarnemend, op zijn verdiensten te beoordelen. Wanneer iemand van zijn gehalte Ising prees om de bewezen kwaliteiten, dan had Ising die ook. Ook burgemeester Van Rijn, hoewel minder bekend met het onderwijs en ook minder tot vergelijken in staat, stond bepaald niet als een sufferd bekend.⁵⁵ Ten Bruggencate was echter geen rancuneus man; hij werd geen vijand van Van der Meer. De inspecteur was overtuigd van diens kwaliteiten al had hij in die functie liever Ising gezien. Ook was hij bereid het gegeven dat de sollicitatietermijn reeds lang verstreken was toen Van der Meer nadere inlichtingen omtrent Venlo vroeg, niet te zwaar te laten wegen.

Bij de beoordeling van de kandidaten voor deze post nam Ten Bruggencate bepaald geen blad voor de mond. Hij liet duidelijk blijken wat hij van de individuele leraren dacht en wist. Zo schreef hij over de sollicerende leraar Knippenberg (de latere directeur te Helmond): 'Men staat in de plaats zijner inwoning verbaasd, dat deze jonge man, drie jaar in functie, zich tot deze betrekking bekwaam acht, en ik deel die verbazing geheel. Hij is een vrij onbeteekenend kereltje, Limburgsch in zijn spreken, met absoluut geen gezag dan bij de leerlingen. Als docent is hij niet kwaad, maar als zoodanig is hij voor een vijfjarige school nog niet eens voldoende. Hij blijve wat hij is, dat is voor hem zelf en voor alle andere belangen het best. De gedichtjes, die hij uitgaaf, bewijzen, dat het hem aan de geringste zelfcritiek ontbreekt'.⁵⁶ Mogelijk heeft Ten Bruggencate de jonge leraar hiermee op dat moment goed getypeerd; hij heeft dan toch weinig oog gehad voor de in Knippenberg slui-

merende capaciteiten. Diens carrière heeft er in ieder geval niet onder geleden. Waaruit dus blijken moge hoezeer een man zich ontwikkelen kan. Van Ising schreef Ten Bruggencate dat hij zich ontwikkeld had van onbeduidend kereltje tot een goed docent en uitstekend waarnemend directeur.

Op 27 september 1907 schreef burgemeester Van Rijn een brief aan de inspecteur, waarin hij zei dat men in Venlo 'algemeen verlangt (...) dat het Gemeentebestuur bij de Regeering aandringer, dat de Rijks Hoogere Burgerschool met driejarigen cursus tot een met vijfjarigen cursus wordt uitgebreid'.⁵⁷ Hij vroeg inlichtingen over kosten van de verbouwing, uitbreiding met enkele lokalen, benodigde leermiddelen en de financiële gevolgen voor de jaarwedden der leraren. Hij ging uit van een bezetting van ongeveer honderd leerlingen, waarvan twintig in de voorbereidende klas. Ten Bruggencate verstrekke de inlichtingen maar wees op het volgende: wanneer de plannen tot subsidiëring van het bijzonder middelbaar onderwijs doorgang vinden, dan zal in de eerste jaren 'wel geene uitbreiding (toegestaan worden) aan de Rijksscholen in die gedeelten van het land, waar bijzondere scholen zijn te wachten. Ik vrees dan ook, dat de kansen op verwezenlijking Uwer plannen gering zijn'.⁵⁸ Bovendien speelde de bevoegdhedenkwestie van de zittende leraren een belangrijke rol.

Overigens had inspecteur Van Eyk al in januari 1888 aangedrongen op de uitbreiding tot een vijfjarige cursus, waar dan tevens een handelsopleiding aan toegevoegd zou kunnen worden. De toenmalige minister wees het verzoek af omdat de afdeling 'handel' niet strookte met de doelstellingen van het middelbaar onderwijs. Vandaar dat de geestelijkheid van het Pro-gymnasium, toen ze zag dat haar school de concurrentie met de Rijks op intellectueel niveau niet aan kon, in dit 'gat in de markt' sprong en een afdeling 'handel' aan haar instituut verbond, hoewel het Pro opgericht was, met het doel hoger onderwijs - humaniora - te geven! We vermeldde al dat bij de nieuwbouw van de Rijks rekening werd gehouden met uitbreiding tot een school met 5-jarige cursus. In 1907 echter, net als in 1888, hadden de pogingen weinig succes. Burgemeester Van Rijn gaf de moed niet op en stuurde namens de gemeenteraad op 18 maart 1908 een verzoek naar H.M. de Koningin, waarin hij alle argumenten (leerlingenaantallen, het bouwplan van 1888) nog eens noemde. Hij wees er verder op dat de bevolking van Venlo sinds 1888 met ongeveer 7000 zielen was toegenomen. Ook nu leverde dit geen resultaat op.

Toen werd Mgr. Nolens, oud-leerling van 1870-1873, fractievoorzitter van de R.K. Staatspartij in de Tweede Kamer, ingeschakeld, maar die antwoordde: 'Ik heb den heer Minister B.-Zaken over de kwestie der H.B.S. ge-

1 May 2 Dec. 1908.

Heer Mr. Burgemeester,

Ik heb den heer Minister B. Zaken
over de kwestie der H.B.S. gesproken.
Om verschillen, ook financiële redenen
had ik het jare niet van kunnen
komen. De zaak staat ook in
verband met het plan om
de gymnasie met de H.B.S.
5 jr. e. te vereenigen tot een
lyceum. In ieder geval zal
het volgend jare alle aandacht
erop gevestigd worden.

Met beleefde groeten

W.M. Nolens.

Brief van Mgr. Dr. Nolens van 2 december 1908 met betrekking tot het verkrijgen van toestemming om de drie-jarige H.B.S. om te zetten in een H.B.S. met vijf-jarige cursus. (Mgr. Nolens was een oud-leerling van de Hogere Stadsschool).

sproken. Om verschillende, ook financiële redenen had er dit jaar niets van kunnen komen. De zaak staat ook in verband met het plan om de gymnasia met de H.B.S. 5 jr. cursus te vereenigen tot een lyceum. In ieder geval zal het volgend jaar alle aandacht erop gevestigd worden'.⁵⁹ Op 31 augustus 1909 betoogde de Commissie van Toezicht in een brief aan het gemeentebestuur, dat een vijfjarige H.B.S. zeer gewenst was. Haar argumentatie: er is nu een groot aantal leerlingen uit Venlo ingeschreven aan de vijfjarige H.B.S.-en te Rolduc en Roermond. Dat kost de ouders veel geld. Bovendien is er nog een gemeentelijk belang: ambtenaren willen Venlo niet als standplaats omdat er voor hun kinderen onvoldoende middelbaar onderwijs is. Ook het Pro-gymnasium werd dus niet als 'voldoende' gezien. 'Venlo is wat ligging, omgeving en levenswijze

betreft eene geschikte woonplaats voor gepensioneerden, maar wordt niet uitgekozen, omdat er geen 5-jarigen cursus is'.⁶⁰ Van Rijn probeerde het nog eens op een andere manier: hij vroeg een audiëntie aan bij de minister. Samen met Ten Bruggencate wilde hij pleiten voor een Bijzondere H.B.S. met vijfjarige cursus, daarmee gedeeltelijk inhakend op de reeds gemelde plannen van de regering om 'geene uitbreiding aan de Rijksscholen in die gedeelten van het land, waar bijzondere scholen zijn te wachten' meer toe te staan.⁶¹ Ten Bruggencate wees ook nu op het probleem van het vinden van bevoegde leraren. 'En zonder goede en bevoegde docenten loopt zowel de subsidie als het onderwijs gevaar'. Uitbreiding van de bestaande H.B.S. zou dan ook het eenvoudigste zijn. Maar, voegde hij eraan toe, het is vooral een financiële zaak'. 'Als men het geld, dat men op eene Bijzondere H.B.S. zou moeten toelagen, eens voor deze uitbreiding aanbod, was men vrij spoedig klaar. Venlo is te klein voor twee concurrerende inrichtingen, en als het schoolgeld niet even laag is als voor de Rijksschool, f 30,- per jaar, krijgt U op de nieuwe school geene bezette lagere klassen en zullen alléén 4 en 5 wat leerlingen trekken'.⁶² De bijzondere scholen werden niet door het Rijk gefinancierd. Van Rijn draaide dus met zijn plan tot oprichting van een Bijzondere H.B.S. de klok eigenlijk terug tot 1865, toen de gemeente inderdaad haar eigen school financierde. De nieuwe vijfjarige H.B.S. zou naast de bestaande driejarige Rijks komen. Ook dit plan leidde tot niets.

Nog gaf Van Rijn de moed niet op. Hij vroeg op 23 januari aan directeur Van der Meer een begroting op te stellen van de te verwachten meerkosten aan salarissen, licht, verwarming etc. bij een omzetting van de school tot een vijfjarige. Dat bedrag werd begroot op f 5.405,- per jaar. Van der Meer gaf ook nog een dekkingsplan: het schoolgeld van f 30,- per jaar zou, naar het voorbeeld van Goes en Hoorn, verhoogd kunnen worden tot f 40,-. Dat betekende alvast f 735,-. Verder: 'Als 't lager onderwijs alhier dermate verbeterd (sic) dat de voorbereidende klas ook kan worden afgeschaft, dan kan nog f 1645,- worden geschraapt, er blijft dan f 3025,- meerdere kosten over'.⁶³ Met die begroting stapte Van Rijn naar de minister. Hij voegde aan dit financiële verhaal nog toe en daaruit blijkt de ernst van zijn bemoeienis: 'Thans vernemen wij, dat Uwe Excellentie heeft kunnen goed vinden aan H.M. de Koningin voor te stellen de H. Burgerscholen met driejarige cursus te Winterswijk en te Meppel tot scholen met vijfjarige cursus uit te breiden en daarvoor aannemelijke voorwaarden voor die gemeenten heeft gesteld. Wij veroorloven ons derhalve eenzelfde voorrecht voor Venlo te vragen. Venlo met 18182 inwoners, is na Maastricht de meest bevolkte gemeente van Limburg en is als het ware aaneengebouwd met de gemeente Maasbree (Noot schrij-

vers: Blerick behoorde toen tot de gemeente Maasbree) met ongeveer 9300 en Tegelen met bijna 6800 inwoners en door tramwegen met die gemeenten verbonden'. En 'zeker is er geene gemeente in ons land met een zo groot aantal inwoners als Venlo, die zich nog met een H. Burgerschool met driejarige cursus moet behelpen'.⁶⁴ Er waren volgens hem nu op de Rijks 101 leerlingen, waarvan 25 uit de omliggende dorpen.

Van Rijn achtte het inacceptabel dat in 1912 10 leerlingen de school zouden verlaten met 'een half diploma', waarvan het merendeel om louter financiële redenen niet verder zou kunnen studeren. Hij had echter ook meer fundamentele kritiek: 'Het bijna vijftigjarige bestaan van het instituut Hoogere Burgerscholen heeft bewezen, dat de driejarige cursus als einddoel weinig reden van bestaan heeft. Noch voor den handelsstand of de technische vakken, noch om het hooger onderwijs te kunnen volgen, geeft dat onderwijs voldoende. De ondervinding is ook hier de beste leermeesteres. Het is dan ook op die gronden, dat de Gemeenteraad van Venlo genegen is alles te doen om een vijfjarige cursus voor Venlo te verkrijgen en elk, eenigszins aannemelijk voorstel van de Regeering zalaannemen'.⁶⁵ Hij bood namens de gemeenteraad aan om, in navolging van Meppel en Winterswijk, jaarlijks f 2000,- in de meerdere kosten bij te dragen, zodat het Rijk geen financiële bezwaren meer kon hebben tegen inwilliging van het verzoek. De gemeente zou zelfs de hele verbouwing betalen, terwijl volgens het contract, opgemaakt bij de nieuwbouw, ze slechts verplicht was tot een derde deel der kosten. Het nieuwe gedeelte zou worden overgedragen aan het Rijk!

Op 3 juli 1912 schreef de minister dat hij bereid was om Venlo een omzetting van de school toe te staan onder dezelfde voorwaarden als aan Meppel en Winterswijk gesteld. Die voorwaarden behelsden, behalve de genoemde f 2000,-:

1. 'De gemeente doet op hare kosten overeenkomstig dezerzijds te stellen eischen de school verbouwen, waarbij op 5 parallelklassen is te rekenen;
2. De gemeente neemt de kosten van inrichting der nieuwe lokalen (meubelen enz.), eveneens volgens dezerzijds te stellen eischen, voor hare rekening'.⁶⁶

Volgens de minister was het echter niet zeker dat de bedoelde uitbreiding aan salarissen reeds op de staatsbegroting voor 1913 zou komen te staan. Reeds op 5 juli schreef Van Rijn terug dat de gemeenteraad volledig accoord ging.⁶⁷ Het Rijk, gebruik makend van 't feit dat Venlo 'n volledige H.B.S. broodnodig had, wijzend op de slechte positie van 's Rijks kas, had dus keurig alle lasten op Venlo afgewenteld, hoewel in 1886 anders overeengekomen was. Het eigendomsrecht lag geheel bij het Rijk. Zo zien we dus de merkwaardige situatie dat de gemeente inmiddels het

grootste gedeelte van het gebouw aan het Nolensplein betaald heeft, maar er (nog steeds) niets over te vertellen heeft! De kosten van deze laatste verbouwing bedroegen f 39.657,57 ongeacht de kosten van de aankoop van verwarmingstoestellen en de uitvoering van enkele kleinere werken. Toen de Vereniging van Nederlandse Gemeenten eens om inlichtingen hieromtrent vroeg, voegde de gemeente er echter veelbetekenend aan toe: 'een en ander is met het oog op abnormaal hoge prijzen tot heden (Noot schrijvers: 14-12-1920!) niet geschied'. ⁶⁸ De verbouwing en inrichting diende voor 1 september 1914 voltooid te zijn. De aanbesteding eindigde op 20 februari 1914. Aan aannemer Kessels uit Venlo werd het werk gegund; hij had het laagst ingeschreven: f 38.635,-. ⁶⁹

Voorbeelden van te verrichten werkzaamheden: 'In het portaal, de vestibule, gangen en privaten van den beganen grond, tusschen de opgaande muren en de grondmuren, segmentvormige gewelven te metselen van boerengrauw in slappe cementspecie. De welven tot de kruin aan te ranseeren; tusschen de nader te noemen ijzeren balken van de vestibule, gangen, portalen en privaten der tweede verdieping troggewelven te metselen'. ⁷⁰ Voor de kenners onder de lezers: het geheel werd gemetseld in Savonnieresteen;

de deurkozijnen kwamen op neuten. Het uurloon van een steenhouwer, berekend door de aannemer, kwam op f 0,35. Ter herinnering: het schoolgeld werd van f 30,- per jaar opgetrokken naar f 40,-.

De leraren en oud-leerlingen die zich het oude gebouw nog voor de geest kunnen halen, zullen met bevreemding lezen dat het domein van Dhr. G. van den Broek, de administratiekamer, aanvankelijk bestemd was - en ook als zodanig werd gebruikt - als 'meisjeskamer'. Het latere 'keukentje' op de eerste verdieping bood ruimte aan twee meisjestoiletten. Op 1 september 1914 werd inderdaad de nieuwbouw betrokken.

De schoolbevolking.

'In 1871 ⁷¹ richtte een ingezetene van Sappemeer een verzoek tot de minister van Binnenlandse Zaken - dit was toen Thorbecke - om zijn dochter tot de aldaar bestaande Rijks Hogere Burgerschool met driejarige cursus toe te laten. (Deze dochter was de later zo bekend geworden dr. Aletta Jacobs, de eerste vrouw die promoveerde (1879), een der pioniersters van de vrouwenbeweging te onzent). Dit verzoek werd ingewilligd, nadat de minister een geruststellend antwoord had ontvangen op de vraag aan de directeur der school 'of er iets was in den geest en den gang

Contract tussen Rijk en Gemeente Venlo met betrekking tot de verbouwing van het gebouw aan het Nolensplein in 1914.

De MINISTER van BINNENLANDSCHE ZAKEN, handelende voor den Staat der Nederlanden, ter eene zyde en Burgemeester en Wethouders van VENLO, handelende voor de gemeente, ter uitvoering van het besluit van den Raad dier gemeente van den 5 Juli 1912, van welk besluit afschrift aan deze overeenkomst is gehecht, ter andere zyde,

zyn overeengekomen als volgt:

Artikel I.

Contractant ter eene zyde verbindt zich te bevorderen dat de te Venlo bestaande Ryks Hogere Burgerschool met driejarige cursus met ingang van 1 September 1913 wordt uitgebreid tot eene met vijfjarige cursus.

Artikel II.

Contractanten ter andere zyde verbinden zich, voor 1 September 1914 het gebouw der school voor rekening van de gemeente Venlo te doen verbouwen en inrichten tot eene hogere burgerschool met vijfjarige cursus voor tien klassen, volgens door contractant ter eene zyde te leveren plannen. Onder "inrichten" is het leveren van meubilair, versamelingstoestellen enz. begrepen. De uitvoering van een en ander geschiedt onder toezicht en ten genoegen van den Ryksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs enz. De nieuw te bouwen lokalen zullen evenals het bestaande schoolgebouw, met den inventaris eigendom van den Staat der Nederlanden zyn. De verbouwing en inrichting dient zodanig te worden geregeld, dat, naar het oordeel van contractant ter eene zyde, het onderwijs ongestoord voortgang zal kunnen hebben. Zoo noodig zullen daartoe door contractanten ter andere zyde hulplokalen met voldoende mobiliair worden beschikbaar gesteld.

Artikel III.

Contractant n ter andere zyde verbinden zich verder, te beginnen met 1 September 1914, jaarlyks als bylage in de

meerdere

meerdere kosten van personeel en materieel der school, in 's Ryks schatkist te storten een bedrag van twee duizend gulden (f.2000.-).

De betaling hiervan zal geschieden in vier gelyke driemaandelyke termynen by een der Ryksbetaalmesters, voor de eerste maal derhalve voor of op den 1n. December 1914, voor de tweede maal voor of op den 1n. Maart 1915 en zoo vervolgens. De deswege te ontvangen quitantiën van storting zyn door contractanten ter andere zyde te zenden aan den Minister van Binnenlandse Zaken, respectievelijk voor den 15n. December, den 15n. Maart, den 15n. Juni en den 15n. September van het jaar, waarover de betaling loopt.

Artikel IV.

Met 1 September 1913 wordt aan de school een vierde klasse verbonden. Voor zoover daartoe meerdere localiteiten noodig zyn, worden deze met voldoende meubilair door contractanten ter andere zyde, ten genoegen van dien ter eene zyde, voor rekening van de gemeente Venlo tydig beschikbaar gesteld.

Bovendien nemen contractanten ter andere zyde op zich te dezer zake over het tydvak van 1 September 1913 tot en met 31 Augustus 1914 in 's Ryks schatkist te storten een bedrag van een duizend gulden (f.1000.-), te betalen in vier gelyke driemaandelyke termynen by een der Ryksbetaalmesters voor of op den 1n. December 1913, den 1n. Maart 1914, den 1n. Juni 1914 en den 1n. September 1914. De deswege te ontvangen quitantiën van storting zyn door contractanten ter andere zyde te zenden aan den Minister van Binnenlandse Zaken, respectievelijk voor den 15n. December 1913, den 15n. Maart, den 15n. Juni en den 15n. September 1914.

Artikel V.

Alle

Alle kosten, op deze overeenkomst vallende, komen ten laste van contractanten ter andere zyde.

Alzoo overeengekomen en in duplo opgemaakt en getekend te 's Gravenhage den 7 April 1913

De MINISTER van BINNENLANDSCHE ZAKEN, **BURGEMEESTER** en WETHOUDERS van VENLO, contractanten ter andere

De BURGEMEESTER,

H. J. van der Vliet

De SECRETARIS,

J. M. van der Vliet

Van der Vliet *Van der Vliet*
Appt. *Van der Vliet* *Van der Vliet*
Kunst *Van der Vliet* *Van der Vliet*

Van der Vliet

van het onderwijs, in de zamenstelling van het personeel, in den geest der leerlingen, dat als beletsel voor toelating zou kunnen gelden'. ⁷²

Ook aan de driejarige cursus van de scholen te Warffum, Winterswijk en Zaltbommel werd toegestaan meisjes als leerlingen aan te nemen, resp. 3, 2 en 1. De toenmalige inspecteur van het middelbaar onderwijs, voor het Noord-Westen des lands, Steyn Parvé, betuigde zijn 'geringe ingenomenheid met die toelating'. De kwestie kwam zelfs in de Tweede Kamer: het kamerlid Saaymans Vader (nomen est omen) was het duidelijk niet eens met die toelating. Hij wilde 'geen vermeerdering van macht der vrouwen'. ⁷³ Thorbecke, liberaal, antwoordde: 'Van mijne zijde heb ik daartegen niet het minste bezwaar. Ik vrees die verhoogde ontwikkeling niet. Integendeel, ik houd haar voor eene weldaad, die aan de maatschappij zal bewezen worden'. ⁷⁴ In Veendam werden al in 1872 aan de gemeentelijke H.B.S. met vijfjarige cursus meisjes toegelaten. Meer Rijksscholen volgden, hoewel die te Harlingen nog in 1874 in het reglement opnam dat meisjes niet konden worden toegelaten. Het duurde nog tot 1906, voordat aan meisjes op dezelfde voorwaarden als aan jongens, toegang werd verleend tot de Rijks Hogere Burgerscholen. Tot zolang moest men voor elk 'geval' een verzoek indienen.

In Venlo werden in september 1889 meisjes toegelaten; te weten: Cato Helms, Truida de Graaff en Suzanna van Dam. De minister had zijn goedkeuring voor deze toelating goed gepland, nl. eind augustus, zodat protesten weinig zin meer hadden. Hij gaf als argument dat er in Venlo onvoldoende onderwijsmogelijkheden voor meisjes wa-

ren. De protesten werden inderdaad terecht verwacht want men had, nadat de verzoeken tot toelating binnengekomen waren, de voorzitter van de Commissie van Toezicht naar zijn mening hieromtrent gevraagd. Deze voorzitter, L. van der Grinten, 'had verklaard dat zulks een maatregel hoogst nadeelig zou werken en eene oppositie tegen de school zou uitlokken, welke tot haar ondergang kon leiden. De leden van de Commissie deelden eenparig hetzelfde gevoelen'. ⁷⁵ Ook op school zelf werden er bezwaren geuit, o.a. tijdens een speciaal belegde vergadering in september 1889. Er werd gesteld dat de school niet om inlichtingen was gevraagd; dat men niet eens enige kennisgeving had gekregen m.b.t. te toelating; en dat die toelating geschiedde tegen het mondelijke advies van de voorzitter van de Commissie van Toezicht en het schriftelijke advies van de directeur in. Men kwam echter tot de conclusie dat alle bezwaren berustten op gissingen en dat men zich het beste kon neerleggen bij de toestand. Men zou, indien de toelating nadelig zou werken voor het onderwijs, een gemotiveerd bezwaarschrift bij de minister indienen. ⁷⁶

Reeds in het jaarverslag over 1890 werd door de Commissie van Toezicht geconstateerd dat de vrouwelijke leerlingen geen aanleiding gaven tot klachten. Men zou er geen problemen meer over maken. In 1893 vermeldt het jaarverslag: 'Het toelaten van meisjes op de school heeft geen ongunstigen invloed gehad, integendeel meent de directeur. Steeds wordt met grote zorg gewaakt beide sexen gescheiden te houden, zoowel bij het komen en gaan als in de klassen'. ⁷⁷

Eedsformule voor de leraren aan de Rijks-H.B.S. ca. 1890.

Ik zweer (beloof) getrouwheid aan den Koning, en gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat, dat ik de verplichtingen aan mijne betrekking van leeraar verbonden, naar behooren en getrouw zal waarnemen en mij in alles zal gedragen naar de voorschriften, die mij in voorschreven betrekking zullen worden gegeven.

Zoo waarlijk helpe mij God Almachtig!

(Met ware woorden).

De vijfjarige Rijks-H.B.S. in de jaren 1914-1940

IV

Drs. A.J. Reijnders.

De rampen van de Eerste Wereldoorlog gingen aan Nederland voorbij. De onaangenaamheden, mobilisatie van twee leraren, bezuinigingen, schaarste aan bepaalde goederen etc., waren relatief klein en gemakkelijk op te vangen, al had elke bezuiniging op onderwijsgebied forse gevolgen voor de afzonderlijke scholen. De Rijks had al jaren lang gelegenheid kunnen geven tot avondstudie in verwarmde lokalen. Vooral voor de kinderen die thuis geen (verwarmde) studeerruimte hadden, was dit een uitkomst. De eerste bezuiniging had helaas betrekking op deze studie. Een ander gevolg was de opheffing van de voorbereidende klas in 1914.¹

Deze maatregel werd betreurd, want steeds bleek dat de leerlingen van de toeleverende lagere scholen lang niet altijd tot hetzelfde niveau gebracht waren. Voor een vrij groot aantal leerlingen was de overstap, niet alleen vanwege de leerstof, maar ook vanwege de aanpak, te groot. Zo klaagde directeur Van der Meer naar aanleiding van de slechte Kerstrapporten in 1922 tegen de inspecteur over de lagere scholen. De leerlingen waren volgens hem vlijtig genoeg, maar desondanks konden vele kinderen het al op de eerste klas niet meer bolwerken. Toch hadden die kinderen op de lagere scholen schitterende cijfers!²

De inspecteur accepteerde deze klachten niet, terecht naar het lijkt. Sinds de afkondiging van een Koninklijk Besluit in 1920, inzake de toelating van leerlingen tot het Middelbaar Onderwijs waren er immers landelijke toelatingseisen. Als Venlo zich daaraan hield konden er toch eigenlijk geen grote problemen zijn. Het zou bovendien wel erg toevallig zijn wanneer alle zeven de hoofden der toeleverende scholen te hoog cijferden en te optimistische adviezen zouden geven! Hij opperde dan ook de mogelijkheid dat de Rijks te hoge eisen stelde aan de eerste-klassers.³ Die veronderstelling klinkt heel redelijk: van 1873 tot 1920 had elke school immers de vrijheid om zelf toelatingseisen te stellen,⁴ zodat het beginniveau per H.B.S. nogal kon verschillen. Misschien lag Venlo landelijk gezien vrij hoog en konden de leraren, na invoering van landelijke, minder eisende, toelatingsexamens niet zo snel wennen aan het lagere niveau. Door gebrek aan gegevens kunnen we niet meer achterhalen wie er nu eigenlijk gelijk had.

Overigens zou bij een dergelijk onderzoek ook de rol van

de schoolhoofden nader bestudeerd moeten worden. Lang niet alle aspirant H.B.S.-ers werden tot een uniform toelatingsexamen opgeleid, zodat de problemen op de eerste klas van de middelbare school een blijvend karakter hadden. In 1935, een tijd waarin op enorme schaal bezuinigd werd op het onderwijs, kreeg de Rijks heel gemakkelijk toestemming tot het stichten van een voorbereidende klas, waaruit dus wel blijkt waar de problemen lagen.⁵

De bezuiniging deed zich ook op andere terreinen voelen, namelijk met betrekking tot de gevolgen van de verbouwing van 1914. De gemeente moest o.a. zorgdragen voor de kachels. Welnu, die waren er in 1924 nog steeds niet! Van der Meer schreef in 1924 in een brief aan de gemeente 'dat gisteren, 8 Jan., de temperatuur in 4 klaslokalen der Rijks-H.B.S. te Venlo, waar de gemeente hulpkachels heeft geplaatst, niet hoger was op te voeren dan tot 7 graden C., zodat de leerlingen en de docenten veel van de koude leden, en wederom werd bewezen dat die kachels te weinig capaciteit bezitten.'⁶ Overigens, ter verdediging van de gemeente Venlo: ze had in 1914 inderdaad toegezegd de verbouwingskosten, inrichting en een gedeelte van de exploitatie van de vijfjarige H.B.S. te betalen. Tot en met 1923 was er al f 76.023,40 betaald. Na veel corresponderen kreeg ze uiteindelijk toch vrijstelling. De kwestie van de verwarming werd daarna snel opgelost.⁷ Dit overigens nooit tot volle tevredenheid, want in veel jaarverslagen van de directeur wordt de wenselijkheid van centrale verwarming benadrukt. Die kwam pas in de cursus 1938-1939.⁸

Van der Meer, indachtig het vele onaangename dat de school ondervonden had van de oppositie van de geestelijkheid en aanhang, zorgde ervoor dat de school niet in opspraak kwam. Deze oppositie, wier afkeer van de Rijks gedeeltelijk voortkwam uit het a-religieuze en natuurwetenschappelijke karakter van het onderwijs had zich blijkbaar verzoend met, c.q. neergelegd bij het bestaan van de school of vond geen aanleidingen meer om tegen Van der Meer c.s. te ageren. In hoeverre hier het gegeven dat er in Venlo immers geen alternatief was, een rol speelde, is niet duidelijk, maar gezien de gebeurtenissen, zoals uiteengezet in het vorige hoofdstuk, zal die rol waarschijnlijk

bescheiden zijn geweest. Het Pro-gymnasium, opgezet als 'redelijk alternatief', kon geen serieuze concurrent voor de Rijks genoemd worden; daarvoor was die school te beperkt van opzet.⁹ Dat kon ook moeilijk anders omdat aanvankelijk iedere vorm van rijssubsidie ontbrak en dus salarissen, leermiddelen, onderhoud gebouwen etc. betaald moesten worden uit de ouderbijdragen. En die mochten weer niet te hoog zijn, want dan gingen de leerlingen immers naar de goedkopere Rijks, waar het schoolgeld f 30,- per jaar bedroeg, ook geen gering bedrag, wanneer men de lonen uit die tijd bekijkt! Een meester-knecht verdiende immers ongeveer f 10,- per week.

Minister Heemskerk had in 1909 reeds een wetsontwerp ingediend om het bijzonder middelbaar onderwijs subsidie toe te kennen. Immers sinds 1869 kreeg het bijzonder lager onderwijs ook enige subsidie en sinds 1905 kreeg ook het gymasiaal onderwijs dat.

Ondanks protesten van liberale zijde werd dit wetsontwerp aangenomen. De subsidie was echter volstrekt onvoldoende: 'Om de scholen in stand te houden moesten particulieren grote bijdragen blijven offeren en zo bleef dan ook het bijzonder onderwijs en wat bezoldiging van het personeel betrof en wat de inrichting van de scholen aanging, ver beneden het overheidsonderwijs'.¹⁰ Het Pro-gymnasium was geen erkende vorm van middelbaar onderwijs en kreeg dus van het Rijk helemaal niets!

Wanneer we nu constateren dat Venlo en omstreken (inwonertal ongeveer 30.000) sinds 1914 de beschikking had over één volwaardige H.B.S - er was geen gymnasium, en dus eigenlijk geen opleiding die specifiek voor de diverse studierichtingen van de universiteit opleidde! - en wanneer we zien dat het leerlingenaantal zo rond de 150 lag, dan mogen we toch stellen dat Venlo wat betreft studiezijn een betrekkelijk achtergebleven gebied was. De negatieve houding van de geestelijkheid t.a.v. de H.B.S. heeft bepaald geen positieve bijdrage geleverd tot verandering hierin.

Natuurlijk spelen bij de bescheiden aantallen leerlingen ook nog andere factoren een rol: de minder gegoeden konden het zich vaak financieel niet veroorloven om hun kinderen nog na hun twaalfde jaar uit het productieproces te laten. Er moest immers geld verdiend worden om de (veelal grote) gezinnen te voorzien van de primaire levensbehoeften. Daar hoorde een middelbare studie niet bij. Ook de hoogte van het school- en boekengeld speelde een rol. Wel hadden meerdere lagere scholen, zoals de Moutartsschool en het Klein College van de Broeders van O.L. Vrouw O.O. een z.g. zevende klas, en sinds 1905 was er een ambachtsschool, zodat de kinderen van minder goeude ouders toch nog onderwijs konden krijgen.¹¹

Hoewel een progressief denkend leraar als dr. Vitus Bruinsma reeds in 1889 op de algemene vergadering van de 'Vereeniging voor leeraren aan inrichtingen van middelbaar onderwijs' bepleit had dat het middelbaar onderwijs 'meer dan toen het geval was' ten nutte moest komen 'aan de min-gegoeden' - en als middel daartoe noemde hij schoolgeldheffingen naar draagkracht¹², duurde het toch tot 1892 eer minister Tak van Poortvliet die mogelijkheid bij wet regelde. Leerlingen konden sindsdien zelfs totale kwijtschelding krijgen van schoolgeld, terwijl ook de leermiddelen gratis verstrekt werden, mits hun vlijt en prestaties aan bepaalde normen voldeden. De directeur moest de financiële positie van de ouders beoordelen en driemaandelijks vaststellen of de leerlingen in aanmerking kwamen voor het predikaat 'kostenloos'. Het schoolgeld werd per 1 maart 1920 gesteld op een maximum van f 300,-, afhankelijk van de draagkracht van de ouders. Pas in 1955 werd bepaald dat de leerplichtige kinderen vrijgesteld werden van schoolgeld.¹³

De bijzondere scholen met hun gebrekkige subsidieregeling tot 1920 - nauwelijks éénderde van de werkelijke kosten werd door het Rijk gedekt - konden natuurlijk niet wedijveren met het Rijksonderwijs. Het was voor hen bijvoorbeeld erg moeilijk om aan bevoegde leraren te komen; die gingen immers liever naar de meerbetalende Rijksscholen. Toch nam in deze periode ondanks de hoge kosten voor de ouders, het aantal bijzondere middelbare scholen snel toe:

Vijfde klas H.B.S. 1923 met de heer Verduyn.

Rijksscholen	Gemeentelijke scholen	Bijzondere scholen
1905 14 2070 leerl.	31 5108 leerl.	3 373 leerl.
1910 18 2815 leerl.	31 5844 leerl.	9 790 leerl.
1915 23 3606 leerl.	35 6427 leerl.	15 1822 leerl.
1920 43 7132 leerl.	27 6484 leerl.	32 3051 leerl.
1925 49 7356 leerl.	29 6872 leerl.	38 5207 leerl. ¹⁴

De stijging na 1915 is spectaculair te noemen; ze vindt mede haar oorzaak in de verbeterde subsidievoorwaarden zoals die geregeld werden bij de wet van 20 mei 1922. Gemiddeld droeg het Rijk toen voor 80% bij in de kosten van het bijzonder onderwijs. Zeer geleidelijk werd dit percentage verhoogd. Sinds 1956 is er volledige subsidiëring. Het wekt dan ook bevreemding dat bijzondere scholen op dit moment aan ouders van leerplichtige kinderen toch nog behoorlijke bijdragen vragen voor allerlei kosten, die een Rijksschool blijkbaar niet 'kent'. Ter illustratie: toen het St. Thomascollege voor 80% gesubsidieerd werd, bedroeg de ouderbijdrage f 80,- per jaar...¹⁵ Het is te begrijpen dat de R.K.-geestelijkheid in Venlo de boot niet miste: toen er een betere subsidieregeling kwam, werd dan ook naast het Progymnasium een officieel gymnasium opgericht. Het Pro werd omgezet in een handelsschool. Het geheel werd bestuurd en geleid door de paters Augustijnen en daarmee werd de band met de parochiegeestelijkheid en het Kerkbestuur St. Martinus verbroken.¹⁶

Venlo telde dus vanaf 1920 een handelsschool, een gymnasium en een Rijks-H.B.S. De twee laatstgenoemde schooltypen leidden op voor de universiteit, alhoewel Thorbecke eigenlijk alleen het laatste daartoe bestemd had. De H.B.S. was immers vooral gesticht om onderwijs te bieden aan leerlingen die hun beroep in de handel zouden vinden.¹⁷ Thorbecke schreef in zijn Memorie van Toelichting bij 'zijn' H.B.S.-wet: 'Wordt het onderwijs aan de volleedige hogere burgerscholen zoodanig ingericht als de ondergeteekende zich voorstelt, dan zal ook de behoefte aan speciale handelsscholen zich niet zeer doen gevoelen?'¹⁸ In het lesprogramma werd inderdaad aandacht besteed aan handelsrekenen, handelsrecht, handelsgeschiedenis en handelscorrespondentie in de moderne talen.

Het blijft merkwaardig dat veel H.B.S.-leerlingen toch naar de universiteit gingen in plaats van in de handel. Elzinga zoekt de verklaring in het gemis aan behoorlijk economisch onderwijs in die tijd: 'Noch in Nederland, noch in het buitenland bestonden hoogeschoolen, waar de sociaal- en financieel-economische wetenschappen middelpunten van beoefening konden vinden en waar docenten konden worden opgeleid, die deze kennis in den meest paedagogischen vorm aan de leerlingen konden medede-

len. En wat nu het handelsonderwijs ontbrak, bezat het natuurwetenschappelijk onderwijs in ruime mate; geen wonder, dat het onderwijs der Hoogere Burgerschool zich in deze richting oriënteerde'.¹⁹ De handel kon zodoende met de leerlingen die door de H.B.S. 'voor de handel' waren opgeleid niet veel beginnen. Er werden dan ook al snel echte handelsscholen gesticht, waar de door Thorbecke bedoelde leerlingen terecht konden.

De 'Vereeniging van Leeraren' boog zich over het probleem. Ze constateerde dat de noodoplossingen - de her en der opgerichte handelsscholen - het beste konden worden ondergebracht in de structuur van de H.B.S.; daarmee sloot men aan op de gedachten van Thorbecke. Helaas vonden de vaklui in het 'veld' maar weinig gehoor. De Visser diende op 6 oktober 1921 een wetsontwerp in, dat inging op het door de leraren in 1903 aangeboden plan. De Visser stelde voor om de hoogste klassen van de H.B.S. te splitsen in een afdeling waarin letteren en economie op de voorgrond zouden staan, en een afdeling met de exacte vakken als centrum van onderwijs. Voor Rijksscholen hield deze wet in dat er naast de bestaande (nu 'B' genoemde) afdeling een A-afdeling kon worden geformeerd. Veel handelsscholen gingen inderdaad op in deze nieuwe structuur.²⁰

De examens van de H.B.S.-A. waren schoolexamens; deze examens werden niet door het Rijk geregeld. Ook de gecommitteerden werden door de scholen zelf aangezocht. Pas in 1937 werden zowel de A- als de B-afdeling gelijkgeschakeld: beide werden centraal geregeld wat betreft de examinering.²¹ In 1924 werd aan de Venlose Rijks H.B.S. voor het eerst een vierde klas gesplitst. De A-afdeling telde in dat jaar 24 leerlingen. De Rijks was dus structureel breder dan het gymnasium en dat kon als een voordeel worden beschouwd.

Foto gemaakt ter gelegenheid van de decoratie van Dr. P. de Sévaux, Lerarenkorps der Rijks-H.B.S. met leden van de Commissie van Toezicht en drie leerlingen. Rond 1925.

Directeur Van der Meer gedecoreerd, 1926. Overzichtsfoto van leraren en leerlingen der Rijks-H.B.S. op de speelplaats van de school.

Directeur Van der Meer bleef intussen waken voor de goede naam van de school. Hij wilde al datgene vermijden waardoor de oppositie een wapen tegen de Rijks in handen zou krijgen: hij tolereerde noch wangedrag, noch wanprestaties. Hij kon wat dit betreft immers niet achter blijven bij het Thomascollège waar het regime in dezen ook bepaald streng te noemen was. We krijgen de indruk dat Van der Meer in zijn wedijver met het St. Thomascollège nogal vaak voorlag. Dit is wel te begrijpen, gezien de gegevens, zoals geschetst in de vorige hoofdstukken.²² Van der Meers houding t.o.v. de leerlingen kan misschien het beste geïllustreerd worden aan de hand van zijn gedrag met betrekking tot de sportieve H.B.S.-ers. Toen op een gegeven moment een leerling zijn sportieve verplichtingen zo zwaar liet wegen dat zijn schoolprestaties er onder leden, vroeg Van der Meer aan de minister of de Rijks aan een leerling het lidmaatschap van een voetbalclub mocht verbieden. Dit bleek inderdaad te mogen en zo werd, in navolging van Roermond, de desbetreffende clause in het schoolreglement opgenomen.²³ Over deze kwestie waren er twee standpunten: aanhangers van het ene stelden dat de school aan moest sluiten bij de ideeën van de ouders. Van der Meer c.s. onderschreven dit. Ze beschouwden de school als een gezaghebbend verlengstuk van het gezin: normen van de school en gezin behoorden elkaar te dekken. Aanhangers van de andere opvatting, hier vertolkt door Roest c.s., gingen ervan uit, dat de school de kinderen moest voorbereiden op het samenleven in een veel-

vormige maatschappij, waarbij getolereerd moest worden dat bepaalde ouders zich niet conformeerden aan de door Van der Meer gestelde normen.²⁴ In 1926 vroegen leerlingen toestemming om een sportclub, bestaande uit H.B.S.-ers, op te richten. Dit werd toegestaan mits er voldoende toezicht door leraren uitgeoefend kon worden. Na enkele valse starts werd dan toch in 1929 de 'Sportvereniging Rijks H.B.S.' opgericht onder de bezielende leiding van J. Eeuwijk, P. Perrée en J. Wils. Ze vormden tevens de redactie van het blaadje 'De H.B.S.-er'. Het ledental bedroeg 40.

Scheikundeles, Ir. Roest geeft uitleg.

Derde klas H.B.S. met de beer Munnich, aangeduid met pijl, midden der jaren twintig. (Foto H. Hendriks Eindhoven).

In sportief opzicht was het eerste jaar niet bepaald een succes: er werden 12 hockey - en 9 voetbalwedstrijden gespeeld, waarvan er 15 verloren werden, 3 gelijkgespeeld en 3 gewonnen. De redactie weet dit aan het te geringe ledental en aan het ontbreken van deskundige leiding. Echter: in dat jaar trad dhr. Kneepkens (de Kneep) toe tot het docentencorps en onder zijn deskundige leiding ging het sportleven bloeien als nooit tevoren. De Rijks had op sportief gebied toen reeds enige faam in Venlo. De jonge sportvereniging kreeg royale steun van V.V.V., omdat V.V.V. en H.B.S. altijd door een zekere band verbonden (zijn) geweest, herinner ik me een artikel uit V.V.V.'s gedenkboek goed, dan waren onder de oprichters van V.V.V. meer dan de helft H.B.S.-scholieren.²⁵

Per 1 april 1931 werd zelfs een dames-hockeyteam geformeerd. Perrée schrijft in zijn jaarverslag dat de dames zeer energiek aan de training waren begonnen. 'Jammer genoeg is het bij het gebrek aan een geschikte zustervereniging bij dit trainen moeten blijven.'²⁶ Toen de meisjes op een gegeven moment samen met de jongens trainden en uitstapjes maakten, stelde Van der Meer, onraad bevroedend en nog erger duchtend, een diepgaand onderzoek in naar de gang van zaken. Het bleek hem dat een van de meisjes zelfs getraind had in een 'gymnastiekpantalon'. Hij belegde daarop een lerarenvergadering. Uit de notulen blijkt, dat de docenten Van der Meers vrees voor de goede naam van de school deelden. Ook was men oprecht bezorgd

voor de 'zedelijke gevaren' die de leerlingen liepen. De leraar Koëter stelde zelfs dat het gezamenlijk oefenen op het sportveld wel tot misbruiken móést leiden. Men besloot dan ook om 'Meisjes zonder rokken' niet meer toe te laten tot de sportvelden. Bovendien werd de sportclub voor de meisjes voor een jaar ontbonden.²⁷

Ook de jongens werden nauwlettend in het oog gehouden, niet alleen tijdens hun activiteiten bij de sportclub. Elke leerling die zich aanmeldde, bij welke sportclub in Venlo dan ook, moest aan de directeur schriftelijk toestemming vragen. Dit in verband met mogelijke verwaarlozing van de studie.²⁸

Het komt ons voor dat leerlingen toen wel erg weinig vrijheid hadden, ook in privé-zaken. Het kleine beetje vrijheid dat ze nog over hadden, in hun schoolblad, werd hun ontnomen naar aanleiding van een artikel van J. Eeuwijk in de decemberaflevering van 1931. Volgens dit artikel klaagden bepaalde leraren over de slechte sfeer op school en ze poogden die te verbeteren met behulp van bergen strafwerk. Uiteraard wilde men de oorzaken opsporen maar, zo schreef Eeuwijk: 'Typisch is het echter, dat de woorden 'slechte sfeer' en 'ongezonde geest' steeds geuit worden door dezelfde personen (die de minderheid van het college van Venlosche H.B.S.-leerkrachten vormen); dit is een geluk, want ware het anders, was de meerderheid dus zoo pessimistisch gestemd ten opzichte van de geest der leerlingen, dan zou een algemeene overheveling van leerlingen naar inrichtingen met minder onprettige toestanden niet ver meer zijn, en.... dit zou in de eerste plaats noodlottig zijn voor hen, die de toestand geschapen hebben, (door er teveel over te klagen).' Geen onschuldige kritiek dus. Vooral het woord 'overheveling' moet bij Van der Meer hard aangekomen zijn, want om zijn school op peil en in stand te houden, getroostte hij zich erg veel moeite. De leerlingen waren niet uit zichzelf opstandig, aldus Eeuwijk; ze werden juist opstandig gemaakt: 'de leerkrachten waarbij een zgn. 'slechte sfeer' gedurende de lessen valt waar te nemen, onthouden de leerlingen zijn punten, waarop hij recht heeft'.

Bij bepaalde leraren was een zeven het hoogst haalbare punt. Protesteerde een leerling hiertegen, dan werd hij bestraft. 'Zoo ontstaat dan de stemming, die in bepaalde lessen tot uiting komt van 'we laten ons niet op de kop zitten'. Wanneer Eeuwijk inderdaad gelijk had, is dit voor de kosteloze leerlingen een trieste zaak geweest, immers de hoogte van de behaalde cijfers was beslissend voor het continueren van het kosteloos zijn. Veelbetekenend is in dit verband dat de opvolger van Van der Meer, dr. J. van Vroonhoven, van begin af aan zijn leraren aanspoorde om de cijfers zo redelijk mogelijk te geven, ten einde de kosteloze leerlingen niet te duperen.

Eeuwijk besloot zijn artikel met: 'Even wil ik nog meede-

'Leraren-sociëteit'
Links beneden der heer Pröpper, midden de heer Cornelisse.

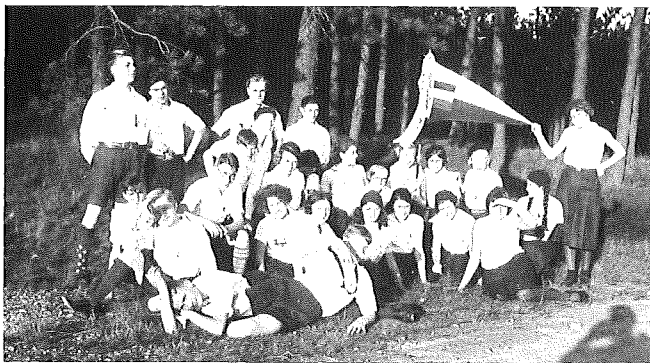

Op wandeltocht in Grubbenvorst, maart 1934.

Wandeltocht naar de Wittenberg, februari 1934.

De wandelclub van de Rijks onderweg, zomer 1934.

Wandelclub o.l.v. Dr. A. Garjeanne, rond 1932.

Op excursie met Dr. A. Garjeanne, 18 juni 1932.

len, dat het niet mijn bedoeling was afbrekende critiek te leveren, maar mede te werken aan het uit de weg helpen van een misverstand tusschen leeraar en leerling, dat een zekere wrijving niet kan voorkomen en dus weinig goed stichten'.²⁹

De lerarenvergadering was over dit artikel bepaald levendig: sommigen stelden dat de leerlingen best kritiek mochten hebben op het cijfergeven, maar dan wel ten overstaan van de betrokken docenten. Ze gingen dus uitdrukkelijk voorbij aan het feit dat Eeuwijk gesteld had dat deze protesten niets uithaalden en dat juist daarom de klassen collectief obstructie pleegden. Andere leraren meenden dat leerlingen helemaal geen kritiek op de gegeven cijfers mochten hebben. Er werd besloten dat de leraren die belast waren met het toezicht op de sportclub nu ook maar het clubblad moesten censureren. Artikelen die te maken hadden met religie, politiek of school mochten niet meer opgenomen worden omdat de leerlingen daartoe immers nog niet rijp waren.³⁰ De redactie werd nu uitgebreid met twee censoren, te weten de leraren dhr. L. Kneepkens en dr. A.J.M. Garjeanne. De redacteuren Eeuwijk en Wils namen hun ontslag, omdat ze zich niet met deze regelrechte - en ook uitdrukkelijk zo genoemde - censuur konden verenigen.

Het verscherpte toezicht bracht aan het licht dat er ook niet-leerlingen lid van de 'Sportvereniging' waren.³¹ Om dit mogelijk te maken, hadden de bestuursleden eigenmachtig het reglement veranderd. Er waren nu dus clubleden en zelfs een redactielid waarover Van der Meer c.s. geen gezag hadden en dat kon uiteraard niet geaccepteerd worden.³² Om in de toekomst deze 'excessen' te voorkomen besliste men, dat alleen de lerarenvergadering het reglement kon vaststellen. Ook het wedstrijdprogramma werd scherp gecontroleerd. Wanneer men naar 'eenigszins verwijderde plaatsen' wilden tijgen, moest men de directeur om toestemming vragen. Immers dit soort uitstapjes kon licht aanleiding geven tot verkeerdheden!³³ In dit strakke keurslijf gingen club en blad snel ter ziele. De activiteiten werden door de heren A. Garjeanne en Kneepkens voortgezet, zij het minder regelmatig, maar met niet minder enthousiasme en succes. De biologische verkenningstochten van Garjeanne waren befaamd.³⁴ De 'Sportvereniging' en het clubblad stonden nog in direct verband met de school en dat rechtvaardigde in de ogen van Van der Meer c.s. het strenge toezicht. De controle op het privégedrag van de leerlingen was echter niet minder streng. Zo werd op 29 mei 1929 een speciale vergadering bijeengeroepen naar aanleiding van 'intiemere omgang' van mannelijke en vrouwelijke H.B.S.-ers op de Grote Hei. Dertien meisjes waren daar op een gegeven moment bezig met balspel. Negen jongens en een niet-H.B.S.-er vroegen of ze mee mochten spelen. Acht meis-

jes staakten daarop het spel; de vijf anderen hervatten met de jongens het balspel. Men kwam van het balspel op pandverbeuren met bijbehorend zoenen. De volgende dag werden deze bezigheden door drie meisjes en vier jongens herhaald. Dit soort bijeenkomsten was bij reglement verboden en dus werd er ingegrepen. Een leerling die al vaker bestraft was 'wegens het lopen met meisjes' werd van school verwijderd; de anderen kregen strafwerk.³⁵

De kleding der leerlingen ontsnapte evenmin aan de aandacht; tijdens diezelfde lerarenvergadering werd ronduit opgemerkt dat de kleding van sommige meisjes de leerlingen afleidde. De voorzitter stelde dat hij de ouders van die meisjes al vaker gewaarschuwd had, maar hij kreeg in dezen onvoldoende medewerking van die ouders. Er werd dus besloten tot een reglementswijziging: 'De leerlingen onderwerpen zich inzake kleding aan de aanwijzingen van den directeur.' De minister vond deze wijziging toch wel al te naïef. Hij maakte er dan ook van: 'De directeur is bevoegd bezwaar te maken tegen onvoegzame kleding van leerlingen.'³⁶

*De meisjes van klas 3 H.B.S., september 1927
(Foto Fotografisch atelier Stelder, Venlo).*

Examenklas 1929. Foto genomen voor achteringang van het gebouw aan het Nolensplein.

In 1930 werd het vijftigjarige bestaan der Rijks-H.B.S. gevierd; de minister gaf heel royaal een vrije dag, te weten 9 september 1930. Deze dag moest ingehaald worden op Koninginnedag van het volgend jaar! We zullen deze poging van deze minister om onze annalen te halen niet honoreren: zijn naam zij dus verzwegen.³⁷

Op 22 juli 1932 werd Van der Meer gepensioneerd. Hij had de school met bekwame en straffe hand door de moeilijkheden bij de overgang van de drie- naar vijfjarige H.B.S. geleid. Ook de splitsing in A- en B-afdeling verliep zonder problemen. Wat betreft de orde op school en de prestatie der leerlingen kon zijn school model staan. De oppositie tegen zijn school was monddood gemaakt en dat is, gezien de voorgeschiedenis geen geringe verdienste! Dat hij daartoe in zijn rechtzinnigheid wel eens verder ging dan het neutrale karakter van de school hem eigenlijk toestond, kunnen we hem, kind van zijn tijd, niet zeer euvel duiden. Hij heerste als een regent en velen verwachtten dat ook van een H.B.S.-directeur.

Op 8 september 1932, na een geruisloze (de eerste!) benoemingsprocedure, leidde de nieuwe directeur, dr. J. van Vroonhoven, zijn eerste lerarenvergadering. Net als zijn voorganger achtte hij een goede schoolopleiding van het hoogste belang voor zijn leerlingen. Wanneer ergens de spreuk 'kennis is macht' werd aangehangen, dan was het wel bij het docentencorps van de middelbare scholen. En Van Vroonhoven sloot zich daar, zoals nog zal blijken, bij aan.

Toen externe factoren het onderwijspeil in ernstige mate gingen bedreigen - crisisjaren en oorlogstijd - beschouwde hij het als zijn plicht om tegen alle verdrukking in de school te handhaven op het niveau, waarop ze onder leiding van Van der Meer gekomen was. Meer dan zijn voorgangers had hij oog voor de problemen van de individuele leerlingen. Om hen te helpen bij het overwinnen van

studiebelemmerende moeilijkheden zette hij een begeleidingssysteem op, dat naar zijn structuur zeer modern genoemd mag worden. Vorderingen, klachten, gegevens met betrekking tot gedrag en vlijt werden verzameld en besproken. Contacten met ouders werden gelegd en onderhouden. Zo kon hij, uiteraard na overleg, leerlingen die aanleiding gaven tot klachten, direct aanpakken, al had dit niet altijd het gewenste resultaat. Hij betreurde het wel eens, dat hij niet de bevoegdheid had om 'leerlingen, die 'n zoo totaal gemis aan werkiijver hebben, de toegang tot de lessen te ontfeggen.'³⁸

De economische malaise en de daarmee gepaard gaande sociale ellende van de jaren dertig begon en het onderwijs werd, als gevolg van bezuinigingen, zowel kwalitatief als kwantitatief zodanig aangetast, dat Van Vroonhoven zijn uiterste best moest doen om te grote niveaudalingen te vermijden en ook om begaafde leerlingen van minder goede ouders te behouden.³⁹ Toen de minister ging bezuinigingen op het, sinds 1899 bestaande,⁴⁰ Rijksfonds dat de kinderen van minder goede ouders in staat stelde om kostenlos de school te bezoeken, voorzag hij dat 'in de toekomst slechts zeer weinigen meer zullen profiteren.'⁴¹ Om in aanmerking te komen werd een gemiddelde rapportcijfer van 7 geëist. Om nu het aantal in aanmerking komende leerlingen toch zo groot mogelijk te doen zijn, drong hij er bij zijn docenten op aan om niet onnodig lage cijfers te geven. Blijkens het beruchte artikel in de H.B.S.-er van 1932⁴² was er wel reden tot deze aansporing.

Het boekengeld bijvoorbeeld voor de bovenbouw van H.B.S.-A bedroeg in 1936 f 60,70⁴³; het bedrag aan schoolgeld dat de gemiddelde leerling bovendien betaalde was in dat jaar f 59,20.⁴⁴ Bedragen dus, die in die tijd voor vele ouders niet op te brengen waren. Leerlingen die het vereiste gemiddelde niet haalden, werden door de Rijks in staat gesteld goedkoop boeken te lenen/huren uit het ijlings gestichte boekenfonds.

De bezuinigingswoede nam echter snel in omvang toe. Het onderwijs moest veel veren laten. De lerarensalarissen werden, weliswaar gefaseerd, met 15% gekort zodat de academici in het onderwijs zeer ver achter raakten op vergelijkbare posities in het bedrijfsleven en in de vrije beroepen. Mede daardoor werd het vak blijkbaar zo weinig aantrekkelijk dat men na 40 jaar nog zat met enorme tekorten aan bevoegde leraren.⁴⁵ De gevolgen van deze salarismaatregelen werden pas na jaren merkbaar; veel sneller dan de kwalitatieve daling voelde men de kwantitatieve neergang. Op 21 juni 1932 schreef de minister aan de directeuren van de Rijks-H.B.S.-en dat hij in verband met de bezuinigingen een wijziging van het Koninklijk Besluit van 28 december 1922 wilde uitlokken.⁴⁶ Dit zou inhouden dat gedurende de cursus 1932-1933 de klassesplitsin-

Examenklas 1930, geflankeerd door de leraren L.E. Cornelisse (links) en A.P.M. Ansems (rechts).

gen van de eerste drie leerjaren slechts onder bepaalde omstandigheden zouden mogen doorgaan. Alleen van leerjaren die meer dan 30 leerlingen gingen tellen, mochten parallelklassen gevormd worden. Voor de laatste twee leerjaren lag die grens bij 26. Het betreffende K.B. werd inderdaad op 7 juli 1932 gewijzigd. Gevolg: minder lerarenlessen, grotere klassen. Ook nu, anno 1980 geen onbekend geluid.

De beschikking met betrekking tot de rijksschoolgeldregeling werd eveneens aangepast aan de financiële mogelijkheden van de staatskas. Het schoolgeld werd dus verhoogd: afhankelijk van het inkomen der ouders betaalde men in 1935 een bedrag tussen f 3,20 en f 500,- per jaar.⁴⁷ De lasten voor de ouders moesten zoveel mogelijk worden verlicht door de boekenlijsten zo verantwoord mogelijk samen te stellen. De boeken waarvan niet vaststond dat ze, al was het maar gedeeltelijk, gebruikt gingen worden, dienden te worden geschrapt (een goede traditie die op de Rijks tot op heden gehandhaafd is); oude drukken mochten naast nieuwe gehandhaafd blijven voor zover dit redelijk was; het gebruik van te dikke, dus te dure, boeken moest tegengegaan worden; aangeraden werd de aanschaf van atlanten etc. te beperken tot 30 exemplaren per school.⁴⁸

De beperking van de classesplitsingen ging de Rijks zorgen baren. Op 22 juni 1933 werd de toepassing van het beruchte K.B. niet alleen met een jaar verlengd, maar zelfs ingrijpend gewijzigd ten nadele van de scholen uiteraard: voor elke splitsing moest vanaf die datum, na uitvoerige argumentatie, toestemming aangevraagd worden bij de minister. Elke splitsing werd beschouwd als een speciaal geval! Van Vroonhoven zat in dat jaar met 42 in de eerste

en 36 leerlingen in de tweede klas. Splitsing was op grond van pedagogisch-didactische argumenten te verdedigen en dus vroeg hij toestemming. Maar er waren nog argumenten van schooltechnische aard. Het tekenzaaltje en het natuurkundelokaal waren te klein om zoveel leerlingen te plaatsen. Eigenlijk was er meubilair voor slechts 24 leerlingen, maar door er wat banken bij te plaatsen, konden toch 28 leerlingen les volgen. Daarmee waren de mogelijkheden uitgeput. In de praktijk waren er echter, afhankelijk van de classesamenstelling, vaak slechts 27 plaatsen omdat een jongen niet naast een meisje mocht zitten.⁴⁹

De minister vond de argumenten voldoende en keurde de classesplitsing goed, maar zijn erbij gevoegde opmerking is onthullend voor de botte wijze waarop bezuinigd werd. Omdat de vierde klas te klein werd (minder dan 26), diende de parallelafdeling, de A-afdeling dus, opgeheven te worden.⁵⁰ Daarmee kwam de minister eigenlijk in de knoei met de vigerende decreten, want de vergunningen voor A en B-afdelingen werden telkens voor 5 jaar gegeven. De laatste vergunning voor Venlo dateerde van 1929; ze was dus officieel nog geldig tot 1934. Dit soort vergunningen bleek echter van weinig waarde: laconiek deelde de minister mee dat hij 'zich met het oog op de tijdsomstandigheden genoodzaakt (zag) het bepaalde onder 2 van den brief van zijn toenmaligen ambtsvoorganger van 23 juni 1925, no 5848, afd. MO, betreffende nevenvermeld onderwerp buiten werking te stellen'.⁵¹

Van Vroonhoven zag heel goed in dat opheffing van de A-afdeling voor zijn leerlingen en voor Venlo weinig minder dan een onderwijskundige ramp zou betekenen. Terwijl wij nu gewend zijn aan een keur van onderwijsinstututen van allerlei soort en richting, alleen al in Venlo zelf, beschikte heel Limburg in 1933 over precies één openbare H.B.S.-A. In Noord- en Midden-Limburg bestond er zelfs geen confessionele H.B.S. met literair-economische afdeling! Bovendien was de Rijks voor Venlo en omgeving de enige gelegenheid voor meisjes om middelbaar onderwijs te volgen!⁵² We moeten ons goed realiseren dat de M.M.S. in Venlo, het Marianum, de lessen pas begon in het cursusjaar 1936-1937. Uiteraard had deze M.M.S. niet de maatschappelijke importantie van een H.B.S. Deze laatste opleiding werd pas in 1956, nl. aan het toen opgerichte Blariacum, als confessionele school voor meisjes opengesteld.

Wat de doublerende leerlingen van A-4 nu moesten doen, had de minister zich bij het uitvaardigen van zijn maatregel blijkbaar niet gerealiseerd. En dat er wel eens leerlingen konden zijn, die onvoldoende wiskundige aanleg hadden om de B-afdeling te volgen, maar voldoende capaciteiten bezaten om het literair-economische examen met goed gevolg af te leggen, was blijkbaar evenmin tot hem gedrongen!

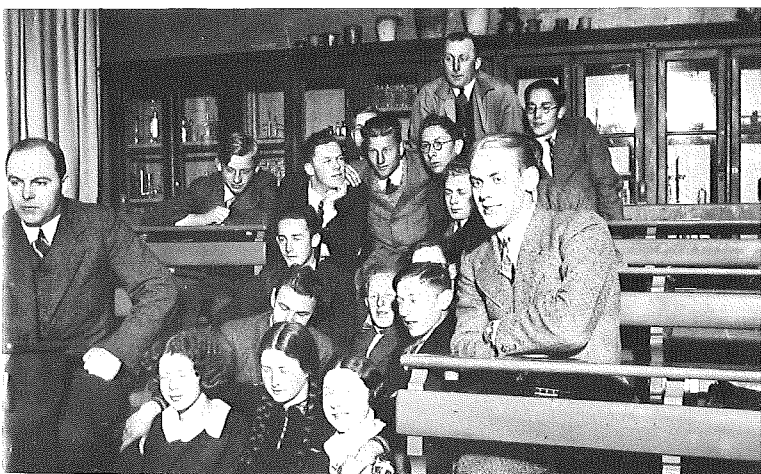
Van Vroonhoven, bijgestaan door de voorzitter van de Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs, D. Schrijnen, toog naar Den Haag om aan te tonen dat de A-afdeling in geen geval mocht verdwijnen in Venlo. Reeds op 25 augustus schreef de minister terug; 'Onder de gegeven omstandigheden keur ik goed dat Gij gedurende den cursus 1933-1934 de vierde klasse van Uw school splitst in een A- en een B-afdeling'.⁵³

Maar bezuinigd werd er toch. Tot ontzetting van de docent Lichamelijke Opvoeding, dhr. Kneepkens, werd het aantal gymlessen van 23 teruggebracht tot 17. Verschillende klassen werden daartoe samengevoegd. Het resultaat was dat er les gegeven moest worden aan 32 leerlingen op een vloeroppervlak van 73,80 m². De rekenaars kunnen natellen hoe de meest eenvoudige grondoefeningen in de praktijk te laten uitvoeren, daar die per leerling toch minstens 1,70 m² vereiste. Wanneer geoefend werd aan de toestellen bestond het gym-uur voor een groot gedeelte uit wachten, want er waren slechts twee rekstokken, drie paar ringen, 2 paarden en drie bruggen.⁵⁴ Niettemin schreef de minister dat 'een klasse van 32 leerlingen (...) voor vrucht dragend onderwijs in de lichamelijke opvoeding mijns inziens niet te groot' is.⁵⁵ De minister sprak over 'inzien'! Ook in 1934 moest Van Vroonhoven middels een gedegen betoog de wenselijkheid van zijn A-afdeling aantonen.⁵⁶ De toestemming werd weer verleend, maar hij kreeg de aanzegging: 'Tenslotte vestig ik er uitdrukkelijk Uw aandacht op, dat het op den duur onmogelijk zal zijn te berusten in het splitsen van een groep van ± 18 leerlingen in twee afdelingen'.⁵⁷

In dit licht moeten we waarschijnlijk de circulaire '17.679 afd. VHMO betreffende een aanvulling van het huishoudelijk reglement' lezen: 'Aan leerlingen, die na bevordering tot de vierde klasse de school verlaten, kan op hun verzoek door de vergadering van directeur en leeraren een getuigschrift worden uitgereikt, waaruit blijkt, dat zij het onderwijs in de laatste drie klassen ener hogere burgerschool met vrucht hebben genomen'.⁵⁸

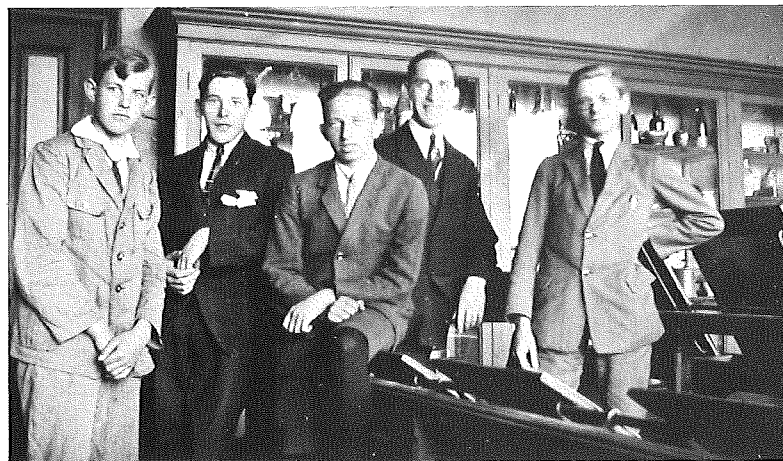
In het scheikundelokaal, 1934

Links onder Ir. Roest, midden boven de heer van de Ven.

Let wel: er staat niet dat leerlingen vrijwillig de school verlaten; ze kunnen, bij schoolverlating, om welke reden dan ook, het ontbreken van een vervolg aan die school bijvoorbeeld, zelf een getuigschrift vragen.

In dit jaar moest dhr. Kneepkens enkele leerlingen uit de eerste klas met de jongens van de tweede laten meegymmen 'opdat het getal leerlingen van de eerste klasse niet meer dan 36 wordt'.⁵⁹ En in het te kleine tekenlokaal werden steeds meer zitplaatsen 'gecreëerd'.

In de tekenzaal, juli 1928.

In 1935 ging de onderwijsbegroting nogmaals drastisch omlaag en dus werden de voorwaarden tot classesplitsing weer verzwaaard. Was het tot nu toe zo dat splitsing in de laatste klassen door kon gaan na de 36e leerling (men mocht dan twee klassen van resp. 18 en 19 leerlingen formeren); voor de cursus 1935-1936 gold de regel dat een klas maximaal 32 man mocht tellen. De afsplitsing evenwel moest minstens 30 zijn. Dus wanneer men in een tweede klas bijvoorbeeld 49 leerlingen had, werd er een klas van 32 gevormd; de 17 overigen stonden op straat of moesten naar een soortgelijke school in de buurt. En als die er niet was? Dan zat er niets anders op dan maar een jaartje te wachten! Het financiële belang van het Rijk keerde zich nu dus rechtstreeks tegen de deelname der leerlingen aan het onderwijs. Minister Marchant erkende dat deze maatregel hem speet maar de regeling was 'uit den nood van den tijd' geboren.⁶⁰ In juni 1935 deed zijn opvolger, Slotemaker de Bruïne er nog een schepje bovenop: 'Ten einde tot vermindering van de kosten der Rijks hogere burgerscholen te komen, overweeg ik te bevorderen een aanvulling van het Reglement voor de Rijks hogere burgerscholen in dien zin, dat de leerlingen der eerste klasse, die, na 'n jaar die klasse te hebben gevolgd, voor 't onderwijs aan die school ongeschikt zijn gebleken en die, indien zij voor een tweede maal die klasse zouden doorlopen, vorming van

een extra-parallel-afdeeling noodig zouden maken, bij het einde van den cursus van de school moeten worden verwijderd.⁶¹ Men diene te bedenken dat het hier ging om kinderen van 12-13 jaar die door de lagere scholen lang niet altijd voldoende voorbereid waren op het middelbaar onderwijs.

De Rijks reageerde nogal spits door de minister de vraag voor te leggen of een leerling, die door de docenten ongeschikt werd bevonden en wiens verblijven of vertrekken niet van invloed was op de vorming van een parallelafdeling, weggestuurd mocht worden of dat hem alleen maar, zoals gebruikelijk, een negatief advies gegeven mocht worden.⁶² Het antwoord stond natuurlijk allang vast: men mocht alleen adviseren. Maar dan kreeg je dus het eigen-

aardige dat sommige leerlingen wél, en andere niet weggestuurd mochten worden, terwijl toch in beide gevallen gedoubleerd werd! Blijkbaar zag de minister het onredelijke van zijn voornemen in want op 6 augustus schreef hij: 'Ik heb de eer U te berichten, dat ik besloten ben den in mijn brief van 25 juni 1935, No. 9398 1 Afdeling VHMO, bedoelden maatregel voorshands niet toe te passen ten einde de materie in breder verband te kunnen bezien'.⁶³ Het verband bleek inderdaad breed, oeverloos zelfs, want de maatregel verdween gelukkig uit het zicht.

De minister, in zijn bezuinigingswoede, had hiermee blijkbaar de grenzen van zijn mogelijkheden ontdekt. Wat de gevolgen voor de Rijks betreft, lijkt de onderwijs-situatie bij het vak Lichamelijke Opvoeding de zwaarste

Schooluitvoering reidansen november 1934.

klappen te hebben gekregen. Zelfs Van Vroonhoven, die, zoals we nog zullen zien, voor zijn leraren en leerlingen een veeleisend man was, vond de toestand onhoudbaar. Hij schreef aan de inspecteur - drs. M. van der Weijst - naar aanleiding van een gymles waaraan 42 kinderen deelnamen: 'Zo juist ben ik persoonlijk in het gymnastieklokaal geweest, toen klasse II les had. Het aantal is werkelijk te groot voor het betrekkelijk kleine lokaal, zoodat de leraar moeilijk 't geheel kan overzien. Bij vrije oefeningen kunnen de leerlingen juist geplaatst worden. Bij marcheren loopt het evenwel reeds spaak, daar er geen voldoende ruimte te maken is tussen twee opeenvolgende marcherende leerlingen.'⁶⁴ Er kwam voor de lessen LO echter geen klassesplitsing! Of het feit dat ruim 200 leerlingen zich moesten behelpen met één handdoek ook aan de bezuiniging heeft gelegen, is niet met zekerheid vast te stellen. Waarschijnlijk is dit toch het geval geweest, want naar Rijksregeling hoorde er bij één kraan ook maar één handdoek!

Naar aanleiding van de tegenvallende resultaten op de eerste klas, vooral bij de vakken Nederlands en rekenen⁶⁵, vroeg en kreeg de Rijks toestemming om een voorbereidende cursus van een jaar te geven aan aspirantleerlingen, die vijf jaren van de lagere school doorlopen hadden. In vroeger jaren had de Rijks altijd een dergelijke klas gehad, maar tengevolge van de bezuinigingen van 1914 was die toen opgeheven. Tijdens de nieuwe bezuinigingsgolf dacht het Rijk er uiteraard niet aan om deze extra klas te financieren. De kosten werden dan ook geheel en al op de ouders afgewenteld. Niettemin kreeg de onderwijzer Th. Frissen in het eerste jaar (in september 1935, over voortvarendheid en organisatietalent gesproken!) al direct 38 leerlingen. Men zou daaruit kunnen concluderen dat volgens de ouders, er toeleverende scholen waren die hun leerlingen onvoldoende opleidden voor het vervolgonderwijs aan de Rijks. Nu is des te duidelijker hoe rampzalig de maatregel van minister Slotemaker de Bruïne geweest zou zijn inzake het wegsturen van leerlingen van de eerste klas.

Van Vroonhoven meende met deze voorbereidende klas het onderwijspeil van zijn school te verhogen; naar zijn mening was goed onderwijs dé sleutel voor een goede toekomst en die gunde hij zijn leerlingen dan ook graag. Dat hij vooral in de oorlogsjaren de consequenties van deze visie wel eens wat ver doortrok zij hem vergeven, want zijn verdiensten op onderwijsgebied - we bedoelen hier vooral zijn maatregelen voor de leerlingen uit de minder gegoede standen - zijn bepaald groot te noemen. Hij verwaarloosde geen enkel facet van het schoolgebeuren; ook de naam van de school en de houding van de geestelijkheid ten aanzien van de school hadden zijn aan-

dacht. Toen hij in 1936 nieuwe leraren voor Frans en wiskunde - het ging slechts om resturen - nodig had schreef hij aan de inspecteur; 'Mag ik U dringend verzoeken bij het vervullen van deze vacatures, speciaal wat de grote vacature voor wiskunde betreft, zo *enigszins mogelijk* de benoeming van een katholieke leerkracht te bevorderen?' 'Gezien de verhoudingen van katholieken (9) en niet-katholieken (5) in 't docentencorps en de overgrote meerderheid katholieke leerlingen (in de afgelopen cursus 130 kath. en 43 niet-kath.), daarbij rekening houdende met de plaatselijke toestanden, is het naar mijn mening voor de school van het allergrootste belang, dat er een katholieke leraar in deze vacatures benoemd wordt. Ik hoop dat U mij hierin steunen zult'.⁶⁶

Voor zijn leerlingen was hij, zonder wangedrag evenwel te dulden, ruimer van opvatting dan zijn voorganger Van der Meer. Hij achtte het niet bezwaarlijk dat meisjes lid werden van V.H.C. mits de trainingen en wedstrijden geheel gescheiden werden van die der Herenafdeling. Leerlingen die in Roermond weggestuurd werden wegens wangedrag, gaf hij de kans om in Venlo hun diploma te halen, zo lang, uiteraard, hun gedrag conform de regels van de school was.⁶⁷

H.B.S.-I dames speelde tegen V.H.C. I, oktober 1938. Uitslag 5-3!

Op Van Vroonhoven lijkt de spreuk van toepassing; 'Hard is mijn hand, doch lieflijk mijn gemoed'. (Spreuk boven de ingang van het 17e eeuwse Amsterdamse rasphuis). Zo ging de school de jaren veertig tegemoet.

Het onderwijs aan de Rijks-H.B.S. V te Venlo tijdens de Bezetting, 1940-1945

drs. J.C. Feller

Vroeg in de ochtend van de tiende mei 1940 trok de Duitse Wehrmacht op verschillende plaatsen de Nederlandse grens over, o.a. te Venlo. Aangespoord door Hitlers woorden 'Der heute beginnende Kampf entscheidet das Schicksal der Deutschen Nation für die nächsten tausend Jahre'¹ veroverden de vijandelijke soldaten in korte tijd het gebied tussen de grens en Maas, maar doordat de Maasbruggen te Venlo nog net op tijd door de Nederlandse verdedigers waren opgeblazen, werd het invasieleger in zijn opmars enige tijd ernstig belemmerd. Vanuit de stalen geschutskoepels aan de Blerickse kant maaiden de mitrailleurse vele tientallen Duitsers op de wal of in de rubberboten neer. Tegen de geweldige overmacht was echter geen vaderlandse dapperheid bestand: het vijandelijk leger stak tenslotte op vele plaatsen de rivier over en trok in snel tempo door naar het westen: uiteindelijk capituleerde Nederland op 15 mei.

Na enkele dagen van onzekerheid hernam het leven zijn min of meer normale gang, ook wat het onderwijs betreft. Wel was de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dr. G. Bolkestein, met de overige leden van de regering naar Engeland uitgeweken, maar voor de praktische gang van zaken maakte dat nauwelijks iets uit: de secretaris-generaal van O.K. en W., prof. dr. G.A. Van Poelje, bleef zoals gebruikelijk, leiding geven aan 't dagelijkse werk op het ministerie. Reeds op 20 mei maakte hij bekend dat het onderwijs allerwegen kon worden hervat. Daarbij moest op de voorgrond staan: de 'Waardigen, nationalen geest', met inachtneming van de plichten 'tegenover de bezettende overheid'; lesuitval, b.v. als gevolg van vernielingen aan gebouwen, moest zoveel mogelijk vermeden worden: 'waar geen bruikbare lokaliteit beschikbaar is, kan enig onderwijs gegeven worden in de vrije natuur; aan andere leerlingen kunnen taken worden opgegeven, die thuis of op enkele centrale plaatsen worden gemaakt'; de examens moesten 'zoo eenigszins mogelijk voortgang hebben'.²

En zo geschiedde.....

Ook de lessen aan de 'Rijks' werden hervat, en wel op 25 mei, voorlopig alsof er eigenlijk niets gebeurd was. Een en ander was ook niet zo verwonderlijk: het begin van de

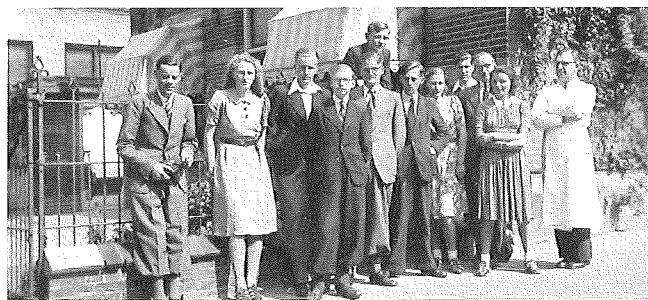
strijd, op vrijdag 10 mei ging onmiddellijk aan de Pinkstervakantie vooraf, zodat er van echte stagnatie in het onderwijs nauwelijks sprake was. Er waren natuurlijk wel wat problemen, b.v. met leerlingen die ten westen van de Maas woonden, omdat de bruggen opgeblazen waren. Voorlopig konden zij gebruik maken van een soort noodhangbrug die aan het karkas van de oude brug was verbonden, maar die was alleen voor voetgangers geschikt; verder lag er de door de Duitsers meegebrachte 'Pommern-Brücke', een pontonbrug die voornamelijk door de weermacht werd gebruikt; later kwam er een verbinding tussen De Staay (Blerick) en Venlo d.m.v. een pontje.³

Er bestond in Den Haag wel de nodige zorg over de komende eindexamens bij het v.h.m.o. Zo vinden we een circulaire gedateerd 29 mei 1940, waarin de secretaris-generaal de inspecteurs en de gecommiteerden wees op de mogelijke gevolgen van de oorlogshandelingen:

'... dat zooveel mogelijk dient te worden voorkomen, dat aan leerlingen, die blijkens hun rapportcijfers met voldoende vorderingen de hoogste klasse der school zouden kunnen verlaten, het diploma wordt geweigerd, omdat hun eindexamen, als gevolg van de bestaande omstandigheden, minder goed was dan het onder normale omstandigheden vermoedelijk zou zijn geweest'.⁴

In hoeverre de examinatoren met dit schrijven rekening hebben gehouden, is moeilijk na te gaan. Wel is het opvallend dat in het inspectieverslag over 1940 te lezen valt: 'Het percentage geslaagden voor de verschillende examens was zelfs iets hoger dan vorige jaren'.

Eindexamenklas H.B.S.-B 1941. Links Dr. J. Vrijling, geheel rechts Dr. A. Wanders.

In vergelijking met de 'bijzondere scholen' in de regio stond de 'Rijks' ten opzichte van de bezettende overheid en het Haagse ambtenarenapparaat in een sterk nadelige positie: het 'bevoegd gezag' was immers de minister, in casu de secretaris-generaal voor O.K. en W.. Deze was a.h.w. het opperste gezag: circulaire b.v. die voor bijzondere scholen golden als aanbevelingen of verzoeken, waren voor de rijksscholen echte ambtelijke bevelen, voor de uitvoering waarvan de directeur, i.c. dr. J. van Vroonhoven, rechtstreeks verantwoording was verschuldigd. Tijdens het bewind van Van Poelje (tot 21 aug. 1940) en de interim-SG Reinink viel een en ander nogal mee, maar nadat in december 1940 prof. dr. J. van Dam als secretaris-generaal was aangesteld, werd ook de Venlose 'Rijks' overstroemd met circulaire in 'groot-germaanschen' geest vanuit dat Departement.

Ook valt het te begrijpen dat in de loop van juni 1940 enkele circulaire verschenen waarin de secretaris-generaal een poging deed moeilijkheden met de Duitse bezetter te vermijden. Van Poelje wees de directeurs op het volgende: (22 juni 1940) 'In overeenstemming met mijn ambtgenooten deel ik U mede, dat voorloopig van de openbare gebouwen geen nationale vlaggen - de oranjevlag hieronder begrepen - zullen worden uitgestoken. Ons volk rouwt om hetgeen het verloor, om de velen die sneuvelen, in den strijd verminkt werden of vermist worden. In deze omstandigheden past geen openbaar vreugdebeetoon'.⁵

Enkele dagen later kwam er een verdergaande aanvulling: 'Het verdient alle aanbeveling, dat ook de aandacht van de schooljeugd, voor zoover van een leeftijd, die tot eenig begrip ervan in staat stelt, van tijd tot tijd opzettelijk bepaald wordt bij den ernst van de tijden, die wij beleven. Daarnaast is het goed, als de jeugd volop gelegenheid krijgt om zichzelf te zijn. Schoolfeestjes dienen dus achterwege te blijven; schoolreisjes, schoolwandelingen, museumbezoek, dit alles dient, voor zoover de omstandigheden het toelaten en de noodige geldmiddelen beschikbaar zijn, door te gaan. Ook daarbij dient voor te groote uitbundigheid, die anderen kan kwetsen, te worden gewaakt'.⁶

Aldus geschiedde aan de 'Rijks': geen uitbundigheid, maar ernstig werken.

Op donderdag 18 juni 1940 vond de overgangsvergadering plaats: in de notulen treffen we nog niets aan over de problematiek van de oorlog: leerlingen werden bevorderd, eventueel van 'taken' voorzien of afgewezen. De heer Verduijn ging met pensioen; er werden lovende woorden aan zijn adres gericht; hij sprak de hoop uit dat 'het vak Nederlands tot meer aanzien mag komen en dat in de toekomst iedere leerling minstens 6 lessen per week in zijn moedertaal zal onderwezen worden'.⁷ Met andere

woorden: in niets lijkt deze vergadering van andere te verschillen: men ging rustig door.

Op 3 september 1940 begon aan de Rijks het nieuwe schooljaar. In de loop van de vakantie waren een aantal zaken grondig veranderd. Prof. Van Poelje was als secretaris-generaal door de Duitsers ontslagen omdat hij de gehuwde ambtenaren vrij had gegeven op koninginnedag (31 augustus) om 'op hun kinderen te passen'.⁸ Door de bezetters werd dit echter gezien als een demonstratie ten gunste van het Oranjestad, en dit soort herdenkingen waren op 2 augustus door van Poelje zelf, op last van de Rijkscommissaris Seyss-Inquart verboden!

Tijdens die plenaire vergadering van 3 september werd een 'aanschrijven' van 29 augustus 1940 aan de orde gesteld waarin de opdracht was vervat dat alle uitgeleende boeken binnen acht dagen moeten zijn teruggebracht; nieuwe mochten niet worden uitgeleend; voor 7 september moest door de directeur aan de inspecteur worden bericht dat 'aan bovenstaande gevolg was gegeven'. De tekst besloot met de opmerking: 'Binnenkort kom ik op deze aangelegenheid terug'; aldus de waarnemend secretaris-generaal Reinink.⁹ Directeur Van Vroonhoven treuzelde niet: hij verzocht de docenten voor een en ander dezelfde dag nog te willen zordragen. Op 17 september kwam dan de aangekondigde vervolg-circulaire van het Ministerie met als voornaamste inhoud dat anti-Duitse boeken en plaatwerken niet meer voor uitlening in aanmerking kwamen; deze moesten afzonderlijk worden bewaard; een lijst daarvan moest naar Den Haag worden opgestuurd. In dit 'aanschrijven' kwam naast een algemene formulering van het begrip anti-Duits ook een reeks van een vijftigtal auteurs voor, waarvan de publicaties verboden werden, o.a. Den Doollaard, Zweig, de familie Mann, Von Brentano, Malraux, Einstein, Döblin, Ludwig, Remarque, Roth, Tucholsky en Werfel. De waarnemend secretaris-generaal

*De heer A.P.M. Ansems,
docent Duits 1928-1966.*

voegde daar nog aan toe: 'Ik houd mij ervan overtuigd, dat anti-Duitse werken als hierboven bedoeld in de meeste schoolbibliotheken in het geheel niet dan wel slechts in kleinen getale aanwezig zijn, zoodat ik aanneem, dat het zorgvuldig nakomen van de in dezen brief bevatte instructies U niet veel zorg en moeite zal geven'.

Van Vroonhoven kon als Rijksambtenaar-directeur weinig anders doen dan hieraan gevolg geven, immers: 'Voor de behoorlijke nakoming van deze instructies wordt U verantwoordelijk gesteld'.¹⁰

Ook in de vergadering van 28 oktober 1940 benadrukte de directeur dat uitleenen van boeken alleen nog via de bibliothecaris mogelijk was. Hij wilde zodoende op alle eventualiteiten voorbereid zijn: Den Haag zou hem niets kunnen verwijten.¹¹ Werken van bedoelde auteurs ontbraken tot in de zestiger jaren in de schoolbibliotheek.

Tenslotte kwam tijdens de vergadering van 3 september 1940 nog een ander punt aan de orde, nl. roosterwijzigingen als gevolg van verduisteringsvoorschriften.

Op 21 augustus had Den Haag bepaald dat totale verduistering van de rijksscholen financieel niet haalbaar was, met als gevolg dat de schooltijden bij de R.-H.B.S.-en zodanig moesten worden vastgesteld dat de lessen bij daglicht gegeven konden worden, ook in 'den komenden winter'; men mocht niet voor 9 uur beginnen, en langer dan tot 15.30 uur mocht niet worden doorgewerkt, ook als dit gevolgen zou hebben voor eventuele vrije middagen.¹² In deze geest nam de lerarenvergadering op voorstel van Van Vroonhoven het besluit een lesrooster vast te stellen 'waarbij voorlopig nog 7 uur les per dag wordt gegeven. Voor December en Januari zal een apart rooster gemaakt worden van ten hoogste 6 uur per dag, terwijl dan ook op Woensdag- en Zaterdagmiddag les gegeven zal worden'. Op 17 september kwam van het Departement bericht dat de lessen in verband met de duisternis eventueel ingekort mochten worden van 50 naar 40 minuten.¹³ Uit de notulen blijkt niet dat Van Vroonhoven toen van deze mogelijkheid gebruik heeft gemaakt, en ook niet dat deze zaak met de docenten besproken is. Integendeel: toenmalige docenten hebben vaker verklaard dat hun directeur niet erg toeschietelijk was als het ging om zaken als vrije middagen. Op 30 september 1940 nam de lerarenvergadering van de 'Rijks' een voorstel aan, inhoudende 'dat het op grond van paedagogisch-didactische overwegingen noodzakelijk is aan alle leerlingen het colporteren op straat te verbieden'. De achtergrond hiervoor moeten we zoeken in Van Vroonhovens pogingen een strikte neutraliteit te betrachten aangaande politieke zaken, want er waren al voldoende problemen op dat vlak, ook binnen het lerarenkorps: een tweetal docenten waren niet geheel vrij van nationaal-socialistische en/of groot-germaanse gedachten. Wanneer nu door leerlingen met allerlei propagandamateriaal werd ge-

colporteerd, zou dit de rust aan school zeker niet ten goede komen. In dit kader moet trouwens ook het op 9 oktober 1940 uitgevaardigde insigneverbod worden gezien.¹⁴ Voorlopig leidde een en ander op de 'Rijks' nog niet tot ernstige problemen, waarschijnlijk mede door de strikt ambtelijke houding van de directeur. Met de circulaire van 17 oktober 1940 werd op last van de bezetter een begin gemaakt met wat later zou uitgroeien tot de Jodenvervolgung: de registratie van alle Joodse ambtenaren en daarmee gelijkgestelden die onder het Departement van O.K. en W. ressorteerden.¹⁵ Van de niet tot de 'Joodsche geloofs-

De ondergeteekende,
beroep/betrekking
geboren den te
wonende te
verklaart, dat naar zijn (haar) beste weten noch hijzelf (zijzelf), noch zijn (haar) echtgenoot (verloofde *), noch een zijner (harer) (hunner heider) *) ouders of grootouders ooit behoort tot de Joodsche geloofsgemeenschap.

Den (Der) ondergeteekende is bekend, dat hij (zij) zich, ingeval vorenstaande verkla-
ring niet juist blijkt te zijn, aan onmiddellijk ontslag blootstelt.

(handtekening)

*) Doorschrijven ingeval de ambtenaar niet gehuwd of verloofd is.

Verklaring van ambtenaren omtrent het niet-Jood zijn.

gemeenschap' behorende ambtenaren werd een getekende verklaring vereist van hun niet-Jood zijn. Bij onjuiste invulling stelde men zich bloot aan 'onmiddellijk ontslag'. Deze verklaring moest voor 29 oktober naar het Ministerie verzonden zijn. Wat moest men als leraar, als rijksambtenaar doen? Er zijn geen aanwijzingen dat bedoelde verklaringen niet afgegeven zijn. Met ingang van 4 november 1940 werden in ons land alle Joodse ambtenaren ontheven uit hun functie; op 21 februari 1941 krijgen allen officieel ontslag.¹⁶ Vanaf 23 november 1940, zo luidde de inhoud van een volgende aanschrijving van de waarnemend secretaris-generaal aan de directeur der R.-H.B.S. zouden de nieuw te benoemen leerkrachten die niet een ambtseed hoefden af te leggen een getekende verklaring moeten afgeven, met de volgende inhoud: 'Ik verklaar hierbij plechtig, dat ik, zoolang ik mijn ambt bekleed, de verordeningen en andere bepalingen van den Rijkscommissaris

EGEVENEN BETREFFENDE DEN AMBTENAAR ARBEIDS-CONTRACTANT

Geslachtsnaam (in blokletters)	
Voornamen	
Beroep of betrekking	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Nadere gegevens betreffende ouders en grootouders:	
Vader.	
Geslachtsnaam	
Voornamen	
Beroep of betrekking	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Moeder.	
Geslachtsnaam (voor het huwelijk)	
Voornamen	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Grootvader van vaderszijde.	
Geslachtsnaam	
Voornamen	
Beroep of betrekking	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Grootmoeder van vaderszijde.	
Geslachtsnaam (voor het huwelijk)	
Voornamen	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Grootvader van moederszijde.	
Geslachtsnaam	
Voornamen	
Beroep of betrekking	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Grootmoeder van moederszijde.	
Geslachtsnaam (voor het huwelijk)	
Voornamen	
Plaats en datum van geboorte	
Plaats en datum van overlijden	
Kerkgenootschap *)	
Hebt Gij behoord tot de in 1939/40 gemobiliseerde Nederlandsche Weermacht?	
Bent U verloofd of gehuwd?	
Bij bevestigend antwoord gelieve U de volgende vragen betreffende Uw verloofde of echtgenoot(e) mede in te vullen.	
Hoeveel kinderen hebt U?	

Ook een eventueel Kerkgenootschap, waartoe de betrokkene eerder heeft behoord.

Verklaring waaruit moest blijken dat men arisch was.

voor het bezette Nederlandsche gebied en van de hem ondergeschikte Deutsche organen naar eer en geweten zal nakomen en mij zal onthouden van elke handeling, gericht tegen het Deutsche Rijk of de Deutsche weermacht. Dit bekrachtig ik door mijn handtekening'.¹⁷

Intussen was het toezicht vanuit Den Haag weer strenger geworden: op 15 november 1940 werd door de Rijkscommissaris een 'gemachtigde voor het toezicht op de orde en de rust in de scholen' aangesteld, de heer A.A. van Rossem. Tot zijn taak behoorde o.a. 'een onderzoek in te stellen naar den invloed, welke van de leerkrachten uitgaat op hun leerlingen en welke bepalend is voor het onderwijs'. De 'gemachtigde' en zijn medewerkers hadden het recht de school te betreden en zich te doen inlichten. In de

loop van 1941 werd deze activiteit ondergebracht bij een nieuw inspectoraat, nl. dat van 'onderwijs in algemeenen dienst', waarmee dr. D.G. Noordijk werd belast. Hij moest o.a. toezicht houden op de 'opvoeding tot een juist besef van orde en tucht'.¹⁸

Verder was, onder dagtekening van 25 november 1940, door de Rijkscommissaris een verordening uitgevaardigd, waarbij in plaats van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen werden ingesteld het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming, alsmede het Departement van Volksvoorlichting en Kunsten.¹⁹ Bij deze verdeling werd de Rijks ondergebracht bij het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming (OWC), het ministerie dat door de nieuw benoemde secretaris-generaal werd gebruikt om zijn ideeën en idealen binnen het totale onderwijs te verwezenlijken: vanaf de komst van prof. dr. J. van Dam op die post in december 1940 ademen de nu nog veelvuldiger circulaire een zeer 'volkschen' en dikwijls 'groot-germaanschen' geest.

Tussen al deze politieke verwikkelingen door, werd er stug gewerkt aan de R.-H.B.S. te Venlo: een aantal lokalen waren (eindelijk) opgeknapt, maar 'de verbouwing der vaklokalen voor scheikunde, biologie en tekenen zal nog geruimen tijd vorderen', - aldus de notulist van de lerarenvergadering, de heer A. Ansems op 28 oktober 1940. In het verslag van de inspectie over 1940 lezen we: 'Restauratie van het inwendige der school had plaats in de Rijks hogere burgerschool te Venlo, waardoor een belangrijke verbetering werd verkregen'. Dit hangt samen met het feit dat op last van de luchtbeschermingsdienst de bovenverdieping gedeeltelijk ontruimd werd. Alleen voor het gebruik van het tekenlokaal kreeg men van het hoofd van de gemeentelijke luchtbeschermingsdienst ontheffing. Les werd daardoor o.a. ook gegeven in het gymnastieklokaal, de kleedkamer daarvan, de werkplaats van de amanuensis, en in het wachtlokaal, van de meisjes naast de conciërgeloge. Onder leiding van de heer L. Kneepkens werd bij de leerlingen ook het nieuwe aspect 'sport en ontspanning' niet verwaarloosd. Verder werd een H.B.S.-club opgericht waarvan de leden een blad wilden uitgeven. De lerarenvergadering verschildte hierover van mening: de docenten Pröpper en Van der Gulden opperden bezwaren, ook al gezien vroegere problemen in 1932, maar de heer Hanssen 'houdt een warm pleidooi voor de totstandkoming van het studentenblad'. Nadat laatstgenoemde had aangeboden het censorschap op zich te nemen en wel zodanig dat 'gevoeligheden' zouden worden voorkomen, ging de vergadering accoord met deze opzet. Achteraf gezien is die censuur wel verklaarbaar: ook in het clubblad moest voorkomen worden dat politieke en/of persoonlijke tegenstellingen tot een uitbarsting zouden komen.

Begin 1941 werd de spelling in de naam van het departement aangepast aan de 'nieuwe-germaanse' taaleis: Cultuurbescherming veranderde in Kultuurbescherming! Bij schrijven van 22 januari wees de secretaris-generaal op klachten die van Duitse zijde waren binnengekomen over 'sabotage-handelingen jegens de bezettende macht'.²⁰ Een week later vond hij het nodig uitvoeriger op deze zaak terug te komen en nu vergezeld van de nodige dreigementen: 'Het blijkt mij telkens weer, dat de onrust onder de leerlingen van onze middelbare scholen niet vermindert. Steeds weer zijn er symptomen merkbaar van een destructieve en negativistische geesteshouding, die zich uit in het rondvertellen van geruchten en moppen, het lasteren over Duitsers en landgenooten (Winterhulp), het doorgeven en opschrijven van kinderachtige, ja weerzinwekkende nonsens. Kort geleden zijn toevallig boekentasschen van leerlingen van een een middelbare school in handen van de Duitse politie gevallen, waarin zulk materiaal werd aangetroffen. Aangezien daarbij ook beleedigingen aan het adres van het Duitse staatshoofd werden gevonden, zal deze zaak voor de scholieren en ook voor de school die het aangaat, hoogst ernstige gevolgen hebben. Ik moge U opdragen, er met de grootste nauwlettendheid op toe te zien, dat aan dezen toestand zoo spoedig mogelijk een eind komt, o.a. door voortdurende en onverwachte controle van boeken, agenda's, portefeuille's, tassen, kastjes, enz., door het toezicht op samenscholende leerlingen, door het stellen van voorbeelden, door het streng handhaven van het insigneverbod. Met name moet ook elke terreur tegenover leeraren en leerlingen met nationaal-socialistische overtuiging ten strengste worden onderdrukt'.....

'Ook de aan Uw school verbonden leerkrachten wilt U wel op den ernst van het hierboven besprokene opmerkzaam maken. Van hen verwacht ik, dat zij zich niet alleen zullen onthouden van elke uiting, die zou kunnen worden uitgelegd als een bevordering van de beschreven negativistische geesteshouding, maar dat zij bovendien volledig medewerken aan het handhaven van de schooltucht en een op het positieve gericht onderwijs. Ik geef U tenslotte in overweging, niet terug te schrikken voor ernstige maatregelen van tucht, in ieder geval de inspectie onmiddellijk in te lichten en U in zeer ernstige gevallen tevens rechtstreeks met mij in verbinding te stellen'.²¹

Aangezien secretaris-generaal Van Dam vreesde dat niet al het personeel der scholen op de hoogte was gebracht, stuurde hij op 25 februari 1941 nog een 'omzendbrief' waarin hij de directeur verzocht '...er alsnog zorg voor te willen dragen, dat de betrokken leerkrachten *onmiddellijk* door hun *handtekening* zouden bekrachtigen, dat zij van den inhoud dezer circulaire kennis genomen hadden'.²² Dit handtekening-zetten werd later nog enkele keren bij

andere circulaire toegepast; mede als gevolg daarvan vierden op de scholen allerlei 'mededelingenboeken' een florissant bestaan, omdat tenslotte ook voor de kennisgeving van de meest onnozele zaak een handtekening werd vereist.

Ook aan de 'Rijks' werd dit systeem door directeur Van Vroonhoven - en later overigens eveneens door zijn opvolger dr. J. Vrijling - tot in de jaren vijftig uiterst consequent toegepast.²³

Van december 1940 tot 27 mei 1941 werd door directeur en docenten gewerkt aan het opstellen van een nieuwe boekenlijst; de steeds gedetailleerder aanwijzingen vanuit Den Haag omtrent 'verboden' publicaties noopten daartoe. Intussen rezen er ook problemen rond de werkelijke voortgang van het onderwijs: nadat op 25 februari 1941 de 'Rijks' enige tijd gesloten werd wegens brandstofgebrek, begon op 12 maart de ellende rond de gymnastieklessen. Op de sportvelden van de school bij de Van Rijnsingel en Hoogmolenweg werden door de 'Organisation Todt' arbeidsketen geplaatst in verband met de aanleg van het militaire vliegveld op de Grote Hei. Ook op een ander manier konden de leerlingen kennisnemen van het werk der Organisation Todt: het Nolensplein was de verzamelplaats van de bussen die de vele arbeiders naar het vliegveld brachten.²⁴

Overigens veranderde de sfeer in de binnenstad 's avonds nogal door de vele duizenden Fliegerhorst-werkers. Volgens Blondel verkeerde het centrum 's nachts wel eens in een soort wild west-toestand, waarbij corruptie en wantrouwen overigens welig tierden: een zeer groot deel van het werk werd nl. door gecontracteerde Nederlandse en Duitse onderaannemers verricht voor wie dit werk, naar verluidt, een goudmijntje was.²⁵

Dat 'vertrouwen' in die dagen een niet zo vanzelfsprekende zaak was, blijkt op de 'Rijks' op 15 juli 1941 o.a. hier uit, dat bij een voorstel om te komen tot een soort klasboek gepleit werd dit bij te laten houden door 'een vertrouwde leerling'.

In de loop van het jaar groeide het toezicht vanuit Den Haag: museumbezoek werd gestimuleerd; ook niet-politieke insignes werden verboden voorzover ze niet door de bezetter waren toegestaan (wel geoorloofd waren bv. Duitse onderscheidingstekens, Winterhulp-insignes, en ook het V-teken 'Aangezien dit teken als een *Duitsch* teken moet worden opgevat'; maar het mocht niet in de oranje kleur zijn!); verwijdering van leerlingen gekleed in uniform van Hitlerjugend was niet toegestaan; bepaalde aanplakbiljetten waren geoorloofd (Winterhulp, Jeugdstorm, Waffen-SS); het rood-wit-blauw mocht niet als fietsvlaggetjes gebruikt worden; alle afbeeldingen van levende leden van het Oranje-huis werden verboden.²⁶ Op

25 augustus 1941 kwam het bevel dat alle leerlingen 'van Joodschen bloed' met ingang van 1 september d.a.v. van school verwijderd moesten worden. De secretaris-generaal zegde toe dat binnen 4 weken hen 'passend onderwijs' zou worden aangeboden in 'afzonderlijke onderwijsinrichtingen'. Voor Zuid-Nederland zou dat geschieden aan een Joods Lyceum te 's-Hertogenbosch.²⁷

Ook voor de 'Rijks' te Venlo had deze verordening de nodige gevolgen: een aantal Joodse leerlingen kon niet meer tot de school worden toegelaten.

Met ingang van het nieuwe schooljaar 1941-1942 werd ook de nieuwe lessentabel van kracht, waardoor de vakken Nederlands, Duits en gymnastiek werden begunstigd.²⁸ In een toelichting op de wijzigingen verklaarde de secretaris-generaal Van Dam voor de radio o.a.: 'Wel geeft de nieuwe regeling gelegenheid het al te sterk intellectueel karakter van het onderwijs, dat vooral gericht is op het verstand en het geheugen, wat te temperen'. Veranderingen waren er voor de H.B.S. vooral wat betreft Nederlands (de H.B.S.-B kreeg er liefst vijf uur bij) en Duits (2 uur extra, ten koste van het vak Frans. De secretaris-generaal hoopt echter... 'dat de vrienden van het Fransch troost mochten vinden in het feit dat deze taal op het programma van alle vormen van vmo is blijven staan'. Met ingang van 1 augustus 1941 werd de nieuwe lessentabel ook aan de Rijks op de klassen 1 en 2 ingevoerd, voor klas 3 in september 1942.

H.B.S.-B4

Op 13 oktober 1941 brak voor de 'Rijks' te Venlo een periode van lokaliteitsproblemen aan. Het gebouw van het Thomascollege was nl. door de Wehrmacht gevorderd; de

leerlingen van die school kregen nu hun lessen 's middags in het gebouw van de 'Rijks'. Een en ander had tot gevolg dat de eigen lessen tot 35 minuten moesten worden ingekort en alleen 's morgens plaatsvonden.

Met ambtelijke precisie noteerde Van Vroonhoven:

Nota voor het bestuur van het St.-Thomascollege wegens huur in de middaguren van de R.-H.B.S. 10 theorielokalen, 52 lesdagen.

8 lokalen met verwarming à f 2,- per dag.

2 lokalen zonder verwarming à f 1,50 per dag.

3 vaklokalen, 55 1/6 lesdag à f 2,50 per dag.

Verder doemden opnieuw moeilijkheden met de toekomstige brandstoffenvoorziening op. De secretaris-generaal liet de herfstvakantie vervallen en bepaalde de kerstvakantie van 22 december 1941 t/m 12 januari 1942, om zodoende in de winterdagen brandstof te besparen.²⁹

Op 14 december vond de bespreking van de kerstrapporten op de 'Rijks' plaats. In verband met de problemen rond gebouw en brandstof werd de nodige clementie betracht: 'De omstandigheden zijn voor de leerlingen op het gebied van verwarming en verlichting en door het terugbrengen van de uren (...) zeer ongunstig geworden'. Dat deze ongunstige situatie nauwelijks verschildte van de toestand in de rest van het land moge hieruit blijken dat de secretaris-generaal op 17 december bepaalde dat de eindexamens in 1942 aanzienlijk zouden worden vereenvoudigd.

Behalve uitval van lesuren voor vorderingen van schoolgebouwen en kolennood, noemt hij ook de 'minder goede voedingstoestand' van vele leerlingen als achtergrond van zijn beslissing. Daar kwam nog bij de waarschijnlijke vervroeging van de eindexamens i.v.m. de zgn. arbeidsdienst. De eindexamens werden in 1942 inderdaad bijna 2 maanden vervroegd.

Om een voorbeeld van deze vereenvoudiging der examens te noemen: de vaderlandse geschiedenis van 1789 tot 1813 en de algemene geschiedenis van 1789 tot 1848 zou niet meer geëxamineerd worden. Het ziet er naar uit dat de vrijheids- en gelijkheidsidealen van de Franse revolutie niet zo goed pasten binnen het kader van de 'nieuwe orde'. Het eerste kwartaal van 1942 begon met een periode van Siberische kou, waardoor de toch al niet zo ruime brandstoffenvoorziening nog meer in moeilijkheden kwam. Weeklang was er een enorme sneeuwval waardoor het reizen van leerlingen en leraren sterk belemmerd werd.

Tot overmaat van ramp kwam daar nog bij dat het gebouw van de 'Rijks' aan het Nolensplein op 21 februari 1942 door de Duitse Wehrmacht werd gevorderd. Niet alleen de 280 leerlingen van de 'Rijks' stonden op straat, maar ook alle leerlingen van het Thomascollege die immers hun lessen in dit gebouw volgden.

Voor de 'Rijks' werd de volgende oplossing gevonden: men kon de leerlingen onderbrengen in de R.K. Bijzon-

gingsblaadjes worden ingevoegd, en als dat niet voldoende was, zat er niets anders op dan 't door middel van oostindische inkt zwart maken van namen van joodse auteurs, op dezelfde wijze als eerder afbeeldingen van levende leden van de koninklijke familie in boeken waren weggewerkt, of het overplakken van deze gegevens.

Zo gebeurde het dat leerlingen van de 'Rijks' 's morgens opdracht kregen bepaalde boeken in te leveren bij de conciërge; dan werden de boeken op de bovengeschetste manier aangepast, en de volgende dag kregen de leerlingen de 'gekuiste' uitgave weer terug. Tot in de zestiger jaren werd bij enkele vakken nog van deze bijgewerkte boeken gebruik gemaakt!

Langzamerhand ontstonden op de R.-H.B.S. te Venlo meer problemen rond de twee docenten die niet vrij waren van nationaal-socialistische sympathieën.³³

Nadat het vanaf 17 februari 1942 aan de leden van de NSB was toegestaan³⁴ tijdens hun ambtsbezigheden het NSB-uniform te dragen, gebeurde het geregeld dat een van de docenten in dat uniform verscheen.³⁵ De sfeer ging er zeker niet op vooruit, omdat intussen ook duidelijk was geworden dat de bezetter de Nederlandse zelfstandigheid nauwelijks respecteerde. Voor twijfel was in dezen geen plaats meer: een scheiding der geesten had zich intussen voltrokken.

De meeste docenten probeerden zoveel mogelijk het contact met de twee 'besmette' collega's te vermijden, hetgeen soms problemen gaf, bijv. als men gezamenlijk ergens moest surveilleren. Ook leerlingen hadden nogal eens de neiging door middel van bijvoorbeeld gezoem, dat verdacht veel leek op bepaalde melodieën die via Radio-Vrij Nederland werden uitgezonden, het binnentreden van een van de 'deutschfreundliche' leraren te begeleiden, hetgeen dan weer leidde tot een nog straffer optreden van deze docent. Hij werd daarna vrijgesteld van surveillance! In deze sfeer moet dan ook het incident gezien worden dat zich in mei 1942 voordeed. Een viertal leerlingen van klas B-IV had plannen beraamd voor een aanslag op deze leraar.³⁶ Doordat de zaak echter vroegtijdig uitlekte, kwam het niet tot rampzalige gevolgen voor de school in zijn totaliteit en voor de plannenmakers in het bijzonder. Op 15 mei 1942 besloot de lerarenvergadering de vier aanstichters van school te verwijderen, daarmee voorkomend dat de 'Rijks' op last van de bezetter gesloten zou worden, en waarschijnlijk ook zeer ernstige persoonlijke gevolgen voor de vier betrokkenen vermijdend. De dreigementen van de Duitsers inzake sabotage e.d. waren immers reeds op verschillende plaatsen in het land uitgevoerd. Overigens hebben directeur en leraren zich beijverd om de gevolgen van de verwijdering voor deze jongelui zo gering mogelijk te houden: leraren boden aan om hen door middel van privé-lessen verder op te leiden; Van Vroonhoven

zorgde tenslotte voor plaatsing op de 'Rijks' te Roermond. Het moet trouwens gezegd worden dat directeur Van Vroonhoven tijdens de oorlog onverkort een strenge discipline handhaafde. Tijdens vergaderingen wees hij erop dat leraren bijv. verplicht zijn om bij het begin der lessen de leerlingen, die in rijen zijn opgesteld, op de speelplaats af te halen en ordelijk mee te voeren naar de lokalen. Waarschijnlijk was er toch langzamerhand sprake van ver-slappende aandacht voor de lessen bij de leerlingen. Op 9 december 1942 klaagde Van Vroonhoven over het feit dat zoveel leerlingen de klas worden uitgestuurd. De heer Pröpper wijst op de geringe volgzzaamheid der leerlingen, die krachtiger optreden noodzakelijk maakt.' Leerlingen kregen nu een vaste plaats die alleen door de directeur kon worden gewijzigd. Maar van de andere kant werd ook gewezen op de steeds moeilijker positie van leerlingen, vooral van die uit kinderrijke gezinnen, waardoor de aandacht voor de lessen niet altijd even gespannen kon zijn. Het bleek al gauw dat het systeem van lessen zoals dat in de dislocatie werd toegepast niet erg goed werkte; over het algemeen vond men lessen van 35 minuten niet zo zinvol. Daarvoor werd de volgende oplossing gevonden: het aantal lessen werd met de helft teruggebracht, maar de lengte ervan bracht men weer op 50 minuten. Tijdens de andere helft van de uren hadden de leerlingen „studie” op de zolder van het gebouw aan de Tegelseweg. Veelal zaten daar 150 leerlingen bijeen in een atmosfeer die zeker niet ideaal te noemen is. Dat van studie dikwijls niet veel kwam, kan men vermoeden als men leest dat de directeur de surveillerende leraren erop wijst dat ze toch écht toezicht moeten houden, en niet alleen moeten zitten lezen of corrigeren. Toen duidelijk was geworden dat men voorlopig niet zou terugkeren naar het Nolensplein, werd de studiezaal door middel van schotten verdeeld in een soort noodlokalen. Deze waren zo gehorig dat men - volgens de woorden van een der toenmalige leraren -, ten opzichte van het lesgeven van zijn buurman 'onvermoede ervaringen' opdeed!

Afscheid Dr. A. Garjeanne, leraar biologie 1898-1900 en 1908-1943. Alle medewerkers en -werkers bij de festiviteiten verbonden aan dit afscheid.

Dat ook het aspect van de 'zinvolle ontspanning' niet vergeten werd, kan onder andere hieruit blijken dat in die dagen voor een zeer dankbaar publiek onder leiding van de heer Hanssen (leraar Nederlands) in National een opvoering werd gegeven van Vondels Ghijsbrecht van Aemstel.³⁷

Intussen gingen van de zijde van het Departement de pogingen door het onderwijs naar de geest van 'de nieuwe orde' om te vormen. Om enkele voorbeelden te noemen: er wordt een commissie in het leven geroepen die zal onderzoeken of het vak Heemkunde kan worden ingevoerd; secretaris-generaal Van Dam beveelt een boek aan van dr. dr. Kurt O. Rabl, 'Idee en gedaante van het Groot-Duitsche Rijk' ter opneming in de bibliotheek van de R.-H.B.S.; de oudere schooljeugd werd tot tweemaal toe aangespoord om te helpen bij het oogsten, en men wordt wel bijzonder gedetailleerd als men de jeugd aanbeveelt om beukenootjes te verzamelen!³⁸

Als meest verregaande inmenging wat betreft de leerboeken kan men de inhoud van secretaris-generaal Van Dams circulaire van 15 januari 1943 beschouwen: het boek 'Onze Voorouders' van prof. dr. Jan de Vries wordt voor de twee eerste jaren van het vmo verplicht gesteld. De argumentatie hierbij luidt als volgt: 'Hierin wordt van het leven der Germanen een zeer objectief en duidelijk beeld gegeven dat in menig opzicht volkomen afwijkt van de dusver vaak op dit stuk gegeven onjuiste voorlichting. Mitsdien acht ik het van belang, dat het geschrift als handleiding bij het onderwijs in de geschiedenis en als leesboek wordt gebruikt.

Gebruik in de Rijksscholen stel ik verplicht'.³⁹

Verder verspreidde het Departement 'omzendbrieven' over films die door de nieuwe stichting 'Nederlandsche Onderwijs Film' (NOF) waren opgenomen, met onderwerpen als Het Stekelbaarsje, Eekschillers, Een ijzergieterij in den Achterhoek e.d. Volgens de notulen van de lerarenvergadering van de 'Rijks' wordt besloten om zich met de regionale vertegenwoordiger van de NOF in verbinding te stellen.⁴⁰ Ook circulaire over het opsporen van 'geneeskrachtige gewassen'⁴¹ en over het via de school uitreiken van legitimatiebewijzen voor kinderen beneden 15 jaar worden op de 'Rijks' ontvangen⁴², evenals een circulaire over het verplicht verstrekken van vitamine C-tabletten.

Legendarisch is het verhaal over de regelmatige rondgang van de amanuensis dhr. Chr. van de Ven met deze pillen langs de klassen die tegenspuiterende leerlingen verordnend toevoegde: 'Befehl ist Befehl'.

Op 16 juli 1943 werd het gebouw aan het Nolensplein, waar de leerlingen slechts enkele maanden eerder waren teruggekeerd, voor de tweede keer gevorderd. Duitse mi-

litairen trokken erin. De leerlingen vonden nu onderdak in de oude ambachtsschool aan de Tegelseweg - omstreeks 1970 afgebroken - en op de zolder van het patronaat aan de Hendrikxstraat. Voorzover er nog zinvol kon worden lesgegeven, werd dit vanaf het najaar van 1943 zeer frequent gestoord door luchtalarm.

Vorbereidende klas 1944 voor blokbut aan de Hendrikxstraat waar men toen les kreeg.

Veel tijd bracht men dan ook door in de nabijgelegen schuilkelders onder de verffabriek van de Gebr. Drost. Een groot deel van de eigen inboedel en het instrumentarium van de school werd weer her en der in de stad opgeslagen, soms in eierkisten verpakt.

In het kader van de luchtbeschermingsvoorschriften ging directeur Van Vroonhoven in juli 1943 samen met de docenten Cornelissen, Hanssen, Kneepkens en Pröpper een EHBO-cursus volgen om eventuele slachtoffers van oorlogsgeweld te kunnen verzorgen.

Af en toe is ook in de notulen iets te merken over de gevolgen der door Duitsers ingevoerde maatregel, bijvoorbeeld: 'Over de leerlingen (...) kon geen beslissing genomen worden, doordat zij de laatste maanden afwezig zijn geweest wegens hun gedwongen tewerkstelling in Duitsland', of door de geregelde mededelingen van de directeur dat de docenten zorgvuldig moeten controleren of de leerlingen niet in het bezit zijn van 'verboden drukken' bij de gebruikte boeken.

Overigens had de secretaris-generaal Van Dam gedeeltelijk een oplossing kunnen vinden voor de problemen sa-

menhangend met de 'arbeidsinzet': van de Rijkscommissaris had hij bijv. toegezegd gekregen dat leerlingen tussen 16 en 18 jaar niet opgeroepen zouden worden. Dit bleek overigens niet altijd toegepast te worden door de lagere overheden. Daarnaast had Van Dam een regeling getroffen waarbij aan leerlingen van 19 jaar die in de examenklas zaten toen zij voor de tewerkstelling werden opgeroepen, een getuigschrift kon worden uitgereikt, gelijkwaardig aan het eindexamen.⁴³

Het jaar 1944 bracht nog meer problemen voor de 'Rijks'. Zo kon door het bijna dagelijkse 'Fliegeralarm' (geallieerde bommenwerpers op weg naar het Ruhrgebied, of naar het enorme vliegveld op de Venlose Grote Hei) nauwelijks met regelmaat worden lesgegeven. Een docent, dhr. A. Ansems, heeft toentertijd bijgehouden dat tussen 1 januari en 15 juli 1944 liefst 112 keer luchtalarm werd gegeven. Voor de 'Rijks' gold dan de volgende regeling: reeds tijdens het zgn. 'vooralarm' moesten de leerlingen de lokalen in de Ambachtsschool en het Patronaat verlaten, en zo snel mogelijk onderkomen zoeken in de schuilkelders van de firma Drost. De scheikundeleraar dr. Vrijling, die tevens hoofd van de luchtbeschermingsdienst was, vond het namelijk onverantwoord de leerlingen tijdens het luchtalarm in de schoolgebouwen te houden: deze waren te weinig beschermd, en een eventuele paniek was niet te voorko-

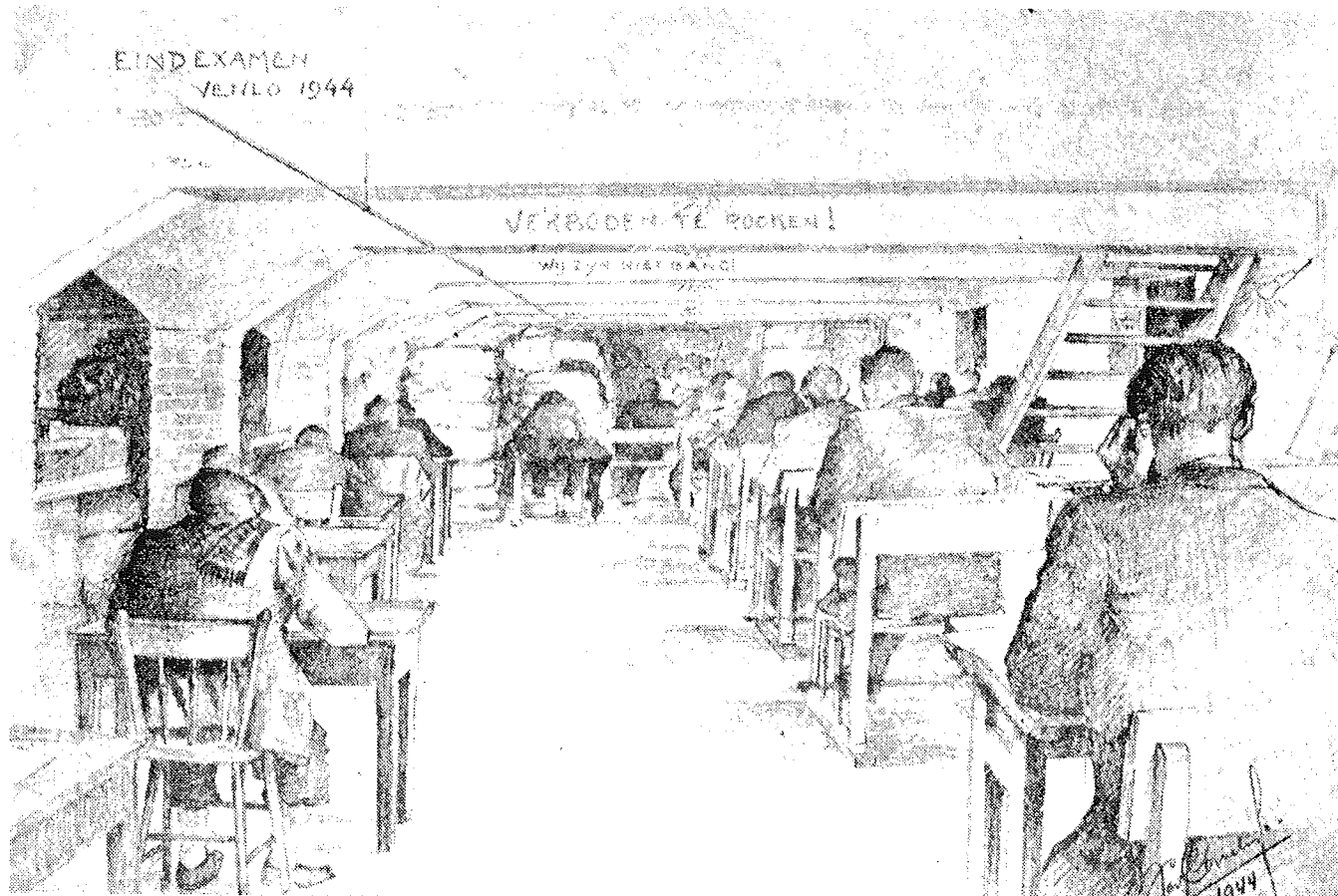
men 'in dit oude patronaatsgebouw met zijn nauwe gangen en slechte trappen eronder'.

Dat de ontruiming van de verschillende lokalen en gebouwen wel eens chaotisch gebeurde, mag hieruit blijken dat een van de docenten tijdens een vergadering opmerkte 'dat het niet voor mag komen, dat docenten 't eerst in de schuilkelder zijn'.

Daar kwam nog het probleem bij hoe de leerlingen in de kelders bezig moesten worden gehouden. In zoverre vond men een oplossing dat de klassen als eenheden gescheiden moesten blijven, om zodoende het overzicht over het geheel te kunnen behouden. Aangezien een alarmtoestand wel eens tot diep in de nacht duurde, had dat natuurlijk ook gevolgen voor de aanwezigheid de volgende ochtend. Slechts bij wijze van hoge uitzondering wilde Van Vroonhoven toestaan dat lessen 's morgens uitvielen; alleen als het luchtalarm tot na 24.00 uur duurde, mochten de eerste twee lessen vervallen.

Om te voorkomen dat de gang van zaken tijdens het eindexamen door 'Fliegeralarm' ernstig verstoord zou worden, vonden deze in de zomer van 1944 plaats in de schuilkelders van de firma Drost. Dat daarbij flink geïmproviseerd moest worden, spreekt vanzelf. De mondelinge examens werden afgenomen in kleine benauwde kamertjes in het Patronaatsgebouw.

De Eindexamens 1944 werden afgenomen in de kelders van de firma Drost aan de Emmastraat. Zo zag de tekenleraar, de heer L.E. Cornelisse deze schriftelijke examens.

Op 1 september 1944 vond de openingsvergadering van het nieuwe schooljaar plaats: enkele personen met herexamen of taak werden alsnog bevorderd, directeur Van Vroonhoven gaf nog wat aanwijzingen inzake orde en tucht, en men besloot de lessen op 4 september te hervatten. Op die dag bleek echter met hoe weinig begrip voor de situatie Van Vroonhoven de toestand had beoordeeld: slechts 30% van de leerlingen verscheen aan de Tegelseweg en de Hendrikxstraat. Van lesgeven zou het hele verdere schooljaar in feite nauwelijks iets terecht komen.

Dat er weinig leerlingen verschenen, valt best te begrijpen: de geallieerde legers waren vanuit Frankrijk al tot het Zuiden van Nederland doorgedrongen. Het was voor iedereen duidelijk dat het 'Duizendjarig Rijk' snel naar zijn einde spoedde.

Van klassikaal onderwijs kon geen sprake zijn. Wel werden pogingen ondernomen (én ten dele gelukten die ook) om individuele leerlingen of groepjes door middel van taken te begeleiden, maar van grote omvang waren deze activiteiten niet.

Samenhangend met de mislukte geallieerde Operatie Market Garden ('Een brug te ver') verplaatste het strijdtoneel zich eind september naar het Noordlimburgse gebied ten westen van de Maas. De pogingen van de Amerikanen en Engelsen om voor eind november 1944 ook Venlo te veroveren, liepen vast op de felle tegenstand van de 107. Duitse Pantser Brigade, die in oktober en november de geallieerde legermacht rond Overloon en Venray wekenlang tegenhield.

In de loop van oktober en november had Venlo ontzettend te lijden van de in totaal 13 zware bombardementen die door de geallieerden op de brug werden uitgevoerd, tenminste, dat was de bedoeling: het overgrote deel der bommen kwam echter op de stad in plaats van op de brug terecht.⁴⁴

Het meest catastrofaal was het bombardement dat zondagmiddag 5 november plaatsvond: door een hevige wind aangewakkerd ontstond een enorme vuurzee in de binnenstad, die nog de hele nacht door bleef woeden. Tijdens deze bombardementen ging ook vrijwel de gehele inventaris van de 'Rijks' verloren die op verschillende plaatsen, bijv. bij de Veiling, en in het Klein College van de Broeders van de Martinusstraat, was ondergebracht.

Nadat de Duitsers op 25 november zelf de spoor- en verkeersbrug hadden opgeblazen, veroverden de Engelsen op 3 december 1944 de laatste resten van het Duitse bruggehoofd Blerick; Venlo kwam nu onder het rechtstreekse granaatvuur van de geallieerden 'aan de overkant' te liggen.

Intussen was Venlo zelf, als enige grote plaats in Nederland, vanaf september 1944 officieel bij Duitsland ingelijfd, samen met de overige niet-bevrijde gebieden aan de

rechterzijde van de Maas, en ondergebracht bij het Regieringsbezirk Düsseldorf: Venlo werd door de Duitsers nu ook formeel als een Duitse stad beschouwd. Nadat de Maas eenmaal frontlijn was geworden na de bevrijding van Blerick, werd de toestand op de oostoever voor de bewoners bijna ondraaglijk. Het is dan ook begrijpelijk dat aan evacuering van de gehele bevolking werd gedacht. Een begin werd daar ook mee gemaakt: bij strenge vorst werden midden januari 1945 de eerste honderden evacués in treinen geladen en via Duits gebied naar de Nederlandse noordelijke provincies gebracht; andere groepen begonnen aan de tocht te voet, of met behulp van fietskarretjes en waren soms wekenlang onderweg. Degenen die in de stad waren achtergebleven, werden, nog meer dan vroeger, geregeld opgeroepen om 'Schanzarbeiten' te verrichten. Tot aan de vrijwel totale vernietiging van het vliegveld op de Grote Hei op 3 september 1944⁴⁵ werden de mannen voor dit werk meestal aldaar ingezet, daarna bij het werk aan de loopgraven van het bruggehoofd Blerick, en later bij verdedigingspunten in en rondom de stad zelf. Door middel van lokkertjes als boter, brood en warm eten probeerden de Duitsers de nodige arbeiders te verkrijgen; als dat niet hielp werd er gedreigd met represailles in de vorm van doodschieten van gijzelaars, maar die dreigementen werden niet uitgevoerd. In die eerste maanden van 1945 werd het voor de overgebleven bevolking (-ongeveer de helft van de oorspronkelijke) steeds moeilijker: voedsel was schaars geworden, de Grüne Polizei gaf bevel tot evacuering binnen een dikwijls onmogelijk te realiseren termijn. Op 27 februari trokken de laatste 'evacuatie-Grünen' zich terug uit de stad; Venlo werd nog steeds door een 150-tal Duitse soldaten verdedigd.⁴⁶

Tenslotte werd dan ook Venlo op 1 maart 1945 door het 784e Tankbataljon van het 3e Amerikaanse Leger vanuit Kaldenkerken bevrijd, uit diezelfde richting van waaruit bijna vijf jaar eerder de vijand de stad was binnengevallen.

Hoe was het met de 'Rijks' gegaan in die laatste maanden? Les werd er al lang niet meer gegeven; de stad was bijna geheel gebombardeerd of kapotgeschoten door granaatvuur; de leerlingen ten dele geëvacueerd (van de leraren slechts een persoon en wel op vrijwillige basis); het gebouw niet voor onderwijs te gebruiken. In een verslag over die laatste maanden van de hand van de leraar-Duits, de heer A. Ansems, lezen we hierover o.a. 'Waar niets meer te plunderen viel, werd in satanische vernielzucht alles stukgeslagen. De school leed door deze georganiseerde roof zware verliezen'; van het scheikunde-instrumentarium is bijvoorbeeld 'niet veel meer dan een balans teruggevonden', alles tengevolge van de strijd, maar ook door het werk van de 'bandeloze soldateska'.

En daarbij kwam vooral het persoonlijke leed, dat met geen pen te beschrijven valt.

Overigens bleek bij het weer in bezit nemen van het gebouw aan het Nolensplein dat niet alle Duitse soldaten tot die 'bandeloze soldateska' behoorden: vele muren van lokalen waren voorzien van (veelal smaakvolle en fraaie) schilderijen of tekeningen waarin de maker zijn persoonlijke visie op de oorlog en zijn gevolgen had uitgedrukt.⁴⁷

Een van de docenten uit die tijd vindt het eigenlijk jammer dat zij werden overgekalkt, want een aantal getuigden van grote artisticeit, en gaven een goed beeld van wat de soldaat in de oorlog had ervaren. Zo was in de loge van de concierge op een geel-beige achtergrond een overzicht gegeven van alle Duitse uniformen, van Frederik de Grote tot en met het Derde Rijk.

Vanaf het ogenblik van de bevrijding ontwikkelde directeur Van Vroonhoven een koortsachtige activiteit: reeds twee dagen na de bevrijding stond hij bij de burgemeester op de stoep om toestemming te verkrijgen het onderwijs te hervatten. Dit was echter moeilijk realiseerbaar omdat tussen 5 en 26 maart het Amerikaanse leger het gebouw aan het Nolensplein in zijn bezit had.

Op 30 maart riep Van Vroonhoven de eerste lerarenvergadering te zijnen huize bijeen; slechts een viertal van de in totaal 18 docenten konden niet aanwezig zijn.

De directeur stelde toen voor 'zo snel mogelijk' te beginnen. Aangezien ongeveer de helft van de leerlingen nog niet terug in de stad of omgeving was, werd besloten per 13 april 1945 enkel met de examenklassen te starten, en dan later de andere klassen te laten volgen. Tegen die tijd, hoopte men, zou het schoolgebouw ook wel ontsmet en provisorisch hersteld zijn. Van Vroonhoven dacht op zeer korte termijn toch een tiental lokalen voor gebruik in orde te hebben. Daarom deed hij ook het voorstel om weer, zoals in de oorlog, met een apart morgen- en middagrooster te starten, met ook als gevolg dat de zaterdagmiddag lesgegeven zal moeten worden.

De leraren hadden hier niet veel zin in: 'Zelfs in de meest eenvoudige beroepen geldt deze (vrije zaterdagmiddag) als vanzelfsprekend, maar de leraren moeten het reeds bijna twee jaar zonder dien stellen', verzucht een van de docenten. Het is duidelijk: er komt verzet tegen het wat dictatoriaal optreden van Van Vroonhoven. Iets dergelijks deed zich voor op de volgende vergadering die 18 april werd gehouden, nu in het 'eigen' gebouw aan het Nolensplein. Directeur Van Vroonhoven had samen met de nieuwe

Mej. J. Nottrot

Dr. J.J. Vrijling

Drs. P.J. van Nieuwenhoven

Dr. A.J.M. Wanders

rector van het Thomascollege, drs. M. Nieuwhof o.s.a., en met instemming van de inspectie een ongetwijfeld ingenieus plan opgezet om de opgelopen achterstand van het laatste jaar gedurende een tijdvak van 28 maanden in te halen, die dan verdeeld zou moeten worden in drie verkorte cursussen van elk 9 1/3 maand. Zo zou men met hard werken veel kunnen inhalen.

Dat voorstel was toch echt te gek, vond de lerarenvergadering. Een groot aantal docenten voerde het woord in een duidelijke oppositiestelling ten opzichte van de directeur, iets dat tot dan toe zeer ongebruikelijk was op de 'Rijks'.

Misschien vindt men de stemming het meest vertolkt door de heer Hanssen: '(Hij) ziet voor leraren en ook voor leerlingen een nog sterkere overbelasting in 't verschiet dan de vorige jaren. De docenten hebben behoefte aan rust; de voorbije jaren zijn zeer zwaar geweest. Zij beschikken niet over de vereiste arbeidscapaciteit. Naast een minimum aan vacantie verlangt deze regeling een maximum aan prestatie'.

Tenslotte gaf Van Vroonhoven toe. Hij zegt tot de overtuiging te zijn gekomen 'dat de vergadering het niet verantwoord acht een dergelijke regeling voor te stellen'.

De grote ijver van directeur Van Vroonhoven vond ook landelijk geen steun.

Op de vergadering van 14 juni 1945 moest hij berichten dat de Minister van O.K. en W., dr. G. Bolkestein, besloten had dat de leerlingen van de eindexamenklas een diploma zouden krijgen zonder echt examen te behoeven afleggen.⁴⁸ Dit getuigschrift moest getekend worden door de directeur en de betrokken inspecteur. Het diploma mocht echter niet worden uitgereikt aan leerlingen waarvan de lerarenvergadering beslist 'dat zij op grond van hun gedragingen tijdens de bezetting daarvoor niet in aanmerking behoorden te komen'. Van Vroonhoven was over de gehele regeling bijzonder boos: al zijn plannen voor extra lessen, al zijn voorbereidingen om te komen tot echte examens waren voor niets geweest.

Hij tekende tegen de inhoud van bedoeld Koninklijk Besluit protest aan, probeerde er nog een soort vrijwillig examen door te krijgen, maar legde zich tenslotte bij een en ander neer, gezagsgetrouw als hij was, na nog eens zijn 'ernstige ontstemming, om niet te zeggen ergernis' te hebben uitgedrukt.

In deze sfeer liep het vreemde schooljaar 1944-1945 naar zijn einde. Met de mededeling van de inspecteur in het achterhoofd 'dat er geen stukken gemaakt mogen worden', bevorderde de vergadering op 23 juli vrijwel alle leerlingen, met inachtneming van de nodige clementie.

Op 6 september 1945 kon dan eindelijk weer het 'normale' onderwijs in de gedeeltelijk opgeknapte Rijks-H.B.S. aan het Nolensplein worden hervat.

Rijks H.B.S.-Lied 1941

TEKST: DR. A. GARJEANNE

MUZIEK: R. SCHWEITZER, OUD-LEERLING

H.B.S.-ers, meisjes, jongens,
Sluit je allen bij ons aan!
Waarom zou je achterblijven
En niet met ons samengaan?
Samen kun je iets beginnen,
Dat de moeite waard zal zijn
En 'ook samen overwinnen
De bezwaren groot en klein....

Refrein:

Want wij zijn nog jong en hebben moed
Wij kennen geen angst en geen zorgen.
Wij zijn gezond en het gaat ons nog goed
Wie zou dan bevreesd zijn voor morgen?
Al leven we ook in een moeilijke tijd,
We zijn voor de toekomst niet bang,
Want wij blijven trouw aan de Rijks H.
De Rijks H.B.S. leve lang!

Dat we onze plicht vervullen,
Wordt terecht van ons verwacht.
Iemand die niet hard wil werken,
Heeft het nooit tot iets gebracht.
Wij die werken, zullen zorgen
Op zijn tijd voor wat plezier.
Daarvoor zijn we H.B.S.-ers
Uit het „stedje van plezier”.

Refrein.

Vrolijk gaan we door het leven
Met de veerkracht van de jeugd.
Ook, al werpen donk're wolken
Soms hun schaduw op de jeugd.
Hoofd omhoog! Geen moed verloren,
Want de zon breekt toch weer door.
Opgewekt en vol vertrouwen
Zingen wij daarom in koor:

Refrein.

De na-oorlogse jaren van 1945-1968 VI

71

drs. A.J. Reijnders

Ten aanzien van Van Vroonhoven kan gezegd worden dat hij bepaald hart had voor zijn leerlingen. Zo was hij het die begon met een boekenfonds. Hij was het die er bij zijn leraren op aandrong om in alle redelijkheid wat hogere cijfers te geven, omdat dan wat meer leerlingen vooral uit de kansarmere milieus zouden kunnen profiteren van de gratis-boekenregeling. Hij was het ook, die reeds op 6 september 1945 overging tot het organiseren van studiegelegenheid voor de leerlingen op school in verband met de tengevolge van de oorlogshandelingen vaak erbarmelijke huisvesting en verwarming.¹ Uit het Gedenkboek, uitgegeven ter gelegenheid van het zilveren ambtsjubileum van de Venlose burgemeester B. Berger in 1946, blijkt dat ongeveer 1/3 deel van het Venlose woningenbestand óf vernield, óf zeer zwaar gehavend was.² Voor de leraren moedigde hij intercollegiale bijeenkomsten aan, waarop docenten actuele onderwerpen uit hun vakgebied zouden uitleggen.

Op 21 december 1945 telde de school 293 leerlingen. In het gebouw was veel puin inmiddels geruimd door politieke gevangenen uit het 'Bewarings- en Verblijfkamp' te Steyl.³ Tijdens een vergadering bracht de leraar, Dr. J.J. Vrijling aan (de toen nog in dienst zijnde) directeur Van Vroonhoven, verslag uit van een onderzoek, door medici gedaan. Er werd door hem gesteld dat het prestatievermogen van kinderen en volwassenen tot 60% gereduceerd was.⁴ We kunnen dan iets vermoeden van de mate van weerstand, die Van Vroonhoven opriep bij het docentencorps toen hij het 'onzalige' plan opperde om drie leerjaren in twee kalenderjaren te persen, te beginnen op 1 mei 1945!

Op 6 februari 1946 schreef Van Vroonhoven een brief naar de minister waarin hij de ligging van de Rijks beschreef. Het gebouw lag, bij stichting in 1889, aan de rand van de stad, 'op drie minuten afstand van het stadhuis', en nu 'op het kruispunt van een zeer druk verkeer. Door de verkeersontwikkeling der laatste decennia ligt het schoolgebouw thans geheel verkeerd en ondervindt het onderwijs voortdurend een zeer ernstige, blijvende stoornis. Daar de leslokalen onmiddellijk langs de straatzijde liggen wordt dit euvel nog in hoge mate verergerd.

Het komt voortdurend voor dat met het spreken gewacht

moet worden tot het lawaai van het passerend verkeer enigszins bedaald is'.⁵ Van Vroonhoven vermeldde in dit verband dat de Dienst van de Rijksbelastingen veel belangstelling voor het gebouw had. Het zou zowel voor de Rijks als voor de belastingdienst een uitkomst betekenen, wanneer de H.B.S. een nieuw gebouw zou krijgen. In 1978 kwam inderdaad een gedeelte van de belastingdienst in het door de Rijks verlaten gebouw!

Het ministerie van O.K.W. vond het voorstel blijkbaar zo acceptabel en redelijk, dat het ministerie van Openbare Werken direct op de hoogte gesteld werd. Reeds op 23 mei 1946 schreef laatstgenoemd departement terug: 'Om evenwel de betreffende aangelegenheid te kunnen beoordelen en daarbij tevens de mogelijkheid van een nieuw schoolgebouw onder het oog te zien, verneem ik nog gaarne van U of bij eventueelen nieuw-bouw de grootte van de bestaande school kan worden aangehouden'.⁶ De directeur schreef terug: 'Op het ogenblik telt de school ongeveer 300 leerlingen. Naar mijn mening zal dit aantal in de komende jaren niet gehandhaafd worden, nu sedert 1 september 1945 aan het Sint Thomascollege alhier een volledige H.B.S. (A en B) verbonden is. Ik verwacht, dat geleidelijk aan het aantal leerlingen zal teruglopen tot ongeveer 150 à 180, zodat rekening gehouden dient te worden met een zodanige bezetting, dat de school *maximaal* 10 klassen zal tellen'. Met de huidige klassegrootte zouden dit 7 à 9 klassen mogen zijn! 'Een nieuw te stichten school kan dus van kleinere omvang zijn'.⁷ In 1953 was de school inderdaad tot 189 leerlingen teruggelopen. Van Vroonhoven wachtte niet op realisatie van de plannen; hij accepteerde een benoeming als directeur aan de Rijks H.B.S. Koning Willem II, te Tilburg.

Dr. J.J. Vrijling volgde hem op. De leerlingen probeerden hoe ver ze bij hem konden gaan: een aantal van hen trok op eigen houtje, tegen alle afspraken in, toch de stad in, toen de Rijks in Eindhoven een sportontmoeting had. Vrijling, gesteund door de lerarenvergadering, achtte deze gang van zaken niet bevorderlijk voor de naam van de school en verwijderde twee leerlingen definitief.

Andere belhamels kregen 1 week schorsing.⁸ Vrijling voorzag moeilijke tijden voor het onderwijs wat betreft de bezetting van het lerarencorps 'indien niet ten spoedigste

Directeur Van Vroonhoven geflankeerd door de heren Pröpper en Hanssen.

de maatschappelijke positie van den leraar afdoende verbeterd wordt. Het aantal vacatures is nu reeds schrikbarend hoog.⁹ Wie enigszins op de hoogte is van het tekort aan volledig bevoegde onderwijzers en leraren in die tijd, weet, dat Vrijling deze woorden sprak toen het dieptepunt nog lang niet in zicht was. Tot het begin van de jaren 1970 bleven de tekorten ernstig. Daarna was er enige consolidatie, terwijl nu, anno 1980, – de nieuwe lerarenopleidingen die reeds enkele jaren bezig zijn – en door inkrimping van de scholen een enorm overschot dreigt.

Dat Vrijling 'n totaal andere man was, hoewel niet minder doortastend dan zijn voorganger, moge blijken uit het volgende: toen er tijdens de vergadering gediscussieerd werd over de vrijheid die men de H.B.S.-er moest/mocht toestaan met betrekking tot de schoolclubs, stelde hij 'dat onze leerlingen op dit punt een zekere achterstand bezitten, die men hun moet helpen overwinnen'.¹⁰

Inmiddels had de Rijks, na talrijke klachten over het uiteenlopende peil van de toeleverende lagere scholen, wederom een voorbereidende klas gesticht, echter zonder daarvoor Rijkssubsidie te krijgen. Leerlingen van de vijfde en zesde klas lagere school konden in die klas plaatsnemen. De schoolgeldregeling was nogal onbevredigend. Overigens werd deze klas in 1948 weer opgeheven.¹¹

Wat betreft niveaubewaking was directeur Vrijling ook anderszins zeer actief: toen de eerste klassen te weinig presteerden, ontpopte hij zich als een voorstander van een hergroepering: de slechte leerlingen wilde hij in 'slechte' klassen bij elkaar zetten. Hij redeneerde: 'vallen er stukken met deze klas, dan hebben de leerlingen het geheel aan zichzelf te wijten. We moeten strenger worden'.¹²

Waarbij 'strenger' inhield; we moeten de leerlingen meer wijzen op hun plichten en als ze die niet nakomen, dan zien ze zelf maar! Een beroep op de eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen dus. In die tijd verwachtte Vrijling er veel goeds van: de leerlingen zouden volgens hem gaan redeneren: 'Als je met Kerstmis er zó voorstaat, stoppen ze je in een bijzondere klas'.¹³

Vrijlings niveaubewaking wierp aanvankelijk weinig vruchten af. Nog in 1948 schreef hij een brief aan de inspecteur, waarin die reeds bij voorbaat gewaarschuwd werd voor de te verwachten slechte eindexamenresultaten.¹⁴ Toen op de mogelijk te lage overgangsnormen.¹⁵ Blijkbaar werd aan de oorlogsellende niet meer gedacht. Het departement toonde meer inzicht in de oorzaak van de problemen en verlaagde¹⁶ de norm voor het verkrijgen van gratis boeken van rijkswege tot een rapportgemiddelde van 6½.

Het gebouw bleef problemen opleveren. In 1947 kwam de rijksgebouwendienst eens kijken, niet naar de verkeerssituatie, maar naar de toestand van het gebouw zelf. De experts verklaarden dat er niets goeds meer aan de lokalen was 'met uitzondering van datgene wat aan de muur hangt'.¹⁷ Wegens geldgebrek konden er echter in dat jaar geen verdere herstelwerkzaamheden worden verricht. Over nieuwbouw werd niet meer gesproken.

Veel veranderingen in het lerarenkorps waren er niet. Mej. Seyl nam in 1945 afscheid. Op 9 september 1948 werden de heren Hendriks en Nijs verwelkomd.

Het gedrag van de leerlingen werd onverminderd streng in de gaten gehouden. Vrijling verzocht zijn leraren hem onverwijld in kennis te stellen van 'inlichtende mededelin-

Directeur, leraren en leerlingen 5A en 5B tijdens eindexamenfeest op 'Ons Buiten'.

gen aangaande de gedragingen der leerlingen binnen en buiten de school (filmbezoek, straatslenteren, omgang met meisjes of jongens)', daarmee in de voetsporen van zijn voorgangers tredend. De leerlingen echter wensten het woord 'bevrijding' in meer dan de politieke betekenis alleen op te vatten. Herhaaldelijk verstoorden ze de orde met wat, gezien de sancties, toen ongetwijfeld heldendaden waren, nu lijkt het allemaal wat kinderachtig. Een enkel voorbeeld: enkele leerlingen hadden in 1949 tijdens een katholieke godsdienstoefening in de kapel van het weeshuis, georganiseerd in schoolverband, een monsterflesje genever leeggedronken. 's Middags op school hadden ze het 'drinkgelag' voortgezet. Het eind van het liedje was, dat er 5 leerlingen definitief verwijderd werden, en 2 leerlingen voor 3 maanden geschorst.¹⁸ Dat was in dezelfde tijd dat mannelijke leerlingen verplicht waren om tijdens de pauze op de speelplaats, met de wijzers van de klok mee, rond te blijven lopen. Tegen de muur of bij het fietsenrek blijven staan of hangen, of lopend studeren, was ten strengste verboden. De meisjes mochten in de meisjeskamer (het latere domein van G. van den Broek, administrateur) verblijven. Studeren was niet toegestaan, want dat was oneerlijk t.o.v. de rondlopende jongens. Op straat

Zilveren jubileum van de heer Cornelisse, 1949.

wandelen langs het gebouw bleef een voorrecht van de meisjes, ter opfleuring van 't stadsbeeld.¹⁹ Een wat eigenaardige uitleg van het begrip coëducatie, maar zo dacht men in die tijd! Overigens ging zelfs deze vorm van gemengd onderwijs de andere Venlose middelbare scholen te ver. Af en toe werd het schoolleven onderbroken door buitenschoolse activiteiten. Zo was er een zeer goed zangkoor, onder leiding van de heer Dubois, dat bijvoorbeeld naar Amsterdam trok om de tentoonstelling 'Jeugd van Nederland' op te luisteren.²⁰ Op sportief gebied was de heer Kneepkens zeer actief. Enkele spelers van het door hem geformeerde en getrainde volleybalteam waren nauw betrokken bij de oprichting van 'Valuas'. Als het volleybalteam aan interschoolse wedstrijden meedeed, stond de uitslag al bij voorbaat vast...

Degenen die in het natuurkunde- of scheikundelokaal het 'Periodiek systeem der Elementen' hebben bezichtigd, dromend, suffend, niet-begrijpend of haastig raadplegend, zij dan bij dezen medegedeeld dat de heer Cornelissen hier heel wat vrije tijd ingestoken heeft. Als kroon op zijn werk en a.h.w. op de restauratie van de school door de rijksgebouwendienst – in de jaren 1948 en 1949 – want die was toch nog in actie gekomen – voltooiend, vervaardigde hij in de benedengang de artistieke omlijsting van de dierenriemtekens. Ja, ons oude gebouw had toch veel eigenaardige plekjes!

De na-oorlogse jaren op de Rijks verliepen in een sfeer van schoolsheid die wij ons nu nog slechts met moeite kunnen voorstellen.

Na de inspanningen die de oorlog en de periode van wederopbouw geëist hadden, leek het, alsof leraren zowel als leerlingen op de allereerste plaats behoefte hadden aan rust, orde en regelmaat. De houding die het lerarencorps onder leiding van directeur Vrijling aannam tegenover de leerlingen, en de lijdzaamheid waarmee de jeugd het be-wind accepteerde, doen ons nu vreemd aan.

Een inventaris van 'misdaden', door leerlingen begaan, is bijna gênant van onnozelheid en omvang! Zo werd een jongen, die wegens gedragsklachten van het Thomas verwijderd werd, ook van de Rijks verwijderd omdat hij schuttingwoorden had geschreven op de witte jassen van de leraren Cornelissen (tekenen) en Prick (scheikunde). Een ander werd 'op grond van de vele over zijn gedrag binnengekomen klachten ook van buiten op school (organiseren van en deelnemen aan nachtelijke champagnefuiven) en op grond van tweemaal gepleegde fraude bij de overgangsproefwerken' verwijderd. Een andere leerling werd tot de school toegelaten onder de volgende voorwaarde: 'Hem zal op straffe van onmiddellijke verwijdering verboden worden een café te bezoeken'.²¹ Kom daar nu eens mee!

Niet alleen door middel van corrigerende sancties achteraf

werd de jeugd kortgehouden: we lezen in de notulen van 12 december 1957 dat de directeur 'alle docenten (verzocht) om toezicht uit te oefenen op agenda's en tassen van leerlingen en hieruit bepaalde minder gewenste lectuur en foto's te verwijderen'.

Maar was het strenge optreden alleen maar een reactie op de chaotische oorlogsjaren? Er lijkt meer aan de hand te zijn.

De Rijks moest namelijk sinds 1946 concurreren met de H.B.S.-afdeling – weliswaar alleen voor jongens – van het Sint Thomascollege. Deze school kende een zeer strak regime. Maar daarenboven – en in het katholieke Limburg was dat zeer zwaarwegend – garandeerden leraren en leiding van het college een degelijke religieuze opvoeding, die bestond uit het zeer frequent bijwonen van de H. Mis, godsdienstlessen, retraites e.d. De Rijks kon tegenover dit laatste slechts enkele, in het rooster opgenomen, godsdienstlessen stellen en had dus in dit opzicht heel wat minder te bieden.

*Het 'Rijkse' Roomse Leven vóór 1968.
Pater Bataille danst met de leerlinge Beurskens.*

Bovendien kende de Rijks 'gemengd' onderwijs en dat was in die tijd van ons nu verbijsterende preutsheid een niet aflatende bron van zorg! Om de school het vertrouwen van de ouders te doen behouden, moesten directeur en leraren van de Rijks dus eigenlijk het gedrag van hun leerlingen nóg beter in de gaten houden dan hun collega's van het Sint Thomascollege. Men was roomser dan de Paus.

Op school lukte dit, gezien het zeer beperkte aantal conflicten, uitstekend, maar buiten schooltijd was het moeilijker. Zo stuurde Vrijling aan de ouders een circulaire, waarin hij zijn verontrustig uitspraak over de zedenverwildering van de jeugd. Hij constateerde dat de jongeren, nu de welvaart toenam, alleen nog maar oog en oor hadden voor plezierige zaken. Aan de toekomst werd niet gedacht. Ook vele ouders waren, volgens hem, zozeer aangestoken door de welvaartsroes, dat ze hun kinderen maar lieten begaan. In een door Vrijling ingezonden brief in het Dagblad voor Noord-Limburg lezen we: citaat: De leraren kunnen zich nog zoveel moeite geven hun werk zal grotendeels vruchteloos zijn, als de leerlingen nieuwe juponnetjes, schoentjes, fuifjes, snoepen en roken belangrijker vinden dan de studie. Het schijnt in de mode te komen om de opgroeiende jeugd veelvuldig mee te nemen naar allerlei ontspanningsgelegenheden; men is tot de bevinning gekomen, dat kinderen van 12 en 13 jaar reeds een hoeveelheid zakgeld tot hun beschikking hebben, die de grenzen van het gezonde verstand verre te boven gaat en op allerlei gebied is deze jeugd zo vroeg 'wijs', dat de bijbehorende snelle rotting onvermijdelijk lijkt.

De gevolgen openbaren zich op funeste wijze: geen belangstelling voor de studie en toekomstige levenskansen, zelfs onvermogen daartoe, omdat de aandacht te zeer wordt afgeleid naar allerlei pretjes en verzetjes, dan dat men zich op de leerstof zou kunnen concentreren.

Deze alarmerende verschijnselen beperken zich niet tot de RHBS. Bij het lerarencorps van soortgelijke scholen kan men dezelfde trieste geluiden beluisteren.

Ja zelfs al bij het onderwijzend personeel der lagere scholen. 'Terwijl de leermethoden zoveel prettiger geworden zijn voor de kinderen, geeft het werk niet meer de voldoening van vroeger. De kinderen zijn zo onbeheerst, hun aandacht kunnen zij er niet bij houden, vooral als ze een avondje uit zijn geweest met vader en moeder of feest hebben gevierd met de groten, wat maar al te vaak gebeurt', verklaarde een ervaren leerkracht.

Dit wordt gezegd van kinderen, die nog geen tien jaar zijn...

Een andere onderwijzer kreeg door zijn 17-jarige dochter, die een stel vriendinnen op een gezellige avond zou ontvangen, de eis gesteld, dat hij en z'n vrouw die avond de

woning zouden verlaten, 'anders was het niet echt'. Op de vraag wat er zou gebeuren, als hij niet ging, kwam het antwoord, dat dan de avond niet door zou gaan, omdat iedereen het zo doet.

En inderdaad, deze mode schijnt meer en meer in zwang te komen. Het is maar een van de vele dwaze verschijnselen, die de 'eeuw van het kind' ons heeft gebracht en die van het kind een afgod heeft gemaakt. Tot zijn eigen schade, want het staat op lemen voeten en het zal bezwijken, zodra het de stut der ouders moet ontberen.²² (einde citaat).

We kunnen nu om zijn bezorgdheid glimlachen, maar dit stuk werd geschreven vanuit een oprechte bezorgdheid voor het welzijn van de leerlingen. Een bezorgdheid die door vele ouders en leraren gedeeld werd. De ouders verwachtten van de school dat ze bijdroeg om de jeugd op te voeden in een sfeer waarin o.a. zelfbeheersing ten opzichte van de welvaart belangrijk was.

De inspanningen bleken tevergeefs want zelfs leraren wer-

den moderndenkend en verloren iets van hun ouderwetse statigheid: zo moest de directeur reeds in 1950 zijne leraren vermanend toespreken niet té zomers gekleed te gaan. Hij kon onmogelijk de leerlingen bij reglement datgene op kledinggebied verbieden, wat de leraren zichzelf wel toestonden.²³ Een voorbeeld van die kledingvoorschriften: het was de vrouwelijke leerlingen verboden om zonder kousen of sokjes de school binnen te komen. Ook de heer Hendriks mag genoemd worden als een leraar die van de platgetreden paden afweek waar dat mogelijk was. Hij was het – andere leraren volgden hem daarin – die reeds in 1952 een Engelse Week organiseerde, zeer tot genoegen van iedereen. De heer Van Luytelaar organiseerde op zijn beurt een Franse Week.²⁴ In later jaren, – 1959 –, probeerde Hendriks een vast lokaal te krijgen als 'audio-visueel department'. Een waarlijk uiterst moderne gedachte, want dat 'department' is er nu, 1980, nog steeds niet! Alle pogingen van het hardwerkende docentencorps ten

Afscheid van juffrouw Nottrot, 1950

spijt, kon men het vereiste onderwijspeil niet altijd bereiken, maar dit was een nationaal verschijnsel. Het gebrek aan bevoegde leraren werd nijpend: in 1955 waren er 3500 tekort. Nogal wat lessen konden doodeenvoudig niet gegeven worden ook al werden er onbevoegde leraren aangesteld en klassen samengevoegd. Bij toelatingsexamens moesten rissen kandidaten afgewezen worden omdat er geen plaats was.²⁵ De bezuinigingswoede vóór en na de oorlog, waardoor de salarissen van het onderwijzend personeel zo laag bleven dat velen een lucratiever baantje in het bedrijfsleven prefereerden, leverde kommer en kwel op tot in de jaren zeventig...

Dat de kwaliteit van het onderwijs achteruit moest gaan, is duidelijk. Wanneer we een willekeurig staatje van resultaten pakken zien we het volgende: van de 179 leerlingen ging 56,5% over. De rest doubleerde.²⁶ Uit een nadere beschouwing van paasrapportcijfers blijkt dat het gemiddelde aantal onvoldoendes per leerling over de gehele school geteld 2,7 bedroeg, maar 135 van de 197 leerlingen hadden meer dan 2,7 onvoldoendes!²⁷ De oorzaken hiervoor zijn waarschijnlijk gelegen in de reeds genoemde mentaliteitsverandering waardoor de leerlingen zich anders gingen opstellen ten opzichte van de school, maar ook in het gebrek aan bevoegde leraren.

Een andere, opzienbarende factor is het peil van de schoolbevolking zelf! Nogal wat leerlingen van de Rijks kwamen uit de 'sociaal-lagere' milieus.²⁸

Deze leerlingen konden, om welke reden dan ook, niet terecht op Marianum of Thomas. Ook nam de Rijks nogal wat leerlingen van het Thomas, die daar weg moesten of gingen, over.

Het verschijnsel 'instromers' afkomstig van andere scholen, nam een dusdanige omvang aan, dat men zelfs in Den Haag de kwestie ging bestuderen. Het ministerie was daarna van mening dat de rijksscholen niet moesten fungeren als 'opvangcentra voor diegenen, die aan bijzondere scholen werden weggestuurd'.²⁹ De rijksscholen waren zich, gezien hun aannamebeeld, blijkbaar beter van hun sociale taak bewust, dan het departement. Dat gold in ieder geval voor Venlo. De stelling dat de naam van de school daar geheel ten onrechte onder leed, kan gestaafd worden door het gemiddeld hoge aantal geslaagden op het eindexamen.

Het Rijk leverde overigens ook in andere opzichten niet het grote voorbeeld van sociaalverantwoord denken. Op een gegeven moment zat de school zonder poetshulp, omdat het Rijk slecht betaalde. De klacht was blijkbaar zo algemeen dat het Ministerie uiteindelijk toch bijdraaide. In de notulen van 18 april 1962 lezen we dat 'nu gehoopt mag worden, dat gangen en lokalen weer geregeld schoon gehouden kunnen worden'.

Herdenking

van het 75-jarig bestaan van de
Rijks Hogere Burgerschool
te Venlo

★

ZATERDAG 15 OCTOBER

ZONDAG 16 OCTOBER

MAANDAG 17 OCTOBER

★

PROGRAMMA

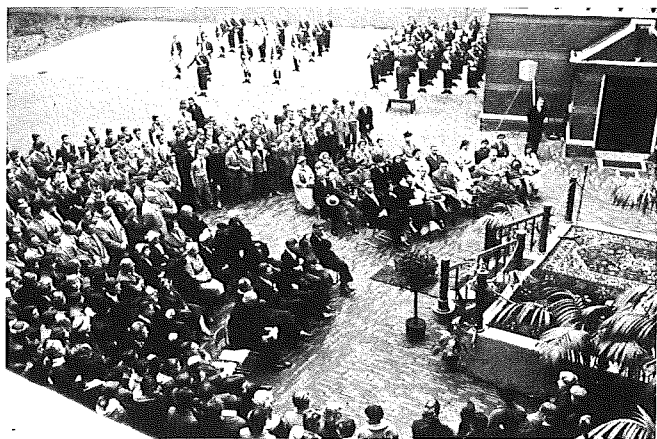
Programma 75-jarig bestaan van de Rijks in 1955.

In 1955 werd het 75-jarig bestaan van de school als Rijks-H.B.S. gevierd. Er werd een comité van oudleerlingen gevormd (COL), dat in korte tijd een drie dagen durend feest organiseerde.³⁰ Het volledige archief van het COL is nog op school aanwezig – drie ordners vol – en geeft een idee van de hoeveelheid werk die daarvoor verzet is.

Aan 1900 oudleerlingen en -leraren werden uitnodigingen verzonden voor de herdenking van ouddocenten- en leerlingen die gevallen waren tijdens de Tweede Wereldoorlog. Vrijling memoreerde in zijn toespraak dat bij bombardementen op en beschietingen van Venlo 1 leraar en 9 leerlingen gedood werden. Bij illegale acties sneuvelden 2 leerlingen; in Duitse concentratiekampen kwamen 8 leerlingen om. Het aantal Joodse slachtoffers bedroeg 23. In Indië bleven 8 oudleerlingen. Op de indrukwekkende plechtigheid, die door zeer velen bezocht werd, volgden de receptie, reünie, diner en balavond. Op zondag 16 oktober was er o.a. een officieel defilé van reünisten, docenten en leerlingen; 's avonds werd o.l.v. de heer Hendrikx het toneelspel 'Ernst' (The importance of being earnest) van Oscar Wilde opgevoerd.

's Maandags was er, behalve een feestelijke koffiemaaltijd nog een gezellige avond voor de leerlingen. Dankzij de diverse comités (Erecomité, Lerarencomité, COL, Leerlingencomité) was er voldoende geld in kas om alles te bekostigen, inclusief een gedenkboek. Het Rijk had slechts een bijdrage van f 1000,- ter beschikking gesteld. De school telde toen 195 leerlingen en 18 docenten.³¹ Toch was dit zo weinig nog niet vergeleken bij het bedrag dat het Rijk beschikbaar stelt voor het jubileum van 1980, nl. f 3000,-, terwijl er thans bijna 1200 leerlingen zijn en ongeveer 70 man personeel. De inflatie meegerekend...

In de zestiger jaren ging de school uiterst roerige tijden

Herdenkingsplechtigheid 1955, op schoolplein.

Voetbalwedstrijd tijdens het jubileumfeest op het sportveld (gelegen achter het huidige bejaardenhuis Beerendonck). Op de achtergrond de machineloods van de voormalige Cöln-Mindener Bahngesellschaft.

tegemoet. Er kwamen in zeer snel tempo enkele zeer ingrijpende veranderingen in het personeelsbestand, in aantallen studenten, in schoolstructuur – Mammoetwet – en in de leerstof. Het gebouw zelf werd een aanfluiting voor alle gezond verstand.

In de jaren 1962-1963 kreeg Vrijling, die in zijn eerste directeursjaren de school onder zeer beroerde omstandigheden, voortreffelijk geleid had, zoveel moeilijkheden te verwerken dat hij zijn functie niet meer aankon. Hij verloor het vertrouwen van zijn leraren en aanvaardde een betrekking als leraar scheikunde in Den Bosch. Per 1 september 1963 werd Drs. J.A. de Vries benoemd als directeur van... ja, van wat eigenlijk? Een docentencorps

De heer Pröpper noteert alles in zijn agenda.

dat geen eenheid meer vormde, een ongeordende schooladministratie, een schoolgebouw dat totaal uitgewoond en slecht onderhouden was en waarin gewerkt moest worden met ontoereikende en verouderde leer- en hulpmiddelen. De Vries kon beginnen!

Reeds op 2 oktober 1963 stuurde hij aanvragen voor reeksen credieten naar het ministerie; hij vroeg drastische verbeteringen van de gymzaal omdat die niet alleen gevaarlijk maar ook lachwekkend was. De geluidsoverlast door het verkeer was enorm; redelijke ventilatie ontbrak. Dit alles moest verholpen worden.³²

Het contract met de schoonmaakploeg was onvindbaar, zodat die er maar wat op los poetste, tot grote ontevredenheid van iedereen. Maar men kon moeilijk een onvindbaar contract opzeggen! Aanvankelijk boekte De Vries weinig resultaat; hij was echter geen man om het onmogelijke te willen presteren. Toen hij bijvoorbeeld van de gemeente weinig medewerking ondervond bij het verwerven van woonruimten voor zichzelf en de conciërge, overwoog hij, reeds in december van zijn aanstellingsjaar, de staats-

secretaris en de chef van de afdeling VHMO te laten weten 'dat hij een voortzetting van het Directoraat onder deze omstandigheden niet ambieerde'.³³

Het schoonmaakprobleem bleek hardnekkig: de maatschappij, aan wie het werk uitbesteed was werkte onvoldoende. Toen De Vries probeerde haar te vervangen door werksters, kwam hij tot de ontdekking dat ze loon zouden krijgen van f 2,27 bruto per uur, netto ongeveer f 1,75. Voor zo'n beloning was toen uiteraard niemand meer te vinden.³⁴ De Vries kreeg bericht van het ministerie dat men daar gaarne zou zien dat het honderdjarig bestaan van de school gevierd werd. Inderdaad was het instituut H.B.S. honderd jaar oud, maar, zoals beschreven in het IIe hoofdstuk, was ze tot 1880 geen Rijks. Het 75-jarig bestaan van de Rijks was bovendien gevierd in 1955. Dat de viering van een 100-jarig bestaan in 1965, een vreemde indruk moest maken op het historisch besef van de brave Venlonaren, kwam blijkbaar niet in de Haagse hoofden op.

Niettemin, de opdracht lag er. De Vries echter rook zijn kans. Hij stelde doodkalm: 'Als men voor deze gelegenheid wil ontvangen, dan is f 70.000,- nodig voor veranderingen. Wil men de school behoorlijk opknappen: 1/4 miljoen'.³⁵

De Rijksgebouwendienst had f 22.000,- aangevraagd en f 17.000,- gekregen, waarvan f 10.000,- alleen al voor het dak nodig waren! Dr. A. Wanders constateerde dan ook in de vergadering dat 'het rijk de meest gewetenloze instelling is, die bestaat'.³⁶ De Vries formuleerde zijn veroordeling anders: hij zei tegen het departement dat het jubileum eenvoudigweg niet gevierd zou worden als het schoolgebouw geen behoorlijke accommodatie kon bieden. Nodig waren toch minstens toiletten, fietsenrekken, straathekken en 'n keukentje, terwijl vloeren en meubilair gerepareerd moesten worden. 200 leerlingen hadden één fonteinje tot hun beschikking! Het toiletwater stond en stonk in de gangen.³⁷ Het feest ging niet door. De Vries bleef het ministerie veelvuldig met klachten bestoken; hij kreeg slechts het stereotiepe antwoord: 'Nieuwbouw'. Er was immers geen beginnen aan herstel! Een geduldig man was hij niet. In de notulen van 17 september 1964 staat: 'Maar met grote voortvarendheid heeft de voorzitter zijn dwingende eis gesteld om de gelden, benodigd om de absoluut noodzakelijke voorzieningen met bedrag en datum precies omschreven, beschikbaar te stellen, daar hij, bij niet vervulling van zijn verlangens, niet zal schromen het alternatief van ontslagname als directeur van deze school te stellen'.

In oktober 1964 kwam inderdaad wat geld los om de tekenzaal te herstellen, een keukentje in te richten, fietsenrekken te plaatsen en het schoolplein te betegelen; waarschijnlijk was dit het laatste onbetegelde schoolplein

in heel Nederland. Blijkbaar was De Vries het gehannes met Den Haag moe, want op 20 september 1965 maakte hij aan zijn leraren bekend dat de heer Drs. J.R.P.W. Cooymans, tweede onderdirecteur aan de Rijks-H.B.S. te Groningen, hem per 1 januari 1966, zou opvolgen. De eerste ingrijpende veranderingen waarmee Cooymans geconfronteerd werd, hadden te maken met het vergrijsde docentencorps. Ter informatie: van de toenmalige leraren, 24 in getal, zijn er nog 6 aan onze school verbonden. Met dit vergrijsde corps moest hij de ombouw van de Rijks-H.B.S. tot scholengemeenschap volgens de Mammoetwet tot een goed einde brengen. Overigens, volgens de vigerende regeling had een school met minder dan 400 leerlingen slechts de keuze tussen havo of atheneum. De Rijks telde toen 249 leerlingen.³⁸ Omdat in Venlo de Rijks een uitzonderingspositie innam – de enige school voor Openbaar Middelbaar Onderwijs in Noord-Limburg – kreeg Cooymans toch zijn gevraagde scholengemeenschap van Havo/Atheneum. Directeur Cooymans, nà 1968 rector Cooymans geheten, onderhield contacten met zijn collega-rectoren van Marianum, Thomas en Blariacum, o.a. om te komen tot bepaalde afspraken inzake het beleid. Woedend moest hij in 1966 constateren dat, geheel buiten het interscholair overleg om, zowel Thomas als Marianum van het ene jaar op het andere hun scholen openstelden voor leerlingen van beiderlei kunnen.³⁹ Tot nog toe hadden alleen de Rijks en het in 1965 opgerichte Blariacumcollege opengestaan voor 'gemengd' onderwijs.

Carnavalswagen van de Rijks, 1967.

Zijn woede kwam niet alleen voort uit het feit dat de bestaande overlegstructuur eenvoudigweg genegeerd werd, maar ook uit bezorgdheid met betrekking tot het lot van de Rijks. Hij vreesde namelijk een sterke concurrentiestrijd om de leerlingen. Maar die vrees bleek voorbarig. In 1967 bijvoorbeeld moesten nog 25 aangemelde leerlingen wegens plaatsgebrek afgewezen worden! Bovendien bouwde hij een voorsprong op ten opzichte van andere scholen door zijn scholengemeenschap breder te maken dan de andere: de Gemeentelijke Openbare ULO – later mavo – werd namelijk opgenomen in de R.S.G.

De pogingen om tot nieuwbouw te komen werden onverminderd voortgezet. Op 16 oktober 1967 deed de rector de lerarenvergadering mee dat de gemeente Tegelen de benodigde grond gratis ter beschikking zou stellen en bovendien de helft van de bouwkosten zou dragen! Hij voegde er aan toe: 'De kans op nieuwbouw kon wel eens worden versneld door een tekort aan bouwprojecten voor Noord-Limburg'.

Dit plan ging niet door. Hoe men dit genereuze aanbod heeft kunnen afwimpelen mag Joost weten. In ieder geval wacht Tegelen nog steeds op zijn scholengemeenschap.

Van Rijks-H.B.S. naar Rijksscholengemeenschap, 1968-1980

J.H.J.M. Lamberts

Reeds in de vijftiger jaren gingen er stemmen op om het Middelbaar Onderwijs te hervormen. De KVP-minister Cals kwam uiteindelijk met een zo ingrijpend plan tot verandering dat een der Kamerleden onthutst stamelde: 'Dat wordt een mammoet'! Onder deze naam werd het wetsontwerp besproken en geamendeerd. Het wetsontwerp kreeg met de publicatie ervan in het Staatsblad van 14 februari 1963 kracht van wet. Op 30 juni 1967 werd de mammoetwet al gewijzigd, maar daarna, namelijk per 1 augustus 1968, werd ze dan toch ingevoerd.

Hoewel directeur en docentencorps van de Rijks op velerlei wijzen geïnformeerd waren, stonden ze aanvankelijk toch onwennig, om niet te zeggen sceptisch tegenover deze mammoet. Veranderingen in de onderwijswereld zijn nu eenmaal moeizaam. Reeds in 1878 wilde men een revisie van de Wet op het Middelbaar Onderwijs, omdat men de lappendeken van het onderwijs overzichtelijker wilde maken. In 1898 werden de discussies over een reorganisatie van het MO hervat en afgebroken. In 1903 werd onder het Ministerie de Kuiper een staatscommissie voor de reorganisatie van het onderwijs ingesteld. Het rapport van deze commissie verscheen in 1910, maar er werd nooit gebruik van gemaakt. De schoolstrijd verhinderde aanvankelijk de totstandkoming van nieuwe structuren: een groot deel van de aandacht richtte zich toen op de problemen van financiën en subsidie. Pas na de pacificatie van 1917 kwam er ruimte vrij voor nieuwe onderwijswetgeving. Zo kon Minister De Visser in 1919 een nieuwe wet op het Nijverheidsonderwijs tot stand brengen en een nieuwe wet op het Lager Onderwijs. Het zou echter duren tot 1951, voordat er verdere ontwikkelingen in dezen echt op gang kwamen. De nota Rutten 'Betreffende Onderwijsvoorzieningen', was een sterke aanzet tot de totstandkoming van het wetsontwerp no. 5352 van minister J. Cals. Cals' mening was, dat er in Nederland wel scholen waren, maar geen scholenstelsel. Dat had bijvoorbeeld als nadeel dat, wanneer een leerling eenmaal op 'n bepaald schooltype zat, hij niet of zeer moeilijk kon overstappen naar een hoger schooltype. Een leerling van Mulo-4 werd op sommige H.B.S.-en toegelaten tot de derde klas, op sommige tot de vierde en op sommige helemaal niet. De doorstroming omlaag was heel wat beter 'geregeld' dan omhoog, omdat veel ouders

voor hun kinderen de Mulo al heel wat vonden, stuurden ze hun kinderen daar ook heen. Wilden de leerlingen, gezien de bereikte resultaten, doorstuderen, dan werd hun de weg omhoog op formele gronden versperd. Cals doorzag dit en maakte de oplossing van deze onrechtvaardigheid tot een van de grondgedachten van zijn wetsontwerp. Vooral wanneer men wilde komen tot doorstromingsmogelijkheden, diende men dus orde op zaken te stellen. Het wetsontwerp werd gedurende de behandeling door het parlement sterk geamendeerd.¹

De mammoet was duidelijk een raamwet die door algemene maatregelen van bestuur moest worden aangevuld. De Memorie van Toelichting gaf twee richtlijnen aan waarnaar het onderwijs zich moest richten: a. de ontplooiing van de persoonlijkheid van de leerling door de ontwikkeling van zijn individuele, geestelijke en lichamelijke capaciteiten en door het bewust vormen van de sociale zijde van zijn wezen; b. de voorbereiding van de leerling op zijn toekomstige functie(s) in gezin en maatschappij. Creativiteit, lichamelijke ontplooiing, culturele en musische vorming en sociale gerichtheid zouden meer kansen moeten hebben.²

a. De wet schreef voor dat men heel wat meer verantwoord dan voorheen, met behulp van aangepaste onderwijsvormen, moest onderzoeken voor welk schooltype de individuele leerling het meest geschikt was.

b. Er moesten daartoe differentiatiemogelijkheden worden ingevoerd. Deze invoering werd als zeer moeilijk ervaren, omdat men de verschillende capaciteiten van de individuele leerlingen als richtlijn geaccepteerd hebbend, voorzieningen moest ontdekken om deze differentiatie gestalte te geven. Hoe moeilijk deze opgave was, moge blijken uit het feit dat er nu nog lang niet overal bevredigende oplossingen voor deze problemen zijn gevonden.

c. De beoogde doorstroming, zowel horizontaal als verticaal, werd gerealiseerd.

d. Het streven naar scholengemeenschappen waarin diverse schooltypen onderdak vonden was een logisch gevolg van de doorstromingsgedachte. In de praktijk leidde dit, voor de Rijks althans, tot opname van een mavo en vorming van een havo.

De afdeling atheneum werd gezien als opvolger van de

H.B.S. Vanwege het doorstromingsprincipe (van athe-neum naar gymnasium) wilde Cals eenvoudig latijn in het lesprogramma opnemen, maar omdat dan de lijn havo-atheneum doorbroken zou worden, zag hij er, na enige aandrang, toch vanaf. Het zoveelste amendement.

e. Omdat de mammoet de algemeen vormende aspecten meer aandacht wilde geven dan voorheen, werd de lessentabel van de kennistheoretische vakken beknot. Nieuwe vakken als handvaardigheid en muziek deden hun intrede; gymnastiek en tekenen kregen meer mogelijkheden.

f. Typerend voor de mammoet was ook het idee van de brugklas. In die brugklas waarvoor de leerling het meest geschikt was (determinatie). Vandaar het streven van de Rijks om een mavo binnen haar geledingen te krijgen; immers zo konden de leerlingen optimaal profiteren van de mogelijkheden van de mammoetwet.³

g. Om aan de verschillende capaciteiten van de leerlingen in de bovenbouw zoveel mogelijk tegemoet te komen, kregen de scholengemeenschappen de mogelijkheid om naast de voorgeschreven aantallen lessen in bepaalde vakken nog een aantal lessen naar eigen goeddunken te besteden. Om diezelfde reden werden bepaalde vakken gesplitst in verband met de zwaarte ervan: wiskunde werd nu wiskunde I en II, en in de handelsvakken werd de onderscheiding economische wetenschappen en recht I en II aangebracht.

De leerlingen konden bovendien - in de bovenbouw - zelf een vakkenpakket samenstellen; in plaats van zoals bij de oude H.B.S. alle vakken 'te doen' konden ze nu een keuze maken die slechts in zoverre beperkt was dat ze naast het verplichte vak Nederlands minstens één moderne taal moesten opnemen in 'hun' pakket.⁴ Men (minister en Kamerleden) dacht zo de motivatie van de leerlingen op te vijzelen.⁵

De invoering van de Wet op het Voortgezet Onderwijs werd voorafgegaan door een aantal experimenten, mogelijk gemaakt door de Wet tot het Verlenen van grotere Vrijheid van Inrichting van Onderwijs, beter bekend onder de naam experimentenwet.⁶ Door de late behandeling en aanname van dit wetsvoorstel no. 4946, verloor het onderwijs vijf kostbare jaren waarin men had kunnen experimenteren. Dit feit is van grote invloed geweest op de ontwikkeling van het onderwijs sinds de definitieve invoering van de wet Voortgezet Onderwijs. De experimenteermogelijkheden werden slechts mondjesmaat toegekend.⁷

De Commissie VWO-HAVO-MAVO erkent in haar evaluerend eindverslag, dat er aan de experimenten HAVO/VWO veel mankeerde⁸: duidelijke en exact uitgewerkte plannen ontbraken; er waren geen innovatiestrategieën en ook de vernieuwingsideeën waren niet op hun waarde en doelstellingen getoetst.⁹ Men was namelijk uit-

gegaan van de pedagogisch-didactische vrijheid van de scholen, zodat innovatieplannen en doelstellingomschrijvingen alsmede leermiddelenanalyses etc. ook niet gemaakt hoefden te worden, dacht men. Wanneer immers de verplichting ontbreekt om het van hoger hand uitgedachte over te nemen, waarom zou je het dan gaan 'uitdenken'? Een andere belemmerende factor voor de uitvoering van de mammoetwet was de geleidelijke inkrimping van het aantal wekelijkse lessen: 34-32-30.¹⁰ Deze inkrimping ging vaak ten koste van de studielessen.¹¹

Deze zaken veroorzaakten vooral bij de leraren VWO en Havo irritatie en teleurstelling.¹² Ook hadden zij vaak geen duidelijk zicht op datgene wat er van hen verwacht werd. Veelal moest men bovendien zelf nieuwe werkvormen en leerstof zoeken en/of ontwikkelen. De Havo/mavo en mavo-experimenten verliepen wat beter, enerzijds omdat men hier ervaringen had met het ULO-experiment, dat sinds 1958 liep, anderzijds omdat men hier meer hulp kreeg van de landelijke pedagogische centra.¹³

De commissie gaat zelfs zover om te stellen dat met name de invoering van de brugklas niet het produkt van onderwijskundig denken was maar van politiek. De brugklas werd een 'zeef voor categoriale schooltypen en kon niet leiden tot een werkelijke scholengemeenschap'.¹⁴

Reeds enige tijd voor de invoering van de Wet op het Voortgezet Onderwijs bezonnen leraren en ouders van de Rijks-H.B.S. zich op de nieuwe aanpak van het onderwijs die de mammoet zou gaan eisen.¹⁵

Onder het directoraat van drs. J.A. de Vries werden de eerste schreden gezet op het pad der interne democratisering. Er kwam een leerlingenparlement, samengesteld uit 2 leerlingen (consuls) per klas. De eerste leerlingenraad had als bestuur H. Commandeur, voorzitter, M. Ewals, secretaris, J. Nijs, lid. H. Cremers, lid, B. Lacoste, lid. Uit de vergadering van consuls werd de leerlingenraad geformeerd.¹⁶ Na invoering van het Rijksreglement, op 4 juli 1973, waardoor de leerlingenraad officiële erkenning verkreeg, ging deze zich bezig houden met tal van zaken, de school of de leerlingen betreffende: alternatief schoolblad, culturele activiteiten, veranderingen in het huishoudelijk reglement van de R.S.G en zelfs milieuproblemen in en rond de gebouwen. Spoedig nam echter het enthousiasme af en ze verdween nagenoeg geheel, tot de heroprichting van de leerlingenraad op 18 mei 1979.¹⁷

Door de, per 1 januari 1966, nieuw benoemde directeur, drs. J.R.P.W. Cooijmans, werd de externe democratisering sterk gestimuleerd. Met grote voortvarendheid bevorderde hij de oprichting van een 'Oudervereniging van Ouders van Leerlingen der R.-H.B.S.' De eerste aanzetten tot deze externe democratisering waren overigens door zijn voorganger De Vries gegeven. Reeds op 1 juni

Directeur Cooijmans in zijn werkkamer in het gebouw aan het Nolensplein.

1966, tijdens de vergadering van de ouders, kon een vereniging worden opgericht bij onderhandse acte.¹⁸ Het bestuur werd gevormd door de heren J.W.A. Beurskens, voorzitter, J.W. v.d. Burgt, secretaris, drs. J.A. Rijpkema, penningmeester, mevrouw C.P.M. van Leer-v.d. Wee, lid, en mevrouw J. Helder-Glastra, lid. Als voorbeeld voor de statuten der vereniging dienden de statuten van het 'Heymans College' te Groningen.¹⁹

De vereniging ontplooiëde snel een grote activiteit, hetgeen o.a. moge blijken uit het feit, dat op 23 augustus 1966 in een bestuursvergadering de ontvangst van de ouders van de eerste-jaarsleerlingen werd voorbereid, een ontvangst die reeds op de 29ste daaraanvolgend in de gymnastiekzaal van de school plaatsvond. De vereniging sloeg aan bij de ouders: zo waren er op een buitengewone ledenvergadering van 19 oktober 1966, waar drs J.J.M. Hendriks een causerie hield over de keuze van studierichting en beroepsopleiding, al 85 leden aanwezig.²⁰

Na invoering van de mammoetwet werd de vereniging per 29 september 1969 omgezet in een Oudercommissie.²¹ Bij deze omzetting werd gevreesd dat de democratische mogelijkheden van de nieuwe oudercommissie beperkt zouden kunnen worden, maar tevens werd opgemerkt, dat de vereniging in haar opzet, zoals die tot op dat moment geweest was, ook niet helemaal aan de verwachtingen had voldaan. Zo meende men, dat er teveel lezingen geweest waren. Zeer positief vond men daarentegen, dat de contacten tussen ouders en school enerzijds en ouders onderling zeer geïntensiveerd waren. Met het oog op de toekomst zag de oudercommissie zich 'als een instituut dat als klachtenbureau zou kunnen gaan functioneren, en het gezag zou kunnen gaan uitoefenen, na van de ouders daartoe mandaat te hebben ontvangen'.²²

De oudercommissie bleef op alle fronten, zoals ten aanzien van de eindexamens, de leer- en hulpmiddelen, de kantine, de onderwijskundige en praktische problemen, de ontwikkelingen binnen het onderwijs en de studiedagen door de school georganiseerd, zeer actief.²³

Van de oudercommissie der R.S.G te Venlo gingen de eerste aanzetten uit tot het oprichten van een Landelijk

Overlegorgaan van Ouders van Leerlingen aan Rijkscholen. Dit leidde tot het Landelijk Overleg Oudercommissies Rijksscholen i.o., waarin ouders van vele leerlingen aan Rijksscholen verenigd zijn. De heren Van den Hombergh en Thijssen, respectievelijk voorzitter en lid van de oudercommissie van de R.S.G., bekleeden op dit moment de functies van voorzitter en secretaris in het 'Landelijk Overleg'.²⁴

De externe democratisering werd aangevuld en uitgebreid met een interne democratisering en wel middels oprichting van een lerarenraad, gehoorgevend aan artikel 32 A van het Rijksreglement. De statuten traden per 13 februari 1970 in werking.²⁵ Het gezag, i.c. rector Cooijmans, moest nog wennen aan het nieuwe verschijnsel inspraak, want toen er een nieuwe decaan benoemd moest worden, bruskeerde²⁶ hij de lerarenraad. Nadat de ruzies weggeëbd waren wijzigde de lerarenraad het huishoudelijk reglement per 5 december 1972, waarbij toen o.a. een dubbele doelstelling werd opgenomen, namelijk: 'art. 2. De lerarenraad behartigt de belangen in schoolzaken van leraren', en art. 3. Dat nieuw was 'De lerarenraad bevordert de goede gang van zaken op de school in overleg met de schoolleiding voor zover dit niet in strijd is met de bepaling in artikel 2.' Wijst dit wellicht op fricties tussen de lerarenraad en de schoolleiding in de periode februari 1970 - december 1972? De lerarenraad leefde bij vlagen op, bij procedures rond benoemingenkwesities. Toen in 1973 een nieuwe conrector benoemd kon worden wees de schoolleiding de door de lerarenraad voorgedragen kandidaat af! Pas bij de procedure rond de opvolging van drs. Th. Serroo, in september-oktober 1977, kon in de lerarenvergadering gesteld worden, dat deze procedure geheel open en vlekkeloos verlopen was, tot grote voldoening van alle partijen. In mei 1979 werd de lerarenraad met een nagenoeg vernieuwde bezetting weer actief, en momenteel vergadert zij vrijwel wekelijks met de schoolleiding, dan wel in petit comité.²⁷ Deze interne democratisering werd versterkt met de instelling van een schoolraad, waarin alle geledingen van de school vertegenwoordigd waren en waarin bestuursfuncties, behoudens het voorzitterschap, steeds wisselden. Deze schoolraad ontplooiëde zeer snel een grote activiteit, vooral met betrekking tot de gebouwensituatie. Toch verliep het functioneren van deze raad op den duur met horten en stoten. Vergaderde men aanvankelijk regelmatig en maandelijks over leerlingenactiviteiten, schoolkrant, schooltijden, etc., na januari 1974 lijkt dit overlegorgaan ingeslapen. De sectie leerlingen uit de schoolraad ging in haar pogingen tot inspraak wel eens wat ver, getuige het feit dat ze toegelaten wensten te worden tot de rapportenvergadering.²⁸

Ook de schoolkrant was een aspect dat paste in de interne democratisering. In het jaar 1963/64 werd de schoolkrant

'Plein 62' opgericht. De eerste redactie bestond uit M. Besters, B. v. Vugt, A. Hooymeyer, W. Richter, J. Geeraedts. Er verschenen in dat jaar 4 nummers. Ook gedurende de volgende jaren, tot 1970/71, verscheen 'Plein 62' regelmatig, zij het dat men kampte met financiële problemen. In de schoolraadvergadering van 2 april 1973 werd er gesproken over een heroprichting van de schoolkrant en er verscheen dan ook al ras het Alternatief Schoolblad. In de nieuwe redactie hadden ook leraren en leden van de oudercommissie zitting. Ook nu was de klacht dat men kampte met gebrek aan financiën, c.q. stencilmateriaal. De oudercommissie die vertegenwoordigd was in de redactie met mevrouw van Roessel en de heer van den Hombergh, wilde in ieder nummer een stuk plaatsen, maar of dit verwezenlijkt werd blijkt nergens. Het bleef kwakkelen.²⁹ Het speciale nummer van de schoolkrant dat zou verschijnen ter gelegenheid van de officiële opening van de nieuwbouw kon niet verschijnen wegens gebrek aan, en gehalte

*Schoolkoor van de Rijks in 1969.
Montagefoto gemaakt door de heer Hanssen.*

van, de copy, terwijl recentelijk de financiële problemen van de schoolkrant niet opgelost lijken.³⁰

Zou voorzichtig gezegd mogen worden, dat, mede gelet op de verminderde belangstelling van leerlingen met betrekking tot de school en schoolzaken, de motivatie van de leerlingen voor het hele schoolgebeuren sinds het begin der zeventiger jaren, mede debet is aan het wegwijnen van een schoolkrant en aan het zeer kwijnende bestaan, althans tot zeer onlangs, van een leerlingenraad? In een recent schrijven van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, wordt erop aangedrongen de oprichting van een leerlingenraad te bevorderen.³¹ Is ook dit een vingerwijzing in dezelfde richting? Of hangt dit samen met het feit, dat het streven van de leerlingen naar democratisering sinds 1973 over z'n hoogtepunt heen is?³² Of zijn de mogelijkheden uitgeput?

Ook binnen de kaders van schoolleiding en leraren was er in deze tijd een bruisende activiteit waar te nemen, die de invoering van tal van vernieuwingen en veranderingen tot gevolg had. Zo werden de schooltijden gewijzigd en de cijfermatige bevorderingsnormen ingevoerd, terwijl voor de leerlingen de situatie losser en vrijer werd. De surveillance onder de ochtendpauze werd opgeheven en jongens en meisjes mochten zich én op de speelplaats én op de straat ophouden. De eisen waaraan de kleding van de leerlingen moesten voldoen werden versoepeld, ook al omdat men na de invoering van de Wet V.O. ten aanzien van deze zaak geen of nauwelijks meer sancties ter beschikking had om die voorschriften af te dwingen.³³ Wel waren er nog zeer kritische geluiden vernomen met betrekking tot het dragen van mini-rokken door de meisjes en de weelderige haar- en baardgroei van de jongens. Sportdagen en knobelritten per fiets, waarbij leraren en leerlingen zeer ongedwongen met elkaar omgingen, gingen tot het vaste patroon behoren. De populaire klasfeestjes gaven ouders en school wel eens te denken, daar deze soms tot minder gewenste praktijken leidden.

De eerste decaan aan de school werd benoemd in de persoon van drs. J.J.M. Hendrikx, een functie waarin hij werd opgevolgd, per 1 september 1970, door drs. Th. Seroo. Na diens overlijden in 1977 werd dhr. Th. Kockelkoren decaan, die vanaf het schooljaar 1975/76 reeds het decanaat van de mavo had waargenomen.

De uitvoering van de mammoetwet bleef veranderingen eisen. In die nieuwe situatie, zo werd meegedeeld, zou de schoolgrootte plusminus 400 leerlingen gaan bedragen, waarbij het de vraag bleef of de school alleen school voor havo zou worden, dan wel een afdeling atheneum zou gaan omvatten. Aan deze onzekerheid kwam een einde toen de directeur AVO, dr. Gathier en de inspectie verklaarden, dat er inderdaad een atheneumafdeling aan de Rijks zou

komen.³⁴ Het feit dat de Rijks de enige openbare middelbare school is in Noord-Limburg heeft ongetwijfeld een belangrijke rol gespeeld in deze toekenning. Ook andere Venlose scholen troffen in deze tijd voorbereidingen om de mammoetwet te gaan realiseren. Zo werden het St. Thomascollege en het Marianum, tot dan toe respectievelijk een school voor jongens en een voor meisjes, gemengd met ingang van 1 september 1967. Een ontwikkeling die tijdelijk het overleg binnen het Convent van rectoren en directeuren dreigde te verstoren, omdat deze 'omzetting' geheel buiten het gezamenlijke overleg geregeld was.³⁵ De mammoet werd 1 augustus 1968 zonder marsmuziek binnengehaald. De noodzakelijke aanpassingen in het huishoudelijk reglement waren reeds op 17 juni 1968 ingevoerd; de naam van de school, sinds 1880 Rijks Hogere Burgerschool,³⁶ veranderde per 1 augustus 1968 in Rijks-scholengemeenschap, R.S.G., een naamswijziging waarvan mededeling werd gedaan per 15 maart 1968.³⁷ Met één pennestreek veranderde de naam van de school, een bijna honderd-jarig begrip voor Venlo en omgeving. In de volksmond bleef men echter de Rijks de 'Rijks' noemen.

De brugklas ging van start. De eerste brugklascoördinator werd drs. J.J.M. Hendriks. De eerste rapporten van de nieuwe brugklasleerlingen waren vrij hoopgevend, al ble-

De Rijks bleef de 'Rijks', ook na 1968!

Enkele leden van het docentencorps met de rector in het schooljaar 1968/69.

ven er de nodige praktische problemen op te lossen, zoals de zinvolle opvulling van de studielessen, waarvoor de aanvankelijk gevolgde procedure om hiervoor zelf materiaal te ontwikkelen opgegeven werd.

De ouders waren omtrent het functioneren van het onderwijs binnen de nieuwe wet enigermate geïnformeerd op een buitengewone ledenvergadering van de Vereniging van Ouders van Leerlingen van de Rijksscholengemeenschap op 16 februari 1967, via een causerie van drs. P.A. Peeters over de mammoetwet. De brugklascoördinator informeerde de ouders van de nieuwe brugklasleerlingen in een lezing over praktische nieuwe zaken, zoals studielessen, synchrone proefwerken, adviseringen aan het einde van het brugjaar e.d.³⁸

Naast deze vernieuwingen bleef het oude, vertrouwde bedrijf van de H.B.S. voor de leerjaren 2 t/m 5 gewoon doorgaan. Gedurende de eerstvolgende jaren, tot en met de z.g. bezemklas, een eindexamenklas geformeerd uit nietgeslaagde kandidaten van de eindexamens H.B.S.-A en B uit 1972, bleven schoolleiding, leerlingen en leraren worstelen met deze ambivalente situatie, een situatie, die door de vernieuwingen, de gebouwsituatie en de in- en externe democratisering er beslist niet gemakkelijker op werd. Zo bestonden er geruime tijd twijfels over de afschaffing van het toelatingsexamen, als criterium voor toelating tot de R.S.G., welke kwestie pas uit de weg geruimd werd, toen in overleg met de docenten van de Gemeentelijke Openbare Mavo, voorheen de Gemeentelijke Openbare Ulo, werd besloten tenminste in 1969 het toelatingsexamen te handhaven. Dat toelatingsexamen

verdween pas voorgoed van het toneel met ingang van de cursus 1973/74.³⁹

In de brugklas kampte men met het probleem dat de mavo-leerlingen eigenlijk na het brugjaar weggestuurd moesten worden: er was immers nog geen mavo-afdeling aan de R.S.G. verbonden. Om deze leerlingen toch in staat te stellen openbaar onderwijs te volgen verwees men hen naar de Gemeentelijke Mavo. Daaruit vloeide voort dat men streefde naar enige harmonisatie van de brugklassen van beide scholen. En dat versterkte weer het plan om een mavo in de geleding van de R.S.G. op te nemen.

De mogelijke fusie had van het begin af de belangstelling van de betrokken leraren, al was die niet bij iedereen ten gunste van de fusie. Hoewel men het eens was over de wenselijkheid ervan, had men aanvankelijk veel moeite om te wennen aan andere leerlingen, massificatie van leerlingen- en lerarenaantallen en de zeer verschillende onderwijsmethodieken.

De fusie kwam in de cursus 1968/69 in een beslissend stadium; op 7 november 1968 werd de lerarenvergadering op de hoogte gesteld. Per augustus 1969 werd een concentratie van Openbaar Middelbaar Onderwijs in Noord-Limburg bereikt.

De inspectie, in de persoon van drs. M. Brogtrop, adviseerde de Staatssecretaris over het mogelijke samengaan van de R.S.G. met de Gemeentelijke Openbare Mavo in positieve zin, mede onder verwijzing naar de mogelijkheid dat dan een betere uitvoering gegeven kon worden aan de in de Wet Voortgezet Onderwijs beoogde doelstellingen, met name met betrekking tot de doorstroming en ook verwijzende naar het feit, dat er voor beide scholen bouwplannen in een vergevorderd stadium waren.⁴⁰

B & W van de gemeente Venlo dienden per 1 oktober 1968 een verzoek in bij het Ministerie van O & W tot overname van de Gemeentelijke Openbare Mavo door het Rijk, medelend, dat de doelstellingen van de Wet V.O. in een brede scholengemeenschap beter konden worden gerealiseerd dan aan een categoriale school met acht, of op langere termijn, 12 klassen. Ze verwezen in dit schrijven tevens naar de bouwplannen die er ten aanzien van de nieuwbouw voor de Gemeentelijke Mavo en de R.S.G. bestonden en drongen aan op integratie van die plannen en spoedige realisering ervan. De gemeente verklaarde zich bereid, zo nodig, de voor de R.S.G. gereserveerde kavel van 7700 m² in Venlo-Zuid, te vergroten, zodat 12 leslokalen méér gerealiseerd zouden kunnen worden. De gemeente bevond zich, wat de huisvesting van de Gemeentelijke Openbare Mavo betrof eigenlijk in een dwangpositie, daar de gemeente de grond onder het nieuwe gebouw van de Openbare Basisschool had verkocht aan C & A. Ze moest dit terrein opleveren na realisatie van de nieuwbouw voor haar Mavo, zodat de Openbare Basisschool dan het ge-

bouw van de Mavo aan de Julianastraat 5a kon betrekken.⁴¹ Voor buitenstaanders een merkwaardige reden om tot nieuwbouw te komen. We kennen de diepere gronden van deze handelwijze niet, maar constateren dat de Openbare Basisschool niet in het gebouw van de Mavo trok C&A evenwel kreeg haar grond.

De Raad stelde verder ten aanzien van de overdracht van de mavo aan het Rijk de voorwaarde, dat de rechtspositie van de directeur van de Openbare Mavo en van het overige personeel van die school door het Rijk gegarandeerd moest worden. De directeur van de mavo moest conrector worden aan de R.S.G. Het Rijk verklaarde zich daarmee accoord in een schrijven van 8 november 1968.^{41A}

In contactbijeenkomsten met de docenten der Gemeentelijke Openbare Mavo in de loop van 1969, werden de praktische, onderwijskundige en organisatorische problemen, voortvloeiende uit de fusie, verder behandeld, zoals de invoering van de methode Vuyck voor de studielessen in de brugklassen, het handhaven van het toelatings-examen, de bijstelling van de lessentabellen en het harmoniseren van de boekenlijsten. De eerste contactbijeenkomst vond plaats op 29 januari 1969.

Er kwamen op deze contactbijeenkomst ook andere, verdergaande plannen ter sprake, zoals mogelijke invoering van het vak filosofie op atheneum-A, maar dat is tot op heden science-fiction.

Al is met de fusie van de R.S.G. met de Gemeentelijke Openbare Mavo een belangrijk hoofdstuk in de recente historie van de R.S.G. afgesloten, toch vraagt een ander, eveneens zeer belangrijk hoofdstuk, onze aandacht.

De gebouwensituatie was intussen totaal onhoudbaar geworden. De desolate en verouderde toestand van het gebouw aan het Nolensplein was tussen 1963 en 1967 een

Trapportaal en trap hoofdingang gebouw Nolensplein.

voortdurende bron van zorg en ergernis voor directeur, leraren en leerlingen. Onder het directoraat van De Vries waren de eerste zeer noodzakelijke verbeteringen aangebracht. In de loop van 1966 en 1967 werd de renovatie van het hele gebouw uitgevoerd. Zo werden de verwarmingsinstallatie en de electriciteit helemaal vernieuwd, terwijl er overal nieuwe vloerbedekking kwam en het hele gebouw werd opgeschilderd. De lokalen werden voorzien van nieuw meubilair⁴² Het kwam na die tijd bijvoorbeeld niet meer voor, dat het water van de toiletten door de gangen stroomde.

Werd de kwaliteit van het gebouw ook verbeterd, de capaciteit ervan was absoluut onvoldoende. In augustus 1967 bijvoorbeeld konden 25 leerlingen niet worden toegelaten tot de R.S.G. wegens plaatsgebrek. Het ministerie weigerde om noodlokalen te plaatsen! In 1968 waren er echter enkele noodoplossingen gevonden, waarbij een aantal mogelijkheden de revue was gepasseerd. Men had gedacht aan het gebouw van het Vrije Volk, St. Martinusstraat 19, dus slechts één pand verder dan het schoolgebouw; het Hervormd Centrum op de Grote Kerkstraat en het Cultureel Centrum aan de Begijnengang; ook de Broedersschool aan de Mgr. Boermansstraat kwam in aanmerking. In de jaren 1968/69 en 1969/70 beschikte de Rijks over een theorielokaal in het Hervormd Centrum; handvaardigheid was in de kelder van het hoofdgebouw ondergebracht; er waren uiteindelijk toch noodlokalen gekomen op de speelplaats van het gebouw aan het Nolensplein.

De oudercommissie trachtte via brieven aan het Bevoegd Gezag de realisering van de nieuwbouw te bespoedigen en zond een telegram aan de Staatssecretaris, met als inhoud: 'De oudercommissie met ruim 200 ouders op maandagavond, 4 oktober 1969 in vergadering, dringt er bij de

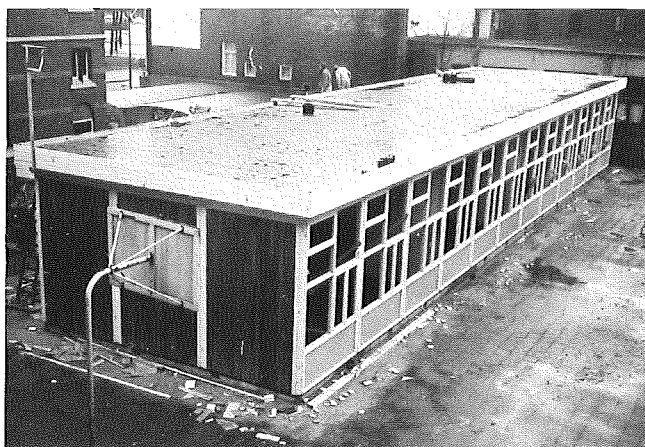
Minister op aan, al het mogelijke te doen om op korte termijn te komen tot realisering van plannen tot nieuwbouw van de R.S.G. te Venlo'.⁴³

In het jaarverslag over 1968/69 stelde de rector: 'Met de bouw van noodlokalen bereikt men geen definitieve oplossingen. Het is slechts een lapmiddel. Wederom dient het volgende gesteld te worden: Het Openbaar Algemeen Onderwijs in Venlo mag zich in een grote belangstelling verheugen, maar de gebrekkige behuizing dreigt die ontwikkeling af te remmen. Voor schoolleiding en docenten, die hun beste krachten aan dit onderwijs geven is het wel eens om moedeloos van te worden. Ondanks deze sombere geluiden maak ik gaarne gewag van de bijzonder prettige samenwerking met de hoofdafdeling Rijksonderwijs van de directie der AVO van het departement. Aan de heren ambtenaren van die afdeling zijn de moeilijkheden beslist niet te wijten.'

Op 11 december 1969 ging er een deputatie, bestaande uit de rector, conrector Hendrikx, mevrouw drs. A. Aalbers, de heren Sorée en Korsten, alsmede uit de leerlingen Wilma Dekkers, Charles Hendrikx, Frans van Eynatten naar Den Haag om bij de Staatssecretaris aan te dringen op bespoediging van de nieuwbouw. Op 16 december 1969 kon er verslag worden uitgebracht. De staatssecretaris had meegedeeld, dat de R.S.G. slechts recht zou hebben op 18 lokalen in plaats van 25, terwijl er op dat moment al 28 lokalen in gebruik waren!

Na de fusie met de Gemeentelijke Openbare Mavo werden er op de binnenplaats van het gebouw aan de Julianastraat 5a negen noodlokalen geplaatst, die per 1 augustus 1969 werden opgeleverd. Deze noodlokalen, geplaatst op grond van de gemeente Venlo, bleven echter in beheer van het Rijk en ressorteerden dus onder de Inspectie der Domeinen te Helmond. De gemeente Venlo herstelde intus-

Noodlokalen in aanbouw op de binnenplaats van gebouw Nolensplein 1969.

Noodlokalen op de binnenplaats van het gebouw Julianastraat 5a, lange jaren het domicilie van de brugklassen en hun coördinator de heer van der Avoort.

sen op meer dan voorbeeldige wijze in de jaren 1969/70 het gebouw aan de Julianastraat. In hoeverre de fusie met de mavo door de docenten van de R.S.G. gemakkelijker werd geaccepteerd omdat er van gemeentewege bouwplannen lagen voor een nieuwbouw voor de Gemeentelijke Openbare Mavo, wordt niet duidelijk, maar de veronderstelling lijkt gewettigd dat dit aspect de besluitvorming over de fusie positief beïnvloedde.

Toch was de R.S.G. nog niet aan het einde van de misere met noodgebouwen en de daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeiende dislocaties. Ingaande de cursus 1971/72 werden er zes noodlokalen betrokken aan de 10 minuten verder gelegen Veestraat. De mavo verhuisde er met ingang van de cursus 1972/73 heen. Deze noodgebouwen waren gesitueerd naast de nieuwbouw van de Gemeentelijke Openbare Basisschool. Zo verloor de Mavo niet alleen haar zelfstandigheid maar ook haar degelijk gebouw. Ze kreeg er toekomstmogelijkheden én noodgebouwen voor terug. Zo verliep de overstap van 'Gemeentelijk' naar 'Rijks'!

In het jaarverslag van de rector over 1972/73 werd er weer bij het Rijk op aangedrongen de datum, waarop met de nieuwbouw begonnen zou worden, te vervroegen; er lagen immers reeds toezeggingen uit 1969/70, die begroot waren op een school van 600 leerlingen, maar het werkelijke aantal leerlingen lag op dat moment al op 627. De plannen die in 1972/73 op tafel kwamen konden door de school worden besproken, maar er moest tevens bij vermeld worden, dat inspraakprocedures de bouw alleen maar zouden vertragen. Schoolleiding en docenten hadden dus wat betreft de indeling en inrichting nauwelijks iets in te brengen, laat staan dat men zich met het exterieur zou mogen bemoeien. In het jaarverslag van de rector over 1974/75 kon eindelijk meegedeeld worden, dat men per 17 juni 1975 de nieuwbouw had aanbesteed. Dit geschiedde aldus dit jaarverslag 'net op tijd om de afname van de toeloop der leerlingen op te vangen'. De vergunning van de bouw vond plaats op 26 juni 1975, aannemer was de fa. Goossen BV uit Blerick, voor een bedrag van rond f 8.000.000,- Het geheel stond onder de architectuur van het bureau Nouwens & Van Poppel uit Tilburg.

De architecten hadden er een moeilijke klus aan. Ze moesten hun ontwerp namelijk aanpassen aan de wensen van de adviescommissie scholen van Rijksgebouwendienst. De Commissie Onderwijskundige Aspecten Scholenbouw (COAS) zegt in haar rapport over dit centrum, dat er bij de recente scholenbouw 'weinig verbetering (is) ten opzichte van de veelverguisde, sombere, spelonkachtige anti-kindgebouwen van weleer. Men krijgt een overheersende indruk van eentonigheid.' ⁴⁴ Het adviescentrum van de Rijksgebouwendienst neemt een sleutelpositie in bij de beoordeling van de ingediende plannen.

Het hoogste punt van de nieuwbouw aan de Waterboenstraat is bereikt. De vlag gaat in top. Najaar 1976.

Wanneer nu een schoolbestuur plannen indient die wel overeenkomen met eigen ideeën maar niet met die van het adviesbureau, dan kan dat tot zo aanzienlijke vertragingen leiden dat men al gauw van de eigen ideeën voortgekomen uit onderwijskundige inzichten, afziet. De COAS schetst de invloed van achterhaalde en voorgevormde persoonlijke opvattingen bij deze adviesinstantie als een misstand. ⁴⁵ Ook anderszins was de klus moeilijk. De commissie COAS o.l.v. Th. Hoogbergen, die zestien scholen, gebouwd in de jaren zeventig kritisch heeft bekeken, 'constateert dat de ondergrens van nog verantwoord bouwen allang bereikt is. In vergelijking met kantoren, ziekenhuizen, bankgebouwen en andere nutsinstellingen zijn de ruimten voor leraar en leerlingen uiterst krap gemeten. Het gebouw van de lerarenopleiding Zuidwest-Nederland in Delft, daterend uit 1977, kostte ongeveer f 200,- per kubieke meter, terwijl f 350,- in de utiliteitsbouw toen normaal was.' ⁴⁶

Dit rapport is aangeboden aan staatssecretaris drs. K. de Jong Ozn, maar het is nu, januari 1980, nog steeds niet gepubliceerd volgens Ton Elias, onderwijsredacteur van de NRC.

Toch bleef de R.S.G. in de praktijk nog worstelen met de problemen voortvloeiende uit de dislocaties, zo erg zelfs, dat er roosterproblemen dreigden te ontstaan. Theorielessen werden gegeven in gebouwen en noodgebouwen

aan het Nolensplein en de Julianastraat en in noodgebouwen aan de Veestraat. Ook de kelders van het gebouw Julianastraat waren in gebruik als leslokaal.

Handvaardigheid werd sinds 1973 gegeven in de kelders van het Cultureel Centrum aan de Begijnengang. De sectie gymnastiek beschikte over gymzalen aan het Nolensplein, in de Valuasstraat, Rijnbeekstraat, Mgr. Zwijsenstraat, de Sporthal aan de Craneveldstraat en zelfs dook men, bij gebrek aan zaalruimte, in het Sportfondsenbad. De sportvelden lagen op de Herungerberg, vlak tegen de Duitse grens.⁴⁷ Bij al deze perikelen kon echter spoedig het verheugende bericht vernomen worden, dat men hoopte nog voor inval van de winter 1976/77 de nieuwbouw glasdicht te hebben, zodat men gedurende de winter ongestoord zou kunnen doorwerken.

Intussen werd er reeds een studiedag gewijd aan de problemen en veranderingen samenhangende met de ingebruikname van de nieuwbouw. O.a. kwamen aan de orde de invoering van een continuurooster, waarover al gesproken was in 1966 en 1967, maar welk plan toen geen doorgang kon vinden wegens het gebrek aan overblijfruimte voor de leerlingen⁴⁸, de ingebruikname van de centrale bibliotheek, het geven van gelegenheid tot studie, het gebruik van de aula-kantine, een mogelijk rookverbod voor deze ruimten, het al dan niet plaatsen van automaten, het ter beschikking stellen van lokaliteiten voor het laten plaatsvinden van buitenschoolse activiteiten, reglementswijziging en de brandpreventie. Dat dit laatste niet overbodig was blijkt uit een incidentje dat zich voordeed enige weken nadat de nieuwbouw betrokken was, toen er een binnenbrandje was op een toilet.

Ook de nieuwe naam van de school stond ter discussie en er werd gedacht aan de naam 'Flujas', maar dit voorstel werd, als zijnde te carnavalesk, afgewezen en de naam R.S.G. Den Hulster werd voorgesteld, welke naam door het Bevoegd Gezag werd goedgekeurd op 26 mei 1977.⁴⁹ Daar er in overleg met de oudercommissie besloten was om bij het betrekken van de nieuwbouw over te gaan tot invoering van een continuurooster, moesten er de nodige voorzieningen komen, wilde de kantine kunnen functioneren. Het Rijk distancieerde zich vrijwel geheel van deze zaak. Op 9 december 1976 kwamen op verzoek van de rector ter voorbereiding van deze zaak in vergadering bijeen: de rector, mevrouw Knippels-Veelen, de heren Alsters, Van der Avoort en J. Lamberts. In een reeks van vijf vergaderingen kwamen zij tot de oprichting van een stichting welke de kantine zou gaan exploiteren. Bij notariële acte, verleden 2 maart 1977, werd de Stichting tot Exploitatie van de Kantine der R.S.G. opgericht. De stichting harerzijds maakte duidelijke afspraken met de schoolleiding omtrent gebruik en exploitatie van de kanti-

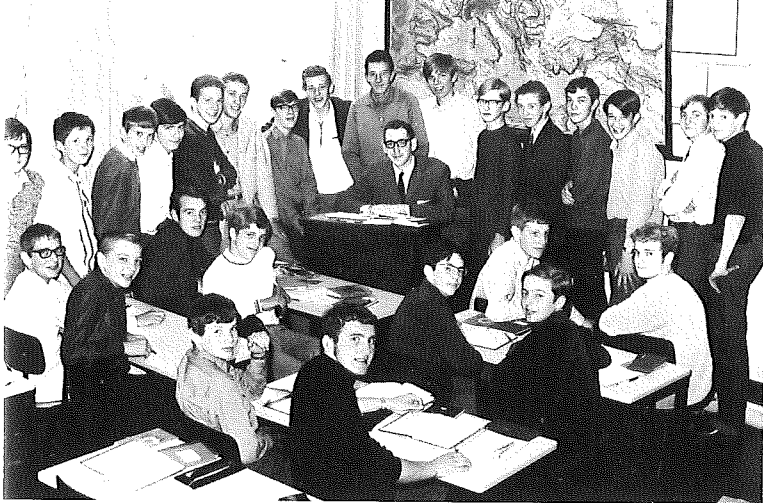
ne-ruimte.⁵⁰ Vanaf de ingebruikname van het gebouw aan de Waterhoenstraat 44 verstrekt de Stichting de leerlingen, leraren en beamtten dagelijks enkele honderden consumpties.

In de tijd die direct voorafging aan de verhuizing naar de Waterhoenstraat 44 werden alle bibliotheken op orde gebracht, geïnventariseerd en gerubriceerd, zodat de centrale bibliotheek, die in het nieuwe gebouw aanwezig is, meteen in gebruik kon worden genomen. Dank zij de generositeit van de oudercommissie kon de boekenschat inmiddels aanzienlijk worden uitgebreid en is de bibliotheek op een echte bibliotheek gaan lijken. Het is een bijzonder verheugend feit, dat hier een magnifiek voorbeeld van ouderparticipatie geconstateerd kan worden. Mevrouw Willemen en de heer en mevrouw Warssen behoren en verzorgen pro deo, dit drukke bedrijf.⁵¹

Per 30 juni 1977 werd de nieuwbouw opgeleverd en daar het meubilair grotendeels afgekeurd was, kwam er veel nieuw meubilair. Met ingang van de cursus 1977/78 werd het nieuwe gebouw betrokken door 1016 leerlingen, 55 docenten, 5 stafleden en 10 beamtten. Met een stijlvol openingsfeest werd op 13 oktober 1977 het gebouw van de R.S.G. Den Hulster aan de Waterhoenstraat 44 te Venlo, door staatssecretaris drs. K. de Jong Ozn, officieel in gebruik gesteld. Aansluitend volgde een drukke receptie en een feestweek voor de hele school⁵², waarbij het bier niet in de vaten bleef. Aan het grote probleem rond de huisvesting, dat jarenlang slepende geweest was, was een einde gekomen, al was het droevig te moeten constateren dat er steeds grote vernielingen aan de beplanting rond het gebouw werd aangebracht, zodat het noodzakelijk werd een hek rond het schoolgebouw te plaatsen.⁵³

Een verheugender feit was de toeloop van nieuwe leerlingen, die het noodzakelijk maakte om in de open ruimten op de begane grond, de lokalen 3-7 en 8 en 9, scheidingswanden aan te brengen en de capaciteit van garderobe en rijwielstalling uit te breiden.⁵⁴

Naast de vele problemen rond de in- en externe democratisering van de zestiger en zeventiger jaren en de meer dan misereabele gebouwensituatie waren er in deze tijd ook lichtpunten. De overgangsresultaten van de eerste brugklas waren hoopgevend. Drieëndertig leerlingen konden worden bevorderd naar 2 havo, 41 naar 2 atheneum, 3 naar 2 mavo (de Gemeentelijke Openbare Mavo bracht uiteraard haar eigen tweede klassen mee bij de fusie in 1969) terwijl er 4 leerlingen moesten worden doorverwezen naar het LBO. De brugklas bleef voorlopig nog een zorgenkindje wat o.a. blijkt uit de notulen van 7 oktober 1969, waar problemen met betrekking tot de samenwerking tussen leraren 'in de brugklas ter sprake kwamen. Waren dit problemen die samenhangen met de fusie? Zeker

Klas H.B.S. 3B cursus 1968/69.

is, dat er nu een andere populatie de brugklassen bevolkte, immers, vanaf augustus 1969 zaten er nu ook (meer) potentiële mavo-leerlingen in de brugklas. De aanname had in 1969 immers plaatsgevonden op mavo niveau en niet meer uitsluitend op het niveau havo-atheneum.

Eveneens verheugend was het feit dat de school een voorspoedige groei doormaakte. Had de R.S.G. in 1962/63 nog 263 leerlingen, een directeur en 25 leraren met 2 beampten, in 1980, zijn er 1197 leerlingen, 5 schoolleiders, 55 leraren en 10 beampten.⁵⁵

Als positief moge ook worden beschouwd het feit, dat tussen 1964/65 en 1977/78 het aantal onbevoegd gegeven lessen steeds afnam. Waren dat in 1964/65 er nog 122 op een totaal van 463 per week, in 1977/78 waren dat er nog slechts 107 op een totaal van 1310 wekelijks lesuren.⁵⁶

In 1951 werd de eerste onderdirecteur, dhr. M.J.D. Hanssen benoemd.⁵⁷ Per 31 oktober 1968 nam hij tijdens een stijlvolle viering afscheid en in november daaraanvolgend ging hij met pensioen. Per 1 december 1969 werd hij opgevolgd door drs. J.J.M. Hendriks.

Drs. Th. Seroo, 1969-1977

Na de fusie met de Gemeentelijke Openbare Mavo per 1 augustus 1969, werd dhr. J. Berghs, tot dan toe directeur van die Mavo, de tweede conrector. Tot op het moment dat deze met ziekteverlof ging, op 1 augustus 1973, bleef de toestand ongewijzigd. Daarna werd niet alleen dhr. W.L. Stroeken waarnemend conrector, tot 1 februari 1975, maar er werd tevens een tweede waarnemende conrector benoemd in de persoon van drs. Th. Seroo. Theo Seroo had naast zijn lessen economie (sinds 1969) ook het decanaat (vanaf 1 juli 1970) verzorgd. Hij was in de toenemende massificatie van de school een persoon die veel levenswarmte uitstraalde en zeer hartelijke contacten had met leerlingen en leraren. Toen dhr. Stroeken gepensioneerd werd, volgde drs. G.H.P. Hilberts hem per 1 februari 1975 op. In juni 1977 werd de vierde conrector voorlopig benoemd in de persoon van dhr. W.G.H. van der Avoort, die coördinator van de brugklassen was vanaf 1 september 1974. Tot ontzetting van de school overleed Theo Seroo op 1 augustus 1977. Ondanks het feit dat er vacatie was zat de kerk bomvol leraren en leerlingen, een eerbetoon aan de man die het woord schoolgemeenschap inhoud wist te geven. Drs. Th. Seroo werd opgevolgd door drs. H.S.M. Korsten, die als conrector gekozen werd op 6 oktober 1977.⁵⁸

Opmerkelijk is het feit, dat de directeur, die in de situatie van vóór de mammoetwet collega was, met ingang van 1 januari 1970 juridisch geen collega meer is.

De structuur van de schoolleiding was aanvankelijk niet erg duidelijk en leek meer ingegeven door de gebouwen-situatie dan dat zij berustte op andere motieven. Zo had ieder gebouw een 'eigen' conrector. Voor het gebouw Julianastraat 5a was dat Berghs, die tevens de mavo onder zijn hoede had. Nadat hij met ziekteverlof was gegaan, resideerde Seroo in de Julianastraat, tevens belast met het decanaat en klassen 2 en 3 havo, 2, 3 en 4 atheneum. Met de verplaatsing van de mavo naar de Veestraat, met ingang van de cursus 1972/73, zwaaide Stroeken daar de scepter, als conrector pas na 1 augustus 1973, een situatie waarin Hilberts hem afloste na 1 februari 1975. In het hoofdbouw zetelden de rector en conrector Hendriks, welke laatste als taak o.a. had de supervisie over de klasse 4 en 5 havo en 5 en 6 atheneum, maar zich tevens in toenemende mate bezig hield met de steeds ingewikkelder wordende roosters en de clustervorming.

Pas in 1976/77 werd de structuur van de schoolleiding anders, meer categoriaal, zoals bij vele scholengemeenschappen.⁵⁹ Elke afdeling kreeg nu dus haar eigen conrector. Met de benoeming van dhr. van der Avoort tot conrector-coördinator brugklassen werd deze structuur in feite voltooid. Recentelijk zijn er echter gedachtenwisselingen gaande of een meer horizontale structuur van de schoolleiding niet wenselijker zou zijn.⁶⁰

Carnavalsbal in het Schinkemenke, 1966.

Aan de uitgroei van een kleine school tot een grote school zitten evenwel ook schaduwzijden. De eertijds zo gezellige sfeer, waarin iedereen iedereen kende, en men zich met elkaar verbonden voelde, en voor elkaar verantwoordelijk wist, ging, mede door de dislocatie, goeddeels verloren. Het onderlinge saamhorigheidsgevoel van de leerlingen leed eveneens sterk hieronder, hetgeen bij hen nog werd versterkt door de clustervorming in de hoogste klassen.⁶¹ Feestelijke activiteiten, zoals carnavalsbals, feestavonden, balavonden moesten wegens gebrek aan accommodatie en wegens onoverzichtelijkheid worden opgegeven. Deze feiten brachten de leerlingen ertoe te gaan zoeken naar alternatieve mogelijkheden, zoals een leerlingensoos, die echter niet van de grond kwam daar men geen geschikte ruimte kon vinden.⁶²

Pas met het betrekken van het nieuwe gebouw kwam aan deze situatie een einde en komen de feestavonden weer op de programma's en zelfs kon er in het voorjaar van 1979, met steun van de oudercommissie, gestart worden met filmavonden, waarop speelfilms worden vertoond door een filmclub met de fraaie naam 'Hulster Movies'. De knobelritten per fiets voor leerlingen, telken jare georganiseerd door de secties Lichamelijke Opvoeding en Tekenen vonden steeds doorgang. De werkweken voor de klassen 4 en 5 veranderden van opzet en veranderden in introductiedagen voor 4 havo en 3 mavo, terwijl ook de introductiedagen voor de brugklassen aan de zich steeds wijzigende omstandigheden werden aangepast. De Commissie Buitenschoolse Activiteiten is in deze zaken zeer actief. Reizen naar Londen en Parijs staan al jaren op het programma.⁶³

De culturele activiteiten, die op de oude Rijks al altijd hoog in het vaandel geschreven stonden, werden verder

uitgebouwd. Naast schouwburgbezoek door de hoogste klassen kwamen bezoeken aan musea, zoals het Cultureel Centrum en het Museum Van Bommel-Van Dam. Deze activiteiten werden aangevuld met door de leerlingen en leraren zelf ontplooiende activiteiten, zoals musical-uitvoeringen, Boyfriend, de Man van La Mancha en Jesus Christ Superstar. De in dit opzicht zeer begaafde leraar muziek, Martin Rutten, was de grote inspirator voor deze manifestaties. Ook aan zaken van algemenere en meer humanitaire aard, zoals aan de actie kinderpostzegels, Unicef, Asthmafonds en de collecte voor een zwembad voor gehandicapte kinderen van Maria Auxiliatrix werd deelgenomen.⁶⁴ Zeer recent mag de Derde Wereld zich in een levendige belangstelling van vele leerlingen en leraren verheugen.⁶⁵

Tussen 1965 en 1971 werden de oudgedienden van de Rijks-H.B.S./R.S.G. in een zeer snel tempo afgelost door jongere collegae en bovendien onderging het corps een aanzienlijke uitbreiding door de fusie met de Gemeentelijke Openbare Mavo en de snelle groei van de school. Van beide zijden, van zowel het relatief kleine corps van de mavo, als ook van het corps van de R.S.G., werd de nodige souplesse en het nodige aanpassingsvermogen gevraagd, temeer daar de fusie zeer snel gerealiseerd werd. Achteraf kan worden gesteld, dat deze integratie zonder strubbelingen verlopen is, het tegendeel blijkt tenminste nergens. Zoals reeds gezegd, moest het corps van de R.S.G. snel worden uitgebreid door het steeds toenemende aantal leerlingen. Jaarlijks moesten er daarom zes tot tien nieuwe docenten worden opgenomen,⁶⁶ hetgeen ook het een en ander van het aanpassingsvermogen van het corps eiste. Het verloop was vaak zeer groot. Vele collegae zagen elkaar, vanwege de dislocatie, alleen op vergaderingen, zodat de kansen om elkaar te leren kennen en waarderen uiterst gering waren. Docenten die het na een jaar voor gezien hielden en hun ontslag namen of – bij niet of onvoldoende functioneren – hun ontslag kregen, namen afscheid in de plenaire slotvergaderingen. Velen wisten tot dan toe niet eens wie de persoon in kwestie nu eigenlijk was en welk vak hij gedoceerd had.

Om de contacten tussen de docenten te versterken werd besloten om jaarlijks een lerarendiner te houden. Ook besloot men tot het organiseren van een gezellige afsluiting van het kalenderjaar met een Kerstborrel, die nog jaarlijks plaatsvindt.

In de jaren 1966/67 tot 1973/74 kenden we ook de z.g. contactavonden, dat wil zeggen avondvergaderingen waar zaken van onderwijskundige en organisatorische aard besproken werden die niet pasten in de normale rapportvergaderingen. Na afloop werd dan niet zelden bij een glas nog gezamenlijk nagekaart.

Toch waren de communicatiemogelijkheden te weinig

frequent en te vrijblijvend. Bovendien was de organisatie van de school nog niet toegesneden op de eisen die door de grootte van de school daaraan gesteld werden. Ook de geweldige stroom innovaties en de grote vrijheid met betrekking tot de leerstof, didactiek en optreden, alsmede het feit, dat de gebouwen niet ingericht waren voor het geven van vakken als muziek en handvaardigheid, de afnemende motivatie bij vele leerlingen, vooral in mavo 3 en 3 en 4 havo, en het ontbreken van duidelijke doelstellingen leidden mede tot fricties tussen de collegae onderling enerzijds en het corps en de schoolleiding anderzijds. Na besprekingen met de lerarenraad en een voorbereidingscommissie werd besloten een studiedag aan deze problematiek te wijden, waar onder leiding van een neutrale gespreksleider getracht zou worden de verstoorde communicatie te herstellen en de fricties weg te nemen. Uit deze besprekingen resulteerde niet alleen een aanzienlijke verbetering en een permanente overlegsituatie in de figuur van de Vergadering van Schoolleiding en Sectiehoofden – die voor het eerst bijeenkwam op 2 september 1974 – maar ook een gestructureerd regelmatig overleg binnen de secties. Ook leidde het tot herziening van de doelstellingen, alsmede tot de instelling van een permanente normencommissie.⁶⁷

De secties werden via de vergadering van Schoolleiding met Sectiehoofden direkter bij de beleidsbepaling en de organisatorisch-technische zaken betrokken en er ontstond een gestructureerd overleg. Voor de secties werden vaste vergaderuren in het rooster ingepland. In de vergadering van Schoolleiding met Sectiehoofden, die iedere 5 à 6 weken bijeenkomt, werden in de loop van de tijd zaken behandeld als: Begeleiding van de middenklassen, het ongedeelde atheneum, samenwerking met KPC en APS, Mastery-Learning, de cijferbepaling, het huishoudelijk reglement, het reglement schoolonderzoek, de voorbereiding van de verhuizing, de verdeling van de begrotingsgelden voor leer- en hulpmiddelen ed.⁶⁸ Het overleg in deze vergadering verloopt goed en prettig en zeer recent werden de procedures der besluitvorming, binnen dit gremium gevolgd, nader verijnd en bijgesteld.⁶⁹

Naast al deze zaken bleef het onderwijs echter de hoofdzaak. In tal van vergaderingen, werd er in de oude H.B.S. 8 à 9 maal per jaar vergaderd, sinds 1966/67 liep het aantal bijeenkomsten op tot meer dan 25 per jaar, afgezien nog van bijzondere vergaderingen, zoals sectievergaderingen en vergaderingen van de Normencommissie, de Commissie van Onderzoek ed., bleven schoolleiding en docenten zich beraden op de problemen die vanuit het onderwijs gesteld werden. Momenteel worden er voor rapportvergaderingen zelfs vergaderschema's gehanteerd.⁷⁰

Vlak na de invoering van de mammoetwet in augustus 1968, kon men weinig hulp van buitenaf verwachten, het-

geen de Commissie VWO-HAVO-MAVO achteraf ook volmondig toegaf.⁷¹

Veelal was het pionieren geblazen. We geven een willekeurige greep uit de opeenstapeling van problemen. Methodes voor de nieuwe schooltypes waren bij de uitgevers niet tijdig beschikbaar of onvoldoende geëvalueerd en er was onvoldoende materiaal voor de studielessen aanwezig. Ook deden zich problemen voor in 3 havo, waar men moeite had met de bepaling van het juiste niveau voor die klas. Het systeem van herexamens bij de bevordering werd voorgoed verlaten. Positief was het feit, dat er voor leerlingen die nog op de H.B.S. zaten en door de mammoetwet dreigden te worden ingehaald 50 extra lessen ter beschikking werden gesteld, maar slechts enkele leerlingen van de H.B.S.-A4 en B4 hoefden naar 4 havo over te stappen. Er werd aandacht besteed aan de mogelijke relatie tussen het milieu waaruit de leerling kwam en schoolprestaties; een probleem dat nader onderzocht zou worden, maar dat helaas nog niet kon plaatsvinden. Overwogen werd de aanstelling van een schoolpsycholoog, maar het bleef in een wat latere fase bij de aanstelling van een counsellor. Nu, per 1 augustus 1980, zal toch een psycholoog aan de R.S.G. verbonden worden. Gezien de structuur van de R.S.G. werd bepaald dat het cijfer zes de minimumnorm voor toelating tot klas 2 mavo zou zijn, vanuit de brugklas. De cijfermatige bevorderingsnormen, die sinds 1966/67 functioneerden, stonden voortdurend in de belangstelling. In september 1974, na de instelling van de permanente normencommissie werden de normen regelmatig geëvalueerd en bijgesteld. Het toenemende absentisme, vooral in 4 havo en 4 mavo, baarde zorgen, maar is thans grotendeels bedwongen. Ook de taak van de klasseleraar werd in deze periode steeds complexer en omvangrijker, en thans wordt van deze functionaris veel werk, toewijding en inzet gevergd, zeker wanneer hij studieleider in de brugklas is.

De stroom van vernieuwingen bleef steeds doorgaan. Zo werd in de vergadering van 5 december 1972 meegedeeld, dat het ongedeelde atheneum wel eens wettelijk voorgeschreven zou kunnen worden. Voor de brugklassen werd er voor de vakken frans en wiskunde reeds in 1971 een minimumstof-programma ingevoerd, een aanzet die later uitgebreid werd tot alle vakken. Gezien de situatie van de brugklassen in een brede scholengemeenschap, waarin het MAVO de laagste trap van het Voortgezet Onderwijs is, liggen de cijfers aan de R.S.G. anders dan in scholengemeenschappen waar het laagste niveau HAVO is. De waardering zes moest aansluiten op 2 mavo, waardoor de bevorderingsnormen cijfermatig niet meer vergelijkbaar zijn met die van anders gestructureerde scholen voor voortgezet onderwijs. De aanmelding van leerlingen met een dubieus AVO-advies is bij de R.S.G. vrij groot, juist

omdat de school de enige school in de regio is, met drie afdelingen, namelijk MAVO-HAVO-ATHENEUM. Deze normbijstelling werd als noodzakelijk ervaren omdat de bevorderingen vanuit de brugklas in het verleden wat te optimistisch waren gebleken. Voor het eerst werd in deze jaren ook gewag gemaakt van een gebrek aan aansluiting tussen het basisonderwijs en de brugklas, een geluid dat tot op heden niet is verstomd, integendeel. Over dit probleem vindt momenteel intensief overleg plaats binnen de vergadering van studieleiders en docenten in de brugklas.

Voortdurend vonden er, sinds de invoering van de brugklas discussies plaats over het feit of de brugklas homogeen dan wel heterogeen gestructureerd zou moeten zijn. Ook het aanvankelijk naast de bevorderingsnorm gehanteerde systeem van advisering, die los van het cijfer gegeven moesten worden, en die verfijnd werden tot zelfs zes symbolen, werd definitief verlaten, na het van kracht worden van nieuwe, zuiver cijfermatige normen. Thans wordt weer overwogen om naast de cijfermatige gegevens toch weer adviezen te hanteren bij de bepaling van de afdeling waar de individuele leerling naar toe kan of wil.⁷² Met de benoeming van dhr. W. van der Avoort tot brugklas-coördinator per 1 augustus 1974 werd de herinrichting en organisatie van de brugklassen, alsmede de begeleiding van de brugklasleerlingen duidelijker gestructureerd en met voortvarendheid ter hand genomen. Een nieuw administratiesysteem, dat meer gegevens omtrent de leerling bevatte, bewees zijn diensten bij deze reorganisatie. Er werden bijwerklessen ingevoerd terwijl de differentiatie-mogelijkheden opnieuw ter hand werden genomen.⁷³ Dit thema stond zelfs centraal tijdens een studiedag in mei 1975. Ook de cijfergeving werd opnieuw onder de loupe genomen.

De docenten in de brugklassen namen in de laatste jaren regelmatig deel aan her- en bijscholingscursussen van het KPC en APS. Na ingebruikname van de nieuwbouw konden zelfs enkele conferenties in eigen huis plaatsvinden en er ontstond sinds 1974 een proefwerkbank waarvan de producten regelmatig worden geëvalueerd, zodat bepaalde toetsen experimenteel kunnen worden.

Men trachtte zelfs op vrij revolutionaire wijze problemen op te lossen, zo werd in de cursus 1974/75 gewerkt met een door de leerlingen zelf geleide en gepraktiseerde leerlingen hulp- en adviesdienst.⁷⁴

Sinds kort staat het 'veranderde kind' het z.g. 'parentkind' in het brandpunt der belangstelling, alsmede, uiteraard, de wijze waarop de leraar op deze leerlingen kan inspelen om hen tot voldoende successen in de brugklas en de volgende leerjaren van het V.O. te kunnen brengen, hetgeen natuurlijk niet wil zeggen dat een leraar automatisch een 'pappa Parent' moet worden.⁷⁵

De grote problematiek van de klassen 2, 3 en 4 is de motivatie van de leerlingen, de begeleiding van deze klassen, als ook de keuze van verantwoorde, valide pakketten. Vooral ten aanzien van deze pakketkeuze, neemt voor 3 mavo, 3 havo en 4 atheneum de schooldecaan een zeer belangrijke positie in. De pakketkeuzen, die leidden tot het ontstaan van z.g. vakken-clusters, werden noodzakelijk door de bepalingen daaromtrent in de wet V.O.⁷⁶ Daarnaast kreeg de decaansfunctie met het voortschrijden van de mammoet, en met de daardoor mogelijk geworden overstappen naar andere opleidingen, M.B.O., H.B.O. etc., steeds meer importantie. Studie en beroepskeuzevoorlichtingsavonden voor ouders en leerlingen, algemene studie- en beroepskeuzevoorlichting, adviezen bij de keuze van pakketten, begeleiding van de pakketkeuze, het afnemen van Beroepsinteressesets, het zijn allemaal zaken die jaarlijks weer op het programma van de schooldecaan voorkomen.⁷⁷

Ondanks deze voorlichting en begeleiding blijkt toch ieder jaar weer, dat een aantal leerlingen niet de juiste keuze voor hun examenpakket meent te hebben gemaakt. Bovendien wordt vaak te hoog gegrepen. Om voor deze leerlingen de impasse waarin zij zijn komen te verkeren te doorbreken, werden er procedures ontworpen om het pakket alsnog te kunnen aanpassen.⁷⁸ Ook aan de in de mammoetwet zo belangrijke doorstroming heeft de decaan een groot aandeel. Vele leerlingen hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Een leerling stroomde zelfs van het LBO door naar 5 havo. De overstap van mavo naar atheneum kwam eveneens voor.⁷⁹

Mede met het oog op deze doorstroming werd in 1976 aan de sectiehoofden verzocht de wenselijkheid van een ongedeeld atheneum te bestuderen. De voorlopig reacties van de sectiehoofden werden op een speciale studiedag, op 22 mei 1977, gewijd aan het thema ongedeeld atheneum, waarop de inspecteur, drs. J. Zonneveld en drs. van de Velde, rector van het Sophianum te Vaals, inleidingen hielden, nader bestudeerd. Lang niet alle secties waren onverdeeld vóór de invoering van het ongedeelde atheneum; zo vreesde het sectiehoofd van het vak aardrijkskunde dat dit vak facultatief zou gaan worden in klas 4, terwijl de sectie economie de toekomst donker inzag. Ook vernam men vele kritische geluiden met betrekking tot het ontstaan van deficiënte vakkenpakketten, met name bij vervolgstudies aan de universiteit. Anderzijds was men in brede kring overtuigd van de voordelen die vastzaten aan een ongedeeld atheneum, namelijk een grotere keuzevrijheid in klas 5, een uitgebreider en wat zwaarder pakket in 4, met name in klas 4 atheneum-A, iets waarvan men een betere selectie verwachtte en een verhoging van de resultaten in de klassen 5 en 6, met name bij leerlingen die z.g. A-pakketten zouden kiezen.

In de plenaire vergadering van 22 september 1977 ging de overgrote meerderheid van de vergadering accoord met het richten van een aanvraag aan de minister voor de invoering van een ongedeeld atheneum met ingang van de cursus 1978/79. Via een wijziging in de lessentabellen werd het vak aardrijkskunde in klas atheneum 4 door deze vergadering tot een verplicht te volgen vak verklaard. De goedkeuring voor de invoering van het ongedeelde atheneum werd op 18 augustus 1978 ontvangen en met ingang van de cursus 1978/79 werd het ongedeeld atheneum voor de R.S.G. Den Hulster praktijk. Het eerste examen ongedeeld atheneum zal plaatsvinden aan het einde van het cursusjaar 1980/81.⁸⁰

Het moge voor zich spreken dat de schoolonderzoeken en de examens steeds de grootste aandacht kregen. In de loop der jaren hebben zowel de stofomschrijvingen als de berekeningsgrondslagen ter bepaling van het eindcijfer schoolonderzoek en de toetsmethodieken een duidelijk homogenere structuur gekregen. Ook in de verschillende afdelingen van de R.S.G. Den Hulster kan gesproken worden van een naar-elkaar-toegroeien in dit opzicht, iets wat de interne doorstroming alleen maar kan bevorderen, al neemt de overstap van 4 mavo naar 4 havo de laatste jaren wat af, ten gunste van de doorstroming van de mavo-kandidaten naar het MBO.⁸¹ De overgang van 5 havo naar 5 atheneum daarentegen komt thans frequenter voor dan voorheen. Via een met ingang van het schoolonderzoek 1975/76 ingestelde Commissie van Onderzoek wordt getracht om voor de leerlingen welke zich om een of andere reden buiten de kaders van de reglementaire voorschriften bewegen, de grootste objectiviteit, rechtvaardigheid en gelijkheid in behandeling te waarborgen. Ook wanneer leerlingen menen dat ze niet conform het reglement en/of niet rechtvaardig zijn behandeld, kunnen ze bij de commissie in beroep gaan om hun recht alsnog te verkrijgen. Grove onregelmatigheden zijn tot op heden niet voor deze commissie uitgevochten, hetgeen wellicht veelbetekenend genoemd kan worden ten aanzien van de 'waterdichtheid' van het reglement, de nauwgezetheid van de leraren-examinatoren en de objectiviteit van de commissie.⁸² De rol van de secretaris van het schoolonderzoek mag hierin niet vergeten worden.⁸³

De administratieve afwikkeling van het schoolonderzoek, alsmede een groot stuk begeleiding van de examenkandidaten komt voor rekening van de secretaris schoolonderzoek. De eerste secretaris schoolonderzoek was wijlen dhr. A. Sorée (overleden 19 maart 1972) opgevolgd door dhr. P. Wilms, tot 1 september 1978. Voor de havo was de eerste secretaris drs. H. Korsten, in de cursus 1972/1973, opgevolgd door dhr. J. Lamberts per 1 september 1973, die toen ook het atheneum voor zijn rekening nam, en vanaf 1 september 1978 eveneens de mavo. Met ingang van

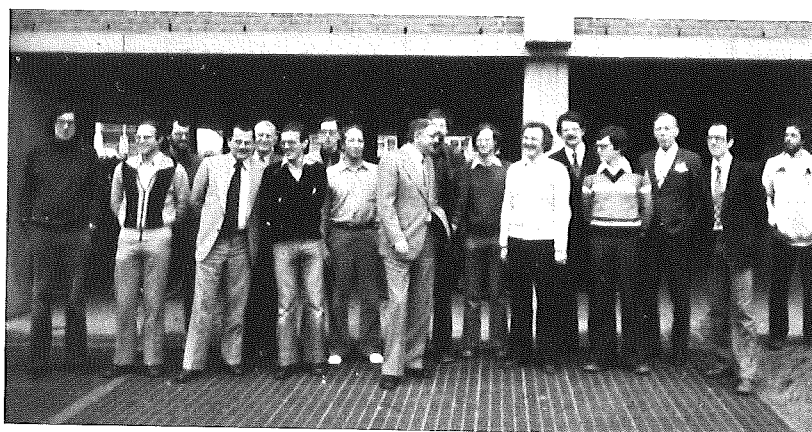
de cursus 1980/81 zullen de verschillende correctoren 'hun' afdeling wat dit betreft gaan verzorgen.⁸⁴

Met name het aspect begeleiding speelt in de eindexamenklassen een zeer belangrijke rol. Ingaande september 1975 werd van ieder resultaat lager dan 6 bericht gezonden aan de ouders, maar men constateerde dat deze procedure, als uitvoering van het gestelde in artikel 52 van het Rijksreglement niet de gewenste resultaten afwierp. Er werd dan ook overgegaan op het verzenden van tussenstanden. De begeleiding van de kandidaat via gesprekken werd geïntensiveerd om zo te trachten de werkhouding, motivatie en de resultaten in positieve zin om te buigen, dan wel om de kandidaat een schouderklopje te geven.⁸⁵

De invoering, per 1 september 1973, van de decimalen in de cijferschaal van 1 tot 10 betekende voor de kandidaten een kansverruiming, maar voor de secretaris schoolonderzoek hield dit in dat het gebruik van rekenapparatuur onontbeerlijk werd. Men diene daarbij te bedenken, dat er jaarlijks enige tienduizenden cijfers moeten worden ingeschreven waarvan vaak, binnen het kader van de begeleiding, tussentijds per leerling en per vak, gemiddelden moeten worden bepaald. De gemiddelde cijfers per vak, per kandidaat en per semester – de rapportcijfers – die door de leraren-examinatoren zijn bepaald, worden alle op hun juistheid gecontroleerd, zodat er heel wat cijferwerk aan deze zaak kleeft.⁸⁶

Kenden we oorspronkelijk een schoolonderzoek verdeeld over drie periodes met daarna rapportage, met ingang van september 1974 werd dit aantal gereduceerd tot twee. Om de kandidaten adequater te kunnen voorbereiden op het Centraal Schriftelijk Examen en om daarnaast het aantal beschikbare lesuren in het laatste jaar toch zoveel mogelijk op peil te houden, werden met ingang van 1 september 1975 wekelijkse proefwerkmiddagen voor alle examenklassen buiten het eigenlijke aantal roosteruren ingevoerd, waar in twee uren ook grotere stofeenheden konden worden getoetst.

Docenten-examinatoren 5 havo 1979.

Zo wachtten velen de laatste spannende minuten op de examenuitslag.

Uitreiking van de laatste H.B.S.-diploma's.

De eerste geruchten over de spreiding van de eindexamens over het laatste en het voorlaatste schooljaar doken op in het voorjaar van 1975. Zover is het nog steeds niet, al is er wel het een en ander in de procedures van de afname van het Centraal Schriftelijk Examen in de loop der jaren gewijzigd. De examens werden niet alleen aanmerkelijk vervroegd, waardoor het examenjaar aanzienlijk werd bekort, maar ook de procedures en werkwijzen ondergingen ingrijpende veranderingen.⁸⁷

Met ingang van het cursusjaar 1976-77 werd bij de herexamens het schoolonderzoek als bestanddeel van het herexamen afgeschaft. De vakken aardrijkskunde en geschiedenis kenden tot 1979 geen Centraal Schriftelijk Examen; ze hadden een – uiteraard per school verschillend – eigen schoolexamen. In mei 1979 werd voor het eerst aardrijkskunde volgens het beproefde procédé van het landelijke – dus uniforme – schriftelijke examen getoetst.⁸⁸ De resultaten vielen, landelijk gezien, nogal tegen. Gelukkig vielen de klappen niet op de R.S.G. Schoolexamen en niveau-bewaking hoeven dus geen elkaar uitsluitende begrippen te zijn!

Een vernieuwing – een versoepeling – van het eindexamen was de regeling dat er voortaan in twee vakken herexamen afgelegd mocht worden. Het ministerie noemde dit herexamen – zeer passend – herkansing.⁸⁹ Iedere, na de eerste examenzitting niet geslaagde kandidaat mag daaraan deelnemen.⁸⁹ Of de woorddevaluatie, herexamen-herkansing,

symptomatisch is voor het moderne onderwijsgebeuren zouden we niet à bout portant willen stellen, maar wellicht is hieruit toch een bepaalde tendens af te leiden.

In 1977/78 werden de herexamens nog afgenomen na de zomervakantie, maar in 1978/79 vonden ze plaats vóór de beëindiging van de cursus, en wel vanaf 6 juni; bovendien werd de correctieprocedure versneld en de cijferbepaling veranderd, in die zin, dat er achteraf een lineaire aanpassing kon plaatsvinden, naar aanleiding van de landelijke resultaten van de ruwe scores. Deze beide elementen waren bij wijze van proef in het voorafgaande jaar uitgeprobeerd, waarbij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen de garantie gaf dat het cijfer nooit lager kon zijn dan de ruwe score.⁹⁰

Van schoolleiding en docenten wordt door dit organisatie-model voor de eindexamens schier het onmogelijke gevergd. Er werd dan ook in docentenkring gesproken over een jachtig jaar.⁹¹

Het strekt tot voldoening, dat, nadat we absolute dieptepunten in de resultaten van de eindexamens hadden gekend, in 1974/75 slaagden er voor atheneum A 55, 5%, voor B 75%, voor havo 55, 7%, voor mavo 74%, we thans uit dit dal geraakt zijn en we in de laatste jaren mogen terugzien op examenresultaten die de toets met de landelijke gemiddelden kunnen doorstaan en meer dan dat. In 1978/79 slaagden er bijvoorbeeld voor atheneum 87%, voor havo 96,5% en voor mavo 91%, waarbij mag worden

gestipuleerd dat de discrepanties tussen het cijfer behaald voor het schoolonderzoek en het Centraal Schriftelijk Examen gemiddeld minder bedraagt dan 1,0⁹², iets wat door het Nederlands Genootschap van Leraren zeer aanvaardbaar wordt geacht.

Ook de laatste examens H.B.S. hadden een gunstig verloop, met als absolute topscore 1965/66, toen zowel van H.B.S.-A als B 100% slaagde. Van de eerste examenkandidaten mavo slaagden er 26 van de 29. Voor het eerste examen havo in 1973 slaagden 50 van de 57 kandidaten. In dat jaar viel ook het laatste examen H.B.S.-A en B. Voor A werd er niemand afgewezen, voor B kregen 4 kandidaten verlengd examen, waarbij 3 kandidaten slaagden, zodat van de laatste klas H.B.S.-B van de 16 kandidaten er uiteindelijk 15 hun diploma behaalden. Bij de eerste examens atheneum in 1974 slaagden er 19 kandidaten van de in totaal 23 voor A en voor B 15 van de 17.⁹³

Stilstaande bij de examenresultaten lijkt het hier de plaats de heer G.C.W. van den Broek te memoriseren die de

school diende als conciërge en administrateur vanaf 1956 tot aan zijn pensionering in juni 1976. In een groots feest nam de school op 18 juni 1976 afscheid van hem. Helaas overleed hij reeds op 23 april 1979. Hij was het, die de diploma's der geslaagde kandidaten jaarlijks een extra feestelijke tint gaf, door de zeer fraaie calligrafie van deze fel begeerde stukken.

Reeds hierboven werd gesteld dat de stroom van vernieuwingen niet afliet, een mening die in 1973 al werd geuit door de Commissie VWO-HAVO-MAVO in haar eindrapport over de experimenten met betrekking tot de mammoetwet, waarin zij opmerkte 'Alles is in beweging'.⁹⁴ Thans onderkent kennelijk ook het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen dat feit, getuige de woorden die ons Bevoegd Gezag laat horen in de nota 'Onderwijsplan voor het Voortgezet Onderwijs', op pagina drie: 'Sinds de invoering van de mammoetwet zijn ontwikkelingen en vernieuwingen van het Voortgezet Onderwijs in een stroomversnelling geraakt'.⁹⁵

De Betekenis van de Rijks in Venlo en omgeving

drs. P.H.J. Kempen

In de vorige hoofdstukken werd hier en daar ingegaan op wat bredere historische achtergronden, zonder daarbij echter het eigenlijke doel - geschiedschrijving van de Rijks-H.B.S. in Venlo - uit het oog te verliezen. We hebben gezien hoe Thorbecke in vrij korte tijd zijn Hogere Burgerschool uit de grond stampte en hoe dit instrument in Venlo reilde en zeilde. Maar tot een nadere verklaring van de term H.B.S. zijn we niet gekomen. Was de H.B.S. een school voor Hogere Burgers? Was ze een Hogere School voor Burgers? Was ze beide? Of varieerde dit van plaats tot plaats? Anders geformuleerd: hoe functioneerde deze school?

Voordat we deze, op een bepaald schooltype toegespitste vraag zullen beantwoorden, lijkt het dienstig om de vooronderstelling te geven die we hebben t.a.v. het functioneren van onderwijs in het algemeen.

Met Matthijssen¹ zijn we van mening dat het welvaartsniveau van een volk gekoppeld is aan het ontwikkelingspeil van dat volk. Dat peil, met behulp van het onderwijs bereikt en gevormd door het geheel van kennis en vaardigheden, heeft echter niet alleen betrekking op de mens als maatschappelijk wezen, maar ook op de mens in zijn individuele ontwikkeling. Niet alleen bereikt de mens pas tijdens én na het verzamelen en ontwikkelen van datgene wat onderwijs hem ook geboden heeft, zijn plaats, zijn status in de maatschappij, maar ook, zal de voor hem bereikbare 'sport op de ladder' hem aansporen om zich maximaal in te zetten. En anders geven de ouders hem die aansporing wel, tenminste, wanneer een maatschappelijke carrière als uiterst belangrijk gezien wordt.

Zo kan dus het onderwijs mede bepalend zijn niet alleen voor de maatschappelijke loopbaan van het individu, maar ook voor het ontwikkelingspeil - en daaraan gekoppeld het welvaartsniveau - van het hele volk. Dat de maatschappij en ook het individu hun invloed blijven uitoefenen op het onderwijs is natuurlijk een vereiste; daarmee staat of valt het functioneren van het onderwijs.

Hoe functioneerde nu de H.B.S. in het algemeen en de Rijks H.B.S. te Venlo in het bijzonder? In de eerste helft van de negentiende eeuw was het Nederlandse onderwijs nog een afspiegeling van de pre-industriële samenleving: beide kenden standen.

De elite, rijk, economisch niet geïnteresseerd en dus weinig ondernemingsgezin in de dubbele betekenis van het woord, stuurde haar kinderen naar het zogenaamde hoger onderwijs. Ze bekostigden zelf de latijnse scholen, soms zelfs gymnasia, waar hun kinderen opgeleid werden voor de universiteit. Afhankelijk van het beoogde beroep studeerde men daar dan verder. Voor de zeer rijken was het 'bon ton' om meester in de rechten te worden i.v.m. een diplomatieke carrière. Anderen studeerden maar wat, uit interesse, uit verveling, uit belangstelling voor het studentenleven zelf, kortom, om alle mogelijke redenen, maar in ieder geval niet om een beroep te leren. Dat was immers niet nodig! Studenten die arts wilden worden, of 'nog erger', ingenieur of notaris, stonden niet in hoog aanzien. Dominee dat mocht nog wel.

Het hoger - dus het gymasiaal en universitair - onderwijs was duidelijk gericht op cultuuroverdracht; met name de klassieke beschaving had de aandacht. Toepasbare kennis en vaardigheden kwamen in de programma's niet of nauwelijks voor. Dat vanuit deze kringen weinig werd ondernomen om Nederland uit de malaise te halen, laat zich denken.

Thorbecke, die scherp de toestand van het economisch en maatschappelijk volkomen achterlijke Nederland zag, en die ook goed in de gaten had dat hij vanuit het bestaande onderwijs geen impulsen kon verwachten om Nederland 'op te stoten in de vaart der volkeren', bedacht een totaal nieuw schooltype: de Hogere Burgerschool. Hij verwachtte veel van de in het volk sluimerende krachten en - efficiënt als hij was - richtte hij zich tot dat deel van de bevolking dat het makkelijkst te porren leek: de middenstand, de hogere burgers. Immers, jeugd van deze stand had al enige scholing genoten (op de Franse of latijnse school) en kreeg van thuis de financiële mogelijkheden om kennis en vaardigheden op een hoger peil te brengen. De ouders waren graag bereid tot medewerking omdat al het geleerde immers direct toepasbaar was in het eigen bedrijf. En welke middenstander, hogere burger, laat zich de kans ontglippen om hogerop te komen?

Voor de volksmassa was de H.B.S. in de negentiende eeuw niet bedoeld. Daarvoor was alleen al het schoolgeld te hoog; bovendien zouden de kinderen, slechts opgeleid op

een armenschool, nooit kunnen voldoen aan de eisen zoals die gesteld werden aan de eerste-klassers. In zoverre was dus ook de H.B.S. standenbevestigend te noemen. De naam bleek goed gekozen: School voor Hoogere Burgers. De hoge en de lage burgers hadden aan deze school geen boodschap.

Nog voor de H.B.S. opgericht was, bestond er in Nederland sinds 1857 het Meer Uitgebreid Lager Onderwijs (MULO). Het was een schooltype dat opleidde voor het beroepsleven maar dat volgens Thorbecke toch eigenlijk te weinig kwaliteit had. Vandaar zijn geheel nieuwe school. In de Memorie van Toelichting op de betreffende wet staat 'dat het middelbaar onderwijs bestemd is voor de burgerij die streeft naar algemene kennis, beschaving en voorbereiding van de onderscheidene bedrijven der nijvere maatschappij'. De H.B.S.-en zouden dus onderricht geven aan 'die burgerij welke meer vrijheid bezit om denken en kennis te ontwikkelen dan doorgaans ambachtslieden en kleine landbouwers'.²

De H.B.S. was het antwoord op de vraag, die de zich geleidelijk aan toch ontwikkelende economie had naar geschoolde, op de praktijk gerichte werknemers. De vraag vanuit het bedrijfsleven naar steeds hoger opgeleide arbeidskrachten heeft lange tijd de inhoud en vorm van het onderwijs bepaald. In het midden van de twintigste eeuw, onder invloed van de resultaten van de 'menswetenschappen' en van veranderde politieke inzichten en machtsverhoudingen, kwamen er andere visies op de rol van het onderwijs en dus werden toen ook de doelstellingen gewijzigd c.q. bijgesteld.

Men vond dat het onderwijs meer kind-gericht moest worden, d.w.z. het onderwijs moest zo ingericht worden dat elk kind er tot maximale ontplooiing zou moeten kunnen komen. Het systeem moest dan ook zodanig uitgebreid worden dat leerlingen van alle begaafdheidsniveaus vervolgonderwijs zouden kunnen krijgen. Ook de doorstroming van het ene schooltype naar het andere moest geregeld worden. 'Late roepingen' en 'september-kindjes' hoefden niet meer levenslang vastgepind te zijn op het feit dat ze op hun elfde of twaalfde jaar te hoog of te laag in het systeem begonnen waren.

Deze nieuwe inzichten vonden hun bekroning in de wet op het Voortgezet Onderwijs van 1963: de Mammoet. Door deze wet veranderde onze Rijks-H.B.S. in een Rijksscholengemeenschap met HAVO en Atheneum. De MAVO kwam tengevolge van een fusie in 1969 de Rijksscholengemeenschap binnen. De opzet is dus dat iedereen het voor hem of haar meest geschikte onderwijs krijgt en het hoogst bereikbare diploma behaalt. Daartoe kan het nodig zijn dat er zonder problemen overgestapt moet kunnen worden van MAVO naar HAVO of Atheneum, terwijl ook de weg omlaag drempelloos moet zijn. De

overheid, aanvankelijk alleen maar uitgaande van het maatschappijgerichte onderwijs, maar later toch steeds meer aansluitend op het kindgerichte onderwijs, bevorderde de deelname van het onderwijs. Door middel van studiebeurzen, subsidies, verlenging van de leerplicht, studievoorziening, belastingfaciliteiten, kinderbijslagregelingen etc, stelde ze in de loop van deze eeuw ook de minder gegoede en nog later zelfs de min vermogende ouders in staat hun kinderen naar het vervolgonderwijs te sturen. De sociale mobiliteit werd en wordt daarmee uitermate bevorderd. De grotere deelname van jeugdigen uit de lagere inkomensgroepen aan het onderwijs noemt men 'externe democratisering'.

De functie van de H.B.S. in Venlo kan nader bestudeerd worden aan de hand van cijfermateriaal, waaruit blijkt dat de Rijks inderdaad te maken had met de toenemende vraag vanuit het bedrijfsleven naar hoger personeel en midden kader. Ook kan daaruit blijken of er ook in Venlo sprake is van toenemende democratisering, van grotere deelname aan het middelbaar onderwijs vanuit de lagere inkomensgroepen.

De economische situatie in Venlo en omgeving was in de Franse tijd (1794-1814) niet zeer ongunstig geweest. Na de bezettingsjaren werd de grote handelsweg van Venlo naar Maastricht - de Napoleonsbaan - aangelegd, een kiezelweg overigens. De Venlose haven werd stapelplaats voor steenkolen vanuit het Luikse industriegebied; er waren zelfs plannen om het grote Canal du Nord, een kanaal dat Antwerpen rechtstreeks zou moeten verbinden met Maas en Rijn, eindelijk aan te leggen. Venlo zou aan dat kanaal liggen. In 1830 werd de Venlose Kamer van Koophandel door Bontamps opgericht. De toekomst zag er bepaald rooskleurig uit maar al gauw kwamen de grote tegenvallers.

De Belgische tijd (1830-1839) gaf Venlo weliswaar in-kwartiering van 2000 man troepen en dat bracht nogal wat bedrijvigheid met zich mee, maar daar stond de ondergang van de tuinbouw tegenover. Venlo was belegerd gebied en de stad werd middels inundaties verdedigd. Het hele tuinbouwareaal stond jarenlang onder water!³ Bovendien blokkeerden de 'Hollanders' alle handel, zowel over de Maas als over de wegen. Het herstel van de economie zou nog jaren op zich laten wachten. Den Haag liet zich niet veel aan Limburg gelegen liggen omdat het gebied met uitzondering van de steden Venlo en Maastricht tussen 1839 en 1867 tevens deel uitmaakte van de Duitse Bond.⁴ De Duitsers namen hetzelfde standpunt in dus gebeurde er niet veel opwekkends.

Dr. G.C.P. Linssen schrijft: 'De eens zo bloeiende handelsstad was op weg een dode stad te worden'. 'Buiten de stad waren in feite slechts twee bedrijven bekend: de bin-

derij en drukkerij van de Wed. Bontamps en de Venlose Klontjes- en koekbakkerij, welke een vanouds bekend product, de Venlose peperkoek, ter markt bracht'. In de industrie (68 bedrijfjes) waren in 1866 welgeteld 169 arbeiders werkzaam. De stad had toen ongeveer 7500 inwoners.⁵

Na 1865 ging de situatie vooruit: Venlo groeide uit tot een belangrijk spoorwegcentrum met een Nederlands en drie Duitse (!) stations; het Roergebied ontwikkelde zich zeer snel en daarvan profiteerde met name de Venlose tuinbouw en het vervoerswezen. De als knellend ervaren vesting werd vanaf 1867 ontmanteld zodat eindelijk uitbreiding mogelijk was.⁶ Toen er in 1867 eindelijk een einde gemaakt werd aan de Limburgse tweeherigheid, betekende dit een toenemende oriëntatie op Holland waardoor handel en industrie ook vandaaruit impulsen kregen. Voor Venlo betekende dit o.a. meer werkgelegenheid, vooral voor middenkader. Maar dat was er niet! Nogal wat kantoorbedienden, ambtenaren, militairen, spoorwegpersoneel etc. kwamen van elders naar Venlo en hadden een grote invloed op het maatschappelijke en culturele leven en ook - en dat is belangrijk voor ons - op het onderwijs. Toen de H.B.S. in Venlo haar poorten opende, had ze zeker niet de sympathie en belangstelling van de gehele bevolking. Natuurlijk speelden voor veel mensen de financiën een grote rol, maar wanneer we de belangstelling van de 'Hoogere Burgers' onderzoeken, dan blijkt dat er heel wat tegenstanders van de school waren. In de eerste hoofdstukken is gewezen op de houding van de clericale (en als reactie daarop die der anticlericale) notabelen. Een houding, die soms voortkwam uit religieuze benepenheid maar toch ook vaak uit een oprechte angst voor de geest van materialisme die heerste bij H.B.S.-leraren en die ook - volgens de clericalen - bleek uit het lessenpakket. Bij de keuze van de leerstof was men bepaald niet uitgegaan van de Christelijke levensovertuiging: het criterium was de maatschappelijke relevantie van elk vak. Er werd volgens de verontrusten teveel gekeken naar de natuur; de mens als bovennatuurlijk (religieus) wezen kreeg te weinig of zelfs geen aandacht.

Niettemin kreeg de H.B.S. een voldoende aantal leerlingen, mede door de 'import'. Zo geeft Linssen aan dat er nog in 1903 in Venlo en Blerick ruim 500 spoorwegmensen met hun gezinnen woonden.⁷ Een van de eerste vrouwelijke leerlingen, Julie Jonkergouw, was de dochter van Ir. Jonkergouw. Deze ingenieur had de eerste tramlijn in Noord-Limburg aangelegd: De paardetram van Venlo via Tegelen naar Steyl, gereedgekomen in 1888. Reeds in 1889 bedroeg het aantal passagiers ruim 47.000, waaruit blijkt hoezeer Venlo als stad in de omgeving functioneerde, dankzij inspanningen van 'importmensen'.⁸

In het oude leerlingenboek van de Rijks zien we vaak dat

als beroep van de vader vermeld staat: spoorwegbeambte. In 1903 bijvoorbeeld waren er 19 leerlingen uit spoorweggezinnen, d.w.z. 28% van het totale aantal leerlingen. Tien van deze leerlingen waren buiten Venlo geboren; bij de overige leerlingen komen niet-Venlose namen voor als Zijlstra, Lentink etc.⁹

Naast de vervoersfunctie nam ook de industriële functie snel toe. De electrotechnische industrie was zeer belangrijk: de Pope was in 1904 groter dan Philips.¹⁰ Er waren steen- en dakpannenfabrieken, houtzagerijen, beeldenfabrieken, grafische bedrijven en een chemisch bedrijf.¹¹ Venlo nam snel in inwonertal toe maar ook de omgeving werd meegetrokken:

Schema 1 - Bevolking van Venlo, in absolute cijfers

1875	8372	
1900	14708	
1909	17102	
1914	19627	
1930	24275	
1950	45724	12

Schema 2 - Bevolking van gebied Venlo-Beesel, in indexcijfers

1880	100	
1890	125	
1900	165	
1910	200	
1920	240	
1930	295	
1940	340	
1950	420	13

Niet alleen nam de bevolking van Venlo en omgeving toe, ook vond er een verschuiving plaats in de verdeling van de arbeidsplaatsen over de verschillende sectoren. In de stad was de dienstverlenende sector in de negentiende eeuw belangrijker dan de industriële bedrijvigheid. Deze verhouding verandert langzamerhand in de twintigste eeuw ten gunste van de industrie, zoals duidelijk wordt uit het volgende schema:

Verdeling naar sectoren in procenten voor Venlo

	landbouw	nijverheid en ambachten	overige
1909	14	24	62
1947	12	39	49 14

Het zal eenieder duidelijk zijn dat de Rijks H.B.S. tot deze ontwikkeling kon bijdragen aangezien zij mensen opleidde voor technische en administratieve beroepen. Men kan natuurlijk niet stellen dat de Rijks een dergelijke ontwik-

keling op sociaal-economisch gebied heeft veroorzaakt, maar er is wel sprake van een wisselwerking.

Een modernere aanpak in de industriële sector en in de dienstverlenende beroepen werd mogelijk door hoger opgeleid personeel en deze ontwikkeling in het bedrijfsleven betekende een bevestiging van de waarde van het H.B.S.-diploma en daarmee weer een stimulans voor het onderwijs. Hoe langer hoe meer mensen raakten overtuigd van het feit dat de H.B.S.-er een goede carrière in het bedrijfsleven tegemoet ging en geleidelijk aan zag men ook in dat deze carrière niet meer alleen voor enkelen was weggelegd. Een andere opleiding tot de genoemde functies was er in Venlo niet. Er waren 5 lagere scholen (in 1910), waarvan 3 openbare. Bij die openbare hoorden zowel de stads-armenschool als de school voor ULO. Daarnaast was er de burgeravondschool, die twee afdelingen had: 1. theoretische opleiding voor toekomstige ambachtslieden, 2. opleiding voor toekomstige winkel-, kantoor- en handelsbedienden.

In 1899 werd het Tekeninstituut opgericht, alwaar men les kon krijgen in handtekenen, technisch tekenen en boetseren. Hier leidde men ambachtslieden als timmerlieden, meubelmakers, smeden, steenhouwers, metselaars en dergelijke op. Verder was er de Handelskursus, waar men les kreeg in rekenen, algebra, Nederlands, Duits, Engels, Frans, boekhouden en handelsinrichting. In 1905 werd de ambachtsschool opgericht, die zoals blijkt uit de toename van het aantal leerlingen - in 1905 - 70 leerlingen, in 1907 al 148 - duidelijk direkt aansloeg bij de bevolking.

Er waren 2 inrichtingen, die dienden als voorbereiding op hoger onderwijs, namelijk het Pro-gymnasium opgericht in 1890, dat in 1907 72 leerlingen telde, en het Collegium Albertinum, dat in 1908 bezocht werd door 177 leerlingen, die allen van Duitse afkomst waren en opgeleid werden voor de geestelijke stand.¹⁵

Deze laatste twee opleidingen zijn alleen uit oogpunt van volledigheid genoemd; hun direct economische functie is te verwaarlozen. In 1920 werd het Pro-gymnasium overgenomen door de geestelijken van de orde der Augustijnen. De naam van het Pro werd veranderd in Sint-Thomascollège. Pas in 1945 werd een volledige H.B.S. aan dit college verbonden.

In de periode die voorafgaat aan de oprichting van de H.B.S. aan dit college, was de Rijks dus de enige school die op directe wijze mensen voor leidinggevende functies in industrie en bedrijfsleven opleidde. Vandaar dat de functie van de Rijks in dit vlak gezocht moet/kan worden. Natuurlijk is het belang van de Rijks niet alleen gelegen in haar bijdrage tot het bedrijfsleven. Ook de individueel afgestudeerde ervoer het belang aan den lijve, en wel in zijn carrière. Dankzij de opleiding kon hij vooruitkomen in 'den burgerstand', d.w.z. hij kon zich meer cultureel en

maatschappelijk aanzien verwerven. Maar ook voor kinderen van mindergegoeden stond de deur naar een andere carrière, buiten de arbeidersstand, open.

We hebben, voor zover dat mogelijk was, met het leerlingenboek dat de namen van de leerlingen in de periode 1890 tot 1955 bevat een inventarisatie gemaakt van de bestemming van de leerlingen die de school verlieten aan het einde van de cursus met een diploma. We hebben daarbij twee categorieën onderscheiden: 1. betreft handel, technische en administratieve werkzaamheden; 2. betreft verder studeren aan kweekschool, universiteiten, hogescholen enz.

Schooljaar	Totaal aantal	I	II
1892-1893	4 van 3-jarige	4	
1910-1911	17 "	6	
1911-1912	30 "	11	
1912-1913	31 "	13	
1913-1914	19 "	10	
1914-1915	8 "	7	
	5 van 5-jarige	2	3
1915-1916	10 "	5	4
1916-1917	15 "	9	4
1917-1918	10 "	6	3
1918-1919	11 "	5	3
1919-1920	10 "	2	7
1920-1921	18 "	6	11
1921-1922	19 "	8	9
1922-1923	19 "	7	6
1923-1924	9 "	4	5
1924-1925	13 "	6	7
1925-1926	22 van HBS A	17	2
	10 van HBS B	6	4
1926-1927	10 van A	5	2
	7 van B	4	2
1927-1928	7 van A	5	2
	3 van B	1	1
1928-1929	7 van A	4	2
	5 van B	3	
1929-1930	6 van A	5	1
	10 van B	2	7
1930-1931	5 van A	2	2
	3 van B	1	1
1931-1932	5 van A	3	1
	9 van B	2	6
1932-1933	4 van A	4	
	3 van B	.	
1933-1934	7 van A	6	1
	4 van B		4
1934-1935	6 van A	2	
	4 van B	2	
1935-1936	4 van A		2
	6 van B	2	3
1936-1937	4 van A	1	2
	7 van A	1	6
1937-1938	14 van A	3	4
	1 van B		

Zoals blijkt uit de staten is van 1910 tot 1938 vrij redelijk bijgehouden waar de geslaagden terecht zijn gekomen. We kunnen, naar mijn mening, zeker stellen dat door het leveren van zoveel mensen (197 in totaal) de Rijks heeft bijgedragen aan het ontwikkelen van de handel en de technische en administratieve sector. Daarnaast ging 'n redelijk aantal geslaagden studeren aan technische hogescholen, maar daarvan is niet meer na te gaan of zij allen of in grote meerderheid teruggekeerd zijn naar Venlo en omgeving.

Maar niet alleen voor de mannelijke bevolking, van welke stand dan ook, is het zeer belangrijk geweest dat er een Rijks-H.B.S. was. Voor meisjes in Venlo en omgeving was ze de enige opleiding, die gericht was op een functie in de industrie of dienstverlening. Vanaf 1889 bestond de gelegenheid voor 'jongeren van het vrouwelijk geslacht' om zich in te laten schrijven als leerling. Pas in 1935 kwam er een Middelbare Meisjesschool (M.M.S.) in Venlo. Hieruit groeide het latere Collegium Marianum. In 1965 werd het Blariacumcollege als gemengde school gesticht, en het duurde tot 1967 voordat de andere Venlose middelbare scholen 'gemengd' werden. De Rijks had sinds 1889 de moed opgebracht om de publieke opinie, die toch al tegen haar was vanwege het neutrale karakter van het onderwijs, te trotseren en tegen alle emotionele weerstanden in meisjes toe te laten. Maar de co-instructie hield, voorzichtigheidshalve, nog geen co-educatie in, getuige het feit dat de vrouwelijke leerlingen tot 1968 buiten de lessen strikt gescheiden gehouden werden van de mannelijke leerlingen. De meisjes konden in de pauzes verblijven in de meisjeskamer of op straat, terwijl de jongens op de speelplaats plichtmatig hun rondjes moesten draaien met de wijzers van de klok mee. Zelfs tot in het begin van de jaren '70 werd er voor de jongens handvaardigheid gegeven; voor de meisjes werden in de paralleluren naaldvakken onderwezen. Afgezien van deze eigenaardige opvatting van co-educatie mag toch gesteld worden dat de bijdrage tot emancipatie weliswaar moeilijk te reconstrueren is naar zijn kwaliteit, maar daarom niet onderschat mag worden.

Over het kwantitatieve aspect valt iets meer te zeggen. We hebben de aantallen meisjes per schooljaar verzameld en uiterekend welk percentage van de schoolbevolking vrouwelijk was.

Om een duidelijker beeld te geven zijn deze gegevens ook verwerkt tot een grafiek. Daarbij zijn de landelijke gegevens vanaf 1930 opgenomen ¹⁶; uit de vergelijking blijkt dat vanaf 1930 tot 1955 het aantal vrouwelijke leerlingen aan de Rijks hoger is dan het landelijke cijfer. De oorzaak ervan is reeds hierboven aangeduid, namelijk het ontbreken in Venlo van beroepsgericht onderwijs voor meisjes in

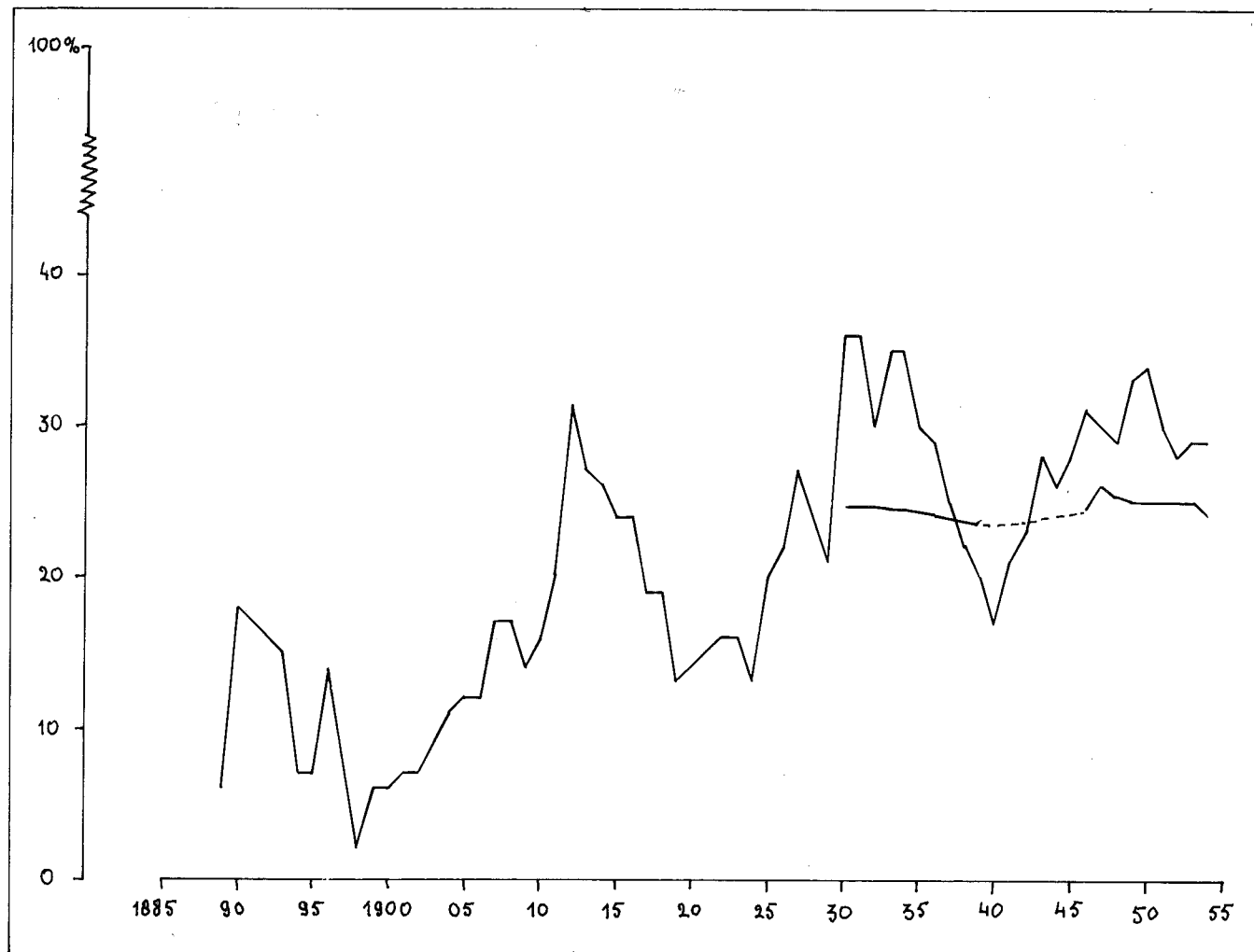
*Aantal meisjes op de Rijks-H.B.S.
1889-1955 in absolute cijfers en procenten*

Schooljaar	aantal	proc.	Schooljaar	aantal	proc.
1889-1890	3	6	1922-1923	31	16
1890-1891	7	1	1923-1924	28	16
1891-1892	3	17	1924-1925	21	13
1892-1893	8	16	1925-1926	28	20
1893-1894	9	15	1926-1927	31	22
1894-1895	5	7	1927-1928	35	27
1895-1896	6	7	1928-1929	33	24
1896-1897	12	14	1929-1930	30	21
1897-1898	5	8	1930-1931	47	36
1898-1899	1	2	1931-1932	43	36
1899-1900	3	6	1932-1933	41	30
1900-1901	4	6	1933-1934	48	35
1901-1902	5	7	1934-1935	52	35
1902-1903	5	7	1935-1936	51	30
1903-1904	6	9	1936-1937	58	29
1904-1905	7	11	1937-1938	54	25
1905-1906	8	12	1938-1939	54	22
1906-1907	8	12	1939-1940	52	20
1907-1908	13	17	1940-1941	48	17
1908-1909	18	17	1941-1942	60	21
1909-1910	19	14	1942-1943	66	23
1910-1911	17	16	1943-1944	81	28
1911-1912	20	20	1944-1945	77	26
1912-1913	40	31	1945-1946	81	28
1913-1914	35	27	1946-1947	101	31
1914-1915	38	26	1947-1948	88	30
1915-1916	39	24	1948-1949	76	29
1916-1917	45	24	1949-1950	72	33
1917-1918	41	19	1950-1951	70	34
1918-1919	36	19	1951-1952	57	30
1919-1920	26	13	1952-1953	53	28
1920-1921	25	14	1953-1954	57	29
1921-1922	30	15	1954-1955	55	29

middenkader en leidinggevende posities in de technische en administratieve sector.

Naast de groep vrouwelijke leerlingen, was er nog een tweede groep die profiteerde van de 'externe democratisering', nl. de groep kinderen van minvermogende ouders. Sinds 1892 konden leerlingen vrijstelling krijgen van het betalen van schoolgeld. Vanaf 1899 konden ze zelfs boeken en andere leermiddelen gratis krijgen, mits 'hunnen ijver' daartoe aanleiding gaf. ¹⁷

Blijkens bijgevoegd staatje bood de Rijks in Venlo die gelegenheid ook. In dit staatje is het aantal kosteloze leer-

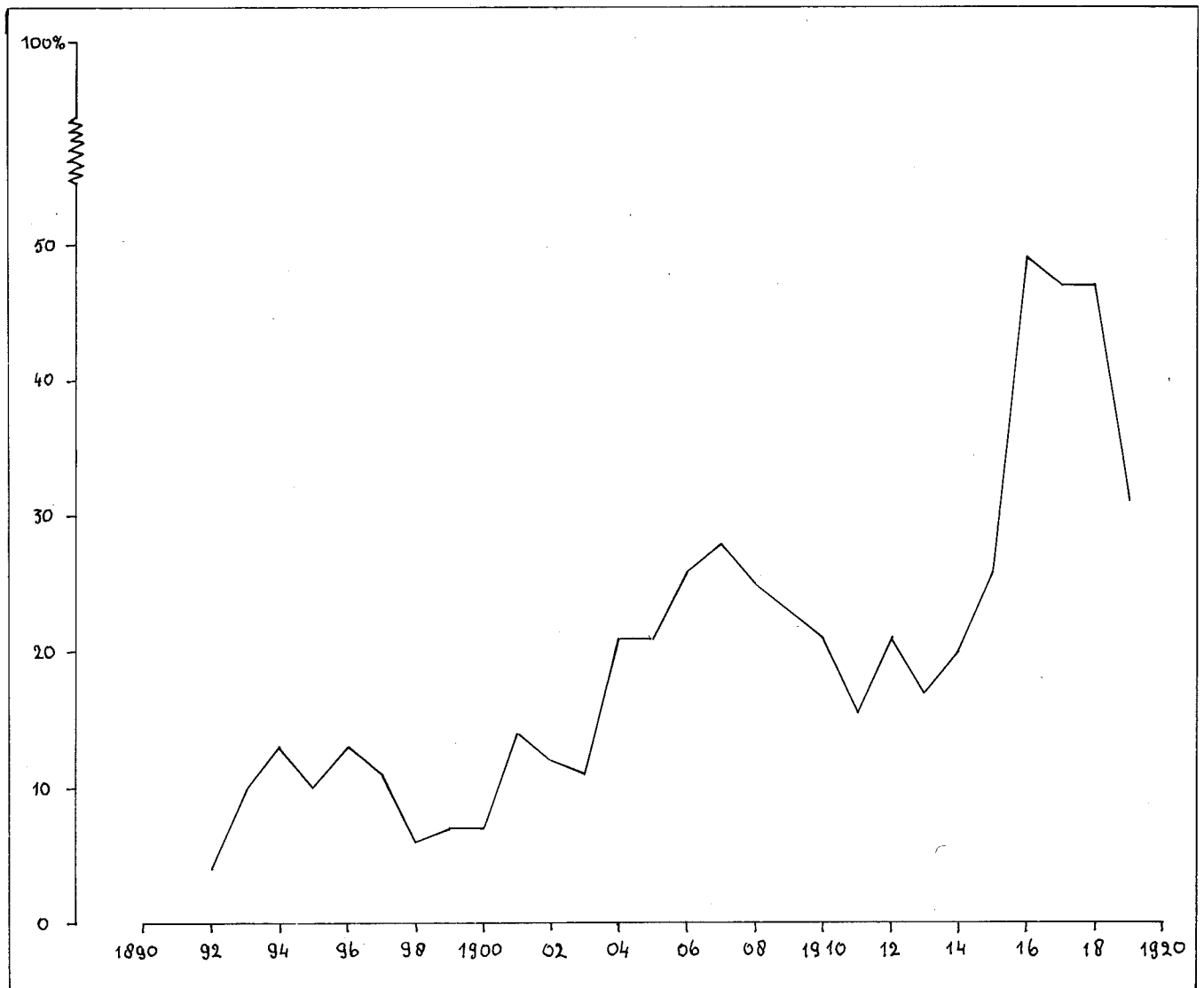

lingen exact aangegeven. De getallen zijn ontleend aan de verslagen van de Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs in Venlo. Vanaf 1920 is de Commissie wat minder nauwgezet, wat dit betreft, en vermeldt ze slechts

dat er 'enkele' of 'meerdere' kosteloze leerlingen zijn. In 1923 vermeldt ze zelfs helemaal niets dienaangaande. Notabene: kosteloos betekent: vrijstelling van schoolgeld. De leerlingen zijn bepaald niet kostenloos!

Aantal vrijstellingen w.b. schoolgeld per schooljaar

1880-1892	0	1901-1902	9	1911-1912	23	1921-1922	meerdere
1892-1893	2	1902-1903	8	1912-1913	25	1922-1923	meerdere
1893-1894	6	1903-1904	7	1913-1914	25	1923-1924	onbekend
1894-1895	9	1904-1905	14	1914-1915	32	1924-1925	16
1895-1896	8	1905-1906	16	1915-1916	49	1925-1926	28
1896-1897	11	1906-1907	26	1916-1917	107	1926-1927	verschillende
1897-1898	7	1907-1908	28	1917-1918	88	1927-1928	verschillende
1898-1899	3	1908-1909	33	1918-1919	83		
1899-1900	4	1909-1910	35	1919-1920	57		
1900-1901	4	1910-1911	21	1920-1921	meerdere		

Percentages kosteloze leerlingen op de totale schoolbevolking.

Welke factoren de dalingen en stijgingen in aantallen kosteloze leerlingen beïnvloeden, is bij gebrek aan archief niet te achterhalen. Gesteld mag worden dat de Rijks van tijd tot tijd een zeer grote rol gespeeld heeft in de externe democratisering. In 1915/16 bijvoorbeeld was bijna de helft van de leerlingen 'kosteloos'. Vele jongeren uit de mindergegoede milieus hadden het aan deze vrijstellingsregeling te danken, dat ze tot deze vorm van onderwijs toegelaten konden worden.

Het leerlingenboek uit die tijd levert ons interessante gegevens omtrent de beroepen van de ouders van alle leerlingen.

Voor een nadere analyse zijn de beroepen van de ouders ingedeeld in 9 categorieën:

1. fabrikant, rentenier, directeur van een bedrijf, beoefenaar van een vrij beroep zoals chirurg, arts, notaris en architect;
2. middenstander zoals smid, bakker, herbergier, aannemer en winkelier, in het bezit van een eigen zaak zijnde;
3. hoofdarbeider zoals ambtenaar bij overheidsinstellingen, leraar, ontvanger van belastingen en kantoorpersoneel;
4. koopman, handelaar, vertegenwoordiger (zie ad 4)
5. officier en onderofficier van het leger;

6. boer en tuinder;
7. geschoold arbeider, zoals electricien, bankwerker, machinist, schilder, waarbij aangenomen wordt dat men geen eigen zaak heeft (zie ad 7)
8. ongeschoold arbeider, zoals brievenbesteller, los werkman, werkster;
9. beroep onbekend; het gaat meestal om weduwen.

Opmerkingen:

Ad 4: de status en de financiële situatie van de mensen van deze categorie kan nogal uiteenlopen. De vraag of de betreffende persoon zelfstandig is, of gedeeltelijk afhankelijk, of zelfs geheel in loondienst, is vaak niet met zekerheid te beantwoorden. Het betreft een waarschijnlijk gevarieerde groep.

Ad 7: ook wat de personen uit deze categorie betreft kan opgemerkt worden dat de mogelijkheid bestaat, dat sommigen van hen een eigen zaak hadden. Als b.v. opgegeven wordt dat iemand het beroep van schilder uitoefent, is het mogelijk dat hij een eigen zaak heeft.

Indeling van de beroepen van de ouder(s) in absolute getallen.

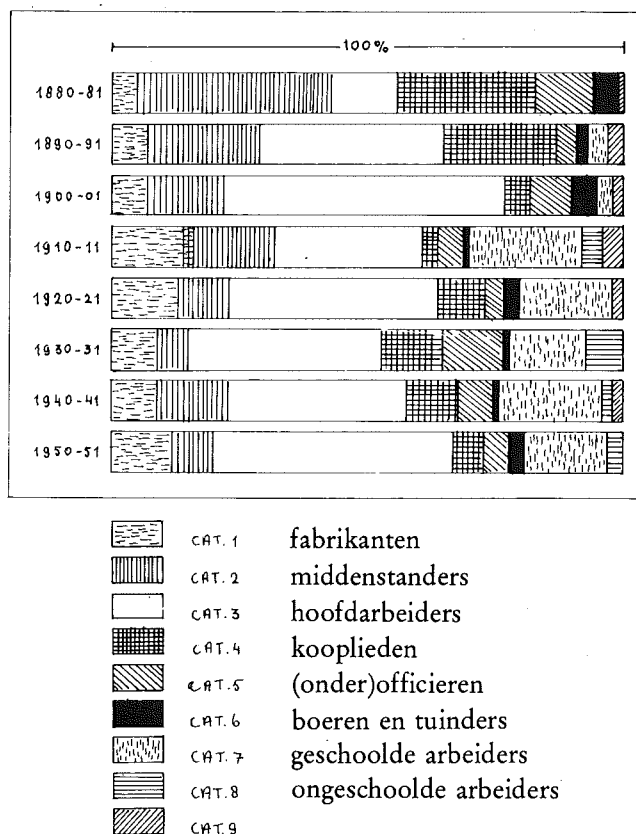
	Tot. Categorieën leerl								
Schooljaar	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1880-81	56	3	21	7	15	6	3	—	1
1890-91	55	4	12	20	12	2	1	2	—
1900-01	60	4	9	33	3	5	3	2	—
1910-11	112	18	18	32	3	5	1	25	4
1920-21	189	25	18	77	16	7	6	33	—
1930-31	130	12	8	49	15	16	1	19	9
1940-41	277	26	38	97	27	19	4	54	6
1950-51	217	25	18	101	12	10	6	36	6

Om een beter inzicht te krijgen in de deelname van elke categorie aan het onderwijs op de Rijks-H.B.S. is het noodzakelijk de absolute getallen om te rekenen in percentages; de verhoudingen tussen de verschillende categorieën worden dan veel duidelijker. Bij de berekening zijn de getallen afgerond, tevens is de algemeen gemiddelde deelname van elke categorie over de periode 1880-1950 gegeven.

Indeling van de beroepen van de ouder(s) in procenten.

	Categorieën							
Schooljaar	1	2	3	4	5	6	7	8
1880-81	5	8	13	27	10	5	—	—
1890-91	7	22	36	22	4	2	4	—
1900-01	7	15	55	5	8	5	3	—
1910-11	16	16	29	3	5	1	22	4
1920-21	13	10	41	9	4	3	18	—
1930-31	9	6	38	12	12	1	15	7
1940-41	9	14	35	10	7	1	20	2
1950-51	12	9	48	6	5	3	17	3
gemiddelde 1880-1950	10	16	37	11	7	3	12	2

Grafiek van de deelname per categorie tussen 1880-1950

Een vergelijking der percentages van de beroepenverdeling van de Venlose bevolking met die van de ouders van H.B.S. leerlingen leert ons 't volgende.

1. De categorieën 1 tot en met 5 zijn ten opzichte van de andere categorieën in zeer ruime mate vertegenwoordigd. Dit is geen opzienbarende conclusie, maar bevestigt alleen, wat onderwijssociologen reeds vaker gesteld hebben, namelijk dat kinderen uit de mid-

denklasse en hogere milieus meer en hoger onderwijs volgen dan die uit de lagere milieus.

2. Categorie 6 is slecht vertegenwoordigd, maar het is mogelijk dat de ouders in deze categorie het wenselijker achtten, dat hun kinderen een opleiding kozen die te maken had met de land- en/of tuinbouw.
3. De toename na 1900 van categorie 7 is goed te zien gelet op de grafiek van de deelname per categorie. Wordt die grafiek ook nog vergeleken met die van de kosteloze leerlingen, dan blijkt duidelijk de parallelle.
4. De toename uit categorie 8 is niet groot, hetgeen mogelijk terug te voeren is op de visie van de ouders uit die groepering op het onderwijs. Vaak beschouwden zij de school als niet weggelegd voor 'ons soort mensen'.

Het onderwijs, gegeven aan de Rijks, heeft het ontstaan van een modern, geïndustrialiseerd goed geleid bedrijfsleven en een modern dienstenapparaat mede bevorderd. Daarnaast vervulde de Rijks een belangrijke rol in de externe democratisering van het onderwijs. De maatregelen van Van Vroonhoven tijdens de crisis van de dertiger jaren, zoals uitgewerkt in hoofdstuk IV, staan dan ook in deze traditie. Door de mogelijkheid tot vrijstelling van schoolgeld konden velen uit maatschappelijke groeperingen die normaliter geen middelbaar onderwijs konden bekostigen, toch dat middelbaar onderwijs volgen en daardoor betere mogelijkheden verwerven voor het bekleden van

hogere posities in de maatschappij. In deze zin is 'De Rijks' een 'sociale school' geweest.

Opvallend is natuurlijk de explosie na 1968, na de invoering van de mammoetwet. Ook is er de laatste jaren nog een toename te constateren die te verklaren is uit het betrekken van het nieuwe gebouw aan de Waterhoenstraat, per 1 augustus 1977.

De fluctuaties in de jaarlijkse aantallen leerlingen in het verleden kunnen verklaard worden uit:

- Veranderingen op maatschappelijk gebied, zoals de crisis van de dertiger jaren en de oorlogstijd.
- Maar ook affaires die de reputatie van de school aantastten hadden hun weerslag.
- De taaië campagnes van de H.H. Geestelijken hadden, zoals uiteengezet in de eerste hoofdstukken, ook invloed op de aantallen leerlingen.

Ter illustratie een afdruck van een rapport van directeur Steijns uit 1904, die heel concreet aangeeft welke naar zijn mening de redenen waren van de vermindering van het aantal leerlingen over een periode van iets meer dan 20 jaren.

Naar aanleiding van de fluctuaties in de schoolbevolking na 1904 kan geconstateerd worden:

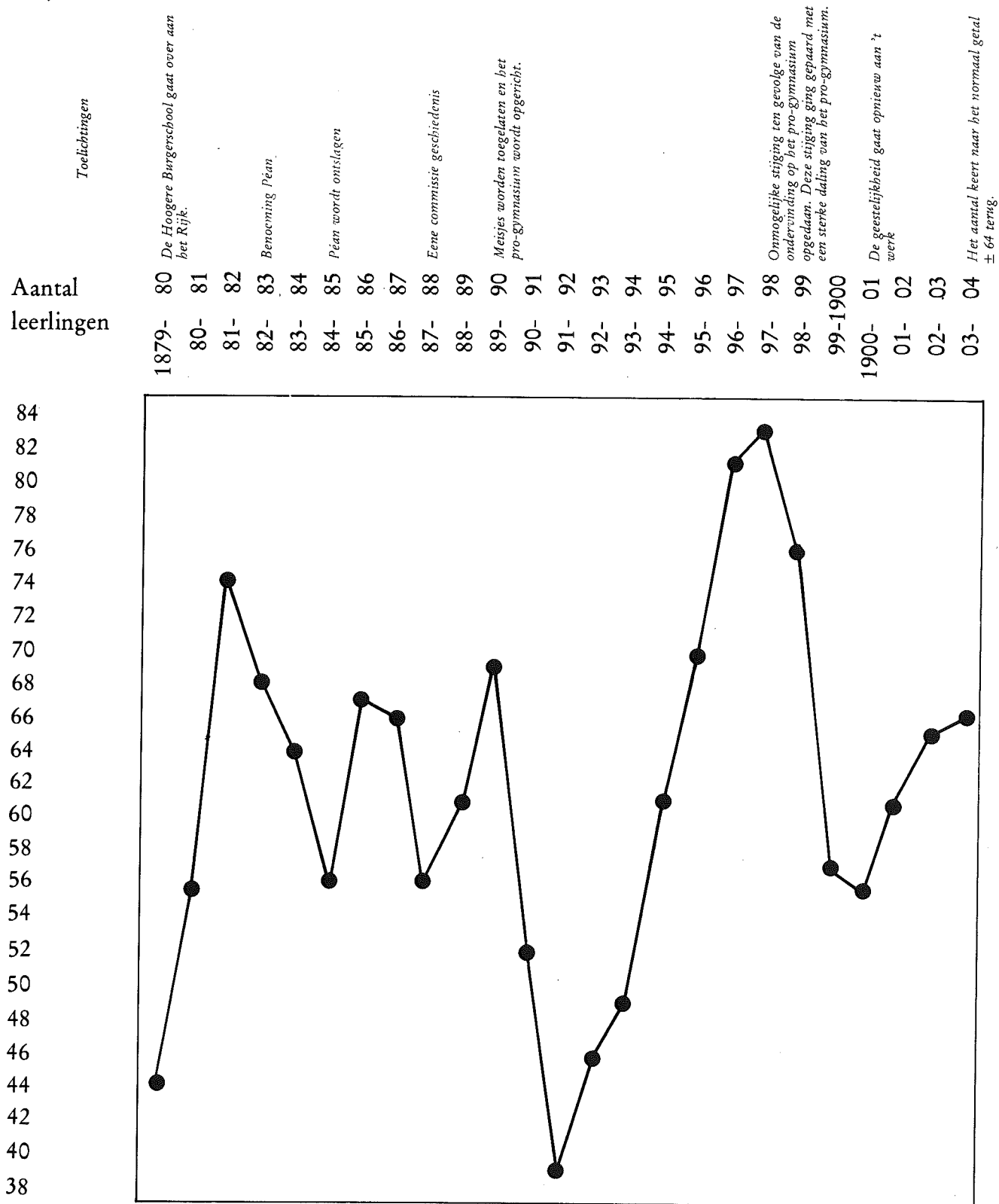
- dat, ondanks problemen, de school gestaag groeit, vooral door de grotere deelname uit de groeperingen van hoofdarbeiders en geschoolde arbeiders;
- dat er in 1908 een daling optreedt door affaire Schrijnen, zoals beschreven in hoofdstuk III;
- dat er na 1920 'n afname is die samenhangt met de concurrentie van het St.-Tomascollege;
- dat er na 1930 een vermindering optreedt door de economische crisis;
- dat er in de jaren 1952 tot en met 1955 'n daling plaatsvindt door het verminderde aantal geboorten tijdens de Tweede Wereldoorlog.

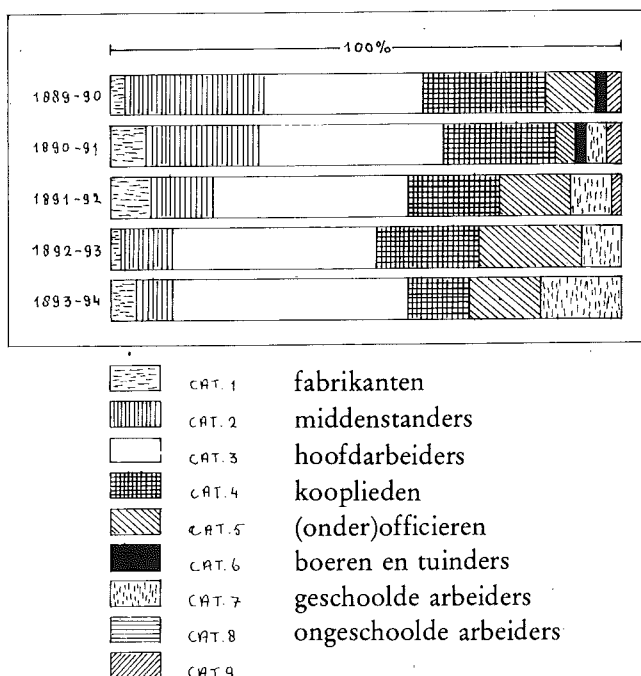
De Rijks-H.B.S. is, ondanks de concurrentie van de bijzondere scholen in een overwegend katholieke streek toch blijven groeien doordat zij een goedkope vorm van onderwijs bood vergeleken bij dat van de bijzondere scholen. Ook is van belang dat het beleid van de Rijks erop was gericht dat men in Venlo niets of bijna niets kon aanvoeren tegen het openbare karakter. De Rijks was nog liever 'Roomser dan de Paus' dan neutraal, vooral in de periode Van der Meer en Van Vroonhoven.

De grafiek op pagina 105 toont de situatie wat betreft de deelname aan het onderwijs per categorie, nadat het Pro-gymnasium is gesticht, aan.

*Hoeveel leerlingen bevolkten tussen 1880-1980 de school?
Aantal leerlingen per schooljaar, in absolute cijfers*

1880	56								
1881	74	1901	74	1921	187	1941	278	1961	254
1882	68	1902	76	1922	175	1942	280	1962	263
1883	67	1903	69	1923	167	1943	291	1963	269
1884	58	1904	67	1924	157	1944	292	1964	299
1885	70	1905	68	1925	141	1945	302	1965	307
1886	69	1906	78	1926	144	1946	291	1966	347
1887	55	1907	100	1927	130	1947	329	1967	390
1888	63	1908	105	1928	139	1948	292	1968	421
1889	72	1909	135	1929	131	1949	263	1969	475
1890	56	1910	112	1930	119	1950	217	1970	693
1891	51	1911	129	1931	138	1951	209	1971	822
1892	52	1912	129	1932	149	1952	190	1972	870
1893	57	1913	148	1933	167	1953	189	1973	984
1894	65	1914	164	1934	202	1954	197	1974	1024
1895	80	1915	188	1935	149	1955	190	1975	1026
1896	90	1916	220	1936	168	1956	195	1976	974
1897	86	1917	189	1937	202	1957	222	1977	1016
1898	73	1918	177	1938	220	1958	201	1978	1158
1899	59	1919	184	1939	244	1959	209	1979	1197
1900	61	1920	197	1940	260	1960	234	1980	1255

Aantal leerlingen per categorie in absolute getallen

1889/90	1890/91	1891/92	1892/93	1893/94	
90	91	92	93	94	
2	4	4	1	3	Cat. 1
19	12	6	5	4	Cat. 2
21	20	19	21	26	Cat. 3
16	12	9	10	7	Cat. 4
6	2	7	10	8	Cat. 5
1	1	-	-	-	Cat. 6
-	2	4	4	9	Cat. 7
-	-	-	-	-	Cat. 8
2	2	1	-	-	Cat. 9
70	55	49	51	57	Totaal cat.

Uit deze grafiek blijkt dat de daling zich vooral voordoet in de categorie van de middenstand, een groep, die veel sterker afhankelijk is van het oordeel van de mensen m.b.t. hun gedragingen en daarmee m.b.t. het sturen van hun kinderen naar een openbare school. Ook de kooplieden en handelaren zijn blijkbaar eerder geneigd om een negatief oordeel te voorkomen. Dit geldt niet voor officieren en onderofficieren die vaak uit andere streken van Nederland afkomstig waren en vaak ook niet katholiek waren. Zij trokken zich niet veel aan van de campagne van de geestelijkheid tegen de openbare school; zij waren eerder nog ontevreden over het niveau van het onderwijs aan de Rijks, zoals blijkt uit de activiteiten van de commissie van ouders in de jaren negentig van de vorige eeuw. De commissie bestond toen voornamelijk uit ouders uit de categorieën 1 en 5; er hadden enkele ritmeesters zitting in de commissie.

Resumerend kan gesteld worden, dat de Rijks-H.B.S. met alle ups en downs gestaag is blijven groeien ondanks campagnes van de zijde van de clerus. Zij heeft beduidend bijgedragen tot de ontwikkeling van Venlo en de regio. De kwalificatie 'sociale school' lijkt verdiend, omdat zij de mogelijkheid gaf tot het volgen van middelbaar onderwijs aan kinderen uit die maatschappelijke groeperingen, die normaliter niet over de financiële middelen daartoe beschikten. Tevens bood zij meisjes de gelegenheid om een opleiding te volgen, die hen in de samenleving ruimere mogelijkheden verschafte.

Huisvesting van de Rijks-H.B.S. en haar voorlopers

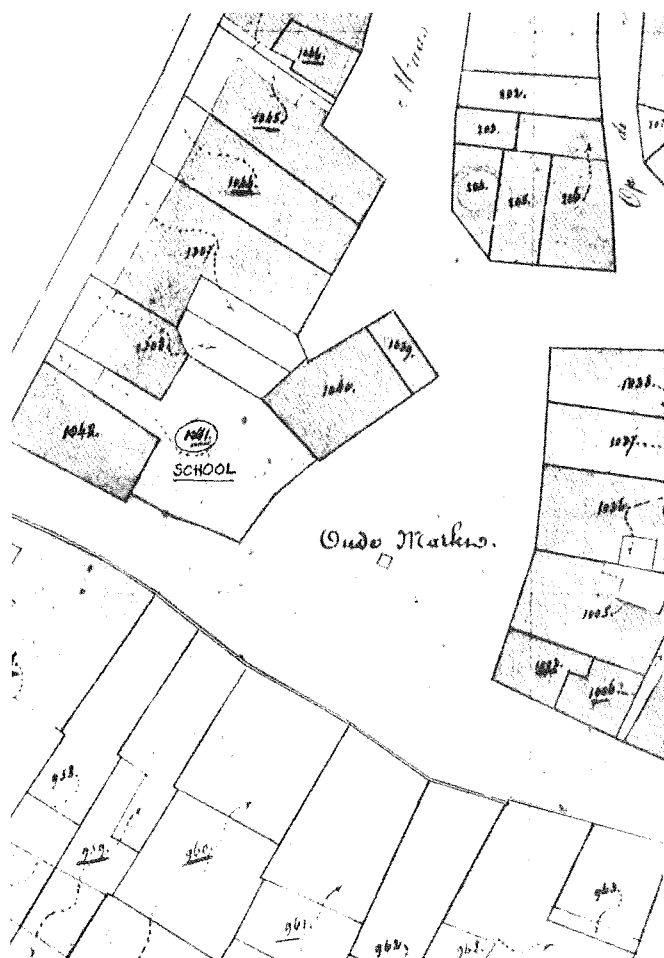
IX 107

J.H.J.M. Lamberts

De op 1 april 1807 opgerichte Ecole secondaire was gevestigd in een pand aan de noordzijde van de Oude Markt, naast de Stadsmeelwaag. Deze school werd per 1 januari 1811 gereorganiseerd en droeg vanaf die tijd de naam Stedelijk College.¹

Na 1 januari 1834 heette het Collegie Hogere Stadsschool.² In 1840 verhuisde de Hogere Stadsschool naar de Begijnengang, naar de gebouwen van het voormalige

Kadastrale kaart ca. 1840. In het boekpand nr 1041 was van 1807-1840 de Ecole Secondaire resp. Stedelijk College en Hogere Stadsschool gevestigd.

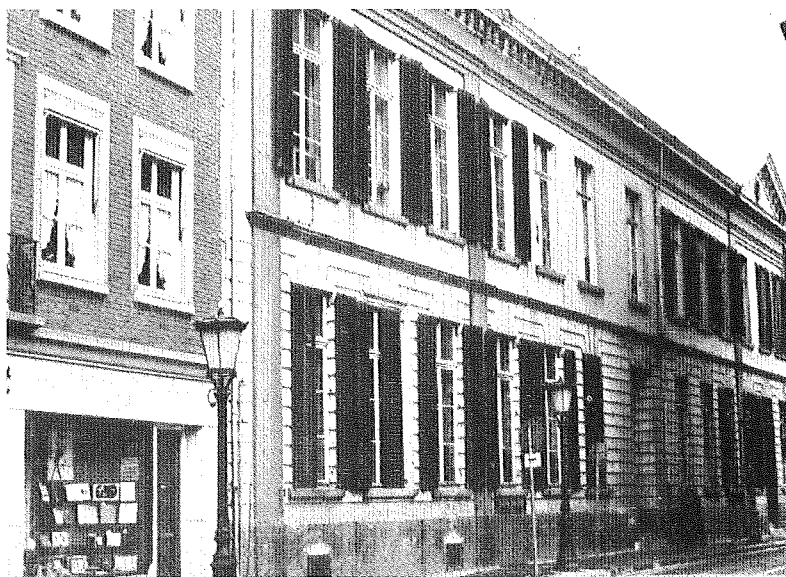

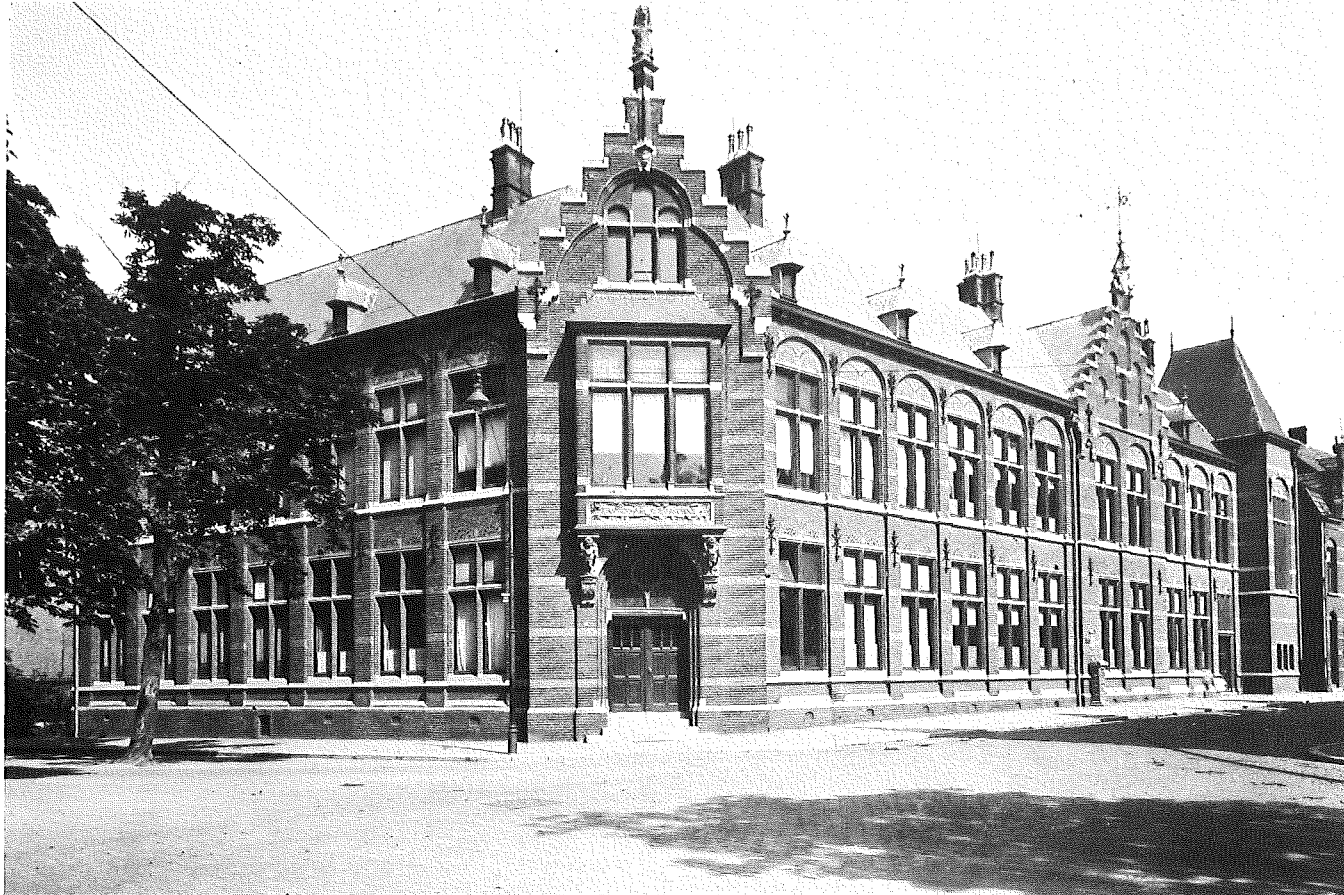
Kruisherenklooster.³ In het pand aan de Oude Markt werden lagere scholen gevestigd, tot ook zij, in 1883, een beter gebouw kregen: de zogenaamde Mostartschool aan de Goltziusstraat. Het gebouw aan de Oude Markt werd in 1902 gesloopt.⁴

Vanuit de Begijnengang ging de Hogere Stadsschool in 1852 naar het voormalige administratiegebouw van de Gemeente Venlo, dat in 1845 op de fundamenten van de 17de eeuwse Vleeshal was opgetrokken. De Raad van de gemeente Venlo besloot in 1845 het nieuwe gebouw aan de Westzijde van het Stadhuis 'in te rigten tot lokalen ten gerieve en gebruike van de Ecole Industrielle et Commerciale, stadsarmenschool, tekenschool enz., voorts tot hoofdkantoor der stedelijke belastingen en commissariaat van politie.'⁵

De Hogere Stadsschool kreeg de beschikking over het midden- en zuidgedeelte van dit gebouw.⁶ Na de omzetting van de Hogere Stadsschool in een drie-jarige Gemeentelijke H.B.S., in 1863, en ook nadat de H.B.S. in

*Gebouw van de Hogere Stadsschool 1852-1863.
Van 1863-1880 was hier de drie-jarige Gemeentelijke H.B.S. gevestigd,
en van 1880-1889 de drie-jarige Rijks-H.B.S.*

Het gebouw van de Rijks-H.B.S. van 1889-1977 aan het Nolensplein 62 later 66.

1880 overgegaan was in de handen van het Rijk ⁷ bleef de H.B.S. hier gevestigd. Ondanks het feit, dat het gebouw voor de Rijks-H.B.S. al op 15 mei 1883 was afgekeurd, bleef men erin gehuisvest tot 1889. In 1884 waren door de Rijks, wegens ruimtegebrek, enkele lokalen betrokken in de 3de Stadsschool ⁸ van Adams, een lagere school voor de goeude burgerij, die gevestigd was in het nieuwe scholengebouw aan de Goltziusstraat – hoek Schoolstraat⁹, de reeds genoemde 'Mostartschool', thans Goltziusmuseum.

In het door de 'Rijks' verlaten gebouw aan de Grote Markt werd in 1890 het Pro-gymnasium gevestigd, dat hier verbleef tot 1904. Daarna verhuisde het naar het voor deze school nieuwgebouwde onderkomen aan de Hogeweg.

Na een grondige renovatie werd het gebouw aan de Grote Markt betrokken door verschillende gemeentelijke diensten, zoals de burgerlijke stand, Openbare Werken (in de tweede wereldoorlog ook het distributiekantoor), welke tot april 1961 hier verbleven. In februari 1962 werd het, behoudens enkele oude kelders, gesloopt.¹⁰

Per 1 september 1889 betrok de Rijks-H.B.S. de nieuwbouw op de hoek van de Goltziusstraat en Moerdijkstraat.¹¹ Later werden deze straten omgedoopt in respectievelijk Nolensplein en St. Martinusstraat. Dit schoolgebouw was gerealiseerd naar de plannen van architect

Lokhorst en werd uitgevoerd door de Venlose aannemer J. Bosman¹² op terreinen van de Gemeente Venlo.¹³

Dit gebouw, dat blijkens de jaarverslagen van de toenmalige directeur, J. Steijns, aan alle eisen des tijds voldeed,¹⁴ werd in 1914, na de omzetting van de driejarige H.B.S. in een vijf-jarige, uitgebreid met een vleugel die haaks op de toenmalige Moerdijkstraat gesitueerd werd. De verbouwing en uitbreiding werd verricht door de Venlose aannemer Kessels voor een bedrag van f 38.635,-.¹⁵

Op 21 februari 1942 vorderde de Duitse Wehrmacht het gebouw aan het Nolensplein. De Rijks vond gastvrijheid in de St. Jozefschool aan de Tegelseweg, thans Hagerhofschool, waar men de beschikking kreeg over 7 lokalen, een grote studiezaal en twee kleine kamertjes voor de directeur en de leraren.¹⁶ Het gebouw aan het Nolensplein werd door de Duitsers weer vrijgegeven op 28 december 1942¹⁷ en men verhuisde weer naar de oude en vertrouwde omgeving op 13 april 1943. Deze situatie zou echter slechts van korte duur zijn, daar reeds in juli 1943 de Duitsers het gebouw opnieuw in beslag namen en nu tot de bevrijding van Venlo op 1 maart 1945.¹⁸

De Rijks werd tijdens deze tweede evacuatie ondergebracht in enkele lokalen van de ambachtsschool op de Tegelseweg en op de provisorisch verbouwde zolder van het patronaatsgebouw van de parochie van O.L. Vrouw O.O. aan de Hendrikxstraat.¹⁹ Omdat er zeer frequent luchtalarm was gedurende deze periode – tussen 1 januari 1944

en 15 juli van dat jaar 112 keer²⁰ – vonden de examens in 1944 plaats in de kelder van de verffabriek van de fa. Drost aan de Emmastraat.²¹ Na de bevrijding bezetten de Amerikanen het gebouw aan het Nolensplein op 5 maart, maar ontruimden dit reeds weer op 26 maart d.a.v.²² en nadat het schoolgebouw gezuiverd was van de smetten van de bezetter en provisorisch was hersteld, konden de lessen voor de eindexamenklassen reeds op 13 april 1945 worden hervat. Enkele lokalen echter moesten worden afgestaan aan de belastingdienst. Het betrof de lokalen op de bovenverdieping, aan de zijde van de St. Martinusstraat.²³

In de 60-er jaren verkeerde gebouw en inventaris in een meer dan deplorabele toestand.²⁴ Er was toen reeds langer sprake geweest van de bouw van een nieuwe school op een terrein gelegen bij de Familiekerk, aan het verlengde van de Hertog Reinoudsingel op de hoek van de Rijnbeekstraat²⁵ maar deze plannen zijn nooit gerealiseerd. Toen de school ten gevolge van de democratisering van het onderwijs en de na-oorlogse geboortegolf explosief groeide, werd de gebouwensituatie zeer ingewikkeld. Bij de fusie met de Gemeentelijke Openbare Mavo in 1969 werd ook het gebouw aan de Julianastraat 5a, waarin voordien de Gemeentelijke Openbare Lagere School en daarna de Gemeentelijke Openbare Mavo gehuisvest waren, opgenomen in het gebouwenbestand van de R.S.G. Het gebouw aan de Julianastraat was gebouwd in 1930 door de Kaiserin

Auguste Victoriaschule, en stond bekend als de 'Duitse School'.²⁶

Op de binnenplaatsen van de gebouwen aan het Nolensplein en aan de Julianastraat verzezen in 1968 en 1969 noodgebouwen. Eerder waren er al lokalen betrokken in het Hervormd Centrum op de Grote Kerkstraat. De docenten handvaardigheid betrokken de kelders van het Cultureel Centrum aan de Begijnengang (Men bevond zich daar op historische grond!). In 1971/72 werd bovendien uitgeweken naar noodgebouwen aan de Veestraat nr. 100.²⁷

Na het gereedkomen van de bouwplannen voor een geheel nieuw gebouw waarin eindelijk weer alle afdelingen en disciplines konden worden ondergebracht, werd op 17 juni 1975 de nieuwbouw aanbesteed en op 26 juni 1975 gegund aan de aannemersfirma Goossen BV uit Blerick voor een bedrag van plusminus f 8.000.000,-.²⁸ Het architectenbureau Nouwens & Van Poppel uit Tilburg had het hele complex ontworpen. De school werd gesitueerd op een kavel gelegen aan de Waterhoenstraat 44 te Venlo, die reeds jarenlang door de gemeente hiervoor gereserveerd was. Ook de gemeente Tegelen had de R.S.G. eerder een kavel aangeboden.

Na een voorspoedige en volgens plan verlopen bouwperiode kon op 1 augustus 1977 het nieuwe gebouw betrokken worden. De opening werd verricht door Staatssecretaris K. de Jong Ozn, op 13 oktober 1977.²⁹

Schoolleiding, docenten en beamtten kort na het betrekken van de nieuwbouw aan de Waterhoenstraat in oktober 1977.

Staatssecretaris K. de Jong Ozn bijst de vlag bij de officiële opening van het gebouw aan de Waterhoenstraat 44 te Venlo.

In het gebouw aan het Nolensplein 66, het vroegere 'Hoofdgebouw' der R.S.G. is thans gevestigd de huurcommissie in de ressorten Venlo en Roermond, en de Inspectie der Directe Belastingen, afdeling controle.

In de St. Martinusstraat, de voormalige achteringang, is de entree tot de kantoorruimten van de Inspectie Venray van het Kleuter en Lager Onderwijs, met als huisnummer 17a.

In het gebouw aan de Julianastraat 5a is thans gevestigd een dependance van de LHNO-school en in het noodgebouw aan de Veestraat 100, thans Bachstraat 27, zit een afdeling van de Biologische School.³⁰

De sport werd door de Rijks vroeger beoefend op een terrein gelegen achter de machineloods van de Cöln-Mindener Bahngesellschaft, aan de Hoogmolenweg en de Oostsingel, thans Burgemeester van Liebergenstraat. Sinds de aanleg van de Krefeldseweg was men verhuisd naar de terreinen aan de Merelweg en vandaar ging men naar de velden van de Gemeentelijke Sportstichting op de Herungerberg, vlak tegen de Duitse grens.³¹ Later kwamen hier nog bij zalen aan de Valuasstraat, de Rijnbeekstraat, de Sporthal aan de Craneveldstraat en de zaal in de Mgr. Zwijsenstraat, alsmede uit gebrek aan zalen, het Sportfondsenbad.³² In de huidige nieuwbouw zijn voldoende zalen aanwezig, terwijl er tevens een keur van sportvelden vlak bij ligt, zodat ook aan deze dislocaties een einde is gekomen.

Lijst van directeuren, leraren en beampten die langere tijd aan de Rijks-H.B.S./Scholengemeenschap verbonden zijn (geweest)

X 111

J.H.J.M. Lamberts

- Mevr. drs. A.E.H. Aalbers, frans, 1967-1971
A.H. Aben, duits, 1925-1927, overleden 4 december 1927
Drs. A.C.Th. Alsters, Economische Wetenschappen & Recht, 1973-
A.P.M. Ansems, duits, 1928-1966
W.G.H. van der Avoort, aardrijkskunde, 1971-
Vanaf 1 september 1974 brugklascoördinator en vanaf 1 september 1977 conrector.
H.G. Baints, duits, 1890-1894
G. Bannink, geschiedenis, 1923-1925
M.G.J. Baten, wiskunde/aardrijkskunde, 1969-
Drs. M.A. Bäümchen, handels-staatswetenschappen, 1930-1951
J.I.G. Belonye, engels, 1891-1893
E. Beltjens, Lichamelijke Opvoeding, 1921-1923
J.G.M. van Bergen, Lichamelijke Opvoeding, 1970-
J.J.M. Berghs, nederland, directeur Mavo, conrector, 1969-1974
Drs. J.A.W. Beuskens, scheikunde, 1962-1969
N.M.H. Bisschops, nederland/geschiedenis, 1972-1976
Mevr. A.M. Bloemsma-Eysma, Lichamelijke Opvoeding, 1978-
Ir. O.F. Bolt, scheikunde, 1968-1970
P.J. Bom, duits, 1883-1890
A. Bonsel, geschiedenis/aardrijkskunde, 1937-1961
H.W. Brans, voorbereidende klas/duits, 1908-1924
Drs. J. Brock, maatschappijleer, 1975-1979
G.C.W. van den Broek, conciërge/administrateur, 1956-1976
Mevr. M.M. Buddemeijer, nederland, 1975-
Mej. A. van den Burg, natuurlijke historie, 1952-1958
A.W. Burger, handvaardigheid, 1971-1976
L.D. Cambeen, natuur/scheikunde, 1969-
Mevr. J. Codolban, engels, 1964-
Drs. J.R.P.W. Cooijmans, aardrijkskunde, directeur 1966, rector 1968-
Mej. E.M. van Dam, nederland, 1963-1968
L.E. Cornelisse, hand- en lijntekenen, 1924-1966
H.J. Derkx, conciërge, 1910-1956
W.A. Driessen, conciërge, 1972-
Dr. V. Dubois, plant- en dierkunde, 1946-1952
M.J.E. van den Dungen, staatswetenschappen, 1880-1893
F.C.G. Duvergé, gymnastiek/schoonschrijven, 1917-1921
Mevr. W.E. Dutman, nederland, 1978-
J.W. van Dijk, duits/wiskunde, 1966-
voorbereidende klas in 1946
K.P.F. Elbers, amanuensis, 1966-
W.E.Th.A. Engels, amanuensis, 1975-
J.C. Esser, frans, 1956-1959
Mevr. S.G.M. van Enkevort, Lichamelijke Opvoeding, 1964-1966
A.H.L.M. van Erp, frans, 1962-
G.H.W. van Eijk, Lichamelijke Opvoeding, 1973-
Drs. J.C.Th.M. Feller, nederland, 1964-1969 en 1974-
Mr. H.P. de Fluiter, staatswetenschappen, 1912-1930
Drs. Th.J.G. Franse, engels, 1973-
P. Fijn van Draat, engels, 1883-1887
A.H. Gambon, nederland/frans/boekhouden/schoonschrijven, 1880-1886
Dr. A.J.M. Garjeanne, natuurlijke historie/scheikunde, 1898-1900 en 1908-1943
J.J. Garjeanne, hand- en lijntekenen, 1889-1924
M.L.J.M. Geenen, nederland, 1971-
Mevr. A. Gelderloos-Tuinstra, aardrijkskunde/geschiedenis, 1977-
G.C.W. Gerrits, nederland, 1969-1975
Dr. G. Girbes, scheikunde/warenkennis, 1930-1938
H. Gouwentak, natuurlijke historie/natuurkunde/scheikunde, 1900-1908
W.E.V. Govers, wiskunde, 1880-1886
Ir. A. Grubben, natuur- scheikunde, 1971-1974

- 112 Mr. Th.W.L. van 't Grunewoldt, staathuishoudkunde/
handelswetenschappen, 1951-1973
G.M. Gruyters, engels, 1969-1972
J.W. van der Gulden, frans, 1926-1943
H.A.J. Gulickx, kultuurgeschiedenis van het Christen-
dom, 1963-1973
(In de loop der jaren waren verschillende leden van de
Orde der Dominicanen te Venlo als docent voor het vak
Cultuurgeschiedenis van het Christendom werkzaam aan
de Rijks-H.B.S. w.o. de paters Bataille, de Bok, Merk)
J.C. Gunst, schoonschrijven, 1886-1889
C.W. de Haan, engels, 1975-1976 en 1978-
M.J.D. Hanssen, nederland, 1939-1969, vanaf 1948 te-
vens onderdirecteur
Mevr. M.C.H. Hendrich-Kuyper, duits, 1974-
J.C.L. Hendrickx, aardrijkskunde, 1970-1974
W.K. Hendriks, duits, 1977-
Mevr. L.M.D. Hendriks-Treuen, duits, 1969-1980
Drs. J.J.M. Hendrikx, engels, 1945-, vanaf 1969 tevens
conrector
W.G.M. Hendrix, geschiedenis, 1970-
W.J.J.M. Hermans, nederland, 1971-
Drs. G.H.P. Hilberts, wiskunde, 1967- vanaf 1975 tevens
conrector
A. Hoitsma, wiskunde, 1911-1919
D. Horn, natuur- scheikunde/biologie/delfstoffenkunde,
1880-1898
J.W. Holtkamp, biologie, 1978-
Drs. J.L. Huisman, aardrijkskunde, 1967-1971
J.C.W. Ising, wiskunde/boekhouden, 1886-1912
K.J.M. Jacobs, handelskennis, 1969-1971
N.J. Jacobs, administrateur, 1976-
Ir. J.G.W. Janssen, scheikunde, 1974-
Mej. M. Janssen, secretaresse, 1947-1963
C.H.G. Jennen, handelswetenschappen/boekhouden,
1951-1971
Mej. A. Jongepier, nederland, 1937-1942
Drs. C.A.A. Joosten, engels, 1970-
J. Kayser, hand- lijntekenen, 1880-1881
Drs. P.H.J. Kempen, geschiedenis, 1975-
Drs. J.F.M. Kluytmans, frans, 1974-1978
L.A.M. Kneepkens, Lichamelijke Opvoeding, 1930-1971
F.J.H. Kniest, conciërge, 1970-1980
Mevr. J.E.M. Knippels-Veelen, biologie, 1975-
Dr. H.H. Knippenberg, geschiedenis/nederland, 1907-1916
Th.H. Kockelkoren, frans/nederland, 1973- vanaf 1977
tevens decaan
J.H. Koëter, wiskunde/handelswetenschappen,
1912-1936
Drs. H.S.M. Korsten, geschiedenis, 1961- vanaf 1977 te-
vens conrector
Drs. P.H.C. Kremers, wiskunde, 1939-1951
P.H. Kruytzer, frans/wiskunde, 1917-1920
J.J. Kuypers, frans, 1937-1944
J.H.J.M. Lamberts, duits, 1964-
R.Th.H.C.M. Lamberts, Economische Wetenschappen
& Recht II, 1971-
Mr. H.J. van Leeuwen, staathuishoudkunde, 1894-1909
J.C.N. Legner, hand- en lijntekenen, 1881-1890
Drs. J.H.J.M. Liebregts, engels, 1972-
Mevr. Th. H.M. Lommers-Kessels, biologie, 1972-1979
W.A.M. Loomans, wiskunde, 1963-1970
J.A.T.J.G. van Luytelaar, frans, 1943-1967
H.D. van der Maas, Lichamelijke Opvoeding, 1880-1912
F. Mans, amanuensis/conciërge, 1880-1907
S. van der Meer, aardrijkskunde/geschiedenis, 1904-1907,
directeur 1911-1932
J.M. Metzlar, nederland/geschiedenis, 1916-1920
J.F. Munnich, Lichamelijke Opvoeding, 1908-1930
A.J.J. Munten, amanuensis, 1971-
Mej. J. Nottrot, wiskunde, 1921-1950
P.J.M. Nijs, wiskunde, 1948-
P.C.G.J.M. Olyschlager, nederland, 1899-1907
C.W. Pape, aardrijkskunde, 1921-1940
Ir. J.W.M. van de Pas, natuurkunde, 1971-
Ir. A.J.L. Paulus, wiskunde, 1974-
E.P. Pean, frans, 1882-1884
Ir. J.G. Pennings, natuurkunde, 1968-1974
A. Pienot, engels, 1887-1891
Ds. A.J. Plug, kultuurgeschiedenis van het Christendom,
1964-1971
Ds. J. van de Poel, kultuurgeschiedenis van het christen-
dom, 1954-1959
C.H. Postel, duits/engels, 1894-1924
Ir. G. Prick, scheikunde, 1951-1963
H.J.J. Pröpper, geschiedenis/aardrijkskunde, 1925-1968
Drs. A.J. Reijnders, nederland, 1973-
Ir. J.J. Roest, scheikunde/warenkennis, 1920-1930
J. Roemer, o.p., kultuurgeschiedenis van het christen-
dom, 1942-1948
Mevr. R. van Rooy-Seetsen, wiskunde, 1973-
Drs. F.W.A. Rovers, aardrijkskunde, 1971-
F.J.M. Rutten, handvaardigheid, 1973-
M. Rutten, staathuishoudkunde, 1893-1894
M.J.J. Rutten, muziek, 1972-1975
Th.H.J. Ruytenbeek, rijksambtenaar II, 1973-
Drs. H.A.M.M. Sax, biologie, 1970-
Drs. J.A.W. Schellekens, frans, 1970-
Drs. V.L. Schipper, geschiedenis, 1972-1975
Mr. Th. Schoeren, staatsinrichting, 1957-1968
J.M. Schotten, tekenen/handvaardigheid, 1967-
D. Schram, nederland/aardrijkskunde, 1880-1899
Drs. Th.J.J. Serroo, Economische Wetenschappen &

- Recht I, 1968-1977, vanaf 1973 tot zijn overlijden op 1 augustus 1977 tevens conrector en decaan
- P. de Sévaux, frans/duits, 1883-1926 en in 1928
- Mej. J. Seyl, engels, 1924-1945
- A.L.J. Sivirsky, nederlandse, 1959-1962
- J. Snijders, wiskunde, 1977-
- R.L.H.G. Soberjé, aardrijkskunde, 1974-
- Ir. D. van der Sleesen, biologie, 1960-1972
- Mej. C. Sloots, frans, 1959-1962
- A.J.M. Somers, tekenen/kunstgeschiedenis, 1971-
- P. Sonnevill, amanuensis 1897-1924
- A.F.J. Sorée, aardrijkskunde/geschiedenis, 1969-1972, in 1946/1947 voorbereidende klas.
- Dr. B.W. Speekman, scheikunde, 1962-1970
- J. Sprengers, wiskunde, 1943-1958
- A.J. Stein, frans, 1952-1957
- Drs. Th.P.M. Stemkens, biologie, 1979-
- M.P.J. Steijns, wiskunde, 1880-1910, tevens directeur en schoolopziener voor het arrondissement Venlo
- Dr. L.H. Stijns, frans, geschiedenis/aardrijkskunde, 1880-1904
- W.L. Stroeken, nederlandse/frans, 1970-1974, tevens conrector 1973-1974
- Ds. J. Struys, cultuurgeschiedenis van het Christendom, 1959-1963
- H.M. Theeuwes, geschiedenis, 1977-
- A.L. Thissen, engels, 1961-1966
- Mevr. M. Tilmans-Driessen, secretaresse, 1971-
- P.J.B. Titulaer, rijksambtenaar F, 1945-1972
- Dr. J.H. Tummers, wiskunde/natuurkunde/cosmografie, 1914-1940
- M.J. Twickler, Lichamelijke Opvoeding, 1977-
- A.G.W. Ueberbach, handelswetenschappen, 1976-
- F. Valette, hoogduits/engels, 1880-1883
- Chr. van de Ven, amanuensis, 1923-1966
- J.M.A.M. Verbeek, wiskunde, 1974-
- Dr. W.D. Verduyn, nederlandse/aardrijkskunde/geschiedenis, 1907-1941
- Dr. P.M. Vervoort, natuurkunde, 1975-
- Mevr. drs. J.M. Visscher-Abels, biologie, 1967-1971
- J.J.C. Vonken, frans, 1978.
- Mevr. I.A.H. Voss-Hendrix, secretaresse, 1978-
- Drs. J.A. de Vries, duits, 1963-1966, directeur
- Dr. J.P.C. van Vroonhoven, aardrijkskunde/geschiedenis, 1932-1946, directeur
- Dr. J.J. Vrijling, scheikunde, 1936-1963. Vanaf 1946 tevens directeur
- Mevr. A. Vullings-Kneepkens, Lichamelijke Opvoeding, 1973-1978
- Ph.L.F. Vullings, Lichamelijke Opvoeding, 1966-
- Eerw. Heer Wagenberg o.p, cultuurgeschiedenis van het Christendom, 1957-1961
- I.G.W. van der Wall, muziek, 1968-1971
- Dr. A. Wanders, natuurkunde/cosmografie/mechanica, 1938-1968
- Drs. A.J. Welschen, nederlandse, 1968-1971
- J. v. Wessel, concierge, 1890-1924
- J.B. Wilmink, geschiedenis/aardrijkskunde, 1918-1921
- H. Willemsen, engels, 1971-
- J.W. Willems, frans, 1979-
- P.W.C. Wilms, nederlandse, 1969-

Bronnen:

Septemberstaten 1880-1910
 Jaarverslagen directeur/rector 1880-1979
 Programmaboekjes 1928-1979/1980.

De directeuren van de 'Rijks'.

J. Steijns 1880-1910

S. v.d. Meer 1910-1932

Dr. J. v. Vroonhoven 1932-1946

Dr. J.J. Vrijling 1946-1963

Drs. J.A. de Vries 1963-1966

Drs. J.R.P.W. Cooijmans 1966-

Interview met drs. W.A.J. Bogers

Hub Mans

Hij had die dag al vijf besprekingen afgewerkt. 's Morgens drie, 's middags twee. Alle reden om tegen vijven afgemat te zijn. Maar drs. Willem, Adrianus, Johannes Bogers, oogt nog topfit als hij in de deuropening van zijn kantoor meteen suggereert, dat er wat hem betreft best Venloos gesproken kan worden over 'de Rijks', waar hij naar zijn zeggen tussen 1935 en 1940 'een leerling van het extreem redelijke type' is geweest.

Terwille van de algemene verstaanbaarheid nu toch maar een samenvatting in het Nederlands, een wat ingekorte vertaling van een levendige stroom herinneringen, indrukken en meningen van een man, die uit een duidelijk, ijzeren geheugen feiten en feitjes opdiept in een snelle, gedecideerde stijl, die ook de grote carrière typeert, waarvoor vijf jaren Venlose Rijks Hoogere Burgerschool een goede basis bleken te kunnen zijn.

Wim Bogers ging in zijn tijd te voet naar school. 'Puur voor de gezelligheid'. Van het woonhuis aan de Willemstraat via de Emmastraat, Roermondsepoort, viaduct, Vleesstraat, Lomstraat, Geldersepoort en Klein Park. Op elke hoek van de straat voegden zich kornuiten bij het gezelschap, dat tenslotte dagelijks uit 'n man of twintig bestond. 'We hadden elkaar heel wat te vertellen onderweg'.

De jaren '35-'40 vielen in de crisistijd. 'Ik herinner me grote groepen mensen, die zich op de markt voor het stadhuis verzamelden en vandaar in vrachtwagens naar de Peel werden vervoerd om ontginningswerk te doen'.

De crisistijd had vernederende kenmerken!

De werklozen, die bij een zij-ingang van het stadhuis bijengroepten om te stempelen. Ze moesten zich iedere paar uur melden, opdat ze toch maar niks konden gaan bijverdienen. Bij mooi weer gingen ze tussentijds niet eens naar huis terug, maar zaten ze op de stoep te kaarten. Ik was me er zeer van bewust, dat dit zo gebeurde, alleen is het op jonge leeftijd moeilijk om het in een maatschappelijk of politiek verband te plaatsen. Een politisering van vraagstukken was toen in Venlo niet aan de orde. Venlo kende in die dagen een betrekkelijk statische samenleving, met gegeven morel-, en waardeopvattingen, die niet ter

XI

Drs. W.A.J. Bogers.

discussie waren. Je deed wat je voorgehouden werd en dat was ook in het onderwijs verschrikkelijk merkbaar. Vroeger was de standaard, de kwaliteitsnorm, die geëist werd, uitgangspunt. Daarop werd de leerling beoordeeld en bijgevolg ofwel de woestijn ingezonden of tot het hoge legioen toegelaten. Tegenwoordig is men in het onderwijs bereid de standaarden zodanig te diversificeren en aan te passen, dat grote groepen mensen kunnen deelnemen. Vroeger was er weinig keuze. De normen waren zeer hoog. Als je daar niet aan kon voldoen, dan was het wég met die leerling. En iedereen beschouwde dat systeem – ook het slachtoffer zelf – als een volkomen ordelijke gang van zaken.

Het is overigens hoogst verwonderlijk, dat iemand uit een katholieke familie en levend in een stad met 98 procent der stemmen uitgebracht op de katholieke partij, op een Rijks-H.B.S. terecht komt. Het kwam door het parochiële schoolsysteem. Toen ik een jaar of vijf, zes was, werd dat in Venlo ingevoerd. Als je tot een bepaalde parochie behoorde, moest je daar ook naar school. Dat gold voor de hele stad. Mijn vader was daar verschrikkelijk kwaad om. Hij had twee grote bezwaren tegen dat systeem: hij vond ten eerste, dat daardoor de vrije keuze van onderwijs – in de grondwet gegarandeerd – werd aangetast en dat iemand die toevallig in een parochie woonde met een slechte school onrechtvaardig benadeeld werd. En om te bewijzen, dat ook zijn eigen vlees en bloed niet te hoog verheven waren om aan de theorie te gehoorzamen, meldde hij mij aan op de zogeheten 'meisterschoel' aan de

Helbeek. Die vervulde een beetje de functie van overschotschool. Daar waren de leerlingen te vinden, die eigenlijk naar een parochiële school hadden gemoeten. Ik kwam terecht bij mijnheer Hoofd (daë kint mich nog goed...) Hij heeft mij jaren in de klas gehad, want vroeger ging de meester met de klas mee, van de eerste naar de tweede, enzovoorts tot en met de laatste klas. Dus eenmaal mijnheer Hoofd, altijd mijnheer Hoofd. Mensen als deze mijnheer Hoofd wierpen zich met al hun kundigheid op leerlingen waar ze wat in zagen. Hier en daar had dat parochiële systeem dus toch nog niet zo'n slecht effect.... Van de overschotschool aan de Helbeek naar de neutrale Rijks-H.B.S. was derhalve een logisch vervolg op de eenmaal ingeslagen weg. Achteraf heeft het me nooit verwonderd dat mijn vader de lijn doortrok. Strijden voor recht en vrijheid is toch wel een familietrekje. Dus ging ik naar de Rijks.

Daar had ik zelf de A-kant willen gaan doen. Ik had een verschrikkelijk goed geheugen en ik stond met de talen al spoedig op goede voet. Maar mijn vader voelde niet voor de A-kant. 'Daar kun je later niks mee doen', meende hij.

'Jij moet de B-kant op'. Ik neem aan, dat hij daar met de schoolleiding al over gesproken had. In zulke zaken werd vroeger het object zelve nooit gekend. Ik weet nog goed, dat ik in mijn eerste B-jaar met Kerstmis een afschuwelijk rapport had. Het was 1939, ik zat in 4-B. Onvoldoendes op allerlei gebied. Daar zat iets achter van: jullie willen me als een ezel een stal insturen waar ik niet wil zijn, goed, dan zullen jullie het merken ook. Mijn vader kreeg er de schrik door in de knieën. Een van de leraren troostte me. Elke school heeft wel een leraar, die punten meedeelt, voordat ze eigenlijk publiek mogen worden. En deze leraar zei: 'Je hebt een ontzettend slecht rapport, maar we nemen het je niet kwalijk, omdat we inzien dat je voor het verkeerde schooltype gekozen hebt'. Daar voelde ik me zeer door aangesproken en ook door de schrik die er bij mijn vader was ingeslagen. Ze wilden voor mij de zaak zelfs terugdraaien naar de A-kant. Toen heb ik gezegd: 'Dat wil ik nu ook weer niet. Ik kies definitief voor B'. Later heb ik me wel eens afgevraagd of het misschien een psychologische zet van de schoolleiding is geweest om mij de mogelijkheid te bieden alsnog H.B.S.-A te gaan doen?

Het is mij later ook gaandeweg duidelijk geworden, dat meer objectieve en zakelijk, technische studies mij veel beter zouden liggen als primair sociale en sociologische. Daar lag mijn belangstelling ook niet. Toen ik eenmaal op H.B.S.-B moest kiezen tussen lijntekenen en economie heb ik voor economie gekozen, omdat ik 't eigenlijk wel interessant vond 's aan de weet te komen, hoe in deze wereld de zaken worden gedraaid.

Van de leraren uit die tijd, herinner ik me speciaal meneer Bäumchen van het Rosarium. Hij was een dermate goed mens, dat hij altijd problemen had met het handhaven van de orde. De wanorde nam bij hem zelfs zulke vormen aan, dat de klas besloot zich te bekeren, omdat ze vond dat ze te ver ging. De klas gedroeg zich dus, omdat ze zich niet meer wilde misdragen. Soort zelfcontrole. Meneer Bäumchen strafte nooit streng en was uitermate geïnteresseerd in leerlingen met enige belangstelling voor economie. Later, toen ik dat vak ging studeren en er mijn carrière op bouwde, hebben we uitvoerig met elkaar gecorrespondeerd. In zijn brieven benadrukte meneer Bäumchen herhaaldelijk het zo interessant te vinden, dat zijn lessen in economie bij mij zulke sporen hadden nagelaten. Hij was een bijzonder in mensen geïnteresseerde, sympathieke man.

Totaal anders was de leraar Frans: Van der Gulden. Zijn bijnaam de Lange verdiende hij alleszins. Hij was ook een law-and-orderfiguur. Wie de normen overtrad – ook al gebeurde dat subjectief op goede gronden – lag eruit. 'Ordnung muss sein', herinner ik me van hem. Ik geloof, dat er later bij hem ook sympathieën zijn ontstaan voor een groep, die ook zo voor orde was. Eerlijk- en volledigheidshalve moet ik er wél bijzeggen, dat ik Van der Gulden technisch wél een goede leraar vond.

De algemene houding van de leerlingen in de jaren dertig was er een van je aanpassen en de zaken niet moeilijker maken dan nodig was. Drama's kwamen ook toen als het ware vanzelf. Die hoefde je er niet bij te maken. Ik denk, dat ik indertijd een leerling van het extreem redelijke type was. Zo vormde ik beslist geen uitzondering. De betekenis van de middelbare school werd door ons heel diep ervaren. Ik kan door de school wat worden of ik kan het niet! Er waren er die daar grote moeite mee hadden, maar die in noeste ijver en onverdroten werken per se hun hele jonge leven gebruikt hebben om door zo'n school heen te komen. Men ervoer het als redelijk, dat de leerling zich functioneel gedroeg, zodanig, dat het onderwijs maximale vrucht kon dragen met een minimale inspanning van de school. Dat sloot helemaal aan bij de levensinstelling van die jaren. Tegenwoordig is het oordeel van de leerling over wat er op school gebeurt steeds vaker aan de orde. Nou, dat was vroeger nu net het enige waar geen sterveling zich voor interesseerde.

Als er problemen waren, bijvoorbeeld in het laatste jaar, dan probeerde je die onderling op te lossen. In de fietsenstalling werd er vaak overlegd. De kleine klassen die je toen had, maakten dat ook mogelijk. Bij een eindexamenklas ging het om een man of zes, zeven. In zo'n groepje werd betrekkelijk secuur samengewerkt. Er werd uitgewisseld en werk verdeeld. Als iemand door een straf-taak een grote hoeveelheid extra werk had, knapten we dat wel eens gezamenlijk op in de bibliotheek.

Verder werd terwille van het zesde alsook het negende gebod een scheiding der seksen met krachtige hand gehandhaafd. De meisjes verpoosden in het vrije kwartier in het Klein Park, de jongens op de schoolplaats. Daar liepen ze stevast rond in de richting van de wijzers van de klok. En toen we op een dag, dat de weersomstandigheden daar heel krachtig voor pleitten, geen ijsvrij kregen, gingen we naar ons gevoel bij wijze van protest tot het uiterste door in tegenovergestelde richting over de speelplaats te gaan lopen. Tegen de wijzers van de klok in. Pure 'waersigheid', maar van welk een onschuld vergeleken bij de dingen die nu gebeuren.

Vaak hoorde je in mijn schooltijd waarschuwen tegen godsdienstige vervlakking door neutraal onderwijs. Maar in dat opzicht vervulde de Rijks in het, zeg maar, volslagen conservatieve, katholieke Venlo van die dagen een opmerkelijke rol. Als er eenmaal een briefje van de vader lag, waarin deze verklaarde dat zijn kind godsdienst-ondericht moest hebben, dan werd daar door de schoolleiding, zo streng op gelet, dat je als je 's lollig wilde zijn, dat beter kon bewaren voor een andere dan de godsdienstles. Het was duidelijk, dat de school in de Venlose gemeenschap geen gedonder wilde hebben over godsdienstige zaken. Bijgevolg kregen de kapelaans die bij ons les kwamen geven grotelijks de ruimte. Ik heb op de Rijks driemaal meer godsdienstonderwijs gehad, als de rest van de katholieke scholen. Er waren veel mensen, die dachten dat er op de neutrale scholen een aparte sfeer heerste. Dat was niet zo!

Pas vijf jaar nadat Wim Bogers in 1940 zijn H.B.S.-diploma behaald had, is hij in Tilburg gaan studeren. Dat had duidelijke oorzaken, zegt hij. Het eerste jaar had ik het niet kunnen betalen. Ik moest dus eerst aan het werk om

studiegeld bij elkaar te krijgen. Ik heb in de oorlogsjaren gewerkt bij de brandstoffencommissie Venlo, een distributieorgaan voor vaste brandstoffen. Tot 1943. Toen kon je beter niet meer gaan werken. Ik ben toen ondergedoken, omdat ik geen zin had in de 'arbeidsdienst'.

Toen ik later in Tilburg studeerde, viel het mij op, dat daar meer mensen uit Venlo als studenten ingeschreven waren dan Tilburgers zelf. De lust om wat te ondernemen zit er bij Venlonaren kennelijk in. Alleen het soort banen dat beantwoordt aan een universitaire opleiding bestond in mijn tijd nog niet, of onvoldoende. Toen domineerden de tuinders, de middenstanders en het transportwezen. Van der Grinten was nog klein. Maar er is veel veranderd. Ik heb laatst nog een artikel gelezen over hoger onderwijs in Nederland gedurende de laatste tien jaar. In die periode, zo blijkt, is de deelname vanuit Limburg aan het onderwijs even hoog als die van Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht en daarmee stukken hoger dan die uit de resterende provincies.

Wat – en tenslotte – het eeuwfeest van de Rijksscholengemeenschap betreft. Ik ben zeker van plan erheen te gaan in de hoop nog een aantal mensen tegen te komen, die ik indertijd goed gekend heb en van wie ik niet weet wat ervan geworden is. Ik bewaar de allerbeste herinneringen aan het oude schoolgebouw op de hoek. Door de niet te grote aantallen, die er toen waren, functioneerde het uitstekend. Ik ben mensen van de Rijks tegengekomen in Mexico en in Barcelona. We waren het gauw roerend met elkaar eens, dat de school veel voor ons betekend heeft. Ikzelf ben er in ieder geval een stuk beter afgekomen dan ik eropgegaan ben. Ik heb bij herhaling ondervonden, dat ik op de Rijks bijzonder goed onderwijs genoten heb.

Gedachten over Venlo en zijn XII H.B.S. aan het begin van deze eeuw

dr. S.G.W. van der Meer

'Ja maar, deze tijd is niet te vergelijken met die tijd van toen'. Hoe vaak hoor je dit zinnetje niet gebruiken in onze samenleving, hoe vaak gebruik je het niet zelf!

Maar hoe zéér het van toepassing is op ons, indexaminandi van 1921, dringt pas in volle omvang tot je door, wanneer je (geïnspireerd door de viering van het honderdjarig bestaan van de Venlose Rijks-H.B.S.) terugdenkt aan je jeugd, hier in de eigen stad, de H.B.S.-tijd en de tijd ervoor.

Weet je wel, dat je dan in gedachten terug moet tot vóór de Eerste Wereldoorlog?

Venlo, 20.000 tot 24.000 inwoners – de Maas, die soms overstroomde, soms bijna drooglag – de Grote Hei, oneindig uitgestrekt, iedere zomer één prachtige lila-paarse vlakte, alleen onderbroken door een stel kogelvangers – het Zwarte Water, vleesetende plantjes – heldere beken, schitterende IJsvogels – Beukenhagen, vogelnestjes – witte boerderijen met vaste groengeverfde banken, buiten onder de lindes – velden in een ring om de stad met 'reuben', augurken, 'slai'. Wat een plek om blijmoedig te leven, gezond en jong, en om er gelukkig te zijn!

Ja, en daar woonden we dan! De 'Venlonaers' en een minderheid van import. Het Venlo's dialect vierde hoogtij, nou ja, het 'Hollands' soms ook, op school, in de klas! Hier leefden we met de fleur en de kleur van het leven! Fanfare en Harmonie. Uniformen, muziek van de Infanterie, en daarvóór die van de onvolprezen blauwe Cavalerie (vanâaf de paerd!), processies, kerkkoren, Venlona, Carnaval op straat (tot 1914) en de kermessen (staumcarussel) en beugelbanen ('boete de stad').

En realiseer je je nu wel, dat er toen maar amper auto's waren? De boeren (ik bedoel de 'gerdeneers') brachten om 5-6 uur 's morgens hun produkten in manden naar de veiling, hoog opgetast op hun boerenkarren met grote forse paarden ervoor, met roodversierde hamen, en rinkelende bellen, de voerman lopend voorop, de 'smik' in de hand! En dokters waren er nog maar vijf of zes. Ik zie nog Dr. Receveur, deftig en statig met zijn baard, achter uit zijn brikje stappen, bruin paard ervoor. Een paar jaar later zat hij in de binnencoupé van een prachtige Adler, met koperen toeter buiten de wagen, bespeeld door de tot chauffeur getransformeerde koetsier. En de treinen?

Stoom – rook – kleine coupés – drie klassen, naar Duitsland zelfs vier (houten banken langs de wand, in het midden verticale palen voor de staande passagiers). En het elektrisch licht! Ik herinner me als de dag van gisteren, dat we met de hele buurt naar de Keulse Poort trokken om de eerste van gas op elektrisch omgebouwde sierlantarens voor het postkantoor te gaan zien. De rest was binnen en buiten de huizen nog gas. Vaak liepen we als 'junkskes' de lantarenopsteker met zijn lange stok tegemoet! 'Man, meuge we astebleef de lantaer aanmake?' En dat mochten we dan! Radio was uitgevonden, maar werd pas langzamerhand voor particulieren toegepast. Van televisie was nog geen sprake.

En nu – zo'n 60 tot 65 jaar later? Wat een snelle ontwikkeling, wat een kolossale veranderingen!

Toen was het inderdaad een andere wereld en Venlo een provinciestadje, maar waar wèl wat leefde! Zo ook op het gebied van onderwijs.

Volgens de redevoering, die directeur Van der Meer bij de herdenking van het 50-jarig bestaan van de Rijks H.B.S. hield en die ons toevallig ter beschikking stond, werd de Hogere Stadsschool in 1866 met Rijkssteun omgezet in een Gemeente HBS met 3-jarige cursus. In de eerste jaren na de invoering van de Wet op het Middelbaar Onderwijs, was er gebrek aan bevoegde Nederlandse krachten, zodat de eerste twee directeurs der Gemeente HBS in Venlo Duitsers waren.

In 1870 werd de als opleidingsschool vigerende U.L.O.-school omgezet in een voorbereidende klas. Het aantal leerlingen was in 1866: 29, liep in 1871 op tot 83 en daalde in 1879 tot 52.

In 1880 kon de gemeentelijke H.B.S. in een Rijks-H.B.S. met 3-jarige cursus worden omgezet, indien tenminste de gemeente bereid was lokalen en hulpmiddelen ter beschikking te stellen. Dit gebeurde. Directeur was de heer J. Steijns. In 1885 wenste minister Van Heemskerck een nieuw gebouw. De kosten bedroegen f 53.000,– waarvan Venlo bij raadsbesluit in dec. '85 ongeveer 1/3, in feite f 15.900,– voor zijn rekening nam. In 1889 werden op verzoek van een inwoner van Venlo, ondanks de afwijzende houding van de toenmalige Commissie van Toezicht, door de minister van Onderwijs ook meisjes op

school toegelaten en was coëductie in Venlo voor het eerst een feit.

In 1905 werd met grote luister het 25-jarig bestaan gevierd. Directeur Steijns overleed in 1910. Een jaar later gingen er stemmen op de driejarige H.B.S. in een vijfjarige om te zetten.

Niet zonder strijd in de nationale pers. Op 22 maart 1913 deelde de inspecteur Ten Bruggencate mede: U krijgt een 4e klas, evenwel wordt de voorbereidende klas opgeheven. Intussen had men contact opgenomen met de oud-leraar in aardrijkskunde en geschiedenis Van der Meer, die naar Delft was verhuisd en nu na drie jaar terugkeerde om de overgang van een driejarige naar een vijfjarige H.B.S. te realiseren. Aan het gebouw werd een vleugel aangebouwd. Aparte natuurkunde- scheikunde- en biologielokalen waren absoluut noodzakelijk. De nieuwe directeur (De Dirk) bleek een goed organisator. Geboren Fries als hij was, was hij plichtsgetrouw, streng maar rechtvaardig, vóór orde en systeem en bezat uiteindelijk een erg gevoelig hart.

*Waarschijnlijk oudste eindexamenklas vijfjarige cursus.
Bovenste rij: Harrie Jacobs, van Dijk, Ed Verzijl, ?, Adr. de Siraux,
Chris Lommen. Middelste rij: Felix van Daelen, Cabeau, Bougenaer,
Jan Snoek, Hourgronje, ?, Vic. Wenters. Onderste rij: Marie Dorgie, ?,
Mies v.d. Meer, Carolien van Dijk, M. Charles.*

En daar nu kwamen o.a. de latere eindexaminandi van 1921 terecht! De meesten van ons hadden op de Broeders School (het 'Klein College') bij broeder Martinus (de 'Lange') een goede voorbereiding ontvangen. We hadden vanaf de derde klas lagere school al Frans gehad, twee jaar Duits en het laatste jaar, zaterdags, vóór de aanvang van de school om 8 uur één uur algebra extra. Heerlijk! Weliswaar niet vanwege de algebra, maar omdat we vanaf half acht op de speelplaats mochten voetballen. De overgang van de lagere school naar het M.O. zal nauwelijks veel moeilijker zijn geweest dan nu. Het vreemdste was: Voor ieder vak een andere leraar. En we kregen 'schoonschrijven' als voorbereiding op het Duitse schrift, dat toen nog volop in zwang was. En voor het eerst officieel gymnastiek en heel modern: atletiek met discus- en speerwerpen.

Op de Rijks-H.B.S. hebben we, naar ik meen, veel ontvangen – cultuur, beschaving, karaktervorming en ook een zekere godsdienstige overtuiging. De katholieke leerlingen kregen les van kapelaan Janssen, (die het weliswaar voortreffelijk deed, maar waar De Dirk iedere week terwille van de orde bijzat) de niet-katholieke leerlingen van ds. Steenkamer. Bij literatuur- en tekenonderwijs ontwikkelde zich een gevoel voor schoonheid en de voor later nodige concrete kennis ontbrak bij geen enkel vak. Alles lag uiteraard op het terrein van de H.B.S.-B.

De H.B.S.-A (toen: Litterair-Economische Afdeling) kwam door bemoeiingen van directeur Van der Meer in 1924 tot stand. De docenten waren over het geheel sympathiek en goed in hun vak, geen leerling zal ooit vermoed hebben, dat enkele leraren slechts de bevoegdheid voor de 3-jarige H.B.S. bezaten.

De oude tijd wordt veel bekritiseerd: Te weinig vrije ontplooiing, een keurslijf van wetmatigheid etc. etc. Ik denk niet, dat we daar bewust ooit iets van hebben ervaren! We ademden nog gezonde, frisse lucht. Vervuiling was er niet bij, noch in de atmosfeer, noch in het milieu, noch in de geest.

Het is misschien aardig om deze gedachten over een Hogere Burger School met een latijns citaat af te sluiten, dat ons uit de degelijke behandeling van de „Algemene Geschiedenis” bekend zou kunnen voorkomen: 'Tempora mutantur nos et mutamur in illis'.

Noten bij De Hogere Stadsschool

- 1 Henri H.H. Uyttenbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo*, Venlo 1918, p. 155-156.
 - 2 N.A.V. (Nieuw Archief Venlo), *Inventaris Op de Laack 1815-1850*, Inventarisno. 302.
 - 3 *Op de Laack*, o.c., no. 302.
 - 4 Uyttenbroeck, o.c., p. 156.
 - 5 M. de Vroede, *Voor of tegen België. De openbare mening in het huidige Nederlands Limburg in de jaren 1830*. In: *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, deel XV, 's-Gravenhage 1960, passim.
 - 6 – A. van Rijswijk, *Liberalen en Clericalen in hun Strijd rond het Bisschoppelijk College*. In: *Historische Opstellen over Roermond en Omgeving*, Roermond 1951, p. 374-375.
 - H.S.M. Korsten, *Venlo in de Belgische Tijd 1830-1839*. In: *Spiegel der Historie*, jaargang 3, no. 9, 1968, passim.
 - H.S.M. Korsten, *Voor of tegen België. Een onderzoek naar de publieke opinie en de politieke ontwikkeling te Venlo in de jaren 1830-1839*, doctoraalscriptie Nijmegen 1962, passim.
 - 7 *Op de Laack*, o.c., no. 313.
 - 8 *Archief van de Sint-Martinuskerk te Venlo*, *Papieren Schrijven*. Aanwezig in het stadsarchief Venlo. Ongeordend.
 - 9 O.A.V. (Oud Archief Venlo), inventarisno. 247, register 27 Raadsnotulen van 11 november 1837.
 - 10 O.A.V., no. 257, register 70. Bericht van het stadsbestuur aan deken Schrijven d.d. 29 december 1837.
 - 11 *Op de Laack*, o.c., 305.
 - 12 *Het Socianisme is een theologische en kerkelijke stroming in de 16e en 17e eeuw*, genoemd naar Fausto Sozzini. Het Socianisme wortelt in het christelijk humanisme, staat een op op de Rede gebaseerde godsdienst voor, waarbij de mens met Gods wil samenwerkt en het wijst de leer der Drieëenheid en de incarnatie af. Deze beweging had haar oorsprong in Polen. De aanhangers van deze leer werden daar echter door tegenwerking van de Jezuïeten en door vervolgingen verjaagd en zij vluchtten naar Zevenburgen en naar Nederland. In ons land golden Sociniaanse leerstellingen lange tijd als een zware ketterij. Zie: *Grote Winkler Prins Encyclopedie*, deel 17.
 - 13 *Papieren Schrijven*. Brief van Schrijven aan Van Bommel d.d. 13 januari 1838.
 - 14 O.A.V., no. 257, register 70. Brief van het stadsbestuur aan Hugenwils d.d. 12 januari 1838.
 - 15 O.A.V., no. 247, register 27. Brief van De Lom de Berg aan Theunissen d.d. 26 januari 1838.
 - 16 *Op de Laack*, o.c., no. 305. Bedankbrief Bontamps c.s.
 - 17 *Op de Laack*, o.c., no. 305. Hogere Stadsschool 1834-1850.
 - 18 *Op de Laack*, o.c., no. 312. Brief d.d. 18 november 1839 aan het stadsbestuur.
 - 19 *Op de Laack*, o.c., no. 312. Brief d.d. 14 maart 1840 aan het stadsbestuur.
 - 20 *Op de Laack*, o.c., no. 312. Correspondentie Hogere Stadsschool.
 - 21 M. de Vroede, o.c., p. 40.
 - 22 G. Knuvelder, *Vanuit Wingewesten. Een Sociografie van het Zuiden*, Hilversum 1930, p. 447-463.
 - 23 S. Vellenga, *Katholiek Zuid-Limburg en het Facisme*, Assen 1975, p. 16.
 - 24 J.M. Gijsen, Joannes Augustinus Paredis. Bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd, Assen 1968, p. 243.
 - 25 J.M. Gijsen, o.c., p. 243-244.
 - 26 *Ibidem*, p. 244.
 - 27 *Ibidem*, p. 244.
 - 28 *Ibidem*, p. 245.
 - 29 S. Vellenga, o.c., p. 18.
 - 30 *Op de Laack*, o.c., no. 305.
 - 31 *Ibidem*, no. 312.
 - 32 *Ibidem*, no. 305.
 - 33 *Ibidem*, no. 310.
 - 34 *Ibidem*.
 - 35 *Ibidem*, no. 318.
 - 36 N.A.V., *Inventaris Op de Laack 1850-1900*, Inventarisno. 485.
 - 37 *Ibidem*, no. 484.
- Het is voor de Venlonaren wellicht interessant om eens na te gaan, welke ouders protesteerden. Tot de groep van zeventien behoorden o.a. Joseph van de Loo, Jacques Wolters, Alphons Seguers, August Janknecht, August Goossens, Henri Goossens, L. Keuller, J. van Liebergen, P. van Oeijen, W. Berger en Frans Receveur.
- 38 *Ibidem*, no. 485.
 - 39 *Ibidem*, no. 495.

Noten bij De driejarige Stedelijke H.B.S.

- 1 L.G.J. Verberne, *Geschiedenis van Nederland in de jaren 1813-1850*, Antwerpen 1958, deel I, p. 19-21.
- 2 A. Bartels, *Een Eeuw Middelbaar Onderwijs 1863-1963*, Groningen 1963, p. 1-2.
- 3 Rogier, *Katholieke Herleving*, 's-Gravenhage 1956, p. 99.
- 4 Bartels, o.c., p. 4.
- 5 *Ibidem*, p. 6.
- 6 *Ibidem*, p. 7.
- 7 *Ibidem*, p. 64-68.
- 8 *Ibidem*, p. 12.
- 9 *Ibidem*, p. 16.
- 10 *Ibidem*, p. 22-25.
- 11 H. Wouters, *Van Atheneum tot Lyceum. Honderd Jaar Gemeentelijk V.H.M.O. in Maastricht*, Maastricht 1964, p. 94.
- 12 Bartels, o.c., p. 24;
- J.M. Gijsen, Joannes Augustinus Paredis. Bisschop van Roermond en het Limburg van zijn tijd, Assen 1968, p. 291.
- 13 A. van Rijswijk, *Liberalen en Clericalen in hun strijd rond het Bisschoppelijk College te Roermond*, in: *Historische Opstellen over Roermond en omgeving*, Roermond 1951, p. 369-470.
- 14 Gijsen, o.c., p. 246;
- Rogier, o.c., p. 137.
- 15 Wouters, o.c., p. 117, noot 112;
- W.F. Mathijssen, *De Geschiedenis van de Rijks-H.B.S.*, in: *Rompslomp. Schoolkrant van de Bredase Rijks-H.B.S.*, jaargang 2, november 1967;
- S. van der Meer, *toespraak ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der Rijks Hogere Burgerschool te Venlo*, Venlo 1930, in *Schoolarchief*.
- 16 *Inventaris Op de Laack 1850-1900*, inventarisno. 496, brief van inspecteur Salverda aan de burgemeester van Venlo d.d. 10-9-1873.
- 17 Wouters, o.c., p. 117, noot 112.
- 18 Van der Meer, o.c..

- 19 *Gedenkboek Rijks Hogere Burgerschool te Groningen 1864–1964*, Groningen 1964, p. 16–45.
- 20 Rogier, o.c., p. 250.
- 21 Bartels, o.c., p. 71.
- 22 *Historische Winkler Prins*, Amsterdam/Antwerpen 1959, deel III, p. 322.
- 23 Golo Mann, *Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*, Frankfurt/Main 1958, p. 421–422;
- 24 F. Seppelt, G. Schwaiger, *Geschichte der Päpste*, München 1964, p. 422–429.
- 24 Algemeen Rijksarchief (A.R.A.),
Inventaris W.L.A. Roessingh, Inventaris van het archief van de afdeling onderwijs van het ministerie van Binnenlandse Zaken 1877–1918, deel II Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs, Den Haag 1972, inventarisno. 101, brief van 21–1–1911.
- 25 B. Berger, *De Geschiedenis van het Middelbaar Onderwijs te Venlo van 1839–1865*, in: *Gedenkboek ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan der Rijks Hogere Burgerschool te Venlo*, Venlo 1930, p. 5–11.
- 26 Idem.
- 27 Bartels, o.c., p. 148–149.
- 28 Op de Laack, o.c., no. 503, *Reglementen en Programma's van de gemeentelijke H.B.S. met driejarige cursus*.
- 29 Op de Laack, o.c., no. 504, brief van Fenger d.d. 4–10–1866;
- 30 Op de Laack, o.c., no. 505, brief van Fenger d.d. 6–5–1867.
- 30 Op de Laack, o.c. no. 506, *Verslagen van de toestand van het Middelbaar Onderwijs in Venlo*.
- 31 Op de Laack, o.c., no. 496, *Sollicitaties naar de post van directeur of leraar aan de gemeentelijke H.B.S.*
- 32 Ibidem, brief van Bosscha d.d. 12–3–1866.
- 33 Ibidem, brief van Bosscha d.d. 5–8–1866.
- 34 Ibidem, rapport van Fenger aan de gemeenteraad d.d. 5–2–1867.
- 35 Idem.
- 36 Ibidem, brief van Rijcken aan de gemeenteraad d.d. 15–3–1867.
- 37 Ibidem, *Sollicitaties*.
- 38 Op de Laack, o.c., no. 502, brief van Fenger aan het gemeentebestuur d.d. 11–1–1867.
- 39 L. van der Grinten, *Onze Grootouders Louis van der Grinten en Lieske Muysers*, Utrecht/Venlo 1968, p. 49–58.
- 40 L. van der Grinten, *Brieven uit 1871–1877 van Lodewijk Theodorus Adriaan van der Grinten* Utrecht/Venlo 1965, p. 8.
- 41 Op de Laack, o.c., no. 505, brief van B en W aan het College van G.S. d.d. 7–2–1870.
- 42 Ibidem, brief van Robbé aan B en W d.d. 15–2–1876.
- 43 Op de Laack, o.c., no. 496, brief van Salverda d.d. 9–1–1875;
- 44 Op de Laack, o.c., no. 497, *brieven van Gambon, De Sain, Zickwolff en A. de Sévaux*; brief van Bosscha d.d. 30–9–1868 en brief van De Sévaux aan B. en W. d.d. 1–3–1876.
- 45 Op de Laack, o.c., no. 495.
- 45 Op de Laack, o.c., no. 499, *Rekeningen van de driejarige stedelijke H.B.S.*
- 46 Op de Laack, o.c., no. 507, *Verslagen van de directeurs van 1867–1879, namelijk Jaarverslag van directeur Eijmael 1877–1878*.
- 47 J.P. Gribling, Willem Hubert Nolens 1860–1931, Assen 1978, p. 2–3.
- 48 A.R.A., o.c., no. 101, brief van Eijmael d.d. 5–3–1879.
- 49 Ibidem, brief van Salverda d.d. 5–3–1879.
- 50 Op de Laack, o.c., no. 497.
- 51 A.R.A., o.c., no. 101, brief d.d. 7–3–1879.
- 52 Ibidem, brief d.d. 24–11–1879;
- 52 Op de Laack, o.c., no. 496, brief van de inspecteur aan B. en W. d.d. 8–1–1875.
- 53 Op de Laack, o.c., no. 28, *raadsnotulen 1879 over de periode november-december*.
- 54 Bartels, o.c., p. 202.
- 55 Op de Laack, o.c., no. 501, *Missiven aangaande Rijkssubsidie van de gemeentelijke H.B.S. 1866–1879*, brief van Salverda aan B. en W. d.d. 16–9–1879.
- 56 Op de Laack, o.c., no. 28, *raadsnotulen november-december 1879*.
- 57 Op de Laack, o.c., no. 501, brief van de minister van Binnenlandse Zaken aan de gemeenteraad d.d. 3–12–1879.
- 58 Op de Laack, o.c., no. 28, *raadsnotulen d.d. 5–12–1879*.
- 59 *Venloosch Weekblad* d.d. 24–1–1880.
- 60 Op de Laack, o.c., no. 28, brief van de minister d.d. 8–4–1880.
- 61 *Venloosch Weekblad* d.d. 8–5–1880.

Noten bij De driejarige Rijks-H.B.S.

- 1 *Venloosch Weekblad*, d.d. 17–10–1883. Met S. et S. zijn bedoeld directeur Steijns en de leraar Schram, die Frans gaf in plaats van Péan.
- 2 *Inventaris W.L.A. Roessingh, Inventaris van het archief van de afdeling onderwijs van het ministerie van Binnenlandse Zaken 1877–1918, deel II, Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs*, Den Haag 1972, (A.R.A.), inventarisno. 102 correspondentie betreffende Péan.
- 3 *Venloosch Weekblad*, d.d. 8–9–1883.
- 4 Ibidem, d.d. 10–11–1883.
- 5 L. van der Grinten, *Onze Grootouders Louis van der Grinten en Lieske Muysers*, Utrecht–Venlo 1968, p. 60.
- 6 Idem.
- 7 *Venloosch Weekblad*, d.d. 20–10–1883, ingezonden brief.
- 8 A.R.A., o.c., no. 102, brief van inspecteur aan minister, d.d. 28–12–1885.
- 9 Ibidem, verslag van directeur Steijns aan minister, d.d. 5–12–1885.
- 10 *Archief van de Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs te Venlo*, aanwezig in stadsarchief te Venlo, map 26, rapport van commissie van ouders aan inspecteur en C.v.T., d.d. 25–8–1886.
- 11 Ibidem, rapport van Steijns, d.d. 23–9–1886.
- 12 *Handelingen van de Tweede Kamer 1882–1883*, d.d. 13–9–1882.
- 13 *Venloosch Weekblad*, d.d. 18–3–1882.
- 14 *Correspondentieboek Rijks-H.B.S.*, no. 272, aanwezig op Rijksscholengemeenschap Den Hulster Venlo.
- 15 Henri H.H. Uijttenbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo*, deel IV, *De Straten van Venlo*, Venlo 1914, p. 107.
- 16 Ibidem, p. 109.
- 17 A.R.A., o.c., no. 102, bericht van inspecteur Van Eyk, d.d. 8–11–1886.
- 18 Idem.
- 19 Idem.
- 20 *Lezing van de heer W. Hendriks, Het Stadhuis van Venlo*, gehouden in maart 1979 voor het L.G.O.G.
- 21 A.R.A., o.c., no. 102, bericht van inspecteur Van Eyk, d.d. 8–11–1886.
- 22 *Inventaris Op de Laack 1850–1900, Nieuw Archief Venlo*, inventarisno. 508, correspondentie betreffende het gebouw.
- 23 Ibidem, brief van minister aan College van B. en W. van Venlo, d.d. 30–7–1885.
- 24 Ibidem, correspondentie betr. gebouw.
- 25 Op de Laack, o.c., no. 522.
- 26 A.R.A., o.c., no. 102, jaarverslag inspecteur, no. 34.
- 27 Ibidem, d.d. 20–3–1903 brief van inspecteur.
- 28 Ibidem, brief van Dhr. Zonnevylle, d.d. 20–3–1903.

- 29 *Idem.*
 30 A.R.A., o.c., no. 102, brief van Steijns aan inspecteur, d.d. 24-3-1903.
 31 *Ibidem*, brief van Steijns aan inspecteur, d.d. 24-3-1903.
 32 *Ibidem*, mededeling, d.d. 20-7-1904.
 33 *Ibidem*, brief van Steijns aan Commissie van Toezicht (CvT), d.d. 3-7-1904.
 34 *Ibidem*, verslag van vergadering CvT, d.d. 8-7-1904.
 35 *Ibidem*, brief van voorzitter CvT, d.d. 13-7-1904.
 36 *Ibidem*, brief van D. Schrijnen aan inspecteur, d.d. 17-10-1904.
 37 *Ibidem*, brief van inspecteur aan CvT, d.d. 13-10-1904.
 38 *Ibidem*, brief van CvT aan inspecteur, d.d. 29-3-1905.
 39 *Idem.*
 40 *Ibidem*, brief van Steijns aan inspecteur, d.d. 20-7-1906.
 41 *Ibidem*, brief van Zonneville aan Steijns, d.d. 14-7-1906.
 42 *Ibidem*, brief van Steijns aan Zonneville, d.d. 17-7-1906.
 43 *Ibidem*, brief van inspecteur aan minister, d.d. 9-9-1906.
 44 *Ibidem*, brief van inspecteur aan minister, d.d. 29-9-1906.
 45 *Ibidem*, brief van inwoner van Tegelen aan Steijns, d.d. 16-5-1908.
 46 *Ibidem*, verslag van Steijns, d.d. 18-2-1909.
 47 *Ibidem*, brief van Steijns aan inspecteur, d.d. 20-1-1909.
 48 *Ibidem*, verslag van Steijns, d.d. 18-2-1909.
 49 *Ibidem*, brief aan Munnich, d.d. 26-3-1909 en brief aan inspecteur, d.d. 27-3-1909.
 50 *Ibidem*, brief van Van der Meer, d.d. 21-1-1911.
 51 *Ibidem*, brief van Van der Meer aan inspecteur, d.d. 23-1-1911.
 52 *Ibidem*, brief van Van der Meer aan C. Feith, referendaris aan Ministerie van Binnenlandse Zaken, d.d. medio november 1911.
 53 *Ibidem*, notitie van Van der Meer voor minister, d.d. 4-12-1911.
 54 A. Bartels, *Een Eeuw Middelbaar Onderwijs 1863-1963*, Groningen 1963, p. 205.
 55 Vergelijk hierbij het beeld dat Van den Berg van hem schetst in zijn boek: C. van den Berg, H.B.J. van Rijn. Burgemeester van Venlo. Pionier der milieuhygiëne, Assen 1971.
 56 A.R.A., o.c., no. 102, brief van inspecteur aan minister, d.d. 17-2-1911.
 57 *Ibidem*, brief van gemeentebestuur aan inspecteur, d.d. 27-9-1907.
 58 *Ibidem*, antwoord van inspecteur aan gemeentebestuur, d.d. 24-11-1907.
 59 Inventaris Bergevoet, Archief Venlo 1900-1920, inventarisno. 2107, brief van Nolens aan burgemeester Van Rijn, d.d. 2-11-1908.
 60 Bergevoet, o.c., no. 2107, brief van CvT aan gemeentebestuur, d.d. 31-8-1909.
 61 *Ibidem*, mededeling van ministerie.
 62 *Ibidem*, brief van inspecteur aan gemeentebestuur, d.d. 20-10-1909.
 63 *Ibidem*, rapport van Van der Meer aan burgemeester Van Rijn, d.d. 23-1-1912.
 64 *Ibidem*, verzoek van Van Rijn aan minister, d.d. 5-2-1912.
 65 *Idem.*
 66 *Ibidem*, brief van minister aan gemeentebestuur, d.d. 3-7-1913.
 67 *Ibidem*, brief van Van Rijn aan minister, d.d. 5-7-1913.
 68 *Ibidem*, brief van gemeente Venlo aan Vereniging van Nederlandse Gemeenten, d.d. 14-12-1920.
 69 *Ibidem*, brief van aannemer Kessels, d.d. 20-2-1914.
 70 *Ibidem*, bestek van het gebouw, d.d. 16-1-1914.
 71 Deze datum is waarschijnlijk onjuist; in haar boek, *Herinneringen van Aletta Jacobs*, Nijmegen 1978², p. 17-25 meldt Aletta Jacobs zelf dat dit in 1870 was. Zij woonde als toehoorder de lessen bij aan de Rijks te Sappemeer. De Rijks in Sappemeer werd, na een verzoek voor Aletta's zus, Frédérique, opengesteld voor meisjes, onder dezelfde voorwaarden als voor de jongens golden.
 72 Bartels, o.c., p. 29.
 73 *Idem.*
 74 *Handelingen der Tweede Kamer 1871-1872*, p. 425.
 75 Van der Grinten, o.c., p. 61.
 76 *Idem.*
 77 *Idem.*

Noten bij De vijfjarige Rijks-H.B.S.

- 1 Inventaris Bergevoet, Archief Venlo 1900-1920, inventarisno. 2104, Jaarverslag van directeur Van der Meer over 1914; Jaarverslag van de Commissie van Toezicht op het Middelbaar Onderwijs te Venlo (CvT) over 1914, opgenomen in het Jaarverslag van de Gemeente Venlo 1914.
 2 Bergevoet, o.c., no. 2104, rapport van Van der Meer.
 3 *Ibidem*, brief van de inspecteur.
 4 A. Bartels, *Een Eeuw Middelbaar Onderwijs 1863-1963*, Groningen 1963, p. 98.
 5 Notulenboek van de Rijks-H.B.S. 1917-1958, notulen d.d. 11-7-1935, aanwezig op de Rijkscholen-gemeenschap Den Hulster.
 6 Gemeentearchief Venlo, M.O. Algemeen, Derde Afdeling, Rubriek 71 (niet geïnventariseerd, aanwezig op Goltziusmuseum te Venlo).
 7 *Ibidem.*
 8 Jaarverslagen van de Directeur van de Rijks-H.B.S., aanwezig op Den Hulster.
 9 Algemeen Rijksarchief Inventaris W.L.A. Roessingh, Inventaris van het archief van de afdeling Onderwijs van het Ministerie van Binnenlandse Zaken 1877-1918, deel II, Middelbaar en Voorbereidend Hoger Onderwijs, Den Haag 1972, inventarisno. 102 (A.R.A.), brief van inspecteur Ten Bruggencate aan de minister, d.d. 26-2-1911. In de brief geeft Ten Bruggencate aan dat men in Venlo, Roermond en Weert aan de gymnasia handelsscholen heeft verbonden zonder dat er bevoegde leraren waren aangesteld. „In Roermond en Weert gaf men dat ronduit toe, in Venlo niet; de rector trachtte zich er door „draaien” uit te „redden”.
 Verder wordt de kwestie van de onbevoegde leraren aangeduid in: A.R.A., o.c., no. 102, Jaarverslagen van de inspecteur over 1904 en 1907.
 10 Bartels, o.c., p. 225.
 11 Henri H.H. Uijttendbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo*, deel IV, *De Straten van Venlo*, Venlo 1914, *passim*.
 12 Bartels, o.c., p. 218.
 13 *Ibidem*, p. 219.
 14 *Ibidem*, Bijlage I, Ook te vinden bij P.H.J. Idenburg, *Schets van het Nederlandse Schoolwezen*, Groningen 1960, p. 118. Het bijzonder V.H.M.O. in procenten van het totale V.H.M.O.: 1910 13%; 1920 25%; in 1930 39%.
 15 Verslagen Onderwijs 1921-1937, map. 3, gemeentearchief Venlo (niet geïnventariseerd), jaarverslag 1922.
 16 *Ibidem*
 17 Idenburg, o.c., p. 171: de Wet-Limburg stelde de studies aan de universiteiten in de exacte vakken open voor H.B.S.-B'ers. *Ibidem*, 360: Door de Wet-Limburg kreeg de H.B.S. vooral voor

- de exacte vakken steeds meer een theoretische inslag en werden steeds zwaardere eisen gesteld aan inzichtelijk weten en werd er dus meer de nadruk gelegd op de voorbereiding op een hogere studie dan op de voorbereiding voor de maatschappij.
- 18 Bijlagen Handelingen der Tweede Kamer 1862–1863, p. 321, geciteerd bij Bartels, o.c., p. 40
- 19 Elzinga, *Het Handelonderwijs in Nederland*, 1930, p. 11, geciteerd bij Bartels, o.c., p. 40–41.
- 20 Bartels, o.c., p. 16.
- 21 Idenburg, o.c., p. 170 en 227.
- 22 Notulenboek, o.c., *passim*.
- 23 Idem.
- 24 Naar Idenburg, o.c., p. 123.
- 25 J. Eeuwijk, *Een Jaar Sportclub*, in: *De H.B.S.-er*, aflevering 6, november 1930.
- 26 P. Perrée, *Jaarverslag 1930–1931*, in: *De H.B.S.-er* afl. 12, oktober 1931.
- 27 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 16–6–1932.
- 28 idem
- 29 J. Eeuwijk, *Zijn de rapportcijfers te laag?*, in: *De H.B.S.-er*, afl. 14, december 1931.
- 30 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 11–1–1932
- 31 Ibidem, notulen 16–6–1932
- 32 Mondelinge mededeling Dhr. L. Kneepkens, voorjaar 1980.
- 33 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 16–6–1932.
- 34 *De H.B.S.-er*, verschillende afleveringen.
- 35 Notulenboek, o.c. notulen d.d. 29–5–1929.
- 36 Voorstel voor reglementswijziging, in: *Schoolarchief* (ongeordend).
- 37 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 4–9–1930
- 38 Ibidem, notulen van vergaderingen in de jaren 1932–1933, *passim*.
- 39 Ibidem, notulen d.d. 5–9–1933, 6–9–1934 en 11–7–1935.
- 40 Bartels, o.c., p. 219.
- 41 J. Eeuwijk, o.c., in: *De H.B.S.-er*, afl. 14, december 1931.
- 42 J. Eeuwijk, o.c., in: *De H.B.S.-er*, afl. 14, december 1931.
- 43 *Jaarboekje 1936–1937*, aanwezig in het *Schoolarchief*.
- 44 *Jaarverslag van de Commissie van Toezicht 1936*, aanwezig in het *Schoolarchief*.
- 45 Afname van het aantal onbevoegd gegeven lessen aan de Rijks te Venlo, 1964–1977.

Schooljaar	Totaal	Bevoegd	Onbevoegd
1964/65	463	339	122
1965/66	480	372	108
1966/67	494	364	131
1967/68	501	376	125
1968/69	601	449	152 (1e en 2e graad)
1970/71	1014	886	128 1e, 2e en 3e graad)
1971/72	1085	889	186

1972/73	1131	964	104
1973/74	1256	1011	201
1974/75	1341	1179	162
1975/76	1349	1200	149
1976/77	1266	1138	128
1977/78	1310	1203	107

- Bron: Jaarverslagen over vermelde jaren, aanwezig in *Schoolarchief*. Verder wordt er aandacht aan de kwestie besteed in het artikel: Ed. H.G.J. Koster, *De Historie van de Volledige Betrekking*, in: *Weekblad voor leraren bij het voortgezet onderwijs*. Orgaan van het Nederlands Genootschap van Leraren, no. 14, jaargang 12, d.d. 15–11–1979, p. 639–640.
- 46 Missive van de minister d.d. 21–6–1932, aanwezig in *Schoolarchief*.
- 47 Jaarverslag van CvT over 1935, aanwezig in *Schoolarchief*.
- 48 Brief van minister aan directeur Rijks-H.B.S. d.d. 18–5–1933, aanwezig in *Schoolarchief*.
- 49 Brief van Van Vroonhoven aan de minister d.d. 29–6–1933, in *Schoolarchief*.
- 50 Brief van minister aan directeur d.d. 20–7–1933, in *Schoolarchief*.
- 51 Brief van inspecteur namens de minister aan directeurs van H.B.S.-en met A-afdelingen, d.d. augustus 1933, in *Schoolarchief*.
- 52 Brief van Van Vroonhoven aan minister d.d. 16–6–1934, in *Schoolarchief*.
- 53 Brief van minister aan directeur d.d. 25–8–1933, in *Schoolarchief*.
- 54 Brief van Van Vroonhoven aan minister d.d. 1–12–1933, in *Schoolarchief*.
- 55 Brief van minister aan directeur d.d. 19–12–1933, in *Schoolarchief*.
- 56 Brief van Van Vroonhoven aan minister d.d. 16–6–1934, in *Schoolarchief*.
- 57 Brief van minister aan directeur d.d. 29–6–1934, in *Schoolarchief*.
- 58 Circulaire van de minister aan de directeurs van Rijks-H.B.S.-en d.d. 6–12–1934 in *Schoolarchief*.
- 59 Brief van inspecteur aan directeur d.d. 6–9–1934, in *Schoolarchief*.
- 60 Circulaire 2433 I, Afdeling V.H.M.O., d.d. 22–2–1935, in *Schoolarchief*.
- 61 Circulaire 9398 I, Afd. V.H.M.O., d.d. 26–6–1935, in *Schoolarchief*.
- 62 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 11–7–1935.
- 63 Circulaire 10985 II, Afd. V.H.M.O., d.d. 6–8–1935, in *Schoolarchief*.
- 64 Brief van Van Vroonhoven aan inspecteur Drs. M. van der Vugt d.d. 11–9–1936, in *Schoolarchief*.
- 65 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 11–6–1935.
- 66 Brief van Van Vroonhoven aan inspecteur d.d. 22–6–1936, in *Schoolarchief*.
- 67 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 15–4–1936.

Noten bij Het onderwijs aan de Rijks-H.B.S. te Venlo tijdens de bezetting

- 1 Tekst op voorpagina 'Westfront', Sonabend, 11. Mai 1940.
- 2 *Nederlandsche Staatscourant*, 20 mei 1940, nr. 95.
- 3 M. Blondel, *Oorlog en Herstel in Noord-Limburg 1940–1950*, Venlo 1950, p. 24 en p. 33.
- 4 Circulaire, nr. 7722, afd. V.H.M.O..
- 5 Circulaire, nr. 1773, afd. Alg. Secr., 22 juni 1940.
- 6 Circulaire, nr. 1772, afd. Alg. Secr., 24 juni 1940.
- 7 Voor zover niet anders vermeld, zijn de gegevens w.b. lerarenvergadering ed. afkomstig uit het Notulenboek van de R.-H.B.S. te Venlo 1917–1958.

- 8 Circulaire, nr. 8076, 2 augustus 1940.
- 9 Circulaire, nr. 226, afd. Alg. Secretariaat, 29 augustus 1940.
- 10 Circulaire, nr. 226, afd. Alg. Secr., 27 augustus 1940.
- 11 Circulaire, nr. 254, afd. Alg. Secr., 17 september 1940.
- 12 Circulaire, nr. 12529 I afd. V.H.M.O., 21 augustus 1940.
- 13 Circulaire, nr. 14100 I afd. V.H.M.O., 17 september 1940.
- 14 Circulaire, nr. 15046 I en II, afd. V.H.M.O., 9 oktober 1940.
- 15 Circulaire, nr. 271, afd. Alg. Secr. 17 oktober 1940.
- 16 Beschikking van de Rijkscommissaris, nr. Z 3147 Vel/41, 21 februari 1941.

- 17 Circulaire, nr. 299 I afd. Alg. Secr., 23 november 1940.
 18 Circulaire, nr. 14 I, afd. Kabinet, 22 januari 1941 en Beschikking nr. 1021, afd. abinet, 29 augustus 1941.
 19 Verordeningsblad, nr. 211.
 20 Circulaire, nr. 14 I, afd. Kabinet, 22 januari 1941.
 21 Circulaire, nr. 22 I, afd. Kabinet, 29 januari 1941.
 22 Circulaire, nr. 133 I, afd. Kabinet, 25 februari 1941.
 23 Het 'Mededelingenboek' van de Rijk werd ook wel 'dienstboek' genoemd. Deze naam geeft wel aan welke sfeer er heerste.
 24 De 'Organisation Todt', genoemd naar haar leider ir. Fritz Todt, was reeds voor de oorlog opgericht als een speciale organisatie, een op zichzelf staand leidinggevend apparaat, waarin onder strenge inachtneming van militaire eisen, 't particulier bouwbedrijf samenging met het staatsbouwbeheer. Het was eigenlijk een centraal orgaan, rechtstreeks ressorterend onder Hitler, onafhankelijk werkend van Rijksoverheid en Partij, uitgerust met wetgevendende en bestuursbevoegdheden. Via de aanleg van Autobahnen en Westwall werd de O.T. reeds voor de oorlog een gigantische staatsbouwonderneming. Door de O.T. werden particuliere aannemingsbedrijven samengesmeed tot zg. 'Arbeitsgemeinschafte' en 'Bauverwaltungen', die grotendeels gebruik maakten van gecontracteerde employés en arbeiders. Later werden ook buitenlandse dwangarbeiders en krijgsgevangenen door de O.T. ingeschakeld, veelal gecombineerd met de zg. 'Arbeitseinsatz'. Tijdens de oorlog was de O.T. o.a. ingeschakeld bij de bouw van de Atlantikwall en vele vliegvelden. Sinds juni 1940 was de O.T. in Nederland bezig met de aanleg van vliegvelden. Nederlandse aannemers werden ook ingeschakeld bij de bouw van vliegvelden in België en Noord-Frankrijk. Voor Nederlandse arbeiders had werken bij de O.T. dit voordeel dat ze dan niet onder de 'Arbeitseinsatz' werden opgeroepen. (Lit.: dr. K. Kwiet in 'Bericht van de Tweede Wereldoorlog', deel IV, 1971, p. 1855 e.v.)
 De 'Fliegerhorst' op de Grote Hei te Venlo werd als een van de grootste vliegvelden in de Tweede Wereldoorlog beschouwd. In enkele jaren tijd had de O.T. geweldige start- en landingsbanen laten bouwen, met vele uitgebreide prachtig gecamoufleerde onderkomens voor vliegtuigen en manschappen.
 Vanaf de Grote Hei probeerden de Duitse jagers de eskaders geallieerde bommenwerpers te onderscheppen die op weg waren naar het Ruhrgebied en andere industrie centra. Het is tot op heden niet duidelijk waarom het zolang heeft geduurd voordat in september 1944 het vliegveld door de geallieerde bombardementen onbruikbaar werd gemaakt. Vóór die tijd kon de Luftwaffe o.a. haar eerste raketvliegtuig, de Messerschmidt ME 163 op de Grote Hei beproeven. (Lit.: M. Blondel o.c., p. 47).
 25 M. Blondel, o.c. p. 34.
 26 Respectievelijk
 Circulaire, nr. 1253, afd. K.W., 5 juli 1941.
 Circulaire nr. 425, afd. Kabinet, 6 mei 1941.
 Circulaire, nr. 874 I afd. Kabinet, 1 augustus 1941.
 Circulaire, nr. 882 II, afd. Kabinet, 16 augustus 1941.
 Circulaires nr. 609 I, afd. Kabinet, 28 mei 1941 en 772 I, afd. Kabinet, 2 juli 1941.
 Circulaire, nr. 771 I, afd. Kabinet, 1 juli 1941.
 27 Respectievelijk
 Circulaire, nr. 1253, afd. K.W., 5 juli 1941.
 Circulaire, nr. 425, afd. Kabinet, 6 mei 1941.
 28 Beschikking SG, nr. 10026 I, afd. V.H.M.: Nederlandsche Staatscourant, 2 juli 1941, nr. 126.
 29 Circulaire, nr. 20020 I, afd. V.H.M.O., 15 oktober 1941.
 30 Beschikking nr. 1928, afd. Kabinet, 14 april 1942.
 31 Circulaire, nr. 1867 I, afd. Kabinet, 25 maart 1942.
 32 Circulaire, nr. 2510 I afd. Kabinet, 16 september 1942.
 33 J.W. van der Gulden en J. Kuipers.
 34 Beschikking, nr. 1726 I, afd. Kabinet, 17 februari 1942
 35 nl. J. Kuipers.
 36 J.W. van der Gulden.
 37 Mededelingen van dr. A. Wanders en dhr. L. Kneepkens.
 38 respectievelijk
 Beschikking, nr. 4483 I, afd. Bur. V. en V., 10 augustus 1942.
 Circulaire, nr. 2268, afd. Kabinet, 25 juli 1942.
 Circulaire, nr. 2376 I, afd. Kabinet, 7 augustus 1942.
 Circulaire, nr. 2436, afd. Kabinet, 19 augustus 1942.
 39 Circulaire, nr. 2273 I, afd. Kabinet, 15 januari 1943.
 40 (NOF) 6 mei 1941 opgericht; 17 december 1941 bestuursleden geïnstalleerd. De NOF leende films en projectoren uit. Het land werd verdeeld in districten waarvoor een 'districtshoofd' werd aangewezen. Voor Zuid-Nederland was dat M.M.C.H. Russel, die zijn standplaats te Venlo had.
 41 Circulaire, nr. 1612, afd. Bur. V. en V., 15 september 1943.
 42 Circulaire, nr. 4356, afd. Kabinet, 25 november 1943.
 43 Circulaire, nr. 15099 I, afd. V.H.M.O., 27 september 1943.
 44 M. Blondel, o.c. p. 102.
 45 M. Blondel, o.c. p. 64-65.
 46 Een voortreffelijk beeld van de situatie in Venlo tijdens de laatste bezettingsmaanden vindt men in : Martien Blondels Die 'Swaere Noodt', - dagboek uit de frontstad Venlo, Venlo, 1980.
 47 Mededeling dhr. J. van Luijtelaar.
 48 Koninklijk Besluit 8 juni 1945, nr. 2; Staatsblad nr. 88.

Noten bij De na-oorlogse jaren

- 1 Notulenboek van de Rijk-H.B.S. 1917-1958, notulen d.d. 6-9-1945, aanwezig op Rijksscholengemeenschap Den Hulster.
 2 Venlo 1921-1946. Uitgegeven ter gelegenheid van het zilveren ambtsjubileum van Mr. B. Berger, burgemeester van Venlo, p. 5. Hierin wordt het volgende staatje gegeven:
	geheel			
Woningen	totaal	verwoest,	zwaar beschadigd,	niet
		onherstelbaar	herstelbaar	beschadigd
Venlo	2885	440	520	1925
Blerick	1950	243	744	963
samen	4835	683	1264	2888
- Het Dagblad over Noord-Limburg 1945-1950. Oud Nieuws in Woord en Beeld, Venlo 1975, passim. In april 1945 waren van de ongeveer 40000 inwoners van Venlo nog ongeveer 13.000 geëvacueerd: op 26 mei waren er nog 6000 Venlonaren uitstendig.

- 3 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 21-12-1945.
 4 Idem.
 5 Brief van Van Vroonhoven aan minister d.d. 6-2-1946, in Schoolarchief.
 6 Brief van minister van Openbare Werken d.d. 6-2-1946, in Schoolarchief.
 7 Brief van Van Vroonhoven aan minister d.d. 31-5-1946, in Schoolarchief.
 8 Notulenboek, o.c., notulen d.d. 4-11-1946.
 9 Ibidem, notulen d.d. 18-12-1946.
 10 Idem.
 11 Ibidem, notulen d.d. 21-7-1948.
 12 Ibidem, notulen d.d. 26-3-1947.
 13 Idem.
 14 Ibidem, notulen over 1948, passim
 15 Idem.

- 16 *Idem.*
- 17 *Idem.*
- 18 *Ibidem*, notulen d.d. 9-9-1948.
- 19 *Ibidem*, notulen d.d. 14-3-1949.
- 20 *Ibidem*, notulen d.d. 7-9-1949.
- 21 *Ibidem*, notulen d.d. 7-7-1959.
- 22 J.J. Vrijling, wie voedt de ouders op? in: *Dagblad voor Noord-Limburg* d.d. 11-6-1951.
- 23 *Notulenboek*, o.c., notulen d.d. 13-7-1950.
- 24 *Ibidem*, notulen d.d. 12-12-1951.
- 25 *Ibidem*, notulen d.d. 17-12-1955.
- 26 *Ibidem*, notulen d.d. 11-7-1955.
- 27 *Ibidem*, notulen d.d. 26-3-1958.
- 28 *Idem.*

- 29 *Notulenboek van de Rijks-H.B.S. 1958-1968 (Notulenboek II)*, notulen d.d. 20-12-1961, aanwezig op Rijksscholengemeenschap Den Hulster.
- 30 *Te weten* 15, 16 en 17 oktober 1955.
- 31 *Septemberstraat 1955* d.d. 2-11-1955, in *Schoolarchief*.
- 32 *Inventaris Vernieuwingen*, in: *Jaarverslag van de directeur 1964/65*, in *Schoolarchief*.
- 33 *Notulenboek II*, o.c., notulen d.d. 17-12-1963.
- 34 *Ibidem*, notulen d.d. 8-7-1964.
- 35 *Ibidem*, notulen d.d. 24-3-1964.
- 36 *Idem.*
- 37 *Jaarverslag van directeur 1965/66*, in *Schoolarchief*.
- 38 *Jaarverslag van de directeur 1964/65*, in *Schoolarchief*.
- 39 *Notulenboek II*, o.c., notulen d.d. 10-10-1966.

Noten bij Van Rijks-H.B.S. naar Rijksscholengemeenschap

- 1 *De Mammoet-Experimenten*. Van V.H.M.O. en U.L.O. naar V.W.O./H.A.V.O./M.A.V.O. *Verslag van de Commissie V.W.O./H.A.V.O./M.A.V.O. - 's-Gravenhage 1974* 1974, p. 9-12.
- 2 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 12.
- 3 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 12-17.
- 4 *Besluit Dagscholen V.W.O.-H.A.V.O.-M.A.V.O., 's-Gravenhage 1979*^x, p. 15-20.
- 5 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 18-19.
- 6 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 20.
- 7 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 20-23.
- 8 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 65.
- 9 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 175.
- 10 *Idem.*
- 11 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 123.
- 12 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 163.
- 13 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 179.
- 14 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 14.
- 15 *Notulen van de Lerarenvergadering R.-H.B.S.-R.S.G. Den Hulster*, aanwezig in het archief van de school. Voor zover niet anders vermeld is in hoofdstuk VII steeds gebruik gemaakt van de notulen van de lerarenvergaderingen tussen de jaren 1965 en 1980.
- 16 *Jaarverslag Directeur 1963/64*.
- 17 *Jaarverslagen Rector 1973/74, 1974/75*.
- 18 *Notulen van de Vereniging van Ouders van Leerlingen der R.-H.B.S.*, d.d. 1.06.1966.
- 19 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., d.d. 27-04-1966.
- 20 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., d.d. 19-10-1966.
- 21 *Brief van de Oudervereniging aan de Minister van Justitie*, z. datum, dossier *Vereniging van Ouders van Leerlingen der R.-H.B.S.*
- 22 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., d.d. 5-05-1969.
- 23 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., *passim*.
- 24 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., *passim*.
- 25 *Statuten Lerarenraad*.
- 26 *Notulen van de Lerarenvergadering*, o.c., d.d. 10-9-1970.
- 27 *Notulen vergaderingen Lerarenraad 1979/80*, *passim*.
- 28 *Notulen vergaderingen Schoolleiding met Lerarenraad 1979/80*, *passim*.
- 29 *Jaarverslagen Rector 1972/73, 1973/74, 1974/75*.
- 30 *Notulen vergaderingen Schoolraad*, d.d. 8-06-1973.
- 31 *Notulen vergaderingen Schoolraad*, *passim*.
- 32 *Notulen vergaderingen Leerlingenraad*, *passim*.
- 33 *Notulen Consulvergaderingen*, *passim*.
- 34 *Notulen vergaderingen Oudercommissie R.S.G.*, *passim*.
- 35 *Notulen vergaderingen Oudercommissie R.S.G.*, *passim*.
- 36 *Brief van Ministerie van O & W*, d.d. 18-05-1977, AVO 632-577.
- 37 *De Mammoet-Experimenten*, o.c., p. 161-162.
- 38 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., d.d. 6-06-1968.
- 39 *Brief Directeur AVO*, dr. Gathier, d.d. 15-03-1068, AVO/RVO no. 352660-P.
- 40 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., d.d. 1-02-1967.
- 41 *Notulen van de Lerarenvergadering*, o.c., d.d. 14-11-1966.
- 42 *Zie voorgevel van voormalig gebouw der R.-H.B.S., Nolensplein 66*.
- 43 *Brief Directeur AVO*, o.c., d.d. 15-03-1968.
- 44 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., *passim*.
- 45 *Jaarverslag Rector 1973/74*.
- 46 *Brief van inspecteur Brogtrop* d.d. 11-11-1968, RA/136/68.
- 47 *Brief Gemeente Venlo*, d.d. 1-10-1968, no. 5935.
- 48 *Brief Ministerie van O & W*, d.d. 8-11-1968, AVO 372433-P.
- 49 *Jaarverslagen van de Directeur/Rector 1962/63 tot 1967/68*.
- 50 *Dossier Oudercommissie R.S.G.*
- 51 *T. Elias, Rapport beklaagt zich over inferieure Scholenbouw*, in NRC d.d. 28-01-1980.
- 52 *Idem.*
- 53 *Idem.*
- 54 *Brief Ministerie van O & W*, d.d. 12-01-1977.
- 55 *Toelichtingen bij de Roosters 1973-1977*.
- 56 *Notulen van de Vereniging van Ouders*, o.c., *passim*.
- 57 *Brief Directeur AVO*, d.d. 26-05-1977, AVO/RVO-I 627922.
- 58 *Notulen Stichting tot Exploitatie van de Kantine der R.S.G.*, *passim*.
- 59 *Jaarverslagen Bibliotheek 1977/78, 1978/79*.
- 60 *Jaarverslag Rector 1977/78*.
- 61 *Brieven Rector* d.d. 4-11-1979 Co/B 25, 19-05-1978 CO/B 77.
- 62 *Brief Rijksgebouwendienst* d.d. 22-11-1978.
- 63 *Brieven Ministerie van O & W* d.d. 28-11-1978
- 64 *VO/BZ/II/1-321303 en d.d. 8-09-1978 VO/AV/RVO/2-660001*.
- 65 *Jaarverslag Rector 1977/78*.
- 66 *Jaarverslagen Directeur/Rector 1962/63, 1968/69, 1977/78*.
- 67 *Jaarboekje R.S.G. Den Hulster 1979/80*.
- 68 *Jaarverslagen Directeur/Rector 1964/65 - 1977/78*, *passim*.
- 69 *Jaarprogrammaboekje R.-H.B.S. cursus 1951/52*.
- 70 *Jaarverslagen Rector 1969/70 - 1977/78*, *passim*.
- 71 *Taakomschrijvingen Schoolleiders 1973/74 - 1976/77*, *passim*.
- 72 *Bijlagen bij roosters 1973/74 - 1976/77*, *passim*.
- 73 *Mammoet-Experimenten* o.c., p. 145.
- 74 *Notulen vergaderingen Lerarenraad 1979/80*, *passim*.

- Notulen vergaderingen Schoolleiding met Lerarenraad 1979/80, *passim*.
- 61 Besluit Dagscholen, o.c., p. 15-20.
- 62 Notulen vergaderingen Schoolraad *passim*.
Notulen vergaderingen Ondercommissie R.S.G., *passim*.
- 63 Trimesteragenda's 1974/75 - 1978/79.
Notulen vergadering Schoolleiding met Sectiehoofden d.d. 10-3-1975.
- 64 Jaarverslagen Directeur/Rector 1963/64 - 1978/79.
- 65 Trimesteragenda 2de trimester 1979/80.
- 66 Jaarverslagen Directeur/Rector 1963-64 - 1971/72.
- 67 Verslagen Studiedag Well d.d. 22-02-1974, I, II, III.
Notulen vergadering Schoolleiding met Sectiehoofden 1974/75 - 1979/80, *passim*.
- 68 Idem.
- 69 Notulen vergaderingen Schoolleiding met Sectiehoofden, d.d. 18-12-1979.
- 70 Notulen Normencommissie 1974/75 - 1979/80, *passim*.
Notulen Commissie van Onderzoek 1976/77 - 1979/80, *passim*.
- 71 De Mammoet-Experimenten, o.c., p. 176.
- 72 Notulen Normencommissie 1979/80, *passim*.
Nota de Haan-Holtkamp.
- 73 Notulen Studieleiders, 1974/75 - 1979/80, *passim*.
- 74 Jaarverslag Rector 1974/75, p. 9.
- 75 Notulen Studieleiders, 1979/80, *passim*.
- 76 Besluit Dagscholen, o.c., p. 15-20.
- 77 Jaarverslagen Decaan, 1970/71 - 1978/79, *passim*.
- 78 Notulen vergaderingen Schoolleiding met Sectiehoofden, 1977/78 - 1979/80, *passim*.
Dossier Decaan R.S.G.
- 79 H.A. Peulen, havo-examen 1976, resp. M.C.H. Hendriks, Atheneum-examen 1979.
- 80 Brief Ministerie O & W d.d. 18-08-1978, VO/AV/664-558.
- 81 Publicatie Decaan van 5-02-1980.
1973/74 stapt 50% van de geslaagde mavo 4 leerlingen over naar 4 Havo, in 1974/75 50%, in 1975/76 57%, in 1976/77 48%, in 1977/78 25,6% in 1978/79 34,4%.
- 82 Dossier Commissie van Onderzoek
Jaarverslagen Commissie van Onderzoek 1975/76 - 1978/79, *passim*.
- 83 Noot van de redactie.
- 84 Dossier Eindexamens 1972-1980.
Dossier Schoolonderzoeken 1973-1980.
- 85 Jaarverslagen van de Secretaris Schoolonderzoeken 1975-1980, *passim*.
- 86 Idem.
- 87 Tijdschema's van de te Verrichten Werkzaamheden 1977-1980.
- 88 Dossier Eindexamens 1972-1980 resp. Circ. DI/VG/OE 15.065, d.d. 14-03-1979.
- 89 Circulaire DI/VG/OE/EX 8908 d.d. 19-04-1978.
Circulaire AVO 77-33 d.d. 20-06-1977.
Circulaire DI/VG/EX/OE 9036, d.d. 5-05-1978.
- 90 Circulaire AVO 77-33 d.d. 20-06-1977.
Circulaire DI/VG/EX/OE 9036, d.d. 5-05-1978.
- 91 Notulen van de Lerarenvergaderingen R.S.G. Den Hulster, d.d. 11-04-1979.
- 92 Dossier Eindexamens 1972-1980, *passim*.
- 93 Jaarverslagen Directeur/Rector 1965/66, 1971/72, 1972/73, 1973/74.
- 94 De Mammoet-Experimenten, o.c., p. 61.
- 95 Onderwijsplan Voortgezet Onderwijs. Bijlage X bij de Memorie van Toelichting Rijks Begroting 1980, zitting 1979/80, Hoofdstuk VIII, no. 3, p. 3.

Noten bij De betekenis van de Rijks in Venlo en omgeving

- 1 M.A.J.M. Matthijssen, *Klasse-onderwijs. Sociologie van het onderwijs*, Deventer 1972, p. 24.
- 2 Thorbecke in zijn *Memorie van Toelichting*, geciteerd bij Matthijssen, o.c., p.
- 3 H.S.M. Korsten, *Venlo in de Belgische Tijd 1830-1839*, in: *Spiegel der Historie*, jaargang 3, no. 9, september 1968, p. 331.
- 4 *Publications de la société historique et archéologique dans le Limbourg*, Tome CXV, Maastricht 1979, p. 475-489;
W. Jappe Alberts, *Geschiedenis van de beide Limburgen*, deel II, Assen 1974, p. 159-163.
- 5 G.C.P. Linssen, *Verandering en Verschuiving*, in: *Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland*, deel XIV, Tilburg 1969, p. 65-67.
- 6 Venlo. *Koop- en handelsstad door de eeuwen*, Venlo 1971, p. 23-26.
- 7 Linssen, o.c., p. 44.
- 8 Ibidem, p. 30.
- 9 *Leerlingenboek van de Rijks-H.B.S. te Venlo 1880-1955*, aanwezig in het schoolarchief. De cijfermatige gegevens uit dit hoofdstuk zijn, voorzover er geen verwijzing in de noten staat, gehaald uit het vermelde leerlingenboek.
- 10 Linssen, o.c., p. 169-180.
- 11 Ibidem, p. 68.
- 12 Schema 1 is gebaseerd op Linssen, o.c., p. 12 voor de jaren 1875 tot en met 1914 en voor de getallen van 1909, 1930 en 1950 op Thurlings Th. e.a., *Schets van de sociaal-economische structuur van Noord-Limburg*, Venlo 1958, Bijlage 5.
- 13 Thurlings, o.c., Bijlage 5.
- 14 Ibidem, p. 16.
- 15 Linssen, o.c., p. 56-58.
- 16 C.B.S., *De Ontwikkeling van het Onderwijs in Nederland*, Utrecht 1968, grafiek 31.
- 17 A. Bartels, *Een Eeuw Middelbaar Onderwijs 1863-1963*, Groningen 1963, p. 218-219.
- 18 *Volkestellingen 1889, 1909, 1930, 1947 en 1960. Verkregeen bij de afdeling Statistiek van de gemeente Venlo.*

- 1* Henri H.H. Uytenbroeck, *Bijdragen tot de Geschiedenis van Venlo*, IV, *De Straten van Venlo*, 1914, p. 122.
- 2 Van Hogere Stadsschool tot Rijksscholengemeenschap, Hoofdstuk I.
- 3 W. Hendriks, *Dagblad voor Noord-Limburg*, 12.04.1961.
- 4 Uytenbroeck, o.c., p. 122.
- 5 Uytenbroeck, o.c., p. 109.
- 6 W. Hendriks, *Dagblad voor Noord-Limburg*, 12.04.1961.
- 7 Van Hogere Stadsschool, o.c., Hoofdstuk I en III.
- 8 Van Hogere Stadsschool, o.c., Hoofdstuk III.
- 9 Uytenbroeck, o.c., p. 139.
- 10 W. Hendriks, *Dagblad voor Noord-Limburg*, 12.04.1961 en 2.02.1962.
- 11 Uytenbroeck, o.c., p. 40.
- 12 Van Hogere Stadsschool, o.c., Hoofdstuk III.
- 13 Idem.
- 14 Jaarverslagen directeur Steijns, 1890-1895.
- 15 Van Hogere Stadsschool, o.c., Hoofdstuk III.
- 16 Dossier Gebouwen Rijks-H.B.S. 1942-1945, in schoolarchief.
- 17 Mededeling van dhr. A. Ansems.
- 18 Dossier Gebouwen Rijks-H.B.S. 1942-1945.
- 19 Ibidem.
- 20 Mededeling van dhr. A. Ansems.
- 21 Martien Blondel, *Oorlog en Herstel in Noord-Limburg*, Venlo 1975, p. 52.
- 22 Dossier Gebouwen Rijks-H.B.S. 1942-1945.
- 23 Ibidem.
- 24 Mededeling van dhr. A. Ansems.
- 25 Jaarverslagen Directeur/rector 1963/1964 - 1973/1974.
- 26 Dossier Bouwplannen, in schoolarchief.
- 27 Gemeenteraadsbesluit van 16.12.1969, 3de afd. nr. 449.
- 28 Gevelsteen in voorgevel Julianastraat 5a. Vermeldt 22.03.1930.
- 29 Notulen van de lerarenvergadering d.d. 15.02.1971.
- 30 Mededelingenblad Rijksscholengemeenschap Venlo, augustus 1979.
- 31 Dossier Nieuwbouw Waterhoenstraat 44, in schoolarchief.
- 32 Noot redactie.
- 33 Mededeling van dhr. L. Kneepkens.
- 34 De Rijks-H.B.S.-er 1930 e.v. jaren.
- 35 Jaarverslag directeur 1967/1968, 1968/1969.
- 36 Notulen lerarenvergaderingen d.d. 15.02.1971 en 21.08.1972.
- 37 Notulen Schoolraadsvergaderingen 5/8.01.1971.
- 38 Notulen lerarenvergadering 20.08.1971.
- 39 Lokalenplannen 1968/69 - 1976/77.

